«ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ»

ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА СТАНЦІЯ ЮНИХ ТУРИСТІВ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ І РЕГІОНОЗНАВСТВА
ІМЕНІ КОСТЯНТИНА НЄМЦЯ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ТА КРАЄЗНАВСТВА ІМЕНІ АКАДЕМІКА П. Т. ТРОНЬКА
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Присвячується 100-річчю заснування
Національної спілки краєзнавців України
та 110-річниці від дня народження П. Т. Тронька,
Героя України, академіка НАН України

МАТЕРІАЛИ

обласної краєзнавчої акції учнівської молоді

«ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ»

Харків-2025

У збірці представлені тези пошукових робіт учасників обласної краєзнавчої акції учнівської молоді Харківщини «Топоніми рідного краю: актуальні зміни».

Тези подані в авторській редакції.

Упорядник збірки: **Наталія ДОБРОВОЛЬСЬКА** – методист Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Відповідальна за випуск: **Валентина РЕДІНА** – директор Комунального закладу «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

У світлі подій, що відбуваються у країні протягом 2014–2025 рр., зміна географічних назв в аспекті їхньої декомунізації є необхідним явищем як на загальнодержавному рівні, так і в регіональному розрізі, адже є важливою частиною опору українського суспільства російській воєнній агресії та проявом самоідентифікації української нації. Проведення топонімічних досліджень змін географічних назв у державі в цілому та Харківської області зокрема, є надзвичайно актуальним завданням та складовою національно-патріотичного виховання учнівської молоді.

Відповідно до Закону України від 22.04.2023 р. № 7253 «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України» Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації, Комунальний заклад «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства імені Костянтина Нємця Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Центр українських студій та краєзнавства імені академіка П. Т. Тронька Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна провели у період з 01 жовтня 2024 року до 01 лютого 2025 року другу обласну краєзнавчу акцію учнівської молоді «Топоніми рідного краю: актуальні зміни».

Учасниками акції стали близько 100 учнів закладів загальної середньої та позашкільної освіти міста Харкова, Харківської області. Вони ознайомлювалися з актуальним переліком змінених топонімів рідного населеного пункту, обирали для проведення краєзнавчого дослідження найбільш цікаві топонімічні об’єкти, досліджували джерела інформації стосовно історичних, культурних, економічних особливостей краю, які безпосередньо вплинули на географічні назви регіону. З дотриманням безпекових вимог юні дослідники здійснювали краєзнавчі екскурсії місцями, пов’язаними з обраними об’єктами дослідження, відвідували архіви, музеї, зустрічалися з краєзнавцями, науковцями, старожилами – носіями топонімічної інформації.

11.03.2025 року відбулася обласна краєзнавча конференція за підсумками проведення акції учнівської молоді Харківщини «Топоніми рідного краю: актуальні зміни». Конференція була присвячена ювілейним датам: 100-річчю заснування Національної спілки краєзнавців України та 110-річниці від дня народження Петра Тимофійовича Тронька, Героя України, Голови правління Національної спілки краєзнавців України, академіка НАН України, нашого земляка. На підсумковій конференції прозвучали 17 доповідей про вплив історичних та сучасних процесів на топоніміку вулиць міста Харкова, населених пунктів Берестинського, Богодухівського, Ізюмського, Лозівського, Чугуївського, Харківського районів Харківської області. Учні презентували дослідницькі відео- та ГІС-проєкти, започатковані з метою популяризації топонімічних змін та висвітлення діяльності видатних особистостей рідного краю. Учні і педагоги зазначили актуальність проведення подібних акцій та висловили бажання продовжувати пошуково-краєзнавчу роботу з питань топоніміки.

ЗМІСТ

Бабіна Крістіна
ВУЛИЦЯ, ЯКА ЗБЕРІГАЄ ПАМ'ЯТЬ ПРО МОГО ТАТА … …. 8

Богодущенко Олександр, Біленко Крістіна
ТОПОНІМИ МОГО СЕЛА ……..…..…. 9

Бурдельна Таїсія
ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВУЛИЦЬ МІСТА БАЛАКЛІЯ …… 11

Бухонська Дарина
ПЛОЩА СОБОРНА …… 15

Веклюк Вероніка
ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ …… 20

Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
НОВІ НАЗВИ ВУЛИЦЬ ДЕОКУПОВАНОГО МІСТА ІЗЮМ …….. 24

Вихованці гуртка «Юні краєзнавці» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТОПОНІМІВ КИЇВСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКІВ ……. 26

Возняк Юлія
ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НОМІНАЦІЇ ВУЛИЦІ НЕСКОРЕНИХ У МІСТІ ХАРКІВ …… 28

Волкова Дар'я
ПЕТРО БОЛБОЧАН – ЧУГУЇВСЬКІ ВИТОКИ ВІЙСЬКОВОГО ТАЛАНТУ .. 33

Гаєва Дарина
ОСКІЛЬСЬКЕ ВОДОСХОВИЩЕ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ …… 38

Гамелуш-Кріль Софія
ІСТОРИЧНА ТОПОНІМІКА БЕРЕСТИНА: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ …… 40

Головатюк Марина
ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БОТАНІЧНОГО САДУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА ……. 44

Гора Єлизавета
ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕРЕЙМЕНУВАННІ ВУЛИЦЬ НОВОБАВАРСЬКОГО РАЙОНУ ……. 49

Гордієнко Руслан
ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ …….. 50

Григашій Карина, Дрозд Софія
ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ НАЗВ ВУЛИЦЬ СЕЛА ЗАРОЖНЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ ……. 54

Дегтяренко Поліна
ВУЛИЦЯ НЕСКОРЕНИХ: СИМВОЛ СПРОТИВУ ТА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ХАРКОВА ……. 59

Денчик Олександра
ШАНУЄМО, ПАМ'ЯТАЄМО… ……..……. 62

Державін Костянтин
ВІД НАЗВИ ДО ІДЕНТИЧНОСТІ: РОЛЬ ТОПОНІМІВ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ХАРКІВ'ЯН. ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА ХАРКІВ ……..….. 64

Дорогобід Єгор
ХАРКІВ. ВУЛИЦЯ ВАДИМА МАНЬКА …… 68

Євчик Вероніка
АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТОПОНІМІВ ЗМІЄВА …….. 70

Кабанчук Валерія, Видиш Максим
ВУЛИЦІ СЕЛА РОЗПОВІДАЮТЬ… …….. 74

Кіянко Оксана
ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕЛА КРАСНЕ БЕРЕСТИНСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ …… 77

Козлова Яна
ТОПОНІМИ СИДОРЕНКІВСЬКОГО СТАРОСТАТУ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ……. 80

Колесников Нікіта
ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ КРАЄЗНАВСТВІ …. 82

Колодіна Поліна
УСВІДОМЛЕННЯ МИНУЛОГО ЧЕРЕЗ ВІДКРИТТЯ ПРАВДИ ……... 83

Коструб Маргарита
ТОПОНІМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ: ОСВІТНІЙ ВІДЕОПРОЄКТ …….. 86

Кривопустов Олексій, Лагун Ілона
ВУЛИЦЯ ЛЕОНІДА КАДЕНЮКА …….. 92

Кульгава Анастасія
ТОПОНІМІКА СЕЛА ВИСОКОПІЛЛЯ …… 93

Легеза Станіслав
ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ МЕРЕФИ: ВУЛИЦЯ БУЛЬБЕНКА ФЕДОРА …… 98

Лижов Іван, Новікова Тальяна
МАЙДАН СВОБОДИ – ІСТОРИЧНИЙ ПРОЖЕКТОР ХАРКОВА ……. 99

Листопад Юлія
МІЙ КРАЙ, МОЯ ІСТОРІЯ ЖИВА… ……..…… 103

ЛЯШЕНКО ДАР'Я
ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ МЕРЕФИ: ПРОВУЛОК БІБЕРШТЕЙНА …….…….. 107
Макогон Михайло
ВУЛИЦЯ МОГО ЗЕМЛЯКА …….. 110
Михайлюк Марія, Олійник Альбіна
ТОПОГРАФІЧНІ ЗМІНИ В ХАРКОВІ: «ХОЛОДНОГІРСЬКИЙ ЗАХАР БЕРКУТ» …….……. 111
Овчаренко Василіса
ЖІНКИ-НАУКОВИЦІ У НАЗВАХ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА ……. 113
Орленко Софія, Отрощенко Арсеній
НОВІ ТОПОНІМИ ХАРКОВА ТА ОБЛАСТІ В АСПЕКТІ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ ……. 116
Півньова Анна, Решетняк Марина
ПРІЗВИЩА ТА ПРІЗВИСЬКА МІСТА ЧУГУЄВА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ .. 119
Подушкін Ярослав, Логвиненко Микита
ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В МІСТІ ЗЛАТОПІЛЬ ……. 124
Позов Михайло
ДЕЯКІ ТОПОНІМІЧНІ ЗМІНИ В ОСНОВ'ЯНСЬКОМУ РАЙОНІ ХАРКОВА …… 130
Помогайбо Аріна
ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ ТОПОНІМІЇ ХАРКОВА ТА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ……. 132
Проценко Олег
ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ БАЛАКЛІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ …….. 135
Псюрник Анна, Фомін Сергій
ТОПОНІМІЧНИЙ ПРОЄКТ «ВИДАТНІ ХАРКІВ'ЯНИ» ……. 136
Пугач Аліна
НАЗВИ, ЩО ГОВОРЯТЬ: ІСТОРІЯ МОГО МІСТА ЧЕРЕЗ ТОПОНІМИ …… 138
Рибка Дарія
ВУЛИЦЯ «ЗЕМНОГО ХУДОЖНИКА» ……... 143
Роценко Ірина
БАГАТА ІСТОРІЯ ВУЛИЦІ ЗІ СКРОМНОЮ НАЗВОЮ …….. 146
Сідак Марина
МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ СЕЛИЩА БУДИ МОВОЮ ТОПОНІМІВ (Частина І) …… 152
Селіхов Макар
МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ СЕЛИЩА БУДИ МОВОЮ ТОПОНІМІВ (Частина ІІ) …….……. 156

Солопіхін Денис
НОВІ ВУЛИЦІ ХОЛОДНОГІРСЬКОГО РАЙОНУ: АНАЛІЗ ЗМІН 162
Соляр Уляна, Шевченко Карина
ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ТОПОНІМІВ ХАРКОВА: ПРО НОВУ НАЗВУ СТАНЦІЇ МЕТРО «ЛЕВАДА» 165
Тройнікова Дар'я
ТВОРИМО ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО 167
Усачова Софія
ВУЛИЦЯ ПОЛТАВСЬКИЙ ШЛЯХ 170
Холоденко Євгенія
СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ В ТОПОНІМАХ ЧУГУЄВА 174
Чеботар Іван
ЗАПОРІЖЖЯ ПЕРЕЙМЕНОВАНЕ: СЛАВЕТНІ ІМЕНА ДЛЯ ПЕРЕМОЖНОГО МАЙБУТНЬОГО 179
Черевань Тетяна
ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ – НОСІЇ ІСТОРІЇ КРАЇНИ ТА НАРОДУ 182
Чорнякова Дар'я
ТОПОНІМИ ЗЛАТОПІЛЬЩИНИ 184
Яковенко Дмитро
ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТОПОНІМІКУ СЕЛА СОКОЛОВЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ 187

ВУЛИЦЯ, ЯКА ЗБЕРІГАЄ ПАМ'ЯТЬ ПРО МОГО ТАТА…

Бабіна Крістіна, учениця 11 класу КЗ «Улянівський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області, вихованка КЗ «Богодухівський центр дитячої та юнацької творчості» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області.
Керівники: Астапова Яна Валеріївна, керівник куртка, Соловйова Олена Олексіївна, методист КЗ «Богодухівський ЦДЮТ»

92-га окрема штурмова бригада імені кошового отамана Івана Сірка. Оперативне командування «Схід». У складі цього славетного формування, ще в далекому 2015 році захищав нашу землю мій батько – Бабін В'ячеслав Анатолійович, який у 2022 році знову став до лав захисників нашої свободи та поклав своє життя 18 червня 2023 року під час виконання бойового завдання в районі населеного пункту Оріхово-Василівка на Донеччині.

21.12.2022 Богодухівська міська рада ухвалила рішення про перейменування назв. Так у Богодухові з'явилася вулиця 92-ї бригади (колишня Ватутіна), яка зберігає пам'ять і про мого тата.

92 бригаду, створену у 2000 році на базі 6-ї дивізії Національної гвардії України, планували ліквідувати до 2015 року. Хоча ще до 2013 року воїни бригади брали участь у місіях ООН з підтримання миру в Лівані, Ліберії, Сьєрра-Леоне, колишній Югославії.

У середині березня 2014 року підрозділи бригади вирушили в район російсько-українського кордону Харківської області. На той час Росія вже окупувала Крим і здійснювала військові маневри неподалік українського кордону. Тривалий час бригада була одним із останніх резервів ЗСУ і зберігалася для оборони Харківського напрямку від можливого російського вторгнення.

27 серпня 2014 року відбулася спроба силами бригади прорвати ззовні російське кільце оточення під Іловайськом і деблокувати українські підрозділи.

У подальшому бійці 92 бригади брали участь у боях під Станицею Луганською, Щастям, Дебальцевим.

У 2019 році бригаду названо на честь Івана Сірка – кошового отамана Запорізької Січі у XVII столітті.

У листопаді 2021 року зведена механізована рота 92-ї бригади взяла участь у міжнародних навчаннях Combined Resolve XVI. Вперше Збройні Сили України в цих маневрах представлені підрозділом, озброєним новітніми зразками бронетехніки українського виробництва – БТР-4Е, БРЕМ-4РМ та санітарно-евакуаційною машиною БММ-4С.

Під час повномасштабного російського вторгнення бригада брала участь в обороні Харкова на Чугуївському напрямку. Потім були бої на Донбасі, Сумщині.

Я зберігаю шеврон тата – нарукавну емблему до однострою, що має вигляд геральдичного щита, перетятого в основі палісадним поділом на зелений і золотий. Щит оздоблено кантом синього кольору. Центральним елементом емблеми є золоті схрещені стилізовані рушниці запорізьких козаків «яничарки». Палісадний поділ щита є стилізованим зображенням Запорізької Січі, укріплення якої були обнесені частоколом (палісадом), і вказує на почесне найменування

частини імені кошового отамана Івана Сірка, який обирався кошовим Запорізької Січі двадцять років поспіль. Схрещені рушниці та кольорова гамма нарукавної емблеми вказують на приналежність частини до механізованих підрозділів Сухопутних військ Збройних Сил України.

Кожного разу, перебуваючи на вулиці 92-ї бригади у Богодухові, я згадую свого тата, бо його ім'я – серед загиблих Героїв.

ТОПОНІМИ МОГО СЕЛА

Богодущенко Олександр, Біленко Крістіна, вихованці гуртка Краснокутського центру дитячої та юнацької творчості Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Керівник: Карелова Аліна Станіславівна, керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці», вчитель математики Слобідської гімназії Краснокутської селищної ради Богодухівського району Харківської області

Географічні назви (топоніми) несуть на собі відбиток різних періодів історії нашої країни і є цінним історичним джерелом. Тому топоніміку називають «літописом землі». Історики, досліджуючи минуле, постійно зустрічаються з географічними назвами. Це і назви місцевості, регіону, населених пунктів, річок, вершин тощо.

Для нас, молодого покоління, вивчення топонімії рідного краю допомагає усвідомити нерозривну єдність історії, визнати своїм обов'язком стати гідним спадкоємцем кращих традицій свого села.

Яку інформацію про минуле несуть назви наших сіл? Костянтинівка, Слобідка, Рябоконеве… Чому наші населені пункти мають такі назви?

Бажання дізнатися більше про походження назв сіл Слобідка, Рябоконеве і Костянтинівка спонукало нас відшукати інформацію давно минулих часів, бо у назвах зберігається пам'ять про події недавнього минулого.

Як і при створені інших сіл, при заснуванні Костянтинівки багато що уподібнюється. Селище засноване було як хутір Грузьке на початку 18 століття. Першими поселенцями у Костянтинівці були нащадки людей, поселених колись між Слобожанщиною і козаками Запорізької Січі під час «Згону», які шукали вільної землі. Але земля, на жаль, виявилася не дуже придатною-заболоченою. Тому поселення дістало назву від найменування річки: хутір Грузький – від річки Грузької. Перша дерев'яна церква була побудована у 1730 році. Історичні документи свідчать, що у хуторі було 12 дворів, і хутір розташований «…между долинами грузкими…». Жителів називали тоді по-різному. Наприклад, українців – військових називали черкасами, кріпаків просто селянами. На той час у 1773 році в селі проживало 683 жителя. Переважну більшість переселенців складали українці (черкаси), які прийшли із-під Дніпра в середині 17 століття та на початку 18, коли йшло переселення людей. Хутір Грузький був заснований у 1780 році і майже ціле сторіччя розвивалося дуже повільно. Але становище змінилося, коли в майбутнього царя Павла I народився син Костянтин. Саме тоді

було перейменовано багато населених пунктів. Слобода Верхня Грузька отримала назву Костянтинівка.

Костянтинівка знаходиться на річці Грузькій, що є притокою річки Мерла. Вище за течією річки на відстані 1 км розташоване село Кам'яно - Хутірське. На даний час в цьому селі залишилося зовсім мало людей. Нижче за течією річки примикає село Слобідка. На річці кілька великих загат.

Рябоконеве – одне з наймолодших сіл району. Народилося воно в 1911 році. Засновником був житель Колонтаєва Рябоконь. Рябоконь покинув старе подвір'я у Колонтаєві і перебрався на новий наділ, наданий йому в степу.

Місцевість була вже заселеною – за кілька верст знаходилось поселення Слобідка. Воно вийшло з рамок хутора, але ще не стало слободою. Найменування за якоюсь ознакою чи за чиїмсь іменем йому не присвоїли. Слобідка то й слобідка. Так це слово і приклеїлося до населеного пункту, поступово ставши його назвою.

Річка Грузька є лівою притокою Мерли. Вона бере свій початок з балки за 3 км на південний схід від села Кам'янсько-Хутірське Костянтинівської селищної ради. Справа в річку у східній частині Костянтинівки впадає невелика притока, яка також має назву Грузька. Річище Грузької помірно звивисте, в селі Слобідка сильно звивисте. Загальна довжина річки 18 км, площа басейну – 118 квадратних кілометрів. Витік Грузької зрегульований великими ставками у Костянтинівці. Річка протікає через Костянтинівку і Слобідку і впадає у Мерлу зліва навпроти села Колонтаїв. Нині Грузька сильно заболочена, що стало результатом безгосподарського відношення людини до навколишнього середовища. А наприкінці XVIII століття Грузька в найтеплішу пору року в наймілкішому місці мала глибину четверть аршина (17 см), а ширину – 3 саженя (6,5 м) . У XX столітті через Грузьку в районі Слобідки було збудовано 3 автомобільні мости і близько 10 кладок - перехідок. Найбільший міст розташований у центрі села, його було зведено із дубів ще у першій половині XX століття, пізніше він неодноразово ремонтувався. У руслі річки перед мостом раніше, коли по Грузькій весною йшли потужні льодоходи, стояли дерев'яні конструкції, які називалися биками. Вони захищали міст від руйнування великими крижинами.

У Слобідці в долину річки виходять кілька балок і ярків. У районі Приліпки на правому березі Грузької розкинувся Котлован. Він розпочинається невеликою балкою, яка поблизу річки переростає у яр частково штучного походження. Слобожани раніше тут добували глину і пісок для господарських потреб, пізніше схили засадили листяними і хвойними деревами. Поряд із Приліпківським кладовищем у річкову долину зліва виходить невелика безіменна балка. Невеликий яр із власною назвою Ярок впадає у Грузьку з лівого берега між Приліпкою та Глиняним. Проти Глиняного вздовж правого берега річки розтяглася ціла низка невеликих ярків, які місцеві жителі називають Кручами. Біля двору родини Шерстюків, що жили на Глиняному, в річку зліва впадає невелика безіменна балка. Низка ярків та круч нависла над правим берегом Грузької в районі Майкового. І, нарешті, зліва в Грузьку впадає великий яр із такою ж власною назваю. Він має дві складові. Одна з них починається південніше Слобідки двома балками, які, з'єднавшись, переростають у яр поблизу

колишнього цегельного заводу. В цьому яру раніше добували глину у промислових масштабах для виробництва цегли. Друга складова яру починається на південно-західній околиці села двома балками. Вони також з'єднуються і переростають у яр, нині засаджений деревами. На східній окраїні населеного пункту яри зливаються і виходять у долину річки між вулицями Ярівська та Підлісна.

Майкове. Так називають місце в центрі села Слобідки, де річка Грузька робить круту петлю, стрімко міняючи течію з північного заходу на південь. На обох берегах водного потоку слобожани поставили свої оселі городами до річки. В центрі річкової петлі здавна був брід. Дно Грузької тут завжди піщане, тому зручне для переправи як пішки, так і різними видами транспорту. На жаль походження топоніму Майкове встановити не вдалося. Нижню лівобережну частину Майкового здавна називали Жабокрюківкою. Це тому, що під час великих весняних чи літніх дощових паводків, городи, а інколи і двори місцевих жителів потрапляли під воду. Потім все це довго висихало і нагадувало болото, де можна було часто побачити жаб та почути їхнє квакання.

Багато різних назв оточує нас довкола. Цікавими є назви кожного населеного пункту нашої області, назви річок, урочищ. Кожна географічна назва не буває випадковою, вона має свою історію, у ній віддзеркалюється культура народу, природа країни, люди, які тут жили та залишили по собі добрий слід.

Одні назви відомі з давніх часів й збереглися до сьогодні, інші ж зникли в історії, але залишилися у народних легендах та переказах.

ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВУЛИЦЬ МІСТА БАЛАКЛІЯ

Бурдельна Таїсія, учениця Балаклійського ліцею № 3
Балаклійської міської ради Харківської області
Керівник: Вороновська Олена Іллівна, вчитель географії Балаклійського ліцею № 3
Балаклійської міської ради Харківської області

Балаклія — місто в Україні, у Харківській області, з 2020 року входить до Ізюмського району (до 2020 року центр Балаклійського району). Розташоване на річці Балаклійка на південний схід від м. Харкова. Назву свою поселення — майбутнє місто Балаклія — отримало від річки Балаклійки. Протягом XIX століття офіційним найменуванням поселення було Ново-Серпухів, але у 1891 році стара назва була повернена.

Географічні назви є свідками історії, так як містять у собі інформацію про життя українців, форми, величину, властивості географічних об'єктів та їх значення в житті людини. Декотрі назви залишаються з давнини, декотрі зникають. Сьогодні, у світлі подій, що відбуваються у країні протягом 2014–2024 рр., зміна географічних назв в аспекті їхньої декомунізації є необхідним явищем, як на загальнодержавному рівні, так і в регіональному розрізі, адже є важливою частиною опору українського суспільства російській воєнній агресії та проявом самоідентифікації української нації.

У нашому місті після проведення громадських обговорень щодо перейменування топонімів, пов’язаних з росією або радянським союзом, було прийнято розпорядження начальника Балаклійської міської військової адміністрації від 24 січня 2024 року № 297 про перейменування 42 топонімів - вулиць, провулків, тупиків, в'їздів і скверів.

У нових назвах увіковічені імена історичних постатей, науковців, філософів, письменників, героїв нинішньої війни, людей, які уславили рідне місто своїми справами. У Балаклії з'явилась і вулиця 8 Вересня – дата, яка стала новим Днем міста. Саме цього дня Балаклія була деокупована.

Площа Ростовцева стала площею Чернігівця. Яків Черніговець заснував місто Балаклія, був полковником Балаклійського слобідського козацького полку, козацьким отаманом. «…У 1663 р. приїхав у Бєлгород козачий атаман Яків Степанович Чернігівець і прохав дозволу поселитися зі своїми українськими задніпрянськими переселенцями на татарських перелазах по р. Дінцеві на гирлі річки Буликлеї. Пройшов тільки один рік, і той же Чернігівець докладав воєводі у Бєлгороді, що місто він уже сам збудував, назвав його Балаклеєю і що у нього у кріпості та на “посаді” поселилося у 150 дворах 200 сімейств і це число без перестанку збільшується”.

У 1677р. по указу боярина Г.Г. Ромодановського Якова Чернігівця від посади полковника було усунуто, «а велено той Балаклійський полк віддати Харківському полковнику Григорію Донцю і з’єднати їх в один полк – Харківський». Таким чином, відомо, що Яків Чернігівець був полковником Балаклійського полка 7 років (до 1677 р.). Раніше Яків Чернігівець мав звання полковника, але полка він не дістав. І тільки у 1669р. «велено було у нього Я. Чернігівця бути в полку козакам новозбудованих міст Балаклії, Зміїва, Дворічної, Цареборисова (1599р.), Маяцька». Суттєву роль у призначенні полковників на Слобожанщині мав бєлгородський воєвода і назначав їх найчастіше по своєму власному вибору. У 1667 р. Я. Чернігівця було скинуто з полковництва за якусь полкову провину і він доживав свій вік у Балаклії як осадчий.

Вулиця Льва Толстого тепер має назву Леся Курбаса. Лесь Курбас – засновник театру «Березіль» та представник розстріляного відродження. Олександр-Зенон Степанович Курбас - видатний український театральний режисер, актор, драматург, реформатор театру, засновник театру «Березіль». Народився в селі Старий Скалат (нині Тернопільська область). Навчався у Львівському та Віденському університетах, де вивчав філософію та германістику. Театральну діяльність розпочав у 1911 році, працюючи актором у Гуцульському театрі та театрі «Руська бесіда». У 1922 році заснував театр «Березіль», який став осередком новаторських ідей і творчих експериментів. Курбас впроваджував авангардні підходи, створював вистави на основі сучасної української та світової драматургії. У 1933 році його звинуватили в "націоналізмі" та усунули з посади керівника «Березоля». Репресований радянською владою, у 1937 році був розстріляний у Сандармосі. Лесь Курбас залишив значний внесок у розвиток українського театру, а його ідеї вплинули на світову театральну культуру.

Вулицю Гагаріна перейменовано на вулицю Леоніда Каденюка - першого космонавта незалежної України, Героя України, льотчика-випробувача, генерал-майора Збройних сил України, кандидата технічних наук. Народився у селі Клішківці Чернівецької області. З дитинства мріяв про космос. У 1971 році закінчив Чернігівське вище військове авіаційне училище льотчиків. Пізніше навчався у школі льотчиків-випробувачів і в московському авіаційному інституті. У 1976 році був зарахований до загону космонавтів радянського союзу. Брав участь у підготовці до польотів на космічних кораблях "Союз" і "Буран". У 1995 році Каденюк був відібраний для участі в міжнародній космічній місії в рамках програми НАСА. 19 листопада 1997 року як спеціаліст місії на борту американського шатла "Колумбія" (STS-87) здійснив космічний політ. Під час місії проводив експерименти з рослинами в умовах невагомості. Після польоту активно займався науковою, політичною та громадською діяльністю. Автор книги "Місія — космос", у якій поділився досвідом та міркуваннями про роль космосу для людства. Леонід Каденюк помер 31 січня 2018 року в Києві. Його внесок у розвиток науки і космонавтики зробив його одним із символів сучасної України.

Вулиця московська відтепер носить назву Василя Стуса. Видатний український письменник, працюючи вчителем у школі, єдиний із своїх колег носив вишиванку. Василь Семенович — український поет, перекладач, літературознавець, правозахисник і дисидент, одна із найвизначніших постатей української літератури XX століття. Народився 6 січня 1938 року в селі Рахнівка Вінницької області. У 1940-х роках родина переїхала на Донбас. Закінчив історико-філологічний факультет Донецького педагогічного інституту (1959). Працював учителем, журналістом, літературним редактором. У 1960-х роках активно включився в український культурний рух. Його поезія, що відзначається глибокою філософічністю, порушувала теми свободи, прав людини, національної ідентичності. У 1965 році Стус виступив проти політичних репресій в Україні, за що його почали переслідувати. У 1972 році його заарештували і засудили до 5 років таборів та 3 років заслання. У 1980 році вдруге заарештували за «антирадянську діяльність» і засудили до 10 років ув'язнення. Помер 4 вересня 1985 року в таборі в пермському краї (росія), перебуваючи в карцері. Причини смерті досі викликають суперечки. Василь Стус залишив багату літературну спадщину. Його твори видані посмертно, а ім’я стало символом боротьби за свободу та правду. У 1991 році йому присуджено Державну премію імені Тараса Шевченка. Стус є знаковою постаттю для української культури, прикладом незламності духу і відданості своїм переконанням.

Провулок 1 Травня змінили на провулок Миколи Дукина. Микола Володимирович народився в Балаклії на Харківщині в сім'ї дрібного крамаря. За довідкою Балаклійської сільради, виданою в березні 1938 року на вимогу судових органів після арешту Дукина, батьки його були куркулями, мали ліс і луг, а також крамницю та найманих робітників. Усе це після революції було відібрано, але стало чи не головною причиною репресій проти письменника. Художня спадщина Дукина невелика — десятків зо два оповідань, книжка прози для дітей "На машині, на моторі" (1932), книжка нарисів "Без протоптаних стежок" (1930) та

кілька перекладних повістей і романів російських письменників. Незважаючи на плутанину в слідчих матеріалах, справу Дукина було передано на розгляд особливої наради при НКВС. За постановою цього позасудового органу від 29 жовтня 1939 року, Дукин був відправлений у табір строком на 5 років "за участь в антирадянській націоналістичній організації". За свідченням табірної адміністрації, помер 10 жовтня 1943 року від легеневої хвороби (відкритий туберкульоз). Питання про реабілітацію Миколи Дукина порушила 1956 року дочка письменника Наталка, а також Спілка письменників України. Характеристику М.Дукину, надіслану Прокуророві УРСР 15 жовтня 1956 року, підписали О.Гончар, Ю.Смолич, Л.Новиченко. Свідками під час перегляду справи виступали І.Муратов, А.Головко, В.Минко, Т.Масенко, Л.Юхвід, Я.Гримайло, М.Черняков. У постанові президії Харківського обласного суду від 22 листопада 1957 року зазначалося: "Постановление особого совещания при НКВД СССР от 29 октября 1939г. отменить и дело прекратить из-за отсутствия состава преступления."

Микола Дукин реабілітований посмертно.

Вулиця Червоногвардійська перейменована на вулицю Гуртових. Народився Гуртов Анатолій у Балаклії. Вчився в місцевій середній школі № 3. У 1973 році вступив до 1-го Харківського військового авіаційно-технічного училища, яке закінчив 1976 року. Одержав призначення у Закавказький військовий округ, гарнізон під Ленінаканом. Через рік - заміна в групу радянських військ у Німеччині. З вересня 1982 року був направлений на нове місце служби в Забайкальський військовий округ амурської області. Звідси дружина з сином двічі проводжали його в Афганістан. Перше місце афганської служби Анатолія Гуртова - аеродром у Кандагарі. Бойова нагорода - орден «Червоної Зірки». Друге місце служби - 335-й окремий вертолітний полк ВПС 40-ї армії в/ч п.п. 22630 Джелалабад. Ось деякі бойові епізоди, у яких виявились майстерність і сміливість капітана Гуртова за його 160 бойових вилетів. У кінці травня 1987 року відбулася бойова операція з ліквідації бандитського угруповання Тарачинарського виступу на кордоні з Пакистаном. У липні - бойовий виліт у провінцію Дагман. Там, у районі кишлаку Шахидан, десантував 45 наших бійців, вивіз 15 поранених і хворих, перевіз 60 тонн вантажів.5 вересня капітан Гуртов евакуює поранених і хворих з району бойових дій під Джелалабадом. 27 листопада два екіпажі вилетіли в район Асадабада провінції Кунар доставити вантаж для бойового поста (кишлак Баркандай). Коли злетіли назад, на борту у капітана Гуртова було 5 бійців і несправна апаратура, яку везли в ремонт. Ще вертоліт не набрав заданої висоти, як по ньому вдарила ракета «Стінгер». За мить машину охопило полум'я. Капітан Гуртов пробрався у вантажний відсік, щоб врятувати солдатів, але там уже все поглинув вогонь. Вертоліт падав. Бойова машина вибухнула в повітрі. Герой загинув. Анатолій мав брата Віталія, який помер від ран, отриманих під час війни в Афганістані, а його син Олексій пішов шляхом батька, майор ЗСУ, учасник російсько-української війни, загинув у 2015 році неподалік Дебальцевого.

Вулиця 1 Травня тепер носить ім'я полковника ЗСУ Володимира Целуйка. Чоловік загинув у жовтні минулого року, захищаючи Батьківщину на

Куп'янському напрямку. Військовослужбовець нагороджений орденом Богдана Хмельницького ІІІ ступеня (посмертно).

Вулиця Сергія Тюленіна змінила назву на вулицю Віталія Бондаренка, капітана, командира диверсійно-розвідувальної групи, який загинув у березні 2022 року під час виконання своїх військових обов'язків у місті Костянтинівці на Донеччині.

Вулицю Некрасова перейменували на вулицю Володимира Чернишова, який загинув 7 листопада 2022 року під час виконання військового завдання. Володимиру було лише 22 роки, вчився у Балаклійській загальноосвітній школі №6. З перших днів війни він рятував життя наших воїнів, був військовим медиком ЗСУ. Шана перед світлою пам’яттю Воїнів, імена яких назавжди будуть вписані в історію нашої держави, а передусім — у наші серця. Вдячні за хоробрість у боротьбі з окупантом, за силу духу та рішучість захищати свою країну.

Ми будемо пам'ятати кожного, хто віддав життя, аби над нашою країною засяяло сонце перемоги.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження начальника Балаклійської міської військової адміністрації № 297 від 24 січня 2024 року https://balakleyamer.gov.ua/?p=18715

2. Шляхами козацької слави і випробувань Слобожанщини. Методичні матеріали Комунального закладу «Обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради https://st.kharkov.ua/vydavnycha-diialnist/

3. 4. Янко М. Т. Топонімічний словник України : словник-довідник / М. Т. Янко. – К. : Знання, 1998. – 432 с

4. Балаклія : до 345-річчя з часу заснування міста [Текст] : бібліогр. покажч. / Упр. культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка ; уклад. : Г.М.Єрофєєва, Л.О.Сашкова. – Х. : ХОУНБ, 2008. – 79 с.

5. Биков М. Біль пам’яті Слобожанщини. – Харків: Золоті сторінки, 2020. – 668 с.

ПЛОЩА СОБОРНА

Бухонська Дарина, вихованка гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Логачова Надія Валентинівна, методист, керівник гуртка «Юні етнографи» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Чугуїв – мабуть єдине в країні місто, де збереглися планування, окремі будівлі й цілі ансамблі центру військових поселень. Первісна назва площі з 30-х рр. 19 ст. – «Дворцова», за часів правління радянської влади вона була перейменована на честь Леніна, в 2016 році їй було присвоєно сучасну назву – Соборна площа.

Архітектурний ансамбль центральної площі (Соборна) формувався у 1820-30-х рр. і включає в себе **4 пам’ятки архітектури національного значення**: будівлю Штабів військових поселень, Свято-Покровський собор, Торгові ряди, Міська дума (раніше Школа з ескадронним комітетом).

Пам’ятки містобудування, історії та архітектури, що формують ансамбль площі початку 19 ст., відносяться до рідкісного для України типу будівель в стилі класицизму. Це будинки різноманітного призначення, які характерні для військових поселень: адміністративні, житлові, господарчі для різних категорій службовців військових установ.

У період класицизму, при проектуванні як міст, так і військових поселень, особливе значення надавалося забудові центральної площі, яка на той час виступала активним вузлом міської структури. Цей вузол організовував міський рух, був зв’язаний вулицями з іншими площами у єдину систему міського простору. Формоутворюючим елементом площі військових поселень був прямокутний плац, обрамований офіційними будівлями культового, військового та цивільного призначення. В межах старих фортечних укріплень, в центральній частині Чугуєва, була утворена велика площа (2,8 га), периметр якої з півночі повинен був зайняти кам’яний триповерховий будинок для проживання навчального ескадрону військових кантоністів старшого віку, із заходу – соборна церква, зі сходу і півдня – існуючі дерев’яні будинки для приїзду начальників, будинок для дивізійного командира, дивізійного чергування, готель.

Зараз **ансамбль Соборної площі складається з 6 будівель**: Будинок бригадного командира з надвірною будівлею; Будинок корпусного командира; Шляховий палац; Штаби військових поселень, Чугуївське піхотне юнкерське училище; Торгові ряди та Покровський собор. Ансамбль площі обмежений із заходу – яром; з півночі – підніжжям схилу, до якого примикає вул. Ростовська; зі сходу – підніжжям схилу, р. Сіверський Донець; з півдня межа проходить вздовж відрізків вулиць Музейної та Гвардійської.

Хронологія спорудження ансамблю площі виглядає так:

1819-26 рр. – зведення дерев’яних будівель на східному боці площі (будинок для приїзду начальників і будинок для проживання дивізійного начальника), утворення на схилах Сіверського Дінця терас для парку у англійському стилі під назвою «Царський сад»;

1826-34рр. – будівництво з північного боку площі триповерхової будівлі Штабів військових поселень, будинку для проживання окружного командира, будинку для проживання полкового командира; будівництво Покровського собору із західного боку площі та композиційне обрамування його регулярними скверами;

1835-50рр. – симетрична забудова із південного боку площі Торговими рядами, будинками для проживання бригадного командира та корпусного командира; оновлення забудова дерев’яних будівель на східному боці площі (Шляховий палац, будинки для приїзду начальників).

Пропонуємо вам пройтися по площі Соборної.

Зупинка 1. Будинок бригадного командира з надвірною будівлею.

Будинок бригадного командира з надвірною будівлею знаходиться праворуч від Торгових рядів. Входить до ансамблю споруд центральної частини міста та поряд з іншими громадськими будівлями формує південний фронт забудови площі. Перебуває на обліку як пам’ятка архітектури місцевого значення.

Будівля цегляна, двоповерхова, прямокутна у плані. Зведена у стилі класицизму за зразком, взятим за основу для житлових об'єктів військових поселень. На теперішній час має коридорну систему планування з двостороннім розміщенням приміщень. Кубоподібний об'єм з непарною кількістю вікон на фасадах симетричний за композицією. Вісь симетрії головного і дворового фасадів підкреслена невеликими виступаючими ризалітами на 3 віконних прорізах. Поверхня стіни невисокого першого поверху рустована. По горизонталі головний і бічні фасади розділені 2 профільованими карнизами. Вікна прямокутні, на рівні другого поверху прикрашені лиштвою із сандриками.

Малюнок фасадів зараз сильно змінений. У первісному його вигляді арочні вікна вітальні на другому поверсі в центрі фасаду виходили на балкон, виконаний з ажурної арматури. Замкові камені рустів над вікнами першого поверху прикрашали маскарони – скульптурні прикраси у формі голови людини анфас. На сьогоднішній день будинок не використовується.

Зупинка 2. Будинок корпусного командира.

Двоповерховий, цегляний, з вальмовим дахом, у плані – прямокутний. Вхід нині улаштований у прибудованому тамбурі з боку вул. Гвардійської. По поздовжній осі розташований вузький коридор, який первісно з'єднував парадний вестибюль з великою залою. Двомаршові сходи ведуть на другий поверх, який повністю повторює планування першого. Вестибюль, нижній марш сходів і коридор у середній частині об'єму на першому поверсі перекриті зімкненими склепіннями. Композиція зверненого до площі головного фасаду будівлі – симетрична, має чітке горизонтальне та вертикальне членування. Перший поверх відділений від другого простим карнизом. Центральний ризаліт на 3 віконній осі розмежований пілястрами та завершений парапетом. Кути об'єму на головному фасаді закріплені рустованими пілястрами. Поле стіни на рівні першого поверху рустоване, віконні прорізи обрамовані лиштвою із прямокутними сандриками. Вікна другого поверху центрального ризаліту прикрашені сандриками трикутної форми. На гладкому полі стіни другого поверху над сандриками вікон – підкарнизний пояс, який імітує фриз. Інші фасади виконані у більш спрощених формах. Будівлю увінчує простий карниз невеликого виносу.

Будинок є унікальним за типологією архітектурних пам'яток середини 19 ст., належить до числа об'єктів інфраструктури військових поселень першої половини 19 ст., які були організовані на території України. За проектом об'єкт був розпочатий будівництвом у 1847р. як готель на місці першого дерев'яного готелю для шляхетних відвідувачів Чугуєва. Він був споруджений ще у 1820 для потреб розміщення імператора та його свити, які приїхали з інспекцією.

Будинок постраждав від пожежі під час Другої світової війни. У 1987 проведено часткове перепланування приміщень для гуртожитку. У грудні 2006 на західному фасаді будівлі встановлено пам'ятну дошку про офіцерське зібрання, яке містилося тут.

Зупинка 3. Шляховий палац.

У східній частині площі, над річкою Сіверський Донець, знаходиться одноповерхова дерев'яна будівля, позбавлена будь-якого оздоблення – дорожній

палац на випадок приїзду царя. Належить до периметральної забудови головної площі міста.

Будівництво розпочалося у 1819 р. 1 січня 1820 р. за особистим бажанням О.Аракчеєва було наказано: «щоб споруджувані в Чугуєві два будинки, звані тепер один палацом, а інший будинком для головного над військовими поселеннями начальника надалі були при всякому випадку звані: «будинки для начальників на час їх приїзду». Шляховий палац розташовувався у високій центральній частині міста в межах колишніх фортечних укріплень 17-18 ст. З цього будівництва розпочалась забудова східного периметру площі, до якого примикав великий масив приватних фруктових садів у заплавній частині річки.

Архітектурне рішення одноповерхового, прямокутного в плані Шляхового палацу є типовим для споруд дерев'яного класицизму. У ньому 6 кімнат, стіни та стеля яких були вкриті розписами, підлога – паркетом; кімнати облаштовані меблями з червоного дерева та дуба, із різьбленням, позолотою, освітлювалися люстрами і канделябрами. Територія з боку дворового фасаду пам'ятки терасами спускалася до Дінця. Саме на них проводилися роботи по утворенню масштабного англійського парку під наглядом інженера і садівника.

Палац із частково збереженим інтер'єром зберігся дотепер. На сьогодні входить до складу ХММ І.Ю.Рєпіна та використовується в якості виставкової зали. Інші будинки, що розташовувалися поряд, втрачені.

Зупинка 4. Штаби військових поселень, Чугуївське піхотне юнкерське училище.

Знаходяться по центральній осі ансамблю вздовж північної межі площі. Фронтальна композиція аскетична, посилена симетрично розташованими вздовж лінії забудови двоповерховими корпусами, призначеними для проживання командирів військових поселень. Сувора симетрія, гладка поверхня стін, проста форма віконних прорізів характерні для часу забудови площі і стилю. Центральна частина головного фасаду акцентована двоярусною баштою, увінчана високим шпилем, який є головною висотною домінантою ансамблю забудови площі. На пам'ятку спрямована видова вісь, що проходить у північному напрямку вздовж центральної вулиці міста – Гвардійської, яка веде до площі Соборної.

Після ліквідації у 1857 військово-поселеної системи будівля Штабів була переобладнана для потреб Чугуївського піхотного юнкерського училища. Сьогодні тут розташовується один з відділів ХММ І.Ю.Рєпіна.

У містобудівному середовищі пам'ятка виконує провідну композиційну роль. Як і всі будівлі ансамблю забудови площі, є унікальним за типологією об'єктом культурної спадщини України періоду класицизму та вважається одним з кращих зразків архітектури першої половини 19 ст. У 1854-57рр. у будівлі штабів військових поселень навчався майбутній художник І.Рєпін.

Зупинка 5. Торгові ряди.

На південній межі площі розташовані Торгові ряди (Додаток Е). Займають наріжну ділянку кварталу, який обмежений вулицями Музейною та Гвардійською. Монументальний одноповерховий об'єм прямокутного обрису в плані зведений у стилі класицизму.

Будівля була призначена для торгівлі бакалійними, парфумерними, галантерейними товарами. Належить до типу стовбових рядів, які мали назву «корпус лавок». Цей архітектурний тип утворювався чергуванням простих стовпів та арок і обмежувався широкими портиками. Видовжені фасади становлять собою 19-пролітну аркаду, торці прикрашені двоколонними портиками дорічного ордеру. Тривалий час будівля використовувалася в якості військових складів, що призвело до значних змін в архітектурному вигляді пам'ятки. Частково проведені на початку 21 ст. реставраційні роботи не призвели до повного відновлення об'єкта культурної спадщини. Торгові ряди належать до рідкісних з числа збережених на Україні типів пам'яток громадсько-торговельного призначення періоду класицизму. У оточуючій забудові (по лінії вулиці) пам'ятка відіграє домінуючу роль.

Зупинка 6. Покровський собор.

Собор знаходиться по центру західної межі площі. Фасади виконані в стилі класицизму з використанням дорічного ордера. У первісному вигляді собор становив собою квадратну в плані споруду, із західного боку якої була окремо зведена триярусна дзвіниця висотою 38,8 м (не збереглася). Храм із дзвіницею поєднувала відкрита 16-колонна галерея, перебудована пізніше у теплу церкву. Особливу популярність серед багатьох поколінь священнослужителів мав диякон І.Уланов, який прослужив у Покровському соборі більше 40 років, починаючи з 1835, та став прототипом для написання відомого полотна художника І.Рєпіна «Протодиякон».

Архітектура Покровського собору відрізнялася художньою досконалістю, про що свідчать класичні пропорції антаблементу з тригліфами на фризі, віконні сандрики, канелюри та капітелі колон. В результаті перебудови в 1872р. зникла колонада. За радянських часів у будівлі розташовувалися різноманітні господарські організації, що призвело до значних втрат як зовнішнього, так і внутрішнього оздоблення храму: зруйновано барабан з куполом, шатро дзвіниці, а також втрачені внутрішні розписи. У 1972р. виконана реконструкція собору з відновленням північного та південного портиків, декору фасадів, перекриття притвору, склепіння. З 1984 до 2009 рр. в будівлі розташовувалася картинна галерея робіт лауреатів премії І. Рєпіна. Потім храм було передано релігійній громаді Харківської єпархії, у зв'язку з чим почалися роботи з реконструкції споруди, метою яких є відновлення первісного вигляду Покровського собору.

У 19 ст. собор був головним храмом міста. Собор займає важливе місце в ансамблі забудови центральної площі, є ключовою домінантою історичного ландшафту м. Чугуєва. Мешканці міста вважають собор одним з символів Чугуєва і прийняли перейменування площі дуже добре.

Список використаних джерел:

1. Звіт пам'яток історії та культури з України. Харківська область. м.Чугуїв і Чугуївський район: Енциклопедичне видання. – Харків: Зпіку, 2019. – 226 с.

ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ

Веклюк Вероніка, учениця 9-Б класу КЗ «Таранівський ліцей імені Героїв-широнінців» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області
Керівник: Андрущенко Олена Миколаївна, вчителька української мови та літератури КЗ «Таранівський ліцей імені Героїв-широнінців» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області

«Пізнай себе, свій рід, свій нарід, свою землю, - і ти побачиш свій шлях у майбутнє…» - ці слова видатного мандрівного філософа XVIII століття Григорія Савича Сковороди для кожного покоління залишаються актуальними, бо тільки через пізнання себе і отчого краю відкривається розуміння свого місця у суспільстві, дає можливість зрозуміти, хто наші предки, що вони нам заповідали, краще оцінити минуле, зрозуміти сьогодення, зазирнути у майбутнє, допомогти духовному відродженню народу…

На мальовничих пагорбах розкинулося село Таранівка, яке має багату історію, що починається ще з давніх часів. Археологічні знахідки свідчать, що на території Таранівки ще в середині І тисячоліття н.е. існувало ранньослов'янське поселення черняхівської культури. Село Таранівка засновано близько 1685 року на старовинному Муравському шляху, розташоване на водорозділі неподалік від витоків річок Берестова і Вільшанка. Першими жителями були українські переселенці з Правобережжя, або, як їх називали, «черкаси»; вони прибували сюди, рятуючись від польсько – шляхетського гніту. Протягом тривалого часу Таранівка була одним із опорних пунктів проти нападу татар; село було обнесено земляним валом, його залишки збереглися й донині. Відчуття таємниці та містики пронизує повітря Таранівки, кожен камінь, кожна стежка має свою унікальну історію, багату спадщину.

Розуміння значення географічних назв неможливе без знання історії, поява топонімів, їх зміна та зникнення пов'язані із розвитком тих чи інших явищ історичного процесу, вони своєчасно реагують на суспільно-політичні події у часі і просторі. Вивчення топонімів рідного краю сприяє збереженню і розкриттю культурної, історичної та мовної спадщини, сприяє формуванню ідентичності та розумінню зв'язку між людьми та їхньому природньому оточенню.

Мета роботи: дослідження та аналіз топонімічних змін, які відбулися в селі Таранівка у контексті реалізації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», вивчення динаміки цих змін, впливу на суспільство та сприяння розумінню процесу декомунізації та його відображення у національній ідентичності.

Актуальність даного дослідження полягає в розумінні необхідності зміни топонімів, яке є важливим для культурного та історичного розвитку суспільства,

Методи дослідження: теоретичний, системний, статистичний.

Згідно із Законом України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди

їхньої символіки» внесено зміни до статей 5, 8 Закону України «Про географічні назви», які полягають у забороні присвоєння географічним об'єктам назв, які є іменами або псевдонімами осіб, що обіймали керівні посади у комуністичній партії, вищих органах влади СРСР, УРСР та інших союзних республік, а також назв, пов'язаних із діяльністю компартії та встановленням радянської влади.

У квітні 2015 року Верховна Рада України ухвалила 4 закони про декомунізацію – «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», «Про правовий статус та вшанування пам'яті боротьби за незалежний статус України у XX стлітті», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 р.», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону їхньої символіки». Це не стосується назв, пов'язаних із розвитком української науки і культури та вигнанням нацистських окупантів з України. У рамках дії Закону упродовж шестимісячного терміну органам державної влади та місцевого самоврядування необхідно було провести громадські слухання та подати до Верховної Ради пропозиції щодо перейменування населених пунктів та адміністративних одиниць і перейменувати об'єкти топонімії населених пунктів, які містять символіку комуністичного режиму.

За розпорядженням Таранівського сільського голови від 08.01.2016 № 01/02 – 03 та Рішенням Таранівської сільської ради V сесії VII скликання було змінено 20 назв вулиць та 2 вулиці були перейменовані Рішенням Зміївської міської ради від 22 серпня 2023 року № 3021-XLVII-VIII "Про впорядкування найменувань об'єктів топоніміки на території громади". Усі попередні назви містяться у списку осіб, які підпадають під Закон про декомунізацію, складеним Українським інститутом національної пам'яті.

Ми провели дослідження змін назв вулиць. Попередня назва об'єкта: **вулиця Леніна**. Зміна назви − **вулиця Харківська**. Це центральна вулиця села, через яку пролягає дорога до Харкова, вздовж вулиці розташовані магазини, олійниця, лікарня, Будинок культури, Таранівський музей Гвардійців-широнінців.

Музей Гвардійців-широнінців діє на території Зміївської громади з 1973 року. Експозиція розповідає про історію та побут села в період з початку XVIII – середини XX століття, особливу увагу приділили подіям Другої світової війни. Жителі громади ухвалили рішення увіковічнити подвиг одного із взводів радянських солдат, яким командував лейтенант Петро Широнін. Тривалий час гвардійці захищали та утримували залізничний переїзд Безпалівка, тим самим не давши їм легко захопити Харків. Взвод складався з 25 гвардійців, всі вони були нагороджені званням Героя Радянського Союзу, 19 чоловік посмертно. 1995 року на місці подвигу солдат встановили пам'ятний меморіал.

На вулиці Харківській розташована моя рідна школа. Цікава історія заснування школи в селі Таранівка. В 1926 році будинок поміщика Шатинського переобладнали у школу-семирічку імені П. І. Буценка, його іменем названа і **вулиця. П.І. Буценко** народився 30 січня 1889 року в родині селянина-середняка, з 1902 по 1906 рік навчався в Зміївському ремісничому земському училищі. У 1905 році на деякий час його виключали з училища за розповсюдження

революційних листівок. Пройшов шлях від робітника до видатного політичного діяча. 1931-1933 рік – голова виконавчого комітету Далекосхідної крайової ради робітничо-селянських і червоноармійських депутатів. Мешкаючи у Владивостоці, сприяв українізації Зеленого Клину. У 1937 році працював у Народному комісаріаті важкої промисловості СРСР, цього ж року його було заарештовано органами НКВС, згодом засуджено як провідного члена «української націонал-фашистської організації». Перебував у таборах ГУТАБ МВС СРСР до 1955 року. Реабілітований після смерті Й. Сталіна. За бажанням селян Таранівській школі було надано ім'я П.І. Буценка, який був присутнім на відкритті школи та виступив з промовою. У 1962 році було збудовано нову триповерхову школу, яка діє й донині. Зараз це Комунальний заклад «Таранівський ліцей імені Героїв-широнінців».

Попередня назва об'єкта: вулиця **Ломоносова**. Зміна назви -− вулиця **Захисників.** 12 липня 2024 року біля меморіалу відкрили Алею загиблим Героям. На Алеї увіковічнили 20 полеглих захисників, які загинули під час російсько-української війни. Пам'ять про Героїв і наша історія – це те, що допомагає нам рухатися вперед, будувати краще майбутнє і залишатися єдиними.

Попередня назва об'єкта: вулиця **Островського**. Зміна назви − вулиця **Скринянська.** Історія назви цієї вулиці сягає XVIII століття. Скриня була неодмінним атрибутом української хати, тут зберігалося святкове вбрання, повсякденний одяг, рушники, а в прискриннику – гроші, прикраси, та інші цінні речі. Майстрів, що виготовляли скрині, називали скринниками. Вулиця тягнеться майже до мальовничого ставу, який має назву «Скриня».

Попередня назва об'єкта: вулиця **Енгельса**. Зміна назви − вулиця **Суботівка**. Чому така назва? Старожили розповідають, що з давніх-давен у вільний від роботи час тут полюбляли збиратися на посиденьки не тільки жителі вулиці, приходили люди з усього кутка. Відпочивади люди не тільки старшого віку, а й молодь.

Попередня назва об'єкта: вулиця **Суворова**. Зміна назви − вулиця **Василя Пустовойта**. Пустовойт Василь Степанович – двічі Герой Соціалістичної праці. Народився 14 січня 1886 року в селі Таранівка Зміївського повіту Харківської області. Розробив високоефективні системи селекції і насінництва з високою олійністю, створив 20 високоолійних , стійких до хвороб сортів. За визначні заслуги перед державою був двічі відзначений званням Героя Соціалістичної праці. Помер 11 жовтня 1973 року.

Попередня назва об'єкта: вулиця **Кутузова**. Зміна назви − вулиця **Муравська.** Муравський шлях – один із найважливіших стратегічних шляхів XVI – XVIII століть, який пролягав із Південної України на Північ з Московською державою. Етимологія назви, за однією з гіпотез, пов'язана з травою-муравою, або споришем. Мурава була своєрідним індикатором дороги**.** Муравським шляхом користувалися загони кримських і ногайських татар під час грабіжницьких наскоків на Лівобережну і Слобідську Україну. Запорізькі козаки контролювали цей шлях на відстані 200 верст. Після спорудження в кінці XVII століття кількох укріплених пунктів, татари припинили вторгнення в Україну по Муравському

шляху, і він поступово перетворився на торговельний шлях. Жителі села Таранівка займалися землеробством, а також промислами по обробці дерева. Розвивалося у Таранівці і винокуріння. В 1871 році тут було п'ять гуралень на десять казанів. Починаючи з 1799 року в селі відбувалося 4 ярмарки. Зроблені вози, сани, борозни продавали тут же, на місці, адже через село проходив Муравський шлях, яким чумаки їздили на Південь по сіль та рибу.

Попередня назва об'єкта: вулиця **40 років Жовтня**. Зміна назви − вулиця **Слобожанська**. Харківщина належала і належить до історико-географічного краю — Слобожанщина, частково займає Поорілля (Приорілля) та Полтавщину – суспільнокультурне й економічне життя яких зосереджується в Харкові. Цей край активно заселявся українцями у XVII – XVIII століттях , його назва походить від поселень-слобід, мешканці яких тривалий час були вільними і користувалися різними пільгами. Тут традиційно розвивалися різні ремесла і кустарні промисли, сформувався жвавий осередок торгівлі.

Попередня назва об'єкта: вулиця **Дзержинського.** Зміна назви − вулиця **Мовіної Н. І.** Мовіна Н. І. працювала в Таранівській середній школі вчителькою фізики понад 40 років, виховала не одне покоління вдячних учнів. Займала активну громадянську та соціальну позицію, сприяла газифікації села.

Ми проаналізували, на мій погляд, найцікавіші топоніми. Загалом якогось креативу, на жаль, я не бачу. Переважно йдуть шляхом якихось «квітневих», «аграрних» назв, які ні про що нам не говорять. Коли говоримо про топонімічний простір, ми маємо пам'ятати про те, що має бути баланс різних назв, і в тому числі таких, як нейтральні назви, вони можуть бути доречними на маленьких вуличках.

Наприклад:

Колишні назви об'єктів топоніміки	**Нові назви об'єктів топоніміки**
Вулиця Карла Маркса	Вулиця Вербова
Вулиця Калініна	Вулиця Калинова
Вулиця Червоного Прапора	Вулиця Паркова
Вулиця Свердлова	Вулиця Садова
Вулиця Пархоменка	Вулиця Тернова
Вулиця Радгоспна	Вулиця Театральна
Вулиця Щорса	Вулиця Тиха
Вулиця Кірова	Вулиця Сонячна
Вулиця Горького	Вулиця Благодатна
III пров.40 років Жовтня	Вулиця Нова
VI пров.40 років Жовтня	Вулиця в'їзд Залізничний
I пров. Островського	Пров. Яровий
Вулиця В'їзд Червоного Прапора	Вулиця Медова
II пров. Суворова	Пров. Дачний
III пров. Суворова	Пров. Суничний
Вулиця Мічуріна	Вулиця Ботанічна
Вулиця Некрасова	Вулиця Берестова
Вулиця Павлова	Вулиця Абрикосова
Вулиця Горького	Вулиця Благодатна

У даній роботі було проведено аналіз топонімічних змін у селі Таранівка, як частину процесу декомунізації та їхній вплив на національну ідентичність цього регіону. Ці зміни мають значимий вплив на культурний та історичний розвиток суспільства, сприяючи формуванню національної ідентичності та свідомості громадян. Дослідження топонімічних змін у контексті декомунізації є актуальним і важливим для розуміння процесів, що відбуваються в Україні з метою зміни символіки та пам'яті про минуле.

Список використаних джерел:

1. Зміївська міська рада. Офіційний сайт, [Електронний ресурс:] http://www.zmiivmisto.gov.ua/

2. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», [Електронний ресурс:] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text

3. Український інститут національної пам’яті [Електронний ресурс:], https://old.uinp.gov.ua/publication/spisok-osib-yaki-pidpadayut-pid-zakon-pro-dekomunizatsiyu

4.https://www.uknol.info/uk/Records/Toponimichnyj_slovnyk_Xarkivschy.html

НОВІ НАЗВИ ВУЛИЦЬ ДЕОКУПОВАНОГО МІСТА ІЗЮМ

Вихованці гуртка «Географічне краєзнавство»
КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради,
учні 8-их класів Ізюмського ліцею №5 Ізюмської міської ради
Керівник: Грищенко Наталія Олександрівна, керівник гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, вчитель географії Ізюмського ліцею №5 Ізюмської міської ради

У деокупованому Ізюмі завершилося перейменування вулиць і площ міста. В місті завершено так звану «дерусифікацію по-ізюмськи». На карті міста залишаються лише старі назви деяких провулків, в’їздів.

Прощаємось з космонавтом Гагаріним, літературним критиком Добролюбовим, російським мандрівником Пржевальським, російським музикантом П’ятницьким, маршалом Толбухіним, маршалом Жуковим. Цей список можна дуже довго продовжувати, можна довго дискутувати стосовно їх ролі в історії міста Ізюм. Але сьогодні наша держава, наше місто, що постало з руїн, наші мешканці хочуть жити на вулицях названими на честь героїв, що звільняли наше місто, на вулицях названих на честь відомих українських діячів: істориків, географів, музикантів, письменників.

Під час процесу дерусифікації вдалося увічнити пам'ять про ізюмчан, які загинули від рук російських загарбників: Віктора Бельського, Артема Водополова, Миколи Кравченка, Олександра Шалашного.

Вулиця маршала Федоренка перейменована і сьогодні носить назву Володимира Вакуленка, дитячого письменника, який загинув на війні. Людини, яка до останнього в обличчя ворогу говорила українською.

Вулиці Чайковського та Чехова перейменовані на честь бригад ЗСУ, які визволяли місто від російських загарбників – 25-ї Січеславської бригади і 93 Холодноярівської. Вулиця 60-ї Гвардійської дивізії перейменована на честь Полку

«Азов». Вулиці Гастелло дали ім’я Олега Куцина, керівника «Легіону Свободи», який загинув під час боїв за Ізюм, а вулиця Толбухіна названа на честь бійця Олександра Маціївського, якого розстріляли окупанти, коли він вигукнув: «Слава Україні!». Вулицю Тютчева було перейменовано на вулицю Максима Марищака, Героя України, який служив у лавах 95-ої окремої десантно-штурмової бригади ЗСУ. З початку повномасштабного вторгнення під керівництвом офіцера встановлено мінні загородження та знешкоджено ворожу техніку та ворога на напрямку, який вплинув на хід великої війни на Харківщині. Максим загинув 16 березня 2022 року біля села Кам'янка Ізюмського району Харківської області.

Окрім того, в Ізюмі тепер є вулиці та площі названі на честь Квітки-Основ’яненка (колишня вулиця Воротного), князя Київського Святослава (в минулому вулиця Бондаренка), гетьмана Полуботка (раніше вулиця Волоха), площа Героїв Крут (раніше площа Революції), Джохара Дудаєва (колишня вулиця Тургєнєва), Аляски (колись Камчатська) та Лондонська (до того мала назву Пролетарська).

В Ізюмі є вулиці таких відомих постатей України та нашого міста, як-от: Сергія Нігояна, Всеволода Нестайка, Кузьми Скрябіна, Василя Барки, Богдана Ступки, Леоніда Каденюка, Миколи Куліша, Бориса Патона, Миколи Амосова. Відомих постатей України, що все своє життя присвятили своїй державі, задля того щоб у всьому світі про Україну знали та поважали.

Сьогодні на карті нашого міста з’явилися нові назви міста, що передають мелодійність та красу нашої співучої української мови. Вулиця Солов’їна (колишня вулиця Гомоненка), Червоної Калини (колишня вулиця Червоногірська), Вишивана (колишня вулиця Гомельська), Джерельна (колись вулиця Добролюбова), Сіверська (колишня Рибинська). Перейменовано і вулицю Першотравневу. Саме ту вулицю, де в будинку №2 у березні 2022 року під завалами загинуло 54 людини після влучання армії РФ у будинок. Нову назву обрали, щоб вшанувати пам'ять загиблих. Першотравнева стала вулицею Пам'яті, назва вулиці поєднувала три ідеї — смуток, пам'ять і майбутнє.

Ізюм наразі є найсхіднішим містом України, у якому є вулиці Симона Петлюри, колишня вулиця Суворова та Степана Бандери – в минулому вулиця Пушкінська, а також вулиця Івана Мазепи – колишня вулиця Московська.

Найбільше нових жіночих топонімів також в Ізюмі. Так, нещодавно з’явилася вулиця Валентини Черевко. Для ізюмчан це знакова людина, вона заснувала та керувала цирковим колективом «Чудесники», який виховав багато професійних працівників цирку. Жінка все життя там пропрацювала. Також в Ізюмі тепер є вулиця Діани Петриненко, названа на честь відомої оперної української співачки, вулиця Марії Приймаченко – української народної художниці, а також вулиця Княгині Ольги.

77 вулиць міста Ізюм вже ніколи не нагадають нам про тих, хто вбиває і знищує нас. Тепер ці вулиці — данина нашим героям, нашій історії, нашій культурі і традиціям.

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТОПОНІМІВ КИЇВСЬКОГО РАЙОНУ МІСТА ХАРКІВ

Вихованці гуртка «Юні краєзнавці»,
учні КЗ «Харківський ліцей №172 Харківської міської ради»
Керівник: Добровольська Наталія В'ячеславівна, методист краєзнавчого відділу КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, керівник гуртка «Юні краєзнавці»

Топоніми, як назви об'єктів різного походження та різного масштабу, є важливим джерелом інформації про суспільно-політичну життєдіяльність, духовну і матеріальну культурну спадщину людства, особливості його географічного середовища. Найменування, з якими ми зіштовхуємося кожного дня у повсякденному житті, навіть не замислюючись про них, – відбитки свідомості та досвіду суспільства, закріплені лексико-семантичною системою мови, що становлять цінне, а часом і єдине джерело історичного вивчення народу, його мови й культури, що є важливим підґрунтям для національно-патріотичного виховання суспільства України загалом та учнівської молоді зокрема.

Перейменування назв вулиць і площ, селищ та міст на честь загиблих героїв, значних військових операцій, видатних особистостей, які в різні часи боролися за волю і незалежність України є одним із актуальних напрямів меморіалізації національної спадщини. Так само важливими постатями для формування національної ідентичності особистості є видатні науковці, митці, спортсмени, громадські діячі. Значення для формування світогляду також має збереження пам'яті про значимі для держави події, дати, угрупування, організації, історичні періоди тощо. Саме тому перейменування топонімів в умовах сьогодення стало дійсно актуальним та необхідним процесом, який водночас дозволив відокремитися від чужої нав'язаної культури, історії, вшанувати пам'ять українських національних героїв, видатних особистостей, важливих історичних явищ та об'єднань. Топонімічні зміни протягом останніх років розвитку нашої держави, а особливо зараз, під час повномасштабної війни спрямовані, перш за все, на формування національної ідентичності українського народу, вшанування пам'яті тих, хто жив та творив заради майбутнього України, виборював її свободу і незалежність, популяризував і досліджував її історію та культуру розвивав наукові ідеї та робив нові відкриття, ідентифікуючи себе українцем.

На заняттях гуртка «Юні краєзнавці» вихованці були ознайомлені з сутністю та процесом перейменування топонімів в Україні. КЗ «Харківський ліцей № 172» Харківської міської ради, у якій вчаться гуртківці, розташована у Київському районі Харкова. Тому було прийнято рішення більш детально дослідити останні перейменування вулиць Київського района, які були затверджені розпорядженням Харківської обласної військової адміністрації від 26.07.2024 року № 513 В [1].

У Київському районі було перейменовано 8 вулиць, 3 провулки та 1 в'їзд. Деяким вулицям дали нейтральні назви, деяким повернули історичні назви, деяким – близькі за змістом до попередньої.

Так, Вулиця Гагаріна стала вулицею ***Тренерською***, провулок Гагаріна – провулком ***Хозарським***, провулок Кантемира – провулком ***Привітним***, вулиця Кромська – вулицею ***Цетинською***, вулиця Труфанова – вулицею ***Дегтярною***. Ще дві вулиці, назви яких давно стали використовуватися на росії, як пропаганду радянських символів та «спільності» з українським народом – Героїв Праці та Дружби Народів – отримали нові почесні та символічні найменування – ***Нескорених*** та ***Соборності України*** відповідно.

Останні п'ять топонімічні об'єкти було перейменовано на честь видатних українських особистостей різних професій та різних епох. На цих видатних постатях потрібно зупинитися більш детально.

В'їзд Ладигіна перейменували на честь ***Левка Боровиковського***.

Боровиковський Левко – (10 (22) лютого 1806, (за іншими відомостями – 1808) с. Мелюшки Хорольський повіт на Полтавщині – 26 грудня 1889, там само) – український поет, фольклорист, етнограф. Опрацьовував фольклорні сюжети, звертався до народної поетики та ритміки. 1826–1830 навчався на філософському факультеті Харківського університету, приєднався до групи поетів-романтиків. Один із зачинателів української романтичної течії, вніс у літературу нові сюжети, мотиви, теми. Розквіт поетичної творчості припадає на 1830-ті – 40-ві роки. У цей період Боровиковський створив багато балад, пісень, віршів, дум та байок.

Провулок Ладигіна тепер носить ім'я ***Леоніда Ушкалова***.

Ушкалов Леонід – (5 листопада 1956, Краснопілля – 25 лютого 2019, Харків, Україна) – український літературознавець, письменник, педагог, доктор філологічних наук, професор. З 1977-го по 1982 р. навчався на філологічному факультеті Харківського державного університету. Після закінчення університетського курсу працює на посадах викладача, доцента (1993) й професора (1995) на кафедрі української та світової літератури Харківського національного педагогічного університету ім. Григорія Сковороди. Член Національної спілки письменників України (2013).

Вулиця Лермонтовська стала вулицею ***Майка Йогансена***.

Йогансен Майк – (16 (28) жовтня 1895, Харків – 27 жовтня 1937, Київ) – український поет, прозаїк доби «Розстріляного відродження». Також перекладач, критик, лінгвіст, сценарист. Один із засновників літературного об'єднання ВАПЛІТЕ. Долучився до створення українського правопису. Жертва сталінських репресій.

Замість вулиці Чайковського у Харкові з'явилася вулиця ***Михайля Семенка***.

Семенко Михайль – (19 (31) грудня 1892, село Кибинці, Миргородський повіт, Полтавська губернія, Російська імперія – 24 жовтня 1937, тюрма НКВС СРСР, Київ) – поет доби «Розстріляного відродження»; основоположник і теоретик українського футуризму (також відомого як панфутуризм), організатор футуристичних угрупувань, редактор багатьох видань. Модернізував українську лірику урбаністичною тематикою, сміливими експериментами з формою вірша, запровадив нові образи й створив слова, покликані відбити нову індустріалізовану добу. Загинув під час сталінського терору.

Вулиця Сонячногірська названа на честь ***Архипа Люльки***.

Люлька Архип – (10 (23) березня 1908, Саварка, Київська губернія (нині Обухівського району, Київської області) – 1 червня 1984, Москва, СРСР) – український радянський конструктор авіаційних двигунів. У 1937–1939 роках, працюючи у Харківському авіаційному інституті, розробив проєкт конструкції першого в СРСР двоконтурного турбореактивного двигуна (ТРД). Член-кореспондент АН СРСР (з 1960), академік АН СРСР (1968).

Отже, досліджені топонімічні перейменування засвідчили, що мають на меті, перш за все, очищення українського простору від усього, що пов'язано із росією. Такі зміни назв вулиць відновлюють історичну справедливість і водночас є соціально та ментально значимими для українського суспільства, адже виконують просвітницьку, виховну, національно-патріотичну функцію. І найголовніше, що тепер значна кількість перейменованих топонімів Харківщини гордо носить імена героїв України, захисників, вчених, митців, артистів, громадських діячів, тобто усіх тих, хто творив історію та культуру України протягом декількох століть до сьогодення.

Список використаних джерел

1. Харківська обласна військова адміністрація. Розпорядження № 513В від 26.07.2024 «Про перейменування об'єктів топонімії населених пунктів Харківського району Харківської області». 2024, липень. URL:https://kharkivoda.gov.ua/dokumenti/rozporyadzhennya/3521/3555/127689

ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ НОМІНАЦІЇ ВУЛИЦІ НЕСКОРЕНИХ У МІСТІ ХАРКІВ

Возняк Юлія, учениця 9 класу КЗ «Харківський ліцей №107 Харківської міської ради»
Керівник: Семеніхіна Світлана Миколаївна, заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ «Харківський ліцей №107 Харківської міської ради»

Перейменування топонімів – це важливий процес, який потребує виважених підходів. Змінені назви будуть не тільки ідентифікувати певну місцевість, але й формувати нову історичну свідомість із вшануванням пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті та вільну від російської імперської політики, тоталітарних режимів. Питання номінації вулиць, визначення концептуальних засад формування міського топонімічного простору є пріоритетним напрямом сьогодення. «Топоніміку називають мовою, архівом, літописом землі. З наукової точки зору – це галузь науки, що вивчає власні географічні назви, їхнє походження, значення і написання» [1].

Географічні назви виконують адресні функції, тому що будь-яка географічна назва – це адресний знак географічного об'єкта, але вони ще слугують і одним із засобів затвердження національної ідентифікації етносу. Практичні властивості топонімів проявляються через виконання ними номінаційних функцій, дослідження яких є цікавим з наукової точки зору. Назва географічного об'єкта не буває випадковою, оскільки в ній віддзеркалюється культура народу, природа країни, історична інформація тощо».

Урбаноніми – вид топонімів, які позначають власне ім’я будь-якого внутрішньоміського об’єкта.

Ціннісні властивості топонімів, їх пізнавальні властивості обумовлюються виховними функціями, їх здатністю нести заряд культурного й ідеологічного впливу, що виховують любов і повагу до рідного краю та Батьківщини – це особливо актуально для відновлення української ідентичності молоді після того, як російська федерація розпочала повномасштабну війну проти України.

Зміна номінації об’єктів топонімії міста Харкова викликало багато суперечок, особливо вулиці Нескорених. М.Тахтаулова, С.Жуков у «Концептуальних засадах формування урбанімічного простору сучасного українського міста» пропонують у формуванні топонімічного ландшафту міст керуватися: загальними принципами та правила номінації урбанонімів: урбаноніми мають виконувати свою основну функцію – бути орієнтирами у просторі; назви мають відтворювати цінності сучасної України. Присвоєння назв історичних подій має сприяти: популяризації видатних фактів історії України, що відображають звершення та надбання в ім’я України; формуванню історичної свідомості українського народу; збереженню історичної пам’яті українського народу. Використання нейтральних та «позитивних» назв: для формування комфортного топонімічного середовища спальних житлових масивів бажано використовувати нейтральні назви та назви, які у своїй семантиці несуть позитивну конотацію.

Вулиця Нескорених знаходиться у північній частині Салтівського житлового масиву, проходить через Київський та Салтівський райони, протяжність 5,1 км. Координати: початку 50° 01′ 45.9″ пн.ш, 36°18′ 09.6″ сх.д; кінця 50°00′55.7″ пн.ш, 36°22′04.5″ сх.д. Пролягає від вулиці Максима Рильського до Світлої вулиці.

Дослідивши номінацію вулиці з’ясували, що перша її назва – Довга. Ця вулиця була заснована у 1960-х роках, після затвердження плану забудови Салтівського житлового масиву. На виникнення урбаноніму цієї вулиці вплинув часовий фактор, який впливає на формування назв постійно – вони виникають під час створення міста, існують протягом певного проміжку часу, інколи замінюючись іншою назвою, більш сучасною. Назва вулиці містить вказівку на її довжину – це основна магістраль Салтівського житлового масиву протяжністю 5,1 кілометрів. Даючи характеристику особливостям утворення назви визначаємо перехід загальної назви у власну назву: Вулиця Довга < довга (прикметник).

9 січня 1974 року Харківська міська рада перейменувала вулицю Довгу на більш сучасну – Героїв Праці [6]. Названа на честь почесного звання Герой Соціалістичної Праці, яке присуджувалося передовикам виробництва. Присвоювалося рішенням Президії Верховної Ради СРСР з врученням ордена Леніна, медалі «Серп і Молот» і Грамоти Президії Верховної Ради СРСР [7]. Герой Соціалістичної Праці це вище звання в СРСР з 1938 по 1991 рік, вища ступінь державної відзнаки за працю.

На формування урбаноніму цієї вулиці вплинув ідеологічний фактор – назва відбиває поняття пануючої у 1970 - 1991 роках у суспільстві політичної ідеології;

політичний, суть якого полягає в залежності назв вулиць від суспільно-політичних умов. Завдяки білінгвізму номінація вулиці колишнього СРСР мала у своєму складі спочатку російську назву «Героев Труда», а з отриманням Україною незалежності, переклалася українською мовою на «Героїв Праці», хоча залишилася колишня ідеологічна семантика.

Процес декомунізації в Україні розпочався після здобуття Україною незалежності, проте значно активізувався у 2014 році після Революції Гідності та початку російсько-української війни. Зокрема, у 2015 році ухвалили чотири декомунізаційні закони для врегулювання різних аспектів цього процесу: вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX ст., переосмислення подій Другої світової війни та заборону пропаганди комуністичного та нацистського режимів. У квітні 2019 року почали говорити про потребу переходу від декомунізації до деколонізації, щоб позбавлятись впливу російського імперського минулого. Поштовхом переходу від роздумів до дій стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну.

Присвоєння назв історичних подій має сприяти: популяризації видатних фактів історії України, що відображають звершення та надбання в ім'я України; формуванню історичної свідомості українського народу; збереженню історичної пам'яті українського народу.

Від 27 липня 2023 року діє закон про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні та деколонізацію топонімії.

Перейменування – це не про зміну табличок, а про відновлення української ідентичності, формування національної свідомості. Цей процес потребує виваженого підходу, з урахуванням локального історичного контексту, оцінювання істориків та експертів, думки громад. І роз'ясненням, чому та чи інша вулиця має бути перейменована, яке значення постать, чиє ім'я вона носить, насправді має в українській історії, в історії міста.

Зміна назв деяких вулиць у місті Харків викликало суспільний резонанс, це відноситься і до вулиці Нескорених.

Для об'єктивності процесів перейменування Харківська обласна військова адміністрація створила Робочу групу, до складу якої увійшли представники громадськості, науковці, історики та краєзнавці університетів, органів місцевого самоврядування, зокрема Харківської міської ради, начальниця Північно-Східного міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам'яті. За результатами електронних консультацій з громадськістю, з питань обговорення пропозицій щодо перейменування об'єктів топонімії міста Харків запропоновано два варіанти топонімів вулиці Героїв Праці. Перший варіант, запропонований членами Робочої групи – вулиця Нескорених. Обґрунтуванням пропозиції було те, що ця назва уособлює міць та незламність українського народу в багатовіковій боротьбі з різноманітними загарбниками та поневолювачами. В умовах повномасштабної російсько-української війни ця назва набуває особливого звучання і дає змогу відчути свою належність до когорти нескорених і харків'янам, та, зокрема, мешканцям цієї вулиці, яка однією з перших зазнала атак з 24.02.2022 р.

Другий варіант запропонований ГО «Деколонізація. Україна», яку підтримали ще 17 громадян – вулиця Симона Петлюри. Обґрунтування пропозиції: Симон Петлюра (1879-1926). Український політичний, військовий діяч, один із засновників Української Народної Республіки. Фігура загальнонаціонального масштабу. Оприлюднено звіт в підрубриці «Електронні консультації з громадськістю» рубрики «Консультації з громадськістю» на офіційному веб-сайті Харківської обласної військової адміністрації [8].

Робоча група провела 9 засідань, детально обговорюючи. всі пропозиції.

Ті, які набрали найбільшу кількість голосів членів групи, і були включені до розпорядження. Серед затверджених змін було перейменовано вулицю «Героїв Праці» – на «Нескорених». Результати завершального засідання робочої групи ХОВА з питань деколонізації топонімії 24 липня 2024 року викликали суспільний розголос у соціальних мережах. З **найбільш резонансних нових назв топонімів – вулиця Героїв Праці – вулиця Нескорених (варіанти: Симона Петлюри).**

Активісти проєкту «Деколонізація. Україна» 25 липня 2024 року у соціальних мережах запропонували підтримати їх пропозицію щодо вулиці Героїв Праці. Висловивши думку про те, що «питання топоніміки є дуже важливими і виконують не тільки свою прикладну функцію орієнтації у просторі, але й формують світогляд громадян на роки вперед. Це стратегічна інвестиція у майбутнє. Тому назви мають бути не тільки зручними, але й відображати цінності і прагнення суспільства. На вчорашньому (24.07.2024) засіданні робоча група при Харківській обласній військовій адміністрації підтримала чимало якісних перейменувань, у тому числі запропонованих Харківською топонімічною групою. Але серед рішень, на жаль, є не дуже вдалі, м'яко кажучи. З огляду на це, пропонуємо підтримати визначні замість відверто «кволих»: Вулиця Героїв Праці. Одна з магістральних вулиць Салтівки і міста може отримати назву Нескорених. Пропонуємо назвати вулицю Героїв Праці іменем видатного українського військового та політичного діяча Симона Петлюри, Головного отамана військ УНР та Голови Директорії УНР. Симон Петлюра один з символів боротьби за Незалежність України. Його постать варто увічнити у назві магістральної вулиці» [9]. Попри критику нейтральної назви та пропозиції перейменувати вулицю на честь Симона Петлюри, розпорядженням голови Харківської обласної військової адміністрації «Про перейменування об'єктів топонімії міста Харкова» від 26.07.2024 №513 В вулиця перейменована на Нескорених **[**10**].** У тлумачному словнику: «Нескорений». Який не хоче коритися кому-небудь, якого не підкорили. Ті, кого не підкорили – це відповідає прагненням харків'ян **[**2**].**

Виходячи із запропонованої авторами концепції Концептуальних засад формування урбанімічного простору сучасного українського міста номінація вулиці Нескорених, відповідає загальним принципам та правилам номінації урбанонімів: назва відтворює цінності сучасної України; популяризує видатні факти історії України, що відображають стійкість і мужність харків'ян в ім'я України; формує історичну свідомості українського народу; сприяє збереженню історичної пам'яті українського народу.

Під час широкомасштабного російського вторгнення Харків став одним із перших міст, яке прокинулося від вибухів зранку 24 лютого 2022 року й щодня продовжує зазнавати бомбардувань від окупантів. З метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України 6 березня 2022 року Президент Володимир Зеленський надав Харкову звання Міста-героя України.

Департаментом надзвичайних ситуацій Харківської міської ради оприлюднена докладна статистика по місту Харкову щодо обстрілів за 2024 рік: 318 разів ворог обстрілював наше місто; постраждало 1108 осіб, з них 62 дитини; загинуло 94 особи, з них 3 дитини, вона відтворює жахи сучасних реалій. Департамент житлово-комунального господарства Харківської міської ради опублікував інформацію щодо пошкоджень житлового фонду міста Харкова у 2024 році: пошкоджено житлових будинків – 2658 ; пошкоджено вікон квартир – 34 992, з них закрито – 33427; вікон загального користування – 12 833, з них закрито – 12476; покрівель – 781, закрито – 525. Не зважаючи на руйнування, Харків, завдяки міській владі та харків'янам відновлює своє місто. Харків знову з вуличним освітленням [12].

За результатами дослідження соціологічної групи «Рейтинг» 30 червня 2023 року, метою якого було встановити рівень гордості українців тими містами, в яких вони проживають, перше місце посіли мешканці Харкова. 86 % з них зізнались, що однозначно пишаються містом.

«Наше місто-герой, від перших днів вторгнення, стало форпостом українського спротиву. Харків мужньо витримує численні атаки ворога, але постійні бомбові обстріли та ракетні удари знищують наше місто та руйнують долі городян. Життя мирних харків'ян щодня наражається на смертельну небезпеку. Але харків'яни виявляють неймовірну стійкість і мужність у захисті рідного міста. Ми разом втрачаємо рідних і близьких, десятки тисяч харків'ян залишилися без даху над головою через ворожі обстріли. Але ми не зламані! Наша сила – в єдності та вірі в Перемогу! Слава Харкову! Слава Україні! (Харківський міський голова Ігор Терехов) [12].

Подвиг харків'ян, які захищають Україну на полі бою, які працюють під час бомбардувань, створюють умови для навчання дітей, підтримують чистоту і створюють красу у нашому місті, вибороли право називати одну з магістральних вулиць вулицею «Нескорених». І це «не квола» і не «нейтральна» назва, а назва, яка буде прославляти харків'ян на віки.

Харків працює, навчається, святкує! Харків – Місто-Герой!

Список використаних джерел

1. Лабінська Г. Топоніміка: навч. посібник / Галина Лабінська.– Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 274 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел.– К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001.–1440с.

3. Вулиці і площі Харкова: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://streets-kharkiv.info.

4. Харківська топонімічна група: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/704786309633508.

5. Старый Харьков: [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://vk.com/history_kh; https://www.facebook.com/old.kharkov

6. Історія вулиць і проспектів Салтівки. Place Kharkiv (укр.). 25 вересня 2022. Процитовано 18 серпня 2023.

7. Кравець, Є. Я. (2006). Герой Соціалістичної Праці (Ukrainian) . Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. ISBN 978-966-02-2074-4.

8. Повідомлення про проведення консультацій з громадськістю у формі електронної консультації з питань перейменування об’єктів топонімії міста Харків. Харківська обласна військова адміністрація (укр.). Процитовано 26 липня 2024.

9. Малиновський, Антон (25 липня 2024). Харківська топонімічна група підготувала звернення проти «кволих» перейменувань. Як його підтримати?. «Люк». Процитовано 26 липня 2024.

10. Розпорядження Харківської обласної військової адміністрації від 26 липня 2024 року «Про перейменування об'єктів топонімії міста Харкова»

11. Офіційний сайт Харківської обласної військової адміністрації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kharkivoda.gov.ua/

12. Офіційний сайт Харківської міської ради, міського голови, виконавчого комітету: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.city.kharkiv.ua/uk/gorodskaya-vlast/gorodskoj-golova/biografiya.html

13. Харківська топонімічна група: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.facebook.com/groups/704786309633508 .

14. ГЛАВКОМ: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://glavcom.ua/country/politics/zelenskij-peredav-meru-kharkova-vidznaku-misto-heroj-video-916086.html. Процитовано 22 березня 2023 року

ПЕТРО БОЛБОЧАН – ЧУГУЇВСЬКІ ВИТОКИ ВІЙСЬКОВОГО ТАЛАНТУ

Волкова Дар'я, учениця 8 класу КЗ «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Жиглова Юлія Володимирівна, вчитель історії КЗ «Клугино-Башкирівський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Цікава історія міста Чугуєва, яка наповнена складними і суперечливими подіями, відобразилася в назвах вулиць, провулків, площ. Деякі змінювали свою назву 3-4 рази. Причин тому було багато: забудова, а потім відміна військових поселень, перепланування міста, утвердження радянської влади. Зараз, в епоху корінної переоцінки поглядів та ідеологій, особливо зростає актуальність щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах. Чугуївці, як і весь український народ, зробили свій історичний вибір на створення суверенної, демократичної держави, тому вони не тільки переосмислюють своє історичне минуле, але й напрацьовують новий підхід до міської топонімії, виявляють якісні пріоритети. Таким чином, останнім часом постала задача у потребі зберегти усе те, що є багатством країни, її історичною пам'яттю, священною спадщиною - усе те, що повинно зберігатися і передаватися від покоління до покоління. Саме тому тема найменувань вулиць отримала виняткову гостроту не тільки у всій країні, але й у місті Чугуєві. Різко зріс інтерес людей до своєї "малої батьківщини", до місця свого проживання. В Чугуєві це

виявляється, перш за все, в прагненні пізнати корені та сутність походження назв вулиць, провулків, площ.

Також, у світлі подій, що відбуваються у країні протягом 2014–2024 років, зміна географічних назв в аспекті їхньої декомунізації є необхідним явищем, як на загальнодержавному рівні, так і в регіональному розрізі, адже є важливою частиною опору українського суспільства російській воєнній агресії та проявом самоідентифікації української нації. Практичне значення проведеного нашого топонімічного дослідження про зміну назви провулка Ватутіна на провулок Петра Болбочана полягає в актуалізації знань учнів з історії, сприяє національно-патріотичному вихованню учнів, розвитку шкільного краєзнавства, формуванню самосвідомості, української ідентичності.

Наша робота присвячена полковнику, талановитому військовому діячу періоду визвольних змагань 1917-1921 років – Петру Болбочану. Попри надзвичайно складну історію нашої держави, короткі періоди відновлення державності у період української революції 1917-1921 років, та втрати її на десятиліття, Україна здобула право на саморозвиток. І це можливо тільки завдяки тому, що в Україні завжди були і залишаються люди, які готові боротися та відстоювати її незалежність, територіальну цілісність, ідентичність українців.

Саме такою людиною був і Петро Болбочан, видатний український воєначальник, випускник Чугуївського військового училища, який зробив значний внесок у процес українського державотворення. Життя та трагічність долі полковника Болбочана перекликається з трагічністю і суперечливістю тогочасного українського руху. У результаті політичних інтриг, за наказам головного отамана Симона Петлюри і за рішенням військово-польового суду він був розстріляний на станції Балин недалеко від Кам’янця-Подільського. Болбочану тоді виповнилося лише 35 років.

Болбочан Петро Федорович — український військовий діяч, полковник армії УНР, очільник Кримської операції. Народився 5 жовтня 1883 року в селі Геджев Хотинського повіту Бессарабської губернії (нині село Ярівка Хотинського району Чернівецької області), в родині молдавського православного священика Федора Олексійовича Болбочана та його дружини Єлизавети Григорівни. Початкову освіту здобував у сільській церковноприходській школі, пізніше вчився в гімназії. За традицією, хлопця чекала кар’єра священника. Підліток навіть вступив до Кишинівської духовної семінарії, де прослухав два повні класи. Духовну освіту Петро Болбочан не здобув, семінарію залишив, а 6 серпня 1905 року вступив до Чугуївського піхотного юнкерського училища.

Це училище засноване у місті Чугуїв у 1865 році. Основною задачею цього військово-учбового закладу було забезпечення армії офіцерським складом. Кандидатами в офіцери були нижні чини військових частин округу, які мали початкову освіту та відслужили в армії не менше одного року. Термін навчання в училищі складав два роки, після чого юнкери отримували чин підпрапорщика і поверталися в свої полки, де згодом отримували офіцерський чин. В ході реформи юнкерських училищ наказом по військовому відомству № 197 від 1901 році дворічний курс був замінений трирічним, і юнкера з училища стали випускатися

відразу офіцерами, а не підпрапорщиками. Окрім того, навчатися в них отримали змогу не тільки військовослужбовці, але й цивільні молоді люди, які закінчили гімназії чи реальні училища, значно менше число було тих, хто закінчив духовні училища та семінарії. Проте саме до цієї частини юнкерів відносився і Петро Болбочан.

У 1910 році всі юнкерські училища були реорганізовані у військові. Таким чином у 1865-1910 роках Чугуївське училище було піхотним юнкерським, а у 1910-1917 роках – військовим. Юнкерські училища готували для армії досить професійні офіцерські кадри. Саме досвід, отриманий під час навчання в училищі у 1905-1909 роках дозволив Петру Болбочану досягнути високих результатів під час проходження служби як в царській армії, так і в армії української держави.

У контексті українського державотворення Чугуївське військове училище постає унікальним осередком формування національної державницької еліти. За спогадами випускника училища Альмендінгера В.В. в Чугуївському училищі велика увага приділялася позакласному читанню кращих літературних творів, у тому числі ідейно-патріотичної спрямованості. Наприклад, юнкери Чугуївського військового училища мали змогу ознайомитися з передовими виданнями початку ХХ ст.: «В читальні були газети «Русский Инвалид», «Новое Время», «Русское Слово» та журнали «Разведчик», «Нива»». Це була не просто освітня інституція, а потужна «кузня» української державної ідеї. Однією з причин української орієнтації Чугуївського військового училища вважається те, що воно здебільшого комплектувалося солдатами-українцями, яких за успіхи в службі відправляли сюди на навчання. Поповнювалось училище й випускниками Петровського Полтавського кадетського корпусу, а також гімназій, духовних і реальних училищ Харківської, Полтавської та Чернігівської губерній. Під час навчання Петро організував український гурток та заходився поширювати серед юнкерів рідне слово. Осередок прикрили доволі швидко. Юнкера Болбочана не покарали, з огляду на блискучі здібності обмежились усною доганою. В училищі існував й осередок воєнізованої організації «Оборони України», створеної у складі Української народної партії, на чолі якої стояв Микола Міхновський, який займався агітаційною роботою серед юнкерів, які могли б стати основою офіцерського корпусу майбутньої української армії, хоча подібна діяльність суворо заборонялась.

Прослухавши трирічний курс, Чугуївське піхотне училище молодий офіцер закінчив у 1909 році за 1-м розрядом, тобто з відзнакою. У ранзі підпоручика його направили у 38-й піхотний Тобольський графа Мілорадовича полк. Кар'єра розвивалася стрімко. Петро Болбочан очолював 1-у, 2-у та 5-у роти, далі - командував пішими розвідниками та кулеметними підрозділами. 30-річний офіцер під час Першої світової війни хоробро і вміло воював проти австро-угорців і німців. За цей час пройшов кар'єру від військового звання підпоручика до капітана. Серйозне поранення у 1917 році змусило офіцера, нагородженого орденами Святого Станіслава і Святої Анни 2-го і 3-го ступенів, на кілька місяців затриматись у шпиталі. Як і більшість офіцерів-українців, Болбочан вітав Лютневу революцію, створення Центральної Ради, а особливо - українізацію підрозділів

російської армії в Україні. Одужавши, Болбочан активно долучився до українізації військових частин, а з 5 грудня 1917 року прийняв командування 1-м пішим полком Української Республіки. Тоді навколо Болбочана згуртувалася група українських патріотів, які утворили Республіканський курінь чисельністю близько 500 чоловік. На чолі цієї частини Болбочан брав участь у придушенні більшовицького повстання в Києві. На початку 1918 року він сформував Республіканський курінь, реорганізований у 2-й Запорізький піший курінь.

Таким чином, навчання та атмосфера Чугуївського військового училища, просякнута ідеєю незалежності України, без сумніву, вплинула на формування національної свідомості Петра та багатьох майбутніх українських військових діячів, офіцерів армії УНР. Про те свідчить факт, що випускники Чугуївського військового училища стали фундаторами армії молодої української держави, стрімко українізуючи військові частини.

«Запорожці» Петра Болбочана стали одним з найбільш боєздатних з'єднань армії УНР: відіграли ключову роль у звільненні Києва в лютому 1918 року та під час визволення від більшовиків Лівобережжя та Південно-Східної України, блискуче провели Кримську операцію в квітні 1918 року. На той час український уряд уже давно здійснював підготовку до опанування Чорного моря, без чого було б неможливим і саме існування української держави. Тим часом, своє становище у Криму зміцнювали більшовики, виникла небезпека втратити Чорноморський флот. В січні-лютому 1918 року, після розгрому кримськотатарського національного руху, більшовики узурпували влад ну півострові. З іншого боку, німці півострів частиною України не вважали, маючи намір самим зайняти його. Кримська операція під керівництвом Болбочана була проведена блискуче. На подив німців, українці блискавично провели військову операцію на Сиваші, яка вирішила не тільки майбутнє Кримської кампанії, а й уберегла Запорозьку дивізію від значних людських жертв. Буквально за 11 днів операції майже весь Крим, разом із Севастополем, опинився під контролем України, а екіпажі кораблів Чорноморського флоту дружно підняли жовто-блакитні прапори. Успіхи українського війська загострили відносини між союзниками. 26 квітня німецька дивізія оточила всі місця дислокації українських військ у Сімферополі та оголосила ультиматум Петру Болбочану негайно скласти зброю і виїхати з Криму. Після напружених перемовин Кримська група 27 квітня залишила півострів і зі зброєю, знаменами та значною частиною захопленого майна передислокувалася до околиць Мелітополя. Чонгарський прорив був блискучою тактичної операцією, і, провівши його, Болбочан показав себе видатним полководцем. Призначення полковника Болбочана командувачем Кримської операції назавжди вписало його ім'я в історію. Він мав незаперечний авторитет серед підлеглих, а більшовики обіцяли за його голову 50 тисяч золотих рублів. Сотник Борис Монкевич згадував: «Болбочан був одною з яскравіших постатей в цілому корпусі. Великий організатор і здібний стратег… В боях показав себе дійсно талановитим полководцем… Завжди був у найнебезпечніших місцях, чим викликав підйом духу у Запорожців».

Після падіння Центральної Ради 29 квітня 1918 року Петро Болбочан перебував в опозиції до гетьмана Скоропадського. В чині полковника армії Української Держави, одним з останніх приєднався до антигетьманського повстання на чолі з Директорією. З перших днів повстання полковникові стало ясно, що українські політики не вміють учитися на власних помилках, знову почали хилити Україну до лівих ідей та закривавленого по лікті соціалізму, та домовлятися про спільні дії з «червоними». Але Болбочан відмовився: за кілька місяців служби на кордоні він уже встиг побачити справжні наміри більшовиків. У грудні 1918 року очолювана Болбочаном Запорізька дивізія була розгорнута в корпус, а в січні наступного він був призначений командувачем Лівобережною групою Армії УНР. З метою максимального збереження особового складу Лівобережної групи Армії УНР Болбочан був змушений залишити Харків та Полтаву. Ці його дії викликали лише критику з боку урядовців Директорії. І за кілька днів полковника заарештували. Попри численні звернення справа Болбочана не розглядалася, його вина не була доведена. Болбочан був засуджений до страти надзвичайним військовим судом. Його клопотання до Симона Петлюри про помилування залишилося без відповіді, за два дні вирок було затверджено генералом Олександром Осецьким, і 28 червня 1919 року о 10-й вечора Петро Болбочан був розстріляний біля станції Балин Подільської губернії (нині — Дунаєвецький р-н Хмельницької області) й там же похований.

Сьогодні ім’я Петра Болбочана повертається в Україну. На його честь названо 21 вулицю та 6 провулків у різних населених пунктах України (вулиця Петра Болбочана – 18, вулиця полковника Болбочана – 3, провулок Петра Болбочана - 6). 14 жовтня 2020 року, у День захисника України Харківській 3-ій бригаді оперативного призначення Національної гвардії України присвоєно ім’я полковника армії УНР Петра Болбочана. Перший в Україні й світі пам’ятник Петрові Болбочану відкрили 4 жовтня в Києві на вулиці Січових Стрільців. У військовій частині № 3017 Східного оперативно-територіального об’єднання Нацгвардії в Харкові відкрили пам’ятник-погруддя Болбочану роботи скульпторів Михайла Горлового та Олександра Фурмана. Полковник Петро Болбочан був показаний у фільмі «Таємний щоденник Симона Петлюри». У фільмі зачіпається тема непростих стосунків Болбочана і Петлюри, а також відтворена страта полковника. Таким чином, на п’єдестал історії повертається несправедливо забутий талановитий український військовий діяч, полковник Армії УНР, Української Держави, командир 2-го Запорізького полку, головнокомандувач Лівобережного фронту України військ Директорії, герой Кримського походу проти більшовиків – Петро Федорович Болбочан.

У місті Чугуїв з 26 січня по 26 лютого 2024 року у формі електронних консультацій пройшли громадські обговорення щодо перейменування вулиць і провулків. У перелік топонімів, які підлягали зміні, увійшло й перейменування провулка Ватутіна на провулок Петра Болбочана. Після громадських слухань міська військова адміністрація ухвалила рішення. Ми з гордістю можемо пишатися, що ім’я такої яскравої особистості пов’язано з історією нашого міста, славетного Чугуєва!

Список використаних джерел

1. Громенко С. В. Забута перемога. Кримська операція Петра Болбочана 1918 року / С. В. Громенко. – Київ : К.І.С., 2018. – 266 с., іл.
2. Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» / Марія Тахтаулова (заг. ред.), Олександр Богуш, Сергій Бутко, Людмила Замай, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Олена Охрімчук, Юрій Приходнюк, Володимир Тиліщак. Київ : «Смолоскип», 2023. 42 с.
3. Коваленко С. Болбочан Петро Федорович/Чорні запорожці: історія полку. 2-ге видання. – Київ: Видавництво «Стікс», 2015. –368 с.
4. Коваль Р. Полковник Болбочан. Спогади, свідчення, документи / Роман Коваль, Юрій Юзич. – Київ : Markobook, 2020. – 440 с. – (Видатні українці)
5. Монкевич Б. Г. Похід Болбочана на Крим [Текст] : спогади сотника Армії УНР та його бойових побратимів : [мемуари] / Борис Монкевич ; [ред.-упоряд. Р. Коваль]. - Київ : Іст. клуб "Холодний Яр" : Наш формат, 2014. - 268, [1] с.
6. Петро Болбочан — залізний полковник Армії УНР : (до 140-річчя від дня народження П. Ф. Болбочана) : бібліогр. покажч. / уклад. А. Своровський ; літ. ред. В. Білозір, бібліогр.-ред. С. Денисова.– Київ, 2023. – 36 с.
7. Провулок Ватутіна у місті Чугуїв перейменовано на провулок Петра Болбочана. Сайт Чугуївської міської ради. URL: https://chuguiv-gromada.gov.ua/provulok-vatutina-u-misti-chuhuiv-pereymenovano-na-provulok-petra-bolbochana (дата звернення: 09.01.2025)
8. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: Закон України від 21 березня 2023 року № 3005-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text. (дата звернення: 09.01.2025)
9. Сідак В. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника В. Сідак, Т. Осташко, Т. Вронська. – Вид. 2-ге, допов. – Київ : Темпора, 2009. – 426 с. : фотогр.
10. У Чугуївській громаді на Харківщині провели масштабне перейменування колонізаційних топонімів. URL: https://dumka.media/ukr/suspilstvo/1698386918-pid-harkovom-ukrayinizuvali-mayzhe-piv-sotni-toponimiv-perelik-novih-nazv. (дата звернення: 09.01.2025). Назва з екрану.

ОСКІЛЬСЬКЕ ВОДОСХОВИЩЕ: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Гаєва Дарина, учениця КЗ «Харківський ліцей № 112 Харківської міської ради»
Керівник: Білоус Лілія Іванівна, вчитель географії
КЗ «Харківський ліцей № 112 Харківської міської ради»

Мета роботи полягає у вивченні та дослідженні різноманітності походжень назви Оскільського водосховища Харківської області від часів зародження до сучасності .

Об'єктом дослідження є походження назви Оскільського водосховища на території Харківської області .

Усі географічні об’єкти мають свої назви. Назви оточують нас. Без перебільшення можна сказати, що ми живемо в світі географічних назв. За приблизним підрахунком їх сотні мільярдів, але точну цифру ніхто назвати не може. Географічні назви живуть тисячоліттями, змінюючи часом звучанням, написання чи й значення.

Оскільське водосховище — це штучне водоймище на річці Оскіл в Харківській області України. Розташовано в Ізюмському та Куп'янському районах Харківської області та близько 10% припадає на Донецьку область. Біля східного берега водосховища знаходиться райцентр Харківської області, селище міського типу Борова.

Будівництво водосховища розпочалося в 1957 році. 6 грудня 1957 року було завершено будівництво греблі водосховища в селі Червоний Оскіл в 10 км від гирла річки Оскіл. Наповнення водосховища почалося в березні 1958 року і тривало до весняної повені 1959 року.

Водосховище утворено для регулювання стоку річки, постачання води для промислових потреб, зрошення земель та задля відпочинку. Використовувалося для потреб районів через які воно пролягає, роботи Червонооскільської ГЕС, проте основним призначенням водосховища було забезпечення каналу Сіверський Донець – Донбас в літню пору року.

Історична назва "Краснооскільське водосховище" безпосередньо пов'язана з селом Червоний Оскіл, яке знаходиться поблизу річки Оскіл. Назву села обрали через червоний (кольоровий елемент радянської символіки) та річку Оскіл. У 2020 році Краснооскільське водосховище було перейменовано на Оскільське. Це перейменування було частиною процесу декомунізації в Україні. Відповідне рішення ухвалили 23 вересня 2020 року на засіданні уряду відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»

За рішенням уряду, перша частина назви забирається. У пояснювальній записці говориться, що водосховище назвали так на честь розташованого поблизу села Червоний Оскіл. Сам населений пункт перейменували в 2016 році в Оскіл.

В більш мирні часи Оскільське водосховище було важливим джерелом водопостачання для Донецької області. Водосховище забезпечувало питну воду та стабільну течію у каналі Сіверський Донець — Донба, а також місцем відпочинку для багатьох мешканців Харківщини, Луганщини та Донеччини. А ще — це осередок рибалок.

Однак у розпал бойових дій у 2022 році греблю Оскільського водосховища було підірвано, що спричинило втрату до 70% води. Залишилось лише колишнє гирло річки Оскіл та кілька озер. Ця подія призвела до катастрофічних екологічних наслідків Зараз водосховище залишається частково замуленим, має високий вміст фосфору та низьку якість води. Це негативно впливає на біорізноманіття водного об'єкту та прилеглих територій.

Список використаних джерел:

1.Водний фонд України: Штучні водойми — водосховища і ставки: Довідник / За ред. В. К. Хільчевського, В. В. Гребеня.

2. https://city-izyum.pp.ua/oskol-reservoir-history101/

3. https://rubryka.com/article/oskilske-vodoshovyshhe-cherez-rik-pislya-rujnuvannya/

4.https://suspilne.media/kharkiv/302934-vpatero-mense-vodi-ak-pid-cas-vijni-obmililo-oskilske-vodoshovise-na-harkivsini/

5.https://texty.org.ua/fragments/110308/yak-na-kolyshnomu-oskilskomu-vodoshovyshi-vidnovlyuyetsya-pryroda-video/

ІСТОРИЧНА ТОПОНІМІКА БЕРЕСТИНА: МИНУЛЕ І СЬОГОДЕННЯ

Гамелуш-Кріль Софія, вихованка гуртка «Основи науково-дослідницької діяльності» Берестинського центру дитячої та юнацької творчості Берестинської міської ради Харківської області, учениця 10 класу Берестинський ліцей № 5 Берестинської міської ради Харківської області

Керівник: Меднікова Людмила Петрівна**,** заступник директора Берестинського центру дитячої та юнацької творчості Берестинської міської ради Харківської області

В сучасних умовах географічні назви перетворилися на важливий інформаційний ресурс, необхідний для соціально-економічного розвитку держави та інтеграції країни у світовий інформаційний простір. Існують об'єктивні потреби органів державної влади та місцевого самоврядування, організацій, установ та громадян в ефективному використанні офіційних, достовірних та актуальних географічних назв. Державна стандартизація географічних назв спрямована також на вдосконалення процесів створення картографічних творів на основі використання інформації бази даних Державного реєстру географічних назв України.

З періодом повномасштабного вторгнення РФ в Україну питання дерусифікації топонімів стало ще більш нагальним. Багато українських міст і сіл переглядають свої назви, замінюючи радянські та російські топоніми на автентичні українські або ті, що пов'язані з національними героями та подіями, що є дієвим опором російській агресії, сприяє збереженню української ідентичності. Актуальність здійснення топонімічних досліджень зумовлена нагальною потребою кваліфікованого, фахового вивчення географічних назв, пам'яток мовно-культурної, мовно-історичної спадщини народу.

У час війни дуже важливо утвердити власну ідентичність, відновити історичну справедливість та зміцнити культурну незалежність.

Також, в цих умовах топоніми можуть слугувати інструментом пропаганди. Росія використовує назви, пов'язані з радянським минулим, як засіб виправдати свою агресію. Україна ж, навпаки, прагне очистити свій простір від нав'язаних назв. Важливо, щоб усі об'єкти мали зрозумілі та логічні назви, що сприяє кращій координації, зокрема, в умовах війни.

Метою дослідження стало обґрунтування історичних чинників зміни назви м.Красноград та його вулиць і практичні дії щодо їх реалізації.

Для досягнення мети було поставлено такі завдання:

- ознайомитись з архівними матеріалами Красноградського краєзнавчого музею щодо встановлення історичних витоків назви топонімічних об'єктів;
- встановити історичні події та умови зміни назви об'єктів міста Красноград;
- скласти реєстр перейменованих об'єктів.

Під час дослідження використано історико-описовий метод для збору та обробки інформації щодо походження топонімічних об'єктів.

Топонім – це узагальнюючий термін для назв географічних об’єктів. Відповідно до Закону України «Про географічні назви» (2005 р.) застосовуються для їх розпізнавання та встановлення відмінності від інших об’єктів [2]. Головними функціями, що виконують географічні назви є:

- адресна, яка полягає у місцезнаходженні об’єктів на карті.

- ідентифікуюча, яка дозволяє відрізняти географічні об’єкти серед інших об’єктів.

- науково-інформаційна;- історико-культурна.

Особливої уваги заслуговують в сучасних умовах інформаційних змін унормування, систематизація, реєстрація та збереження топонімів. Вивчення яких ґрунтується на комплексному підході з врахуванням різних характеристик об’єкта або території: • географічну (клімат,господарська діяльність, •лінгвістичну – підпорядкуванням правилам певної мови; • історичну – з описом передумов виникнення найменування: історичні події, імена відомих історичних постатей [1]. В основу нашого дослідження взято історичні події, які відбувались протягом останніх XVIII-XXI ст. Відповідно до архівних матеріалів Красноградського краєзнавчого музею, початком заснування міста вважається спорудження 11 серпня 1731 році Більовської фортеці, десятої у складі Української укріпної лінії для зміцнення південних кордонів Російської держави.

На цьому місці у 1733 році розмістився один з 20 ландміліцьких полків, які були сформовані у місті Більові Тульської губернії. Від назви міста Більова одержав назву полк, а фортеця, в якій він оселився, стала називатися Більовською. Залишки фортеці збереглися до наших днів. В 1778 році Більовська фортеця стала повітовим центром Азовської губернії. На цей час вона втратила будь-яке оборонне значення і Указом Катерини II у 1784 році на честь внука імператриці Костянтина була перейменована на місто Костянтиноград.

З 1802 року місто стає повітовим центром новоутвореної Полтавської губернії. Місто поволі зростає і вже в 90-ті роки XIX століття тут існувало 26 промислових підприємств, побудована залізниця Полтава-Костянтиноград-Лозова. Після жовтневого перевороту 2017 року в місті кілька разів змінювалась влада. Після остаточного приходу радянських окупантів Костянтиноград перейменували на Красноград, на честь нагородження у грудні 1922 року міста орденом Трудового Червоного Прапора. У 1923 році в результаті адміністративно-територіальної реформи Красноград став окружним центром Полтавської губернії. У квітні 1925 року в наслідок переходу до триступеневої системи управління центр-округ-район, було прийняте рішення про ліквідацію Красноградського округу, місто Красноград став райцентром.

Наукова співробітниця музею імені П.Д. Мартиновича Тетяна Козловська поділилась фактами щодо історичних подій в м.Красноградеі.

Фаховий висновок щодо належності назви міста Красноград Харківської області до символіки російської імперської політики.

Нормативно-правова підстава експертизи: частина 2 статті 6 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» № 3005-IX від 21 березня 2023 р. із змінами, внесеними

Законом № 3097-IX від 03.05.2023 р.; підпункт 17-3 пункту 4 Положення про Український інститут національної пам'яті, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.11.2014 № 684 «Деякі питання Українського інституту національної пам'яті»; Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», затверджене Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 25.07.2023 № 399 «Про затвердження Положення про Експертну комісію Українського інституту національної пам'яті з питань реалізації норм Закону України "Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії"» із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України № 429 від 15.08.2023 № 429, Наказ Українського інституту національної пам'яті від 05.10.2023 № 35 «Про утворення Експертної комісії з питань визначення належності об'єктів до символіки російської імперської політики».

Визначення термінів у розумінні статті 2 Закону:

-російська імперська політика – це система заходів, що здійснювалися органами управління, збройними формуваннями, політичними партіями, не державними організаціями, установами, підприємствами, групами чи окремими громадянами Російської імперії, Російської республіки, спрямованих на підкорення, експлуатацію, асиміляцію Українського народу;

-пропаганда російської імперської політики – публічна глорифікація або виправдання російської імперської політики, поширення інформації, спрямованої на виправдання російської імперської політики, а також публічне використання продукції, що містить символіку російської імперської політики, публічне заперечення злочинів (репресивних заходів) проти Українського народу;

-русифікація – складова російської імперської політики, спрямована на нав'язування використання російської мови, пропагування російської культури як вищих порівняно з іншими національними мовами та культурами, витіснення з ужитку української мови, звуження українського культурного та інформаційного простору;

- символіка російської імперської політики – символіка, що включає, у тому числі, назви населених пунктів, яким присвоєні назви подій, пов'язаних із реалізацією російської імперської політики, назви російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Російської Федерації, що не пов'язані безпосередньо із захистом політичних, економічних, культурних прав Українського народу, розвитком української національної державності, науки, культури або з культурою поневолених народів Російської Федерації.

Предмет експертизи: відповідність назви міста Красноград Харківської області вимогам Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» (далі – Закон).

У російській імперській топонімічній традиції радянського зразка присвоєння об'єктам топоніміки назв із використанням прикметника червоний, червона, червоне (рос. красный, красная, красное) мало ідеологічну мету, а саме –

маркування радянською / комуністичною символікою, елементом якої, серед іншого, був червоний колір, завойованих, захоплених чи анексованих територій. У листопаді 1922 р., в 5-ту річницю Жовтневого перевороту 1917 року, місто Константиноград (Костянтиноград), або Конград (назване так на честь Константина Павловича – сина спадкоємця російського престолу Павла Петровича, майбутнього російського імператора Павла I), було перейменовано в Красноград: «Постановление Конградского Окрисполкома о переименовании гор. Конграда в Красноград. Принимая во внимание, что постановление Конградского Уисполкома от 9.11.22 г. О переименовании г. Конграда в Красноград вошло в жизнь, возбудить перед ВУЦИК ходатайство о переименовании г. Конграда в г. Красноград» (Витяг з протоколу № 26 засідання Полтавського губвиконкому від 26 березня 1923 р. Держархів Полтавської областію Ф. Р-1503, Оп. 1, Спр. 110, Арк. 23, 26). Нова ідеологічна назва Красноград насамперед мала асоціюватися з пролетарською та радянською символікою – червоним забарвленням партійного та державного прапора СРСР і основного кольору прапорів союзних республік, а також кольором Комуністичного інтернаціоналу. Намагання ж обґрунтувати назву «Красноград» як похідну від прикметника «красний» у значенні «гарний», «красивий» не витримує наукової критики: на час її постання у 1922 р., притаманний давнім українським топонімам прикметник «красний» вже не функціонував у значенні «гарний», «красивий» і був анахронізмом.

Показово, що в 1925 р. деякий час місто мало «українізовану» версію назви Червоноград (Верменич Я. В. КРАСНОГРАД [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2008. – 568 с.: Електронний ресурс), що вкотре підтверджує ідеологічний та більшовицький зміст назви міста. Таким чином, назву Красноград місто отримало внаслідок установлення радянської влади на території України та діяльності комуністичної партії, що, відповідно до пункту 2 частини 1 статті 2 Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії», є втіленням російської імперської політики.

Висновок: З огляду на викладене вище назва **міста Красноград** Харківської області як така, що пов’язана з реалізацією російської імперської політики (встановленням радянської влади на території України), відповідно до підпункту «є» пункту 4 частини першої статті 2 Закону, **належить до символіки російської імперської політики.**

Відповідно до нормативних документів, місцевими органами самоврядування проведено наступні заходи: опитування населення, в тому числі через соціальні мережі, відкриті засідання топонімічної робочої групи при міській раді і приймалось рішення про перейменування вулиць міста та ї саме місто Берестин, таке яке знаходтьбся на р. Берестовій, всього на сьогоднішній день перейменовано більше п’ятидесяти об’єктів.

Отже, відповідно до поставлених завдань встановлено історичні витоки м. Берестин, перейменовано ряд вулиць міста і дві площі в межах заходів щодо декомунізації, дерусифікації та збереження української ідентифікації.

Список використаних джерел:

1. Беценко Т.П. Вступ до топоніміки. Навчальний посібник. Суми, 2019 -151 с.
2. Дрогушевська І.Л. Науково-прикладні аспекти національної стандартизації географічних назв. Київ: 2016 С. 10-23, 93-101
3. Кузнєцов С. Л. Топоніміка: історія та сучасність. – Львів: Світ, 2012.
4. Красноградський район // Історія міст і сіл Харківської області: Бібліогр. покажч. Ч. 2. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка; Харк. обл. універс. наук. б-ка. – Х., 2004. – С. 128-139
5. Красноградський історико-краєзнавчий музей. Збірник матеріалів з топоніміки Красноградщини. – Красноград, 2020.
6. Історичний альманах «Красноградщинаи ». Книга 3. «Велич і добро крізь віки».
7. Книги автора Мариненко Д. «Красноградський район» (історико-краєзнавчий нарис), «Нарис з Історії Красноград за 268 років», «Історія Красноградського краєзнавчого музею»

ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БОТАНІЧНОГО САДУ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

Головатюк Марина, учениця КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»
Керівник: Яценко Інна Олексіївна, вчитель географії КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»

ВСТУП

Актуальність дослідження захована на самій поверхі даного дослідження. На мою думку ми як носії генетичного коду народу зобов’язані не лише зберігати а й поширювати ту культурну спадщину та історичну пам’ять , яку нам передали наші батьки. Особливо в такий надскладний історичний період для Українців. Про що в даному аспекті говорити, якщо не про назву «Ботанічний сад імені В. Н. Каразіна», яка є вагомому частиною в історичній пам’ять та без сумнівів культурній спадщині як Харкова так і всієї України. Дане дослідження дозволить зберегти важливу інформацію як про саму постать Василя Назаровича Каразіна так і про роль, і вплив освіти і науки на розвиток культури.

Мета дослідження – вивчення історії, значення і розвиток назви Ботанічного саду імені В. Н. Каразіна.

Завдання роботи:

-виконати аналіз історичного контексту створення самої назвии саду;

-провести дослідження етимології та значення імені «Ботанічний сад» і «імені В. Н. Каразіна»;

-вивчити вплив назви на сучасну культуру.

1. Огляд літератури

1.1. Історія Ботанічного саду імені В. Н. Каразіна в контексті розвитку Харківського національного університету

Ботанічний сад було засновано у 1804 році. Це найстаріший ботанічний сад України. Історія саду пов’язана з діяльністю відомих учених – В.М. Черняєва, М.С. Турчанінова, А.М. Бекетова, В.М. Арнольді, О.А. Коршикова, Є.М. Лавренка, Л.А. Шкорбатова та інших [1]. Ботанічний сад має цікаву історію та звичайно пов'язаний із розвитком університету. Ініціатором створення саду став

Василь Назарович Каразін, відомий науковець і засновник Харківського університету, який усвідомлював значення ботанічних досліджень для розвитку медицини, сільського господарства, фармацевтики та загальної науки. Підтримуючи ідею наукового вивчення рослинного світу, Каразін сприяв закладенню першого ботанічного саду як важливого освітнього та наукового об’єкта.

Наукові дослідження в ботанічному саду проводяться з метою розроблення наукових основ збереження та охорони біологічного різноманіття. Наукова та матеріальна база ботанічного саду широко використовується для навчання студентів ЗВО і технікумів, учнів ліцеїв, училищ, шкіл, слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо. Ботанічний сад проводить освітньо-виховну роботу серед населення з метою формування у нього екологічного світогляду, підвищення екологічної культури, поширення екологічних та природоохоронних знань. Ботанічний сад бере участь у міжнародній співпраці з актуальних проблем збереження, використання і розвитку ботанічних садів, в обміні рослинним матеріалом, науковою інформацією, в проведенні наукових конференцій, симпозіумів, спільних експедицій тощо. Ботанічний сад є членом Міжнародної ради ботанічних садів з охорони рослин, має зв’язки з 230 ботанічними установами 40 країн світу [2].

1.2. Теоретичні основи топоніміки: основні поняття, теорії та методи

Топоніміка (від грец. Τόπος – місце і грец. ὄνομα (onoma) – ім'я, назва) – наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан функціонування, написання і вимову. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка перебуває на межі трьох наук: географії, історії та лінгвістики.

Топонім (від грец. Τόπος – місце і грец. όνομα – назва) – назва місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкта рельєфу, будь-якої частини поверхні Землі, тобто географічне найменування. Для назв населених пунктів – міст, сіл тощо [3].

Вивчення топонімів слугує джерелом формування інтересу до краєзнавчої проблематики, а також – фундаментальною основою формування національної свідомості. З давніх-давен люди почали використовувати географічні найменування для позначення поселень, де вони мешкали, водойм, мікросередовища. Це було зумовлено практичною потребою. У назві фіксували найрізноманітнішу інформацію, що виявлася суттєвою, значущою для тодішньої життєдіяльності. Звичним для мовців було маркування простору з допомогою власного імені, прізвища – засновника поселення, його власника тощо. Топоніми слугують свідченням давніх культурних взаємин етносів, свідками взаємозв’язку культурно-етнічних континуумів [3].

Для топоніміки характерні свої специфічні методи досліджень. Основну роль відіграють польові дослідження, збір первинного матеріалу, виявлення природних, історичних і етнографічних особливостей певного регіону, встановлення рис, які визначають своєрідність топонімії краю. Топоніміка послуговується методами, які притаманні історичній науці, - робота з архівними матеріалами, аналіз письмових джерел. На службу топоніміці поставлені методи,

які властиві географічній науці – картографічний, просторовопорівняльний та ін., також методи лінгвістичної науки – порівняльно-історичний, зіставний, описовий, метод компонентного аналізу та інші [3].

2. Топоніма ботанічного саду ім. В. Н. Каразіна

2.1. Історія створення і розвитку ботанічного саду.

Університетський сад був закладений в двох місцях. На місці колишньої діброви, де знаходився закладений ще в XVIII столітті сад князя Кантемира. І на місці приватних садибних ділянок, подарованих навчальному закладу у 1803-1804 рр.. Планування саду розробив архітектор Е.А. Васильєв. Роботами керував професором Ф.А. Делявін за участю виписаного з-за кордону садівника Цейтлера. Університетський сад розмістили на двох терасах. Верхня тераса розташувалася зі східної сторони уздовж Сумської вулиці. На ній розбили ландшафтний («англійський») парк площею близько 20 га, призначений для прогулянок і відпочинку. На нижній терасі – ботанічний сад (площею близько 8 га) для наукових і навчальних цілей. Вхід влаштували з Сумської вулиці, зв'язавши тераси головною алеєю, біля якої розмістили павільйон кафе-ресторану і встановили лави. За період з 1826 по 1837 рік були проведені деякі поліпшення в господарській частині. У 1833 році при ботанічному саді була відкрита школа садівництва. Поступово на території Університетського саду і поруч утворилися нові об'єкти, розвиток яких став автономним. Так, у 1839 році з південно-східного боку влаштувався Інститут шляхетних дівчат, якому надали будівлю, що будувалася раніше для Кадетського корпусу. У північно-східному кутку саду в 1854 р розмістили Ветеринарне училище, перетворене потім в Ветеринарний інститут, для якого у 1873 році побудували головний корпус. У 1880 р в саду розмістили університетську обсерваторію. У 1892 р при обсерваторії організували метеорологічну станцію. У 1894 році, завдяки клопотанням директора саду професора Л.В. Рейнгарда (1886-1903), на території ботанічного саду споруджено будинок Ботанічного Інституту. У 1895 р на північно-західній стороні саду розмістився зоопарк. Передувало цьому створення у 1890 р. Комітету по влаштуванню акваріума. У 1896 році була створена Бджільницька станція.У 1930 році був організований Науково-дослідний інститут ботаніки, до якого і був приєднаний Харківський ботанічний сад. Наприкінці 50-х років ботанічному саду виділяють додаткову територію, площею близько 75 га, на тодішній околиці міста в балці Саржин яр (нині вул. Отакара Яроша, 24). Територія саду по вул. Клочківській, 52, площею 5,5 га, в 1960 р отримує статус заповідної [4].

Як бачимо з моменту заснування ідо сьогодні Ботанічний сад імені В. Н. Каразіна є не лише важливим як науковим так і культурним осередком Харкова, а й природоохоронним об'єктом, який веде просвітницьку функцію для місцян та гостей з усіх куточків світу.

2.2. Етимологія назви «Ботанічний сад» і її порівняння з іншими подібними назвами в Україні

Слово «ботанічний» походить від латинського слова botanicus , що означає «той, що належить до рослин» [5].

Слово «сад» походить від грецького (κήπος), що означає земля для вирощування рослин, переважно плодових і декоративних [6].

Структура назви «Ботанічний сад». Слово «сад» у назві підкреслює функцію території як об'єкта для вирощування та догляду за рослинами. «Ботанічний» вказує на наукову спрямованість цього простору, що відрізняє ботанічні сади від декоративних парків або садів. Тобто, ботанічний сад — це не лише місце відпочинку, а й науково-дослідний об’єкт, де здійснюється дослідження флори, інтродукції видів і збереження біорізноманіття.

Інша частина назви «…імені В. Н. Каразіна». Це звичайна практика, яка застосовується для надання особливості, виразності певному місцю. Прикладів на теренах України достатньо:

- Ботанічний сад імені академіка О. В. Фоміна в Києві.

У назві зроблено ім'я ботаніка Олександра Фоміна, яке має значний внесок у розвиток саду.

- Донецький ботанічний сад НАН України .

У назві відсутнє ім’я особи, але виявляє приналежність до Національної академії наук України, що підкреслює його статус як наукового закладу.

- Ботанічний сад Львівського національного університету імені Івана Франка .

Назва включає як приналежність до університету, так і згадку про відомого українського письменника, ім'я якого носить університет.

Як ми бачимо дані приклади ілюструють, що до назв ботанічних садів в Україні можуть додаватися різні елементи наприклад:

- особистість : надання імені видатного науковця або культурного діяча, яке має історичне або культурне значення для закладу;
- інститут : призначення закладу, якому належить ботанічний сад (університет, академія наук тощо), що підкреслює його наукову місію.
- місцезнаходження : відображення міста або регіону, де розташований сад, наприклад, Одеський, Донецький ботанічний сад.

Провівши даний порівняльний аналіз назв ботанічних садів в Україні можемо зробити висновок що кожен із них відображає як наукову, так і культурну складову. Етимологія та структура назв часто відображають історію створення саду, наукові традиції та культурні цінності, пов'язані з певним регіоном.

2.3. Дослідження значення імені В. Н. Каразіна в назві саду

Не дивно, що саме ім'я Василя Назаровича Каразіна обрали для назви Ботанічного саду Харківського національного університету. Адже це підкреслює його неоцінений внесок у становлення науки та освіти в Україні. Василь Назарович Каразін — видатний науковець, просвітник, засновник Харківського університету, перший український вчений-енциклопедист, фізик і хімік. Народився Василь Назарович у селі Кручик Богодухівського повіту Харківської губернії в сім’ї відставного військового Назара Олександровича Каразіна. А те що в 2015 році Генеральна асамблея ООН прийняла цілі сталого розвитку як загальний план досягнення миру та процвітання, в результати сучасних

досліджень доведено, що з 17 глобальних цілей діяльність Василя Каразіна співвідноситься з 14-ма. ставить його в один ряд з іншими відомими на весь світ вченими-енциклопедистами. Недарма сучасники і нащадки порівнювали Василя Каразіна з Бенджаміном Франкліним та іншими видатними вченими доби Просвітництва.[7]. Його діяльність мала значний вплив на розвиток науки і освіти, а створення університету дало поштовх для розвитку академічних дисциплін, зокрема ботаніки, що згодом призвело до заснування.

Тож присвоєння імені В. Н. Каразіна ботанічному саду має символічне значення, адже це не лише віддає данину пам'яті видатному українському діячу, а й показує сильний зв'язок самого саду з освітніми традиціями Харківського університету. Ім'я Василь Назарович в назві саду також вказує на те, що сад є частиною університету та науково-дослідної бази, де втілюються ідеї й цінності, якими керувався сам Каразін В. Н. в своїй роботі та життю загалом.

Отже важко переоцінити важливість значення імені Каразіна В. Н. в назві Ботанічного саду, що виходить за межі просто історичної згадки. Воно є символом спадковості освітніх та наукових ідей, які спрямовані на пізнання, розвиток і збереження природного середовища.

ВИСНОВКИ. Проведене дослідження назви "Ботанічний сад імені В. Н. Каразіна" дозволило розкрити багаторівневу семантику цього топоніму.

1. Топонім та його роль в освітній діяльності.

Назва підкреслює не лише природно-науковий аспект, а й зв'язок із освітньою місією університету. Це дає можливість залучати студентів, учнів і громадськість до дослідження топонімів як культурних маркерів і покращення формування глибшого розуміння їх символічного значення.

2. Міжнародний імідж.

Використання топоніму, пов'язаного з відомим історичним діячем, сприяє зміцненню позицій саду на світовій арені та розвитку співпраці з іншими науковими установами та ботанічними садами за кордоном, які є центрами дослідження флори та збереження біорізноманіття.

3. Топонім як частина міської ідентичності.

Ботанічний сад імені В. Н. Каразіна окрім науково-освітнього об'єкту є частиною міської ідентичності Харкова. Назва саду нагадує про його історичну роль у становленні освіти в місті, регіоні всієї України та підкреслює зв'язок Харкова з визначними культурними і науковими традиціями.

4. Топонім як символ наукових досліджень

Ботанічний сад імені В. Н. Каразіна це символ продовження наукової діяльності, яку розпочав засновник університету. Збільшення інтересу до наукових досліджень серед молодих науковців, які бачать у ботанічному саду не лише об'єкт природоохоронної діяльності, а й місце, де можна продовжувати наукову спадщину.

5. Топонім як осередок охорони культурної і природної спадщини.

В наш час ботанічний сад імені В. Н. Каразіна є певним нагадуванням про важливість збереження культурної та природної спадщини. Це сприяє

формуванню відповідного ставлення до історичних і природних пам'яток серед різних поколінь.

Список використаних джерел:

1. URL: https://old.karazin.ua/ua/general/structure/scientific_institutions/botanical_garden
2. URL: https://karazin.ua/inshe/botanichnii-sad/
3. Беценко Т. П. Вступ до топоніміки: Навчальний посібник. – Суми, 2019. – 151 с.
4. URL: https://hghstories.com/ua/khar-botan-garden/
5. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/m/s2.pl?Article=3204&action=show
6. URL: https://glosbe.com/uk/el/%D1%81%D0%B0%D0%B4
7. URL: https://karazin.ua/universitet/istoriia-universitetu/v-n-karazin/

ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПЕРЕЙМЕНУВАННІ ВУЛИЦЬ НОВОБАВАРСЬКОГО РАЙОНУ

Гора Єлизавета, учениця 8-В класу КЗ «Харківський ліцей №153 Харківської міської ради»

Керівник: Васильченко Валентина Григорівна, вчитель спецкурсу «Харківщинознавство» КЗ «Харківський ліцей №153 Харківської міської ради»

Новобаварський район (до 17 травня 2016 року — Жовтневий) — один із 9 районів міста Харкова.

На території району розташовано близько 400 вулиць, провулків, в'їздів, проїздів. Загальна довжина доріг — 219,68 км. У Новобаварському районі 80 % приватних житлових будинків — більше, ніж у будь-якому іншому районі Харкова.

Утворений 1924 року як адміністративно-територіальна частина міста. 17 травня 2016 року розпорядженням голови Харківської обласної державної адміністрації район був декомунізований, йому надана назва «Новобаварський» через розташування там місцевості Нова Баварія на території району.

Нова́ Бава́рія — місцевість міста Харкова. Розвиток район отримав у середині XIX століття, коли біля залізничної станції німецьким підприємцем з Баварії була побудована броварня. Звідси і отримала назву місцевість.

Назва вулиць іменами бійців і бійчинь, які віддали життя за суверенну Україну, — гідне вшанування загиблих. Адже наші полеглі — не цифри у статистиці: вони жили, мали плани, мрії, любили нашу землю. Мусимо їх пам’ятати й шанувати. Так у Новобаварському районі з’явилися вулиці на честь загиблих захисників.

Вулиця Іллі Коваля. До перейменування: Кибальчича (район міста: Новобаварський). Лейтенанту Іллі Ковалю був лише 21 рік, коли вороги забрали його життя. Він народився в Харкові 21 грудня 2000 року. Хлопець міряв стати військовим і йшов до цієї мети, навчався у Національній академії НГУ. Коли почалася широкомасштабна війна, офіцер пішов на фронт, достроково закінчивши четвертий курс академії. За словами його мами, погони син отримував у окопах під Харковом. Ілля командував взводом СПГ (станкового протитанкового гранатомета) у 4-й бригаді оперативного призначення імені Героя України

сержанта Сергія Михальчука. Захисник загинув 7 квітня 2022 року біля Рубіжного на Луганщині. Вранці того дня росіяни штурмували позиції наших захисників, масовано стріляли з кулемета. Ілля Коваль наказав побратимам сховатися, а сам відкрив вогонь у відповідь, намагаючись з‘ясувати точні координати противника та знищити його. Ворожий снайпер помітив Іллю, вистрілив. Поранення стало смертельним.

За сумлінне виконання службових обов’язків, відданість військовій присязі й українському народу Іллю Коваля посмертно нагородили орденом «За мужність» ІІІ ступеня. У лейтенанта залишилися молодший брат, мама, вітчим, бабуся й дідусь.

ТОПОНІМИ РІДНОГО КРАЮ

Гордієнко Руслан, учень 11 класу КЗ «Зеленогайський ліцей Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»
Керівник: Ящук Євгенія Григорівна, вчитель географії КЗ «Зеленогайський ліцей Височанської селищної ради Харківського району Харківської області»

Якщо подивитися на карту будь-якої країни, навіть будь-якої області чи району - вони всіяні географічними назвами.. І немає жодного імені, за яким не стояла б складна і загадкова його історія... У назвах збереглася інформація давно минулих часів і пам'ять про події недавнього минулого.

Вивчення топонімії краю розкриває зв'язок рідного міста, села з Батьківщиною, допомагає усвідомити нерозривну єдність історії, відчути причетність до неї кожної сім'ї і визнати своїм обов'язком, честю стати гідним спадкоємцем кращих традицій рідного краю. Топоніми можуть бути як дуже давніми, так і досить молодими, вони містять в собі важливу культурно- історичну інформацію, пов'язану з духовною і матеріальною культурою або природою, можуть вказувати на фізико географічні особливості, прикмети місцевості, особливо ті, які в даний час вже зникли.

Головним завданням є вивчення та збереження місцевих топонімів, розкриття нових сторінок історії рідного краю. Рішення даної задачі дозволить вирішити головні екологічні проблеми в топоніміці. Дозволить не втратити зв'язок поколінь, дасть додаткову інформацію про природу, історію та географію рідного краю

Топоніміка — наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань цих наук: географії, історії та лінгвістики.

Топонімія — галузь ономастики, розділу мовознавства, що вивчає місцеві назви (топоніми). У більш конкретному значенні термін топонімія належить до переліку топонімів, тоді як дисципліна, що досліджує такі назви, називається топонімікою або топ ономастикою.

"Нас ніхто не забов'язував почати перейменування - ані чинне законодавство, ані вказівки обласної військової адміністрації, - розповідаємер Ізюма Володимир Мацокін. - Можливо, Пушкін і написав гарні твори. Але ми не можемо надалі існувати в єдиному топонімічному і культурному просторі з країною, яка має на меті знищення нашої країни яка знищила наше місто".

Верховна Рада України визначила список із 10 найбільш проблемних російських урбанонімів, які рекомендувала перейменувати. Решта рекомендацій ради також є у відкритому доступі. "Безперечно, існує значне бажання громадськості у багатьох містах негайно знести, демонтувати чи розбити. Ми тільки "за" боротьбу з русифікацією, єдине - це варто робити у законний спосіб, - заявив на брифінгу міністр культури та інформаційної політики Олександр Ткаченко. - Тому наші рекомендації не є законом- вони є орієнтиром для місцевих органів влади, як і у який спосіб можна було б діяти".

Височанська об,єднана територіальна громадаь- одна із 15 громад, що входять до складу Харківського району. Харківський район утворено 19 липня 2020 року згідно із Постановою Верховної Ради України № 807-IX від 17 липня 2020 року в рамках Адміністративно-територіальної реформи в Україні. До його складу увійшли: Харківська, Люботинська, Дергачівська, Мереф'янська, Південна міські, Безлюдівська, Височанська, Малоданилівська, Солоницівська, Нововодолазька, Пісочинська, Роганська селищні та Вільхівська, Липецька і Циркунівська сільські територіальні громади.

Засновано селище Високий в 1903 році як селище службовців Південної залізниці. Земельними ділянками в селищі володіли 350 чоловік. У 1920-ті роки населення Високого значно збільшилося за рахунок забудов в основному робітниками та службовцями м. Харкова. Поруч з'явилися нові селища: Зелений Гай (1907), Науковий (1935), Новий Високий (1957). У 1964 році вони разом з хутором Відпочинок ввійшли до складу Високого. В роки Другої світової війни 968 мешканців селища билися з загарбниками на фронтах, з них 124 загинули смертю хоробрих. Всіх учасників війни нагороджено орденами та медалями. О.Л.Пшеничко та К.М.Курячий, які загинули на війні, та Р.С. Демидов удостоєні звання Героя Радянського Союзу. В селищі мешкали Герой Радянського Союзу А.А. Пасько та Герой Соціалістичної Праці Є.Ф.Золотарь. На території селища - три братські могили радянських воїнів, які загинули в роки Другої світової війни. На них встановлено пам'ятники. На місці загибелі Героя Радянського Союзу А.І.Ощепкова встановлено обеліск.

На 12 кілометрі траси Москва - Сімферополь, в оточенні заповідної природи в 1959 році було відкрито кемпінг, на території якого в 1995 році встановлено пам'ятник на честь українського філософа-просвітителя Г.С.Сковороди, тут же розташовано гідрологічний пам'ятник місцевого значення «Криниця Г.С.Сковороди». Історія селища нерозривно пов'язана з іменами визначного діяча української культури Г.М.Хоткевича, вчених Г.Ф.Проскури, Я.М.Савченка та інш. У селищі мешкали відомі Харківські письменники В.Добровольський, І.Муратов, В.Мисик. У Зеленогайській школі-інтернаті працює заслуженний тренер України В.М. Казаков. У 1941–1943 рр. Високий було зайняте німецькими військами.

Остаточно червона армія повернула контроль над селищем у серпні 1943 року. В роки нацистсько-радянської війни 968 мешканців селища билися з загарбниками на фронтах, з них 124- загинули.

Зміни топонімів відбулися і в нашому селищі- в результаті декомунізації та рашистського нападу на Україну в 2022 році.

№ з/п	Попередня назва топоніма	Нова назва топоніма
селище Високий		
	вулиці	
1.	8-го Березня	Березнева
2.	Єсеніна	Лірична
3.	Прудова	Залізничників
4.	Пушкіна	Поетична
5.	Чехова	Мистецька
6.	Горького	Василя Стуса
7.	Мічуріна	Сухомлинського
8.	Тімірязєва	Біологічна
9.	Тітова	Авіаційна
10.	Гагаріна	Космічна
11.	Миколаєва	Софіївська
12.	Некрасова	Різдвяна
13.	Чернишевського	Вільна
14.	Маяковського	Захисників України
15.	Суворова	Героїв Чорнобиля
16.	Лермонтова	Барвінкова
17.	Продольна	Коротка
	провулки	
18.	Некрасова	Різдвяний
19.	Гагаріна	Космічний
20.	Маяковського	Захисників України
21.	Тітова	Авіаційний
	в'їзди	
22.	Некрасова	Різдвяний
23.	1-й Некрасова	1-й Різдвяний
24.	2-й Некрасова	2-й Різдвяний
25.	Суворова	Героїв Чорнобиля
26.	Маяковського	Захисників України
	проїзди	
27.	Суворова	Героїв Чорнобиля
селище Нова Березівка		
	вулиці	
28.	Ціолковського	Ранкова
29.	Ломоносова	Літня
30.	Кушнарьова	Київська
31.	М.Цвітаєвої	Солов'їна
32.	Дубравська	Дібровська
	провулки	
33.	Ціолковського	Ранковий
34.	Кольцевий	Кільцевий

№ з/п	Попередня назва топоніма	Нова назва топоніма
	в'їзди	
35.	Ціолковського	Ранковий
	проїзди	
36.	Ціолковського	Ранковий
село Ржавець		
	вулиці	
37.	1-го Травня	Травнева
38.	Прудова	Озерна

Процес зміни географічних назв продовжується як у нашому селищі так і в Україні.

Постанова Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 49 «Про перейменування деяких географічних об'єктів

Харківська область

урочище Більшовик → Троїцьке Лозівський район

ботанічна пам'ятка природи Дуб Петра І → Колонтаївський дуб-велетень Богодухівський район

балка Комісарова → Степова Берестинський район

урочище Комісарське → Козацьке Чугуївський район

балка Московка → ШевченковаБерестинський район

урочище Перше Травня → Слобожанське Берестинський район

балка Прокоммунарівський Яр → Чугуївська Берестинський район

урочище Радянське → Слобідське Берестинський район

джерело Суворовський → Руде Берестинський район

ентомологічний заказник Ульянівськй → Олянівський Берестинський район

урочище Чапаївка → Піщане Берестинський район

урочище Червона Зірка → Зоряне Лозівський район

регіональний ландшафтний парк Червонооскільський → Оскільський Ізюмський район

Інші цікаві об'єкти України

Червоний камінь → Кизил-Таш геологічна пам'ятка природи Ялтинський район

гора Артема → Лиса Краматорський район

Відповідно до Закону України від 22.04.2023 р. № 7253 «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України» постійно відбувається зміни географічних назв.

Президент Володимир Зеленський підписав закон, який забороняє давати географічним об'єктам назви, пов'язані з росією.

Документ вносить зміни до низки законів, постанов, указів президента, зокрема до законів «Про географічні назви» і «Про засудження комуністичного та нацистського тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Так, в Україні забороняють давати географічним об'єктам назви, що звеличують, пропагують, увіковічують або символізують:

- загалом росію;
- російські пам'ятні, історичні, культурні місця, дати, події;
- російських діячів, які здійснювали військову агресію проти України та інших держав, переслідували дисидентів за критику тоталітарного радянського та російського режиму тощо.

Автори закону переконані, що це дозволить очистити суспільний простір від нав'язаних ідеологем, а також встановить історичну справедливість і відновить українську історико-національну топоніміку, доповнить її іменами новітніх героїв.

Список використаних джерел:

1. Громадський простір. Деколонізація на Харківщині: як громади перейменовували урбаноніми. 2024, травень. URL: https://www.prostir.ua/?news=dekolonizatsiya-na-harkivschyni-yak-hromadyperejmenovuvaly-urbanonimy

2. Закон України 317-VIII від 21.05.2015 р. «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-VIII#Text

3. 10. Харківська обласна військова адміністрація. Розпорядження № 490В від 23.07.2024 «Про перейменування об'єктів топонімії населених пунктів Богодухівського району Харківської області». 2024, липень. URL: https://kharkivoda.gov.ua/dokumenti/rozporyadzhennya/3521/3555/127683

4. Розпорядження Височанського селищного голови від 24.04.2024 №135/02-17 «Про перейменування вулиць та інших об'єктів топоніміки на території населених пунктів Височанської селищної територіальної громади»

ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ НАЗВ ВУЛИЦЬ СЕЛА ЗАРОЖНЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Григашій Карина, Дрозд Софія, учениці 8 класу КЗ «Зарожненський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Прологаєва Надія Павлівна, вчитель зарубіжної літератури, заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ «Зарожненський ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Наше село, засноване у 1647 році (перша згадка), має цікаву історію та поважний вік. Вулиці Зарожного на своєму віку бачили чимало; вони можуть багато розповісти про свою долю, про людей та події.

Назви вулиць – пам’ятні мовні знаки життя наших предків. Вулиці – це просторові орієнтири, а їхні імена не тільки назви, а й показник культури. В них – пам’ять і традиція, любов і вдячність.

Насамперед, хотілося б відзначити, що назви вулиць пов’язані з практичною потребою людей назвати об’єкт, визначаючи його становище у просторі.

У великих селах для зручності орієнтації з’являються топоніми, що позначають різні кінці поселення. Факти історичної первинності мікротопонімів «усно-розмовного» типу» наголошується всіма дослідниками.

У складі топоніміки нашого села можна виділити три етапи її формування (назвемо їх умовно):

- І етап - народний – від появи перших назв вулиць до 1980-х років;
- ІІ етап - народно- - від 1980-х до 2015 року;
- ІІІ этап – адміністративний - після 2015 року.

Початковий етап становлення годоніміки села Зарожне характеризувався природним, повільним її складанням у процесі народного осмислення сільського простору. Назви вулиць виникали у розмовній мові людей: Тахтаходиця, Кукуївка. Називаючи вулицю, людина виділяла характерну її ознаку, яка була явною для всіх: Вигон, Виводний клин. Потім ця назва закріплювалася у свідомості людей, у побуті та переходила в офіційну документацію – службове листування, діловодні матеріали.

У 1983 році рішенням ХХ сесії Зарожненської сільскої ради були затверджені назви вулиць села. Деякі назви помітні, красиві; деякі – нейтральні.

У назвах наших вулиць дивовижно переплітаються ідеологічні догми радянського періоду та пошуки інших варіантів нового часу.

Особливостями історико – географічного положення пояснюються назви вулиць Харківська, Чугуївська, Кочетоцька.

Частина вулиць має назви, що позначають реалії радянської епохи: Робоча, Колгоспна.

Частина вулиць носить нейтральні, але яскраві назви-орієнтири: Зарічна, Світла, Дачна, Лугова.

Наприкінці ХХ століття однією з провідних ідей була ідея про те, що мова тісно пов’язана з культурою, оскільки зароджується, розвивається в ній і виражає культуру. Тому створення законодавчої основи для декомунізації національної топоніміки було необхідним кроком. Працюючи з архівними матеріалами Зарожненської сільської ради, ми знайшли розпорядження від 20 листопада 2015 года №24 «Про перейменування назв вулиць на території с.Зарожне», в якому вулицю Пролетарську перейменовано в Слобожанську.

Таким чином, бачимо, що в назвах вулиць нашого села в концентрованому вигляді відображені особливості свідомості народу, норми, цінності.

Невеликий лінгвістичний аналіз назв вулиць допоміг завершити сучасний лінгвістичний портрет нашого села:

- Найдовша назва - вулиця Слобожанська (до 2015 року Пролетарська).
- Найбільша кількість назв вулиць починається на букву «С» – 4 вулиці, на «П» – 3 вулиці, на «Л» - 3.

Використовуючи архівні документи Зарожненської сільської ради, було складено список назв вулиць села Зарожне Чугуївського району Харківської області.

На даний час у Зарожному 19 вулиць та 3 провулки, у назвах яких увічнено життя нашого села.

Існують різні класифікації засад номінації назв вулиць. У цій роботі для аналізу використано узагальнену класифікацію лексико – семантичних типів назв вулиць, що враховує деякі положення, які зустрічаються в роботах Е.М.Мурзаєва ,

Т.В.Шмельової и Т.О.Матузової. В якості її основи були взяті особливості лексико-граматичних розрядів тих слів, якими мотивувався сільський топонім, тобто їхня приналежність до власних або загальних імен. Відповідно, для назв кожної з цих груп характерні свої типологічні риси.

Розглянемо назви вулиць села, застосовуючи класифікацію Рассмотрим названия улиц села, применяя классификацию Т.В.Шмельової и Т.О.Матузової. [12,13,с.56]. Виділимо семантичні групи назв (орієнтуючі та характеризуючі) та семіотичні групи (найменування, утворені за демонстративним принципом та за меморативним принципом).

Спираючись на відомості старожилів (Храмцов Олександр Петрович, Русанова Марія Іванівна, Сєрікова Ганна Василівна), нам вдалося з'ясувати, що спочатку, на першому етапі, багато улиць набули своїх назв:

- за прізвищами сімей, що проживали на ній:

Ребрівка – отримала свою назву за прізвищем дев'яти сімей Ребровых;

Храмцовка – проживало п'ять сімей Храмцовых;

Чашенка Павлова и Чашенка Снурнікова – вулиці-яри у вигляді чашки: на одній проживало багато Павлових, на другій – Снурніковых;

Царьов лог – на вулиці мешкали три сім'ї Царьових, до того ж вулиця знаходилася у яру;

- на честь місцевих знаменитостей:

Тихонів провулок – у 30-і роки XX століття жив Іван Єгорович Храмцов, по вуличному – Тихонів. Був розумний, багатий. Користувався повагою односельців. На його честь і було названо провулок.

Свиной хутір – за повідомленням Храмцова О.П.: «…проживала семья Бычкова Ивана Григорьевича. Семья многодетная, и все, как на подбор, светлые, с белыми бровями, белыми ресницами, что тебе поросята. Старшего сына, Бычкова Василия Ивановича, величали «уважительно» - Хряк. А его многочисленных детей – хряками. Отсюда и Свиной хутор».

- вулиці - орієнтири:

Вигін – вулица, яка «вела на Харків»;

Виводний клин – виводили «підпасати» худобу.

- Природні умови ммісцевості:

Зелений клин – вулица вся у зелені;

Карташовка – вулица с з чудовою землею, де завжди жителі садили картоплю на продаж;

Кукуївка – вулица – сад, де водилось багато птахів, зокрема зозуль.

Специфічною вулицею нашего села была Тахтаходиця. Храмцова Ганна Василївна розповіла цікаву історию її виникнення (орфографію збережено): «Жил на тэй-та улицы Витькя Мамин. А ишо у иго кличка «Тахтаходица». Усигда он ходил голова на пляче. Ругали иго усе: и радныя, и девки, и товарыщы. Мол, ходи с прямою головою, че ш ты ее на бок клонишь. Да у Витьки был один ответ: «Тахта лучши ходица». Вот и прозвали иго Тахтаходица. А тады и на улицу пирякинулася названия».

З 1983 року вулиці набули законодавчих назв, класифікувати які можна за такими семантичними групами:

Група орієнтовних назв вулиць села Зарожне

1.Внутрішньо орієнтуючі назви:

- Назви-орієнтири, що відображають об’єкти, розташовані поруч: вул. Дачна, вул.Лісова, вул.Зарічна, вул.Шкільна, провулок Шкільниий;

2.Зовнішньо орієнтуючі назви:

- Назви на честь розташованих поруч селищ, міст, областей: вул.Кочетоцька, вул.Чугуївська, вул.Харьківська, вул. Слобожанська (після 2015 року);

Група характеризуючих назв вулиць села Зарожне

- Назви, у семантиці яких спостерігаєтьсяхарактеристика мешканців вулиці: вул.Молодіжна;
- номінації, що позначають специфіку професій: вул.Робоча, вул.Колгоспна;
- назви, пов’язані з характеристикою вулиці: вул.Світла;
- назви в семантиці яких присутній елемент, що описує зовнішній вигляд вулиці: вул.Зелена;
- назви, в семантиці яких відзначається зв’язок із рослинним світом: вул.Садовя, провулок Садовий;
- назви, в семантиці яких є елемент, що описує форму або рельєф вулиці: вул.Луговя, провулок Луговий, вул.Польова, вул.Підгірна.

Класифікація назв вулиць за семіотичними групами:

1. Найменування, утворені за демонстративним принципом:
    - назви, що позначають реалії радянської доби: вул. Пролетарська (до 2015 року);

2. Найменування, утворені за меморативним принципом:
    - Іменні (на честь видатних особистостей): вул.Мічурінська;

Підбиваючи підсумки дослідження, ми дійшли таких висновків:

1. «Народні» назви села, здебільшого, були на честь сімей, що там проживають, або місцевих «знаменитостей» - 49,8%, тобто відносяться до семіотичної групи назв за меморативним принципом. За семантикою назви-орієнтири становили 16,6%. Назви, що відбивають природні умови території – 24,9%. Вулиці з діалектними назвами становили 8,3%.

Можемо наголосити на тому факті, що в більшості використовуються назви вулиць, пов’язані з просторовими значеннями та важливими орієнтирами села. А це означає, що назви вулиць села сформувалися як принципово семантична система: найменування вулиць покликані інформувати про основні об’єкти села, про його рельєф, зв’язки з іншими населеними пунктами, про мешканців та їх заняття.

В оформленні «народних» назву влиць селаЗарожне використовуються іменники, прикметники, словосполучення.

За морфологічною ознакою назви вулиць можна поділити на:

- Виражені іменниками. Серед них:

Виражені конкретними іменниками: Вигін.

Виражені діалектними іменниками: Карташовка, Кукуївка, Тахтаходиця, Ребрівка, Храмцовка;

- Висловлених словосполученнями становить більшість: Виводной клин, Зелений клин, Тихонів провулок, Чашенка Павлова, Чашенка Снурникова, Царьов лог.

Інша картина з погляду морфології спостерігається в сучасних назвах вулиць. Всі вони виражені прикметниками:

- якісними: Зелена, Світла;
- виражених відносними прикметниками складає більшість: Харьківська, Слобожаньска, Робоча, Лугова, Підгірна, Шкільна, Зарічна, Польова, Чугуївська, Молодіжна, Садова, Кочетоцька, Дачна, Лісова.

Звідси робимо висновок: якщо раніше назви вулиць були виражені найчастіше словосполученнями, то сучасні назви у 99% виражені прикметниками, надаючи їм мобільність та легкість у використанні.

Аналізуючи назви вулиць нашого села з погляду словотворення, ми наголосили на наступних способах творення:

1.Суфіксальний спосіб: Харківска - Харків, Чугуївська - Чугуїв, Кочетоцька – Кочеток, Лугова – луг, Польова – поле, Лісова – ліс, Садова – сад, Молодіжна – молодь, Дачна – дача, Шкільна - школа.

2. Префіксально - суфіксальний: Підгірна - гора, Зарічна - ріка.

Зазначимо, що продуктивним є суфіксальний спосіб творення назв вулиць села Зарожне. Можна виділити такі продуктивні суфікси:

- -ськ- (вул. Харьківська, Чугуївська).
- -н- (вул. Дачна, Шкільна.)
- -ов- / -ьов- (вул. Лугова, Садова, Польова)

Таким чином, в результаті дослідження нами була створена класифікація назв вулиць на підставі мотивувальних ознак, яка відображає особливості даних лексичних одиниць та дає уявлення про мовний портрет села Зарожне.

Список використаних джерел:

1. Абдула Ю. А. Перейменування населених пунктів Харківщини / Ю. А. Абдула // Студії з ономастики та етимології / НАН України. Ін-т укр. мови. – К., 2007. – с. 3

2.Васильченко В. М. Мотивація і словотвірне вираження відносних прикметників в історії української мови (відіменникові деривати) : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2000. 20с

3. Лучик В. В. Особливості становлення української урбанонімії. Наукові записки : Серія «Філологічні науки (мовознавство)». Кіровоград, 2002. Вип. 44. С. 3–4.

4.Хрушкова О. А. Структура та функційне навантаження писемних носіїв інформації сучасного міста: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Дніпро, 2016. 22 с.

12. Шмелева Т.В. Современная годонимия: семантика и семиотика // Лингвистическое краеведение. – Пермь: Издательство ПГПИ,1991.

13. Шмелёва Т.В. «Современная годонимия : семантика и семиотика», М., 1987.

Словники

1. Подольская. Н.А. Словарь русской ономастики. М., 1980г

2. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии. – М.: Наука, 1978. – 198 с.

ВУЛИЦЯ НЕСКОРЕНИХ: СИМВОЛ СПРОТИВУ ТА ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ХАРКОВА

Дегтяренко Поліна, учениця КЗ «Харківський ліцей Харківської міської ради №138»
Керівник: Тесленко Олена Володимирівна, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей Харківської міської ради №138»

Процес декомунізації і дерусифікації, у сучасному українському суспільстві стає неодмінною складовою політичних та соціокультурних змін. Особливо активно він відбувається після вторгнення російських військ 24 лютого 2022 року. Українці не бажають мати нічого спільного ні з країною-агресором, ні з її попередницями російською імперією та радянським союзом.

Однією з ключових ініціатив у цьому напрямку є перейменування об'єктів топоніміки, що мають історичний зв'язок з певними періодами, подіями або історичними особами саме радянського минулого. Це стає символічним актом, спрямованим на зміну колективної пам'яті, відновлення національної ідентичності та встановлення історичної справедливості. Топонімічні назви повинні виступати маркером того, що справді є важливим для мешканців села, міста чи цілої країни.

У даній роботі ми намагались детально дослідити процес перейменування вулиці, а саме вулиці Нескорених, раніше – Героїв праці. Отже, представляємо вашій увазі те, що вдалось з'ясувати у процесі роботи.

Салтівка — найбільший «спальний район» в Україні. Тут проживає близько третини мешканців міста. Забудова місцевості почалась у 60-ті роки минулого століття. Вулиця Нескорених, первісно називалася Довгою, вона була заснована у 1960-х рр., після затвердження плану забудови Салтівського житлового масиву. У 1963 р. Харківським філіалом Державного інституту проектування міст була створена схема планування і будівництва нового Салтівського житлового масиву. Головними магістралями майбутньої Салтівки мали стати проспекти Тракторобудівників, 50-ти річчя СРСР (нині Льва Ландау), вулиці Гвардійців Широнінців, Академіка Павлова та Академіка Барабашова. 9 січня 1974 року Харківська міська рада перейменувала вулицю Довгу на Героїв Праці. Вулиця розташована у Салтівському (тоді Московському) районі. Довжина вулиці близько 730 метрів. Починається від вул. Максима Рильського і закінчується на вул. Світлій.

Тоді ж там у 1974 році було завершено будівництво першого у Харкові 16-ти поверхового житлового будинку (вул. Героїв Праці, будинок № 53). На цій вулиці було збудовано багато цікавих об'єктів побутового обслуговування. На перехресті вул. Героїв Праці і проспекту Тракторобудівників, за проектом архітекторів І.Н. Лаврентьєвої та Ж.С. Каторгіна, з 1972 по 1975 рр. побудували універмаг «Московський», один із кращих у місті Харків. У 1980 р., за проектом архітекторів В.А. Бахтіна та О.А. Дунаєва, на перехресті вул. Героїв Праці та Академіка Павлова був відкритий колгоспний ринок «Салтівський». Крім того, уздовж вулиці було побудовано кінотеатр «Познань» і магазин промислових товарів «Кутузівський».

Чому виникла потреба перейменовувати вулицю, яка носила ім’я Героїв Праці? Чому ця назва потрапила під закон про декомунізацію?. Вулиця була названа на честь почесного звання Герой Соціалістичної Праці, яке присуджувалося передовикам виробництва. Присвоювалося рішенням Президії Верховної Ради СРСР з врученням ордена Леніна, медалі «Серп і Молот» і Грамоти Президії Верховної Ради СРСР. 6 липня 2024 року, попри критику нейтральної назви та пропозиції перейменувати вулицю на честь Симона Петлюри, розпорядженням голови Харківської обласної військової адміністрації вулиця перейменована на Нескорених.

Вулиця Нескорених, що цікавого?

На вулиці знаходиться станція метрополітену Салтівська (раніше Героїв Праці). Запуск лінії метрополітену відбувся у 1986 році маршрутом «Барабашова» — «Героїв Праці» (3 станції). З 24 лютого 2022 року, майже три місяці в метрополітені переховувалися від війни люди. 26 липня 2024 року, відповідно з розпорядження Харківської обласної військової адміністрації, перейменована на станцію «Салтівська», за назвою однойменного житлового масиву Салтівка, в якому розташована станція.

Для зручності мешканців, в районі станції відкриті великі торгівельно-розважальні центри до яких з'їжджаються відвідувачі зі всього міста. А також влітку станцією користуються мешканці міста, які прямують до Харківського гідропарку — популярного місця відпочинку.

У 1972-1975 роках було побудовано універмаг «Московський». у Харкові був одним із центрів Салтівки. Поруч Свято-Владимирська церква, 02.02.1993.

Кінотеатр «POZNAN» належить до мережі міських кінотеатрів «KINOLAND». Він був першим кінотеатром у місті з самим великим екраном. У 2015 році кінотеатр «POZNAN» відкрили після капітальної реконструкції.

Радіоринок у місті Харкові. Так склалося, що радіоринків у Харкові двоє і знаходяться вони один біля одного. За групами товарів і за своїм асортиментом вони доповнюють один одного, що дозволяє покупцям отримати більш широкий вибір і діапазон цін. («Аракс», «Кутузівський»). На радіоринку «Аракс» можна купити будь-яку електроніку, від дрібних радіодеталей як імпортного виробництва так і виробництва України, до комп'ютерів, супутникових тюнерів, DVD-програвачів, домашніх кінотеатрів, наборів акустики тощо. Радіоаматори можуть придбати або замовити рідкісні радіодеталі, резистори, конденсатори, радіолампи, кінескопи і готові друковані плати, набори конструкторів, які укомплектовані набором радіодеталей.

4 квітня 2009 рік, відбулося відкриття кінотеатру у ТРЦ "Дафі" Кінотеатр Дафі (Харків) — один з найбільших кінотеатрів у Харкові. Наразі входить до складу мережі кінотеатрів Multiplex, знаходиться на 3-му поверсі (приміщення № 539) торговельно-розважального центру «Дафі», що розташован на Салтівці в Харкові біля станції метро Салтівське (колишня «Героїв праці»). В кінотеатрі 7 окремих залів. Перша зала розрахована на 412 місць, друга і третя — на 275, четверта, п'ята та сьома — на 162, а шоста — на 142 місця. Загальна кількість місць у 7-ох залах становить 1 522.

Круглий ринок, побудований у 1980 році. Нагадував ажурну корзину, побудований із збірних залізобетонних елементів трикутної форми. Супермаркет «РОСТ» відкрився у 2020 році, на місці "Круглого ринка". 16 березня 2022 року був обстріл ринка, постраждав і супермаркет, який тільки відкрили після реконструкції у 2021 році.

5 вересня 2014 року був відкритий гіпермаркет «Епіцентр». 25 травня 2024 року росія нанесла удар двома керованими авіабомбами, поранено 54 чоловік, загинуло більше 19, зникли без вісті 5. Гіпермаркет був зруйновано.

Перший будівельний гіпермаркет «Караван» відкрито у 22 грудня 2006 року у Харкові з торгово – розважальним центром. Загальна площа 84 000 м²; більше 200 магазинів популярних марок одягу та взуття; продуктовий гіпермаркет «Ашан»; гіпермаркет меблі «Караван»; 7D кінотеатр; ледовий каток, океанаріум; дитячий розважальний центр Fly kids. У 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 рр. ТРЦ «КАРАВАН» був визнаним найкращим торгівельно - розважальним центром міста Харкова в рамках національної премії України у сфері роздрібної торгівлі Retail Awards «Вибір споживача». У травні 2022 року «Караван» потрапив у список 10 самих постраждалих від російських обстрілів ТРЦ в Україні. Найбільших збитків завдано було 7 квітня 2022 року, тоді вогонь охопив площу більше 2,5 тисяч квадратних метрів. Під час обстрілу загинули 2 співробітника орендарів.

У Харкові 23 вересня 2021 року презентували архітектори концепцію розвитку перехрестя вулиць Нескорені та Академіка Павлова. Вони висловились, що ця локація нагадує урбаністичну пустелю з нагромадженням всіляких торгівельних павільйонів. Змінити це пропонує директор громадської організації, інститут Харкова Ігор Лялюк за допомогою просторової конструкції, що називається метокільце. Людина піднімається на пішохідне кільце над перехрестям.

Список використаних джерел:

1. Харківська обласна державна адміністрація Розпорядження № 181 від 17 травня 2016 року «Про перейменування об’єктів топоніміки міста Харкова» [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: https://web.archive.org/web/20160529225104/http://kharkivoda.gov.ua/content/documents/808/80788/files/160517-01-11-zagal-181-rozp.pdf
2. Улицы и площади Харькова: историко-информационный справочник [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: https://www.streets-kharkiv.info.
3. Н.Т. Дьяченко «Улиці и площади Харькова»Харьков «ПРАПОР», 260 с. 19774. Історія вулиць і проспектів Салтівки https://place-kharkiv.com/istoriya-vulyts-i-prospektiv-saltivky/
4. https://ua.igotoworld.com/ua/article/698_20-mest-kotorye-stoit-posetit-v-harkove.htm
5. https://redpost.com.ua/themes/1158860-moskovskiy-univermag-v-harkove-kogda-to-byil-odnim-iz-tsentrov-saltovki-foto
6. Декомунізація: що і чому перейменовувати й демонтувати. Збірник матеріалів, рекомендацій і документів щодо виконання вимог Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» / Сергій Бутко, Сергій Горобець, Ігор Каретніков, Богдан Короленко, Максим Майоров (упоряд.); Український інститут національної пам’яті. – Київ: Український інститут національної пам’яті, 2015. – 103 с.
7. «.Історія вулиць і проспектів Салтівки. Place Kharkiv (укр.). 25 вересня 2022. Процитовано 18 серпня 2023.
8. https://streets-kharkiv.info/geroev-truda#google_vignette
9. https://uk.wikipedia.org/wiki/Харківський_метрополітен

10. Кравець, Є.Я. (2006). Герой Соціалістичної Праці (Ukrainian) . Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. ISBN 978-966-02-2074-4.
11. https://www.youtube.com/watch?v=-sphnV7-NLg
12. https://uk.wikipedia.org/wiki/Салтівська_(станція_метро)
13. https://kharkov.info/place/supermarket-rost-geroev-truda
14. Война. Восемьсот двадцать шестой день. Онлайн «Медузы». Meduza (29 мая 2024). Архивировано 29 мая 2024 года.
15. https://www.sq.com.ua/rus/novosti/01.05.2023/xarkovskii-karavan-budut-vosstanavlivat-posle-raketnyx-udarov.
16. https://www.youtube.com/watch?v=-sphnV7-NLg

ШАНУЄМО, ПАМ'ЯТАЄМО…

Денчик Олександра, учениця Люботинської гімназії № 1
Люботинської міської ради Харківської області
Керівник: Зінченко Наталія Миколаївна, вчитель історії та правознавства
Люботинської гімназії № 1 Люботинської міської ради Харківської області

Війна… Ніколи не могла зрозуміти це слово. Для мене, дитини, яка народилася та зростала у мирні часи, важко було уявити, які лиха та горе несе війна. Дивилася фільми, слухала спогади літніх людей, знайомилася під час уроків історії із жахіттями Другої світової, розуміючи, що я не стану свідком подібних подій у своєму житті. Але ранок 24 лютого 2022 року перекреслив всі мої мрії та сподівання. Колишні сусіди та знайомі взяли до рук зброю та стали на захист рідної України. Саме так вчинив молодий хлопець, син знайомих, з якими товаришувала наша родина.

Відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» та «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX столітті», рішенням Харківської обласної військової адміністрації № 514 від 26.07.2024 В у нашому місті було перейменовано вулиці на честь люботинців, які загинули, захищаючи нашу державу.

Я хочу поділитися з вами історією знайомого нашої родини – Микити Буцького, вшановуючи пам'ять якого було перейменовано вулицю Лермонтова на вулицю Микити Буцького.

Буцький Микита Олексійович народився 27 жовтня 2001 року в місті Люботин Харківської області в дружній та люблячій родині.

Зростав з молодшим братом Тимуром, різниця з яким була 7 років. Дитинство проходило дуже активно, бешкетно та жваво, як у звичайних дітей та підлітків. З самого дитинства хлопець мав багато друзів, був комунікабельним та відкритим до інших. Батьки із сумом розповідали мені, що Микита захоплювався риболовлею та збиранням грибів, які він, до речі, не любив споживати.

Навчався Микита у загальноосвітній Люботинській школі №4. Вчителі та однокласники згадують про нього як про активного, відповідального, щирого учня та товариша. З середніх класів Микита мріяв про своє майбутнє в сфері ІТ

технологій або дизайну. Після закінчення школи у 2018 році вступив до Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова на факультет «Дизайн». Після двох років навчання в університеті, Микита вирішує змінити своє майбутнє і у грудні 2020 року підписує контракт на службу у Збройних Силах України.

До оборони України після повномасштабного вторгнення РФ Микита приєднався у березні 2022 року, до цього воював у зоні ООС. Був на передовій в зоні проведення ООС, снайпером, кулеметником- старшим навідником кулеметного взводу роти вогневої підтримки 3-го парашутно – десантного батальйону. У парашутно-десантному батальйоні старший солдат військової служби за контрактом.

Серед своїх побратимів Микита мав позивний «Ігрок». Зі спогадів про Микиту дізналася, що він постійно повторював: «Жизнь игра, играй красиво».

Після пережитих тяжких воєнних днів, хлопець почав жити в моменті, цінуючи кожну мить свого життя. На жаль Микита не встиг створити власної сім'ї. 30 липня 2022 року біля під населеним пунктом Покровське Донецької області загинув юний Микита Буцький. На похованні юного героя було багато військових, які пліч-о-пліч пройшли з ним пекло кровавої нещадної війни. Під час своїх промов, військові щиро співчували батькам полеглого героя та наголошували, що Микита був справжнім побратимом, другом та безстрашним воїном України, якого дуже тяжко втрачати!!!

Старший солдат Буцький Микита Олексійович за особисту мужність і самовіддані дії, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність військовій присязі Указом Президента України нагороджений орденом «За мужність» ІІІ ступеня (посмертно). (Указ №599/2023 від 28.09.2023 р.).

За згодою батьків Микити розпорядженням начальника Харківської обласної військової адміністрації Олега Синєгубова від 26.07.2024 року №514В "Про перейменування об'єктів топонімії населених пунктів Харківського району Харківської області" вулицю Лермонтова було перейменовано на вулицю Микити Буцького.

Війна забирає найкращих, але пам'ять про них житиме вічно, поки ми про них пам’ятаємо! Тому наш обов’язок – пам’ятати та шанувати наших захисників.

Слава Героям України! Герої не вмирають!

Список використаних джерел

1. Люботинська громада. - https://www.facebook.com/share/p/18ew2zs1MJ/

ВІД НАЗВИ ДО ІДЕНТИЧНОСТІ: РОЛЬ ТОПОНІМІВ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ХАРКІВ'ЯН. ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МІСТА ХАРКІВ

Державін Костянтин, учень 10-Б класу КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»
Керівник: Державін Андрій Юрійович, вчитель біології КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»

Топоніміка – це наука, що вивчає походження та значення географічних назв, або топонімів. Топоніми є важливими історичними та культурними маркерами, що відображають зміни в суспільстві, політиці та світогляді. Для України, що протягом декількох століть перебувала під впливом Російської імперії та Радянським Союзом, питання декомунізації та дерусифікації топонімічного простору є особливо актуальним. Ці процеси спрямовані на відновлення історичної пам’яті, національної ідентичності та формування власного, незалежного від імперського минулого, культурного простору. Декомунізація передбачає усунення назв, пов’язаних з комуністичним режимом та його діячами, тоді як дерусифікація має на меті очищення топоніміки від нав’язаних російських назв та символів. В умовах російської агресії проти України, ці процеси набувають особливого значення як інструмент боротьби з імперським впливом та захисту національної безпеки. Саме тому в Україні хочуть зберігати у назвах вулиць, площ, станцій громадського транспорту та населених пунктах українську пам’ятку, історію та культуру, аніж комуністичне минуле. Тому я наведу декілька прикладів, як і чому вулиці та станції метро міста Харків були перейменовані.

Вулиця Григорія Сковороди (колишня Пушкінська): історія та контекст

Ця вулиця є однією з найважливіших та найдавніших у Харкові, розташована в історичному Нагірному районі. Її історія відображає складні та суперечливі процеси, що відбувалися в українському суспільстві протягом століть.

Перша назва вулиці — Велика Німецька (1804 р.). З 13 травня 1899 року по 26 січня 2024 року вулиця носила ім'я Олександра Сергійовича Пушкіна (1799-1837) – видатного російського поета, якого вважають основоположником сучасної російської літературної мови. Його творчість є невід'ємною частиною російської культури та світової літературної спадщини. У Харкові, окрім назви вулиці, ще був встановлений пам'ятник Пушкіну (пам’ятник був демонтований 09.11.2022), що свідчить про тривалу присутність російської культури в міському просторі. З 26 січня 2024 року була перейменована на честь українського філософа, поета і педагога, Григорія Савича Сковороди.

Вулиця з'явилася на початку XIX століття, коли міська дума дала тут землю для заселення 23 родинам іноземних майстрів ремісничих цехів, яких запросив до Харкова засновник Харківського університету Василь Каразін. Поступово тут склалася німецька колонія, а вулиця, що виникла, дістала назву Німецької. Лютеранська релігійна громада придбала ділянку, що розміщувалась у районі

сучасної вулиці Гоголя № 2. До того часу тут була околиця міста, був острог та провіантські склади. На місці колишнього острогу 1830 року було зведено Лютерансько-євангелічний храм за проєктом інженера Окінчица. Він являв собою прямокутну базиліку з чотириколонним портиком у класичному стилі. У 1913 будівлю розібрали й звели нову кірху за проєктом архітектора О. Ф. Гергардта в неороманському стилі з високою дзвіницею та годинником. Кірха мала 900 сидячих місць, загалом вміщувала до 1000 осіб. У середині 1950-х років будівлю знесли, та на її місці спорудили багатоповерховий житловий будинок. Будинок зведений за типовим проєктом та не має архітектурної цінності. У 1899 році, з нагоди сторічного ювілею від дня народження Олександра Пушкіна Німецьку вулицю було перейменовано на Пушкінську. У 1904 році на Театральній площі встановлено пам'ятник Пушкіну.

21 травня 2021 р. на ділянці по вулиці Григорія Сковороди, 2 відкрився торгово-розважальний центр Nikolsky загальною площею 106 тис. кв. м. У ТРЦ працюють понад 150 магазинів, ресторани, кінотеатр, боулінг, спортивний клуб та інші об'єкти. В ньому також є двоповерховий паркінг, розрахований на 700 машиномісць. Головним архітектором комплексу є творча архітектурна майстерня «А. В. Пашенько». Концепція і дизайн інтер'єрів були розроблені спільно з компанією Sonae Sierra. ТРЦ з'єднаний підземним переходом зі станцією метрополітену «Майдан Конституції».

Передумови та процес перейменування:

Питання про перейменування вулиці Пушкінської в Харкові виникло не спонтанно. Воно є частиною загальноукраїнського процесу деколонізації та дерусифікації, що активізувався після початку російської агресії у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році.

Аргументи на користь перейменування базувалися на тому, що в умовах війни з Росією, вшанування російського поета, хоч і видатного, але символу російської культури, яка використовується як інструмент імперського впливу, є неприйнятним. Наголошувалося на необхідності позбавлення від символів, що асоціюються з імперським минулим та агресором.

Нова назва: вулиця Григорія Сковороди

Вулицю було перейменовано на честь Григорія Савича Сковороди (1722-1794) – видатного українського філософа, поета, музиканта та теоретика в галузі педагогіки, педагога-новатора, чия творчість та філософські ідеї мають глибокий вплив на українську культуру та інтелектуальну традицію.

Перейменування вулиці на честь Григорія Сковороди є символічним актом відновлення історичної справедливості та утвердження української національної ідентичності. Це крок до деколонізації міського простору та вшанування видатного українського діяча, чия спадщина є цінним надбанням української культури. Це також підкреслює пріоритет українських культурних цінностей в умовах боротьби за незалежність та суверенітет.

Хто такий Григорій Сковорода?

Г. С. Сковорода народився 3 грудня (22 листопада за старим календарем) 1722 р. на Полтавщині в козачому селі Чорнухи, колишнього Лубенського полку

(нині Лохвицький район). Батьки Г. Сковороди належали до малоземельних селян-козаків. На майбутнього філософа незабутнє враження справили чудові рідні краєвиди, народні звичаї і традиції, пісні й думи лірників. Дитинство і юнацькі роки Г. Сковороди пройшли серед людей, які не знали кріпосного права, залишили глибокий слід в його свідомості і вплинули на формування його волелюбного і незалежного характеру. Основна мета просвітництва Г. С. Сковороди — навчання людей науки щасливого буття. Нещастя в суспільстві він тлумачив як наслідок поганого виховання. Тож позбутися суспільного зла, на його думку, можна через «рятівне» виховання, зміст якого — реалізація принципу природо-відповідності, тобто сприяння розвиткові природних нахилів і здібностей кожної дитини. Саме природа є «матір'ю виховання і науки», «учителькою» «провідницею» педагога. Розвиваючи своє антропоцентричне бачення принципів природовідповідного виховання в контексті ідей стоїцизму, яке проголошувало істиною необхідність «жити згідно з природою», що ототожнювалася з Богом, Г. С. Сковорода словами байки «Собака і Кобила» переконує: без урахування «природи» людина не зможе досягти успіху в житті, бо «без природи, як без шляху: чим далі встигаєш, тим беспутніш заблукаєш». У поняття природи Григорій Савич вкладає значення індивідуального хисту, вроджених нахилів, розвиток яких має, на його думку, здійснюватись у процесі самопізнання, а щастя досягалося б у «сродній праці», тобто праці за покликанням, що виступає в його виховній теорії практичним шляхом досягнення гармонії.

Незвичний спосіб життя філософа, його вільнодумство, критика офіційної церкви і виступи проти існуючих порядків створили йому велику популярність на Україні та далеко за її межами. І в той час, як бандуристи і кобзарі, співаючи вірші й пісні Г. Сковороди на великих дорогах, ярмарках, поширювали про нього добру славу, церковники і «можновладці» намагались зводити на нього наклепи і несправедливо переслідували філософа, називали «розбещувачем народу». Перебираючись з місця на місце, проживаючи то в одних знайомих, то в інших Г. Сковорода з настанням старості і не думав змінювати спосіб свого життя. Мандрівному філософу вже йшов 72-й рік, коли навесні 1794 р. він відправився у село Хотетово Орловської губернії, щоб провідати свого друга М. Ковалінського, з яким не бачився 19 років. Після повернення на Україну наприкінці серпня Г. Сковорода поселився в маєтку давніх друзів Ковалевських у селі Пан-Іванівка (зараз Сковородинівка) Золочевського району Харківської області, де прожив понад місяць, там він і скінчив своє подвижницьке життя 9 листопада (29 жовтня за стар. ст.) 1794 р. Згідно заповіту Г. Сковороди його було поховано не на кладовищі, а на його улюбленому місці – на високому пагорбі, під могутнім дубом. На надгробку його могили викарбували напис: «Світ ловив мене, але не спіймав», заздалегідь складений ним самим. У цій епітафії афористично було викладено кредо українського філософа, бо він символізує прагнення до внутрішньої свободи, що дуже близьке українському народу.

Цей топонім є більше, ніж просто назвою: він відображає прагнення України утвердити свою національну ідентичність, зберегти історичну пам'ять і відзначити видатну постать своєї культури. Перейменування також сприяє культурному

оновленню Харкова, наголошуючи на його ролі як частини українського культурного простору. Сковорода є символом української філософської думки, національної ідентичності та духовності. Його ідеї залишаються актуальними й сьогодні, надихаючи людей на самопізнання та пошук істини.

Тепер хочу розповісти про вулицю, де я мешкаю – нинішню Волонтерську, раніше відому як Соціалістична

До перейменування вулиця носила назву Соціалістична. Ця назва була поширена в багатьох містах Радянського Союзу та символізувала ідеологію соціалізму – суспільного ладу, де головним принципом є соціальна рівність та справедливість, а засоби виробництва перебувають у суспільній власності. В контексті радянської ідеології, назва «Соціалістична» підкреслювала прагнення до побудови комуністичного суспільства та відданість ідеям марксизму-ленінізму. Вулиці з такою назвою часто розташовувалися в районах, де проживали робітники або де знаходилися промислові підприємства, що підкреслювало класовий характер радянської ідеології.

Нова назва: вулиця Волонтерська

Вулицю було перейменовано на Волонтерську. Ця назва відображає важливу роль волонтерського руху в Україні, який набув особливого значення після початку російської агресії у 2014 році. Волонтери – це люди, які добровільно та безоплатно допомагають іншим, часто в складних ситуаціях, таких як війна, стихійні лиха або соціальні кризи.

В Україні волонтерський рух відіграв ключову роль у підтримці української армії, допомозі біженцям та внутрішньо переміщеним особам, забезпеченні медичною допомогою та гуманітарною підтримкою. Волонтери стали справжніми героями нашого часу, символом громадянської активності, солідарності та патріотизму. Перейменування вулиці відбулося 17 травня 2016 року. Ця подія стала як початок декомунізації нашого міста.

Історія топоніму станції метро «Вокзальна» (колишня «Південний вокзал»)

Станція «Вокзальна» розташована на Холодногірсько-Заводській лінії Харківського метрополітену, яка на схемах позначається червоним кольором. Вона була відкрита 23 серпня 1975 року в складі першої черги будівництва метрополітену, разом із такими станціями як «Радянська» (тепер «Майдан Конституції»), «Центральний ринок», «Південний вокзал» (тепер «Вокзальна») та інші.

Будівництво Харківського метрополітену, включно зі станцією «Південний вокзал», відбувалося в період існування Радянського Союзу. Це наклало певний відбиток на архітектуру та символіку станції. Хоча станція не має яскраво виражених радянських символів, її відкриття було присвячене до важливих дат радянської доби, а саме до Дня визволення Харкова від нацистських окупантів.

Назва «Південний вокзал» була логічною та функціональною, адже станція розташована безпосередньо біля головного залізничного вокзалу Харкова. Цей вокзал історично обслуговував пасажирські поїзди, що відправлялися в південному напрямку від Харкова, зокрема до Криму, Кавказу та інших південних

регіонів у СРСР. Саме тому й вокзал отримав назву «Південний», а згодом і станція метро, що забезпечувала зручний доступ до нього.

Згодом, щоб уникнути плутанини між назвою самого залізничного вокзалу, котрий зветься «Харків-Пасажирський», та станцією метро, назву станції було скорочено до «Вокзальна». Це рішення було прийняте з метою покращення навігації для пасажирів, особливо для тих, хто вперше відвідував місто. Офіційно станція була перейменована 26 квітня 2024 року.

Список використаних джерел:

1. Редько, М. Світогляд Г. С. Сковороди : [монографія] / М. П. Редько ; відп. ред. В. Ю. Євдокименко. – Л. Вид-во Львів. ун-ту, 1967. – 264 с.
2. Дічек, Н. П. Сковорода Григорій Савич (1722–1794) / Н. П. Дічек // Українська педагогіка в персоналіях у 2 кн. : навч. посіб. для ВНЗ / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. Либідь, 2005. – Кн. 1: X–XIX століття. – С. 198–207.
3. Дічек, Н. П. Шлях до щастя Григорія Сковороди / Н. П. Дічек // Шлях освіти. – 2002. – № 4. – С. 43–48.
4. Д'яченко Н. Т. Вулиці та площі міста [Архівовано 22 квітня 2012 у Wayback Machine.] 4-е, видавництво «Прапор»,1977
5. Лейбфрейд А. Ю., Полякова Ю. Ю. Харків.Від Фортеці до міста: Нотатки про старе місто. Харків: Фоліо, 2004. — с. 38, 43. — ISBN 966-03-2265-8.
6. Лейбфрейд А. Ю., Реусов В. А., Тиц А.А. Харків: Архитектура, пам'ятники. Путівник. — Харків : Прапор, 1985. — 151 с..
7. Вулиці та площі міста [Архівовано 24 березня 2012 у Wayback Machine.]
8. Історія міст і сіл Української РСР. Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1967.
9. Харківська міська рада. Перелік перейменувань об'єктів топоніміки м. Харкова.

ХАРКІВ. ВУЛИЦЯ ВАДИМА МАНЬКА

Дорогобід Єгор, учень 4-б класу КЗ «Харківський ліцей №16 Харківської міської ради»
Керівники: Сіденко Світлана Володимирівна, учитель початкових класів КЗ «Харківський ліцей № 16;
Астапова Тетяна Миколаївна, керівник гуртків – методист КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради.

Кожне слово має свою душу, а кожен топонім – свою історію. Вони, як мереживо стародавніх казок, малюють перед нами картини минулого, зберігаючи дух народів, що жили на цій землі. Топоніми – це сліди часу, які ведуть нас до розуміння, хто ми є і звідки прийшли.

Перейменування вулиці в Україні є першим етапом деколонізації та відновлення історичної справедливості. Повна назва закону, що бореться з декомунізацією звучить так: «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні й деколонізацію топонімії». Він набув чинності 27 липня 2023 року. Метою закону, як зазначено в його тексті, є захист «національних інтересів, національної безпеки, забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян України, суспільства та держави» й виконання приписів статті 11 Конституції України, яка зобов'язує державу сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури.

Відповідно до Закону, органи місцевого самоврядування, державні (зокрема й військові) адміністрації мають демонтувати всі пам’ятники та інші символи російської імперської політики й перейменувати вулиці та інші об’єкти, назви яких порушують закон.

Перейменування вулиці у Харкові має велике значення для міста, особливо в контексті сучасних подій та прагнення України утвердити свою незалежність та національну ідентичність.

Ворог безжально нищить найдостойніших представників нашої нації, які стали на захист країни у 2014 році та ціною власного життя рятують Україну з лютого 2022. Пройшовши пекло важких боїв, герої стали частиною історії. Їхні імена закарбувалися в харківських топонімах.

Рішенням позачергової сесії Харківської міської ради, яка відбулася 22 листопада 2023 року вулицю Чкалова в Харкові перейменували на честь нацгвардійця, капітана Вадима Манька (позивний «Омут»).

Вулиця Вадима Манька починається від вулиці Академіка Проскури і йде на південний схід, спускаючись полого за рельєфом до перехрестя вулиць Шишківської, Чебишева та Електроінструментального провулка. Довжина вулиці близько 1400 метрів. На початку вулиці, з парного боку, розташована лісопаркова зона «Помірки». З непарного боку – п’ятиповерхові будинки, в тому числі гуртожитки Харківського авіаційного інституту. Будинок № 17 – Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» – є пам’яткою історії Харкова. За перехрестям з вулицею Лісопарківською і далі – вулиця Вадима Манька забудована переважно одно- та двоповерховими приватними будинками.

У лютому 2024 року на фасаді Комунального закладу «Харківський ліцей № 54 Харківської міської ради» (Харків, Новобаварський район, вул. Академіка Богомольця), де навчався Вадим Манько, встановлено меморіальну дошку.

Вадим народився 4 вересня 1995 року в місті Харкові, яке пізніше стане завершальним полем його боротьби за Батьківщину. Його шлях, як воїна, почався ще в студентські роки, коли вступив до Національної академії Національної гвардії України. Здобуваючи знання й навички, він уже тоді мав чітке розуміння, що його місія – служити своїй країні.

Після випуску у 2017 році, Вадим став частиною окремого загону спеціального призначення Національної гвардії України. Його служба була сповнена ризиків і викликів: антитерористична операція, операція Об’єднаних сил на сході України – там, де кожна мить могла стати останньою. Але він ніколи не відступав. Як офіцер з тактичної медицини, Вадим не лише рятував життя побратимів, а й демонстрував високий професіоналізм у розвідці, управлінні бронетехнікою.

З перших годин ворожої навали, Вадим захищав рідне місто; як завжди, проявляючи мужність, звитягу, лідерські якості та професіоналізм у боях з ворогом. 13 серпня 2022 року сталася подія, яка назавжди вписала ім’я воїна в сучасну історію України. Під час боїв поблизу села Соснівка на Харківщині, він, ризикуючи власним життям, прикривав відхід своїх побратимів, щоб вони змогли

уникнути оточення. Його героїчний вчинок дозволив врятувати десятки життів, але сам Вадим Манько загинув.

За особисту мужність і героїзм, виявлені у захисті державного суверенітету та територіальної цілісності України, вірність Військовій присязі Указом Президента України Вадиму Манько присвоєно звання Героя України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» (посмертно). Його життя – це не просто історія військовослужбовця. Це історія людини, яка любила свою землю понад усе, яка була готова віддати найдорожче за Україну. Це наш герой, який залишиться у пам'яті поколінь. Він довів, що любов до Батьківщини – це не просто слова, а дії, що змінюють долю народу.

Герої не вмирають… Вони продовжують жити в наших серцях, надихають нас на боротьбу і віру в краще майбутнє. Вадим Манько – один із тих, завдяки кому Україна сьогодні стоїть і продовжує боротися за свою свободу.

Список використаної літератури:

1. Відкриття меморіальних дошок загиблим випускникам ліцею. Офіційний сайт Комунального закладу «Харківський ліцей № 54 Харківської міської ради». URL: http://school54.edu.kh.ua/novini/id/3222/vn/Відкриття-меморіальних-дошок-загиблим-випускникам-ліцею/ Дата звернення: 19.10.2024.

2. Манько Вадим Олександрович / Н.В. Попович-Кузнецова //Енциклопедія Сучасної України. К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: https://esu.com.ua/article-77565. Дата звернення: 19.06.2024.

3. Офіційний портал Верховної Ради України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text. Дата звернення: 19.06.2024.

АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ ТОПОНІМІВ ЗМІЄВА

Євчик Вероніка, вихованка КЗ «Зміївський центр дитячої та юнацької творчості» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області

Керівник: Ситник Влада Олександрівна, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» КЗ «Зміївський центр дитячої та юнацької творчості» Зміївської міської ради Чугуївського району Харківської області

В останні роки на мапі України з'являються нові назви топонімів. Військова агресія росії спровокувала потребу позбутися будь-яких зв'язків з державою-терористом. Триває процес деколонізації (збірне визначення для процесів дерусифікації та декомунізації).

Споконвіків історія закарбувалася в кожному населеному пункті, вулиці, провулку. Не є винятком і давнє місто Зміїв Чугуївського району Харківської області, історія якого сягає далеких часів.

За однією з легенд населений пункт отримав назву від колишньої річки Зміїйки, русло якої знаходиться в центральній його частині. За іншою версією на теренах нашого краю жив непереможний Змій, який не шкодував ні дітей, ні дорослих. Позбутися цього чудовиська вирішив мужній молодець Альоша Попович. Зумів він обхитрити Змія, викликав його на поєдинок. Коли богатир почав перемагати, то противник попросив зберегти собі життя та запропонував прокласти межу їхніх володінь, щоб не було сварок. Альоша Попович запряг Змія

у плуг та проорав борозну аж до Сурожського (Азовського) моря, де й утопив чудовисько. Ось відтоді сягали від Донця до моря Змієві вали. Місце, де жив Змій, назвали Змієвим.

Сучасна територія, на якій простягається місто, славиться давніми згадками ще з часів половецького панування хана Шаруканя. Деякі історики припускають, що сучасне місто Зміїв – це колись літописне поселення Шарукань, до якого в XII ст. дійшли русичі. Згодом розпочинається козацька історія нашого краю та з'являються перші згадки про визначення дати заснування міста в XVII столітті. У XVIII – XIX ст. відбувалося активне заселення Харківщини, але царський уряд пригнічував звичайних селян. Важкими для Зміївщини видалися періоди Першої та Другої світових війн, страшних голодоморів. У часи незалежності на теренах нашого краю розвивається приватна підприємницька діяльність, відбувається мистецький та духовний розквіт, але мирне життя населення сколихнула військова агресія росії.

Відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їх символіки», Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» у 2023 році 22 серпня Зміївська міська рада ухвалила рішення про перейменування низки об'єктів топоніміки рідного краю. На мапі міста Змієва з'явилися назви вулиць Грінченка, Яворницького та в'їзду Кіндрата Сулими, які вмотивовані зв'язком відомих діячів з історією нашого регіону.

В'їзд Кіндрата Сулими (попередня назва – Пролетарський в'їзд) названий на честь відомого козацького ватажка, з яким пов'язана давня історія Змієва. Науковці вважають, що місто Зміїв було засноване в 1640 році, коли загін козаків під проводом Кіндрата Сулими, який ніс у цій місцевості сторожову службу, розгромив татар, що гасали поблизу річок Можу та Мерла. Після цього козаки збудували фортецю. Згодом довкола міста з'явилися нові слободи, що утворили окрему округу, яку в актах 1657 року назвали Зміївським повітом.

Цікаву легенду про Кіндрата Сулиму наводить директор КЗ «Зміївський краєзнавчий музей» Михайло Саяний, з яким вдалося поспілкуватися під час підготовки дослідження. Автор у своїй праці «Зміївщина — Слобожанщини перлина» описує, що в Змієвому городищі закріпилися татари на чолі з ханом Аксаком. Його панування стало нестерпним для запорожців, і вони вирішили виступити проти нього. Дізнавшись про їхній намір, хан також зібрав своє військо. Кривавий бій відбувся на території місцевості, яка нині відома як село Коробів Хутір (Коропове). Пролилися ріки крові, а саме тому з'явилися Козацькі гори, де полягли наші славетні пращури. Із загону запорожців уцілів лише один козак — Кіндрат Сулима. Він бачив, як його полковник перед смертю промовив: «Хай земля, напившись козацької крові, перетворить її на студену воду, що даруватиме силу нашим нащадкам». Згодом земля ввібрала кров полеглих, і на місці битви з'явилося дивовижне джерело. Сулима скуштував води з нього та відчув, як сили зросли вдесятеро. Він повернувся на Січ і розповів про все, що сталося. Запорожці зібрали новий полк і призначили Кіндрата його отаманом. Перед битвою проти

татар він напоїв своїх козаків чудодійною водою. Мужньому війську вдалося розгромити противника, а хана Аксака взяти в полон. Невдовзі козаки побудували сторожове укріплення.

Дерусифікація та декомунізація тривають. Актуальним є перейменування вулиці та провулка Ватутіна (радянського військового діяча) на Грінченка, адже тривалий час об'єкти топоніміки називали на честь людей, які жодним чином не пов’язані з певними регіонами нашої держави.

Ім’я Бориса Дмитровича Грінченка (1863-1910) закарбувалося на сторінках історії Зміївщини. Відомий мовознавець, педагог, науковець народився 9 грудня 1863 р. на Харківщині в родині відставного офіцера зі збіднілих дворян. Хлопчик змалку полюбляв і вивчав рідну мову. Грамоті він навчився в сім’ї. Згодом Борис Дмитрович створив рукописний журнал, який заповнив власними оповіданнями та віршами. З 1874 по 1879 рік навчався в Харківському реальному училищі. За поширення заборонених царським урядом видань його заарештовують. Після звільнення Грінченку довелося залишити навчання та самостійно заробляти на прожиття. З 1881 року починається його освітньо-педагогічна діяльність. Вчителював він у селах Харківщини, Сумщини, Катеринославщини.

У 1883 доля пов’язує Грінченка зі Змієвом. На вчительських курсах Борис Дмитрович познайомився з молодою вчителькою Марією Миколаївною Гладиліною, з якою взяв шлюб. Дружина стала йому вірним другом і порадником в усіх справах. У Змієві діяч навчався та працював у будівлі, у якій зараз розташований КЗ «Зміївський краєзнавчий музей». Про це свідчить меморіальна дошка на фасаді споруди.

Борис Грінченко був редактором низки українських періодичних видань, автором етнографічних, мовознавчих, літературознавчих, педагогічних праць, перших підручників з української мови й літератури, зокрема «Рідного слова» — книги для читання в школі, укладачем чотиритомного тлумачного «Словаря української мови». Діяч обстоював поширення української мови, залишив неоціненний науковий доробок.

До видатних зміївчан, які прославили рідний край далеко за його межами, необхідно віднести відомого українського історика, археолога, фольклориста та письменника Дмитра Івановича Яворницького (1855-1940). У місті Змієві з’явилася нова вулиця на честь відомого діяча, попередня назва — Челюскіна (російського мореплавця).

Дмитро Яворницький родом із села Сонцівка (тепер у межах с. Борисівка Харківського району Харківської області). Дитинство діяча минуло в скрутних умовах. Батько науковця походив із збіднілого дворянського роду, родоначальник якого належав до козацької старшини. За свідченням Дмитра Яворницького, з діда і прадіда він був панського коліна. Свій родовід вчений виводив від панів з Галичини, які з часом оселилися на Харківщині. Пращур Дмитра Івановича Олексій Яворницький (1745р.) був священником Архангельської церкви в

с. Лимані Зміївського повіту. А його дружині Євдокії було надано земельну ділянку в дачах с. Велика Гомільша, де вона заснувала хутір Яворницький. Згодом вчений успадкував його.

Початкову освіту діяч здобув у рідному селі. Навчався в Харківському повітовому училищі, Харківському університеті. Учений спілкувався з багатьма тогочасними науковцями, зокрема з О. Потебнею та М. Костомаровим. Дмитро Яворницький захоплювався історією козацтва, тому на підставі виявлених джерел, досліджень він підготував серію публічних лекцій «Про запорозьких козаків», видав монографію «Запорожжя в залишках старовини і переказах народу».

Широчінь наукових зацікавлень Дмитра Яворницького яскраво демонструє його творча спадщина, що нараховує понад 200 опублікованих праць з історії, археології, фольклору, лексикографії, архівної та музейної справи, спеціальних історичних дисциплін.

Безперечно, топоніми є елементом народної ідентичності. Понад сімдесят років радянська влада намагалася стерти будь-яку історичну, культурну та мовну різноманітність України. Сучасна росія продовжує політику колонізації тепер уже на тимчасово окупованих територіях нашої держави, а через пропагандистські ролики демонструє, що це її головне завдання. Саме тому перейменування топонімів є необхідним кроком на шляху відновлення національної справедливості. Змінюючи спаплюжені назви, громадяни України відстоюють власне бачення світу, свою позицію та віру у світле майбутнє, яке обов'язково настане після лихоліття війни.

Список використаних джерел:

1. Абросимова С. В., Парамонов А. Ф. Дмитро Яворницький та його родовід: Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2009. 112 с.

Борис Грінченко: вартовий рідного слова: вебсайт. URL: https://cbs.poltava.ua/index.php/novyny/3895-boris-grinchenko-vartovij-ridnogo-slova (дата звернення: 24.01.2025).

3. До 160-річчя від дня народження Д.І.Яворницького: вебсайт. URL: https://cbs.poltava.ua/index.php/novyny/3895-boris-grinchenko-vartovij-ridnogo-slova (дата звернення: 24.01.2025).

4. Красюк Я.І. Історія рідного краю: Зміїв: Кроссроуд, 1963.

5. Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text (дата звернення: 24.01.2025).

6. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії. *Офіційний вебпортал парламенту України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text (дата звернення: 24.01.2025).

7. Рішення Зміївської міської ради про перейменування об'єктів топоніміки (вулиць, провулків, вїздів, тупиків) від 22 серпня 2023 року Зміївська міська рада прийняла рішення про перейменування об'єктів топоніміки (вулиць, провулків, в'їздів, тупіків). *Офіційний сайт Зміївської міської ради: вебсайт.* URL: http://www.zmiivmisto.gov.ua/4023-22-serpnya-2023-roku-zmijivska-miska-rada-prijnyala-rishennya-pro-perejmenuvannya-takikh-ob-ektiv-toponimiki.html (дата звернення: 24.01.2025).

8. Саяний М. Видатні люди Зміївщини [2-ге, розшир. й допов. вид.]: Харків: Кроссроуд, 2009. 51 с.

9. Саяний М.І. Зміївщина – Слобожанщини перлина: Зміїв; Харків: Кроссроуд, 2009. 287 с.

ВУЛИЦІ СЕЛА РОЗПОВІДАЮТЬ…

Кабанчук Валерія, ***Видиш Максим***, учні 4 класу КЗ «Кам'яноярузький ліцей»
Чугуївської міської ради Харківської області
Керівник: Панкратова Людмила Павлівна, учитель початкових класів
КЗ «Кам'яноярузький ліцей» Чугуївської міської ради Харківської області

Село Кам'яна Яруга Чугуївського району Харківської області розташоване на Придніпровській низовині (в межах Полтавської рівнини). Середня висота 160-180 м. Село розташоване на вододілах річки Студенок і її притоків 3-го і 4-го порядку. Через село проходить автомагістраль Харків – Ростов, яка з'єднує Чугуїв і Харків і пов'язує Україну з росією.

Село Кам'яна Яруга засноване у 1647 році переселенцями на «слободи». Для охорони південних кордонів держави були споруджені пости для спостереження за наближенням ворога.

Відомо, що колись у селі добували вапняний камінь, який возили до Харкова, ним вимощували вулиці.

Кам'яна – характеризує рельєф місцевості, вказує на матеріал (урвище з каменю, урвище, де добувається камінь).

Яруга – давньотюркська лексема, означає «прірва», «урвище», «ущелина».

У селі Кам'яна Яруга 21 вулиця та 7 провулків, кожна їх назва має свою історію.

Вулиця Комсомольська - рішенням сесії сільської ради від 12 листопада 2015 року була ***перейменувана на Татарську***. Це пов'язано з тим, що у давні часи тут жив поміщик, татарин за національністю. Із гордістю згадують старожили вулиці про те. що саме на їхній вулиці була побудована перша колгоспна контора, а в кінці вулиці були колись зроблені теплиці, де вирощували різні овочеві культури: капусту, огірки, редис. Будинків на вулиці було мало і були вони всі маленькі. Зараз вулицю не впізнати – будинки великі і красиві та навкруги багато дерев і квітів. На цій вулиці знаходиться криниця « Донське», у якій найчистіша прозора водиця.

Вулиця Миру названа на честь 50-річчя Жовтня у 1967 році – це вулиця на якій збиралися односельці, спілкувалися, вирішували різні питання та один одному допомагали. Бо з моменту заснування села на цій вулиці був великий вигін де пасли корів, гусей. А в селі майже кожна родина мала худобу і тому зустріч на цій вулиці мала своєрідний звичай.

Раніше ця вулиця *мала назву Фонарна*. І для того, щоб безпечніше було мешканцям збирати свою худобу встановили на цій вулиці перші вуличні ліхтарі, їх було лише два на початку та в кінці цієї ділянки. Часто взимку цю вулицю на вигоні засипало снігом і без ліхтариків не можна було обійтися. І лише в післявоєнні роки розпочалось масштабна забудова вулиці.

І мабуть не випадково саме на вулиці Миру розташован і наш двоповерховий ліцей, який дає путівку в життя молодому поколінню кам'янояружців кожного року.

Є в нашому селі ***вулиця Ростовська***. Називається вона так тому, що проходить поруч центральна автомагістраль Харків – Ростов. Але у зв'язку з військовою агресією росії проти України на підставі розпорядження начальника Чугуївської міської військової адміністрації від 25 жовтня 2023 року ***перейменували,*** тепер ця вулиця має назву: ***вулиця Незалежності України.***

А в далекому минулому ця вулиця ще *мала назву Юрово*. До революції жив тут поміщик Юров. Який займався землеробством і виробляв у своєму маєтку збрую для коней. Сам Юров під час революції виїхав за кордон і з того часу про нього більше нічого не відомо.

Мешканці цієї вулиці пишаються тим, що на цій вулиці жив Герой Радянського Союзу Ачкасов Яків Михайлович. З перших днів війни наш земляк захищав Батьківщину від фашистів. Був учасником Другої світової війни, пройшов шлях від солдата до лейтенанта, за особисту мужність і відвагу в боях з ворогом удостоєний звання Герой Радянського Союзу з врученням ордена Леніна та медалі Золота Зірка, також нагороджений орденом Вітчизняної Війни І ступеня., орденом Червоної Зірки й кількома медалями. На його честь названа нова вулиця в нашому селі – ***вулиця Ачкасова.***

Вулиця Ювілейна – в давні часи цю вулицю називали « нижньою лінією». Та і в наші дні інколи ми чуємо таку назву. Згодом її називали 3 сотня. Все село було поділене на сотні. В кожній приблизно було 100 подвір'їв. Лише в кінці 60-х років вулицю назвали Ювілейною.

Вулиця ця тиха і дуже зелена. Рух транспорту невеликий. Усі будинки із цегли, хоч раніше, років 60 -70 тому, було зовсім по іншому. Мешкали в хатах під стріхою. Ставили біля хат тин.

В 1929 році в нашому селі заговорили про колгосп. І 30 родин з цієї вулиці об'єдналися в колгосп. В кінці вулиці були побудовані колгоспна кузня та конюшня. На цій вулиці бере початок невеликий струмок. Розповідають мешканці, що раніше на цьому місці було дуже глибоко і тут затонули якось два воли, тому звуть це місце « Бездонне». До цієї вулиці приєднується провулок Ювілейний.

Вулицю ХТЗ раніше називали «4 сотнею», потім *Хутором*. Але більш конкретна назва з'явилася приблизно у 1914 році. Це був час громадянської війни: у нас в селі з'явився перший партизан, якого звали Проскурнін Володимир. Після цього вулицю стали називати *Партизанською.* Нинішню назву вулиця отримала після Другої Світової війни. Сільська рада вирішила дати назву вулиці ХТЗ на честь колишньої назви одного з колгоспів, який користувався технікою з Харківського тракторного заводу (ХТЗ) — найбільшого в Україні підприємства з виробництва уніфікованих гусеничних та колісних сільськогосподарських тракторів.

На вулиці ХТЗ знаходиться відомий колодязь. Його називають «Кочки» (кужени) з нього бере початок один з протоків річки Студенок. Здавна назвали це місце «кочками» через болотяну місцевість в окрузі, бо між болотяними купинами б'ють з-під землі джерела. Вода з колодязя «Кочки» вважається однією з найчистіших у селі і багатих на мінеральні речовини. З усіх куточків села та з міст Чугуїва та Харкова приїжджають до джерела люди , щоб набрати прозору, цілющу

водицю. Стало обрядом мешканців вулиці ХТЗ щороку чистити колодязь, виконувати ремонт навколо джерела.

Вулиця Харківська – центральна автомагістраль Харків-Ростов проходить по цій вулиці. Тисячі вантажівок і пасажирських автомобілів їдуть по вулиці кожен день. Високі тополі уздовж дороги, красиві добротні будинки, магазини, пошта, зупинка, яка об'єднує міста Чугуїв та Харків – все це сьогоднішня вулиця Харківська.

Паралельно вулиці Харківській проходять труби великих діаметрів, по яким прокачується вода з Сіверського Дінця через Кочетоцьку водопровідну станцію. Де вода очищується, а потім прямує до міста Харків. До цієї вулиці приєднується провулок Харківський.

Вулиця Пастухова названа на честь Пастухова Івана Миколайовича, видатної людини, яка багато зробила для розвитку рідного краю. У 1953 році він був головою колгоспу імені Кірова. 22 роки свого життя присвятив покращенню життя в селі. За час його керівництва був побудований великий тваринницький комплекс, перша в районі тракторна бригада.

Будучи головою виконкому сільської Ради, І.М. Пастухов, багато зробив для благоустрою села. Мешканці села вдячні цій людині за побудовану дорогу по вулиці Центральній (Кірова), ресторан та сучасну двоповерхову школу у 1973 році, створені біля села став та чудовий фруктовий сад.

Вулицю Садову до 1967 року *називали Хутором* та 4-ою сотнею кінець вулиці, а початок 5-ою сотнею. Нинішню назву вулиця отримала у зв'язку з тим, що паралельно були розміщені великі сади з фруктовими деревами. Які належали двом колгоспам того часу. Смачними яблучками та грушками були забезпечені усі мешканці села. А залишки продавали на базарах міст Чугуєва та Харкова.

На території вулиці було 5 вітряків. В кінці вулиці була збудована молочно-тваринна ферма, яка складалася з чотирьох корівників. До 1953 року ця ферма була учасником районних та обласних виставок досягнень народного господарства.

Вулицю Центральну до 1967 року ***називали Верхня лінія***, яка пролягла через усе село. Раніше вона поділялась на дві сотні. Перша половина - це початок 6 сотня, а друга половина - кінець вулиці 1 сотня.

У 1967 році вулиці ***було присвоєно ім'я С.М. Кірова***, а 12 листопада 2015 року рішенням сесії сільської ради ***перейменували,*** тепер ця вулиця має назву: ***Центральна.*** В 1974 році по вулиці проклали бетонну дорогу. У 2001 році перший газ у будинках був на цій вулиці.

Є в селі вулиці , назви яких залежать від їх географічного розташування. Це вулиці: *Джерельна, Лугова, Польова, Степна, Сонячна, Вишнева та* ***Південна*** - ***раніше мала назву Чапаєва***, а з 12 листопада 2015 року рішенням сесії сільської ради була перейменовано.

Провулок: *Гірний, Космічний, Садовий,* ***Озерний*** - ***раніше мав назву Першотравневий,*** а з 25 жовтня 2023 року розпорядженням начальника Чугуївської міської військової адміністрації був перейменовано.

До села повертаються з міст сім'ї, які будують нові будинки на відведених для будівництва ділянках і утворюють нові вулиці та їх назви: *Молодіжна, Дружби, Слобожанська, Газопроводу.*

Рідне село – наша гордість, і кожен несе цю гордість по життю. Село – маленька батьківщина. А якщо скласти маленькі батьківщини кожного із нас, вийде велика держава Україна, частиною якої і є село Кам'яна Яруга з його цікавою багатою історією.

А створення громади, здійснення її планів і є фундаментом майбутнього. І я захоплююсь своєю землею, тим, що історію цього села творили мої прадіди і батьки.

Хай пісня миру лине над селом,
хай колосяться ниви,
комори повняться добром
Будьте всі ЩАСЛИВІ!

Список використаних матеріалів:

1. Село Кам'яна Яруга. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. https://uk.wikipedia.org/wiki/Кам%27яна_Яруга

2. Чугуївська міська рада, загальні відомості про громаду, Село Кам'яна Яруга: історія заснування – https://chuguiv-gromada.gov.ua

3. Кам'яноярузький старостинський округ, перелік вулиць і провулків села Кам'яна Яруга.

4. Спадщина поколінь. Екскурсія в історію села Кам'яна Яруга – матеріал шкільного музея.

ТОПОНІМІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕЛА КРАСНЕ БЕРЕСТИНСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кіянко Оксана, учениця КЗ «Красненська гімназія» Кегичівської селищної ради
Керівник: Саргсян М.А., вчитель географії КЗ «Красненська гімназія» Кегичівської селищної ради

Досліджуючи минуле, люди постійно зустрічаються з географічними назвами – місцевості, регіону, населених пунктів, вершин, водойм, долин тощо. Досліджуючи топоніми можна отримати важливу інформацію про минуле свого краю чи регіону: його природні умови, господарську діяльність, етнічний склад населення та певні історичні події. Щоб розтлумачити походження географічних назв, топоніміст проводять багаторічні дослідження, досліджують архівні матеріали, писемні джерела, вивчають природні, історичні, етнографічні особливості краю чи регіону. Багато топонімів дуже важко розгадати та розшифрувати. Тож поринемо у світ топоніміки села Красне Берестинського району Харківської області.

Територія села Красне розташована в межах Придніпровської низовини, якій відповідає Дніпровсько-Донецька западина з розчленованими лісовими височинами і низовинами. Рельєф місцевості хвилясто-рівнинний. Загальний нахил території з північного сходу на південний захід. Середня висота – 63 м над

рівнем моря. Основна ґрунтоутворююча порода – лесовидні ґрунти. Ґрунти представлені потужним середньогумусним чорноземом. Клімат місцевості помірно-континентальний. Середньорічна температура становить +7°С. За багаторічними даними річна сума опадів складає 510 мм. По селищу протікає пересихаючий струмок з загатами.

Село Красне було засноване у 1920 році як село Червоноармійське. Першими поселенцями були батьки червоноармійців Возгрива Іван Васильович та Браїлко Павло Андрійович. Цю назву село мало до 1960 року, а потім рішенням громади було перейменоване в Красне.

До 1917 року землі, на яких розкинулося Красне, належали поміщику на прізвище Фляга. Його будинок оточував парк з невеликими, але красивими алеями. Навкруги було пустище і цілина, обороблюваної землі було мало. У 1920-1921 роках землі поміщика стали роздавати безземельним селянам, наймитам: сім'ї наділялись землею відповідно до кількості членів. Сюди масово почали з'їжджатися сім'ї з густонаселених пунктів – сіл Петрівка, Попівка, Соснівка Красноградського району, Чорнолозка, Дар-Надежда, Аполлонівка Сахновщинського району, Перещепино Дніпропетровської області, а також з Росії, в основному з Орловської та Курської областей. Ці люди й почали забудову села Червоноармійське у 1921-1928 роках.

Зі спогадів Штуканя Федора Гавриловича, 1910 р.н., уродженця села Цеглярівка Красноградського (Берестинського) району: «У 1927-1929 роках у селі було створено дослідне господарство з розвитку городництва й садівництва. Це було державне підприємство, тому воно краще забезпечувалося технікою, іншими матеріалами, що сприяло притоку робочої сили. Молодь, що приїздила на роботу, розміщували у гуртожитку, облаштованому в будинку поміщика Фляги. Була вже й громадська худоба. У 1929 році корів було 10, коней – 6, були ще бики. На конях і биках виконувалися всі сільськогосподарські роботи; молоко корів йшло на харчування робітників... У 1930-1931 роках в селі Червоноармійському на базі дослідного господарства по городництву й садівництву створюється державне підприємство – радгосп (радянське господарство). Радгоспу держава зразу ж надає 7 тракторів «Фордзон», створюється тракторна бригада, бригадиром якої призначають мене (Штуканя Ф. Г.). На цій посаді працював до 1937 року…»

У 1932 році до радгоспу приєднуються жителі сіл Калинівка й Багатенька, у 1933 – ліквідовані малі комуни в селах Черкас-Карабущино, Оборона, Воронівка; усі ці села об'єднуються в радгосп.

1933 - рік створення радгоспу «Кегичівка». Господарство займалося вирощуванням зернових та городніх культур, виробництвом свинини, молока. У 1935 році на свинофермі налічувалося 5000 свиней.

З 1935 року радгосп вирощує кормові буряки, щоб збільшити кормову базу для тваринництва. Господарство стає одним з найбільших у районі: територія 8000 га орної землі; росте поголів'я худоби. Слава про господарство йде далеко за межі району.

У 1935 році в радгоспі побував секретар ЦК ВКП(б) України П. П. Постишев. Він виступив перед робітниками із промовою. На честь цього

радгосп перейменували у ім. Постишева (у свідоцтві про народження Скотаренко А. І. за №45 від 17.09.1935 року записано: місце народження р-п «Постишева» Харківської області). Але ця назва не прижилася, й господарству повернули попередню – радгосп «Кегичівка».

У 1932 році у селі побудована школа. Спочатку було 4 класи, потім – 7, з 1955 – Червоноармійська школа набула статусу середньої і була такою до 1962 року. З 1962 по 1995 – вона восьмирічна, неповна середня, з 1995 – знову середня. Сьогодні це – Красненська гімназія.

У 1975 році було закрито школу в селі Карабущино, у 1971 – в Калинівці, у 1981 – в Красненському (неперспективні села). Діти з цих сіл навчаються у Красному.

У роки війни село окуповане з жовтня 1941 року до 17 вересня 1943 року. На території Кегичівщини діяла підпільно-диверсійна група під командуванням І. А. Рекунова. До її складу входили 25 хлопців і дівчат – колишніх робітників радгоспу «Кегичівка».

У братській могилі в с. Красне поховані члени цієї групи М. П. Охрій, О. І. Ту р, П. П. Браїлко, Г. І. Гапич, М. О. Гринько, В. С. Віденко, О. Колесник О., Левченко Ф. М., Юсова В. Ф.

Війна закінчилася. Засуха 1946-1947 років перервала розмірений ритм відбудови – прийшов голод. При Червоноармійській школі було створено центр допомоги дітям з багатодітних сімей: щоденно видавали по 100 г хліба й тарілку супу. Щоб вижили діти-сироти й напівсироти, у 1948 році у центрі Красного відкривається дитячий будинок (будівля збереглася й до сьогодні). До 1950 року у дитбудинку жило 60 дітей. У 1951 році на базі дитбудинку створено дитячий садок. У 1971 році побудоване нове приміщення дитсадка, у якому заклад розміщений і сьогодні.

У 1948 році всі поля радгоспу були захищені від вітровіїв лісосмугами в рамках Сталінської програми перетворення природи. Степові зони України засаджуються лісосмугами, і територія радгоспу – теж.

1949 рік – 15 працівників господарства нагороджені високими урядовими нагородами. Радгосп – учасник Всесоюзної сільськогосподарської виставки у Москві. 1965 рік – радгосп «Кегичівка» має 1млн прибутку.

Сьогодні землі в селі Красне орендує агрофірма «Сади України», знана високими врожаями в Україні й за кордоном.

Кабінетом Міністрів України було розпорядження від 7 січня 2025 року віднести селище Красне до категорії сіл.

Список використаних джерел

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України – Харків, 1990.- 256с.
2. Історія сіл Української РСР. Харківська область. – Київ, 1967 - 923 с.
3. Красне // Топонімічний словник Харківщини / Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка. - Х., 1991. - С. 56.
4. Прокопенко І.Ф. Рідний край: навчальний посібник з народознавства – Х.: Основа, 1993. - 582с.
5. Янко М.П. Топонімічний словник України: Словник-довідник / М.П.Янко. - К., 1998. - С. 192.

ТОПОНІМИ СИДОРЕНКІВСЬКОГО СТАРОСТАТУ: АКТУАЛЬНІ ЗМІНИ

Козлова Яна, учениця 11 класу Сидоренківського ліцею Валківської міської ради, вихованка гуртка «Історичне краєзнавство» Центру туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді Валківської міської ради, Харківської області на базі Сидоренківського ліцею Валківської міської ради Харківської області.
Керівник: Середа Віктор Анатолійович**,** вчитель історії, керівник гуртка «Історичне краєзнавство».

Для вивчення історії народу, умов його життя, розвитку специфіки мови, культурної спадщини, традицій і звичаїв велике значення має дослідження географічних назв – топонімів. Вони виконують адресну функцію відповідно до конкретних географічних об’єктів, а закладена в них інформація містить відомості про їх значимість, форму, величину, властивості та значення для людини.

Географічні назви пройшли складний шлях розвитку й утворення, успадкувавши топонімічну систему цілого ряду епох, тому інколи можна лише робити припущення щодо виникнення окремих найменувань.

Актуальністю стає необхідність (потреба) відновлення і збереження географічної, етнографічної і культурно-історичної інформації. Це є дорогою до осмислення минулого, розбудови сьогодення, розуміння майбутнього.

Топонім – назва місцевості, регіону, населеного пункту, об’єкту, рельєфу, будь-якої поверхні землі, тобто географічна назва.

Назви місць часто даються автохтонним населенням певної території, для якої кожний з топонімів несе смислове значення. Завдяки цьому можна встановити, наприклад, що на певній території колись проживав народ, що відрізняється від того, який живе там нині. Тож топоніми часто характеризують територію з точки зору того населення, яке колись мешкало у тій чи іншій місцевості.

Велике значення має етимологія географічних назв, тобто пояснення їхнього походження, усвідомлення первинного змісту, назви того чи іншого об’єкту. Будь-яка географічна назва має своє значення. Переважна більшість їх виникла стихійно, проте зовсім невипадково: беззмістовних топонімів немає. Однак багато топонімів розгадати не так легко, і у зв’язку з цим учені-топоніміст проводять багаторічні кропіткі дослідження, звертаючись до здобутків історії, мовознавства, етнографії, археології та інших наук. Тому існує багато гіпотез, здогадок, проте багато з них ще чекають пояснень, які б задовольнили допитливих.

Географічні назви служать серйозним доповненням до документальних довідників про давно минулі віки. Топоніміку через це називають мовою землі. Їй «довірили» зберігати пам'ять про себе минулі епохи, зниклі народи і культури.

Назви населених пунктів можуть підказати сучасникам, звідки прийшли предки на цю землю.

Розшифровка топонімів – справа непроста і потребує кропітких досліджень, праці з джерелами, консультацій з представниками різних сфер, інакше помилка неминуча. Саме ці фактори врахувала автор у своєму дослідженні топонімів рідного краю.

До Сидоренківського старостату входять села Сидоренкове, Завгороднє, Майдан, Мозолівка, Очеретове та Шелудькове.

До 1977 року існували окремі кутки села, які перейменували на вулиці та провулки. Назви присвячувалися на згадку знаменних подій того часу, радянських свят . Після 2014 року розпочався процес декомунізації і тому назви вулиць зазнали значних змін. А після початку відкритої російської військової агресії 24 лютого 2022 року багато місцевих мешканців стали на захист нашої країни. У зв'язку з цим у 2023 році теж відбулися актуальні зміни у назвах: все, що було пов'язане з країною - агресором скасовувалося, натомість окремим вулицям дали імена Захисників і Визволителів України.

Зміни назв вулиць

с. Сидоренкове

Сучасна назва	**Колишня назва**	**Назва кутків села**
Захисників України	В.Богачова	-
Центральна	Леніна	Левада
М.Рябухи	1 Травня	Греківська
Перемоги	-	Пасіка
пл. Центральна	пл. Жовтнева	-
пров. Весняний	пров. Жовтневий	-
пров. Горовівка	Горовівка	Горовівка

с. Завгороднє

Сучасна назва	**Колишня назва**	**Назва кутків села**
Степова	Жовтнева	Чабаківка

с. Майдан

Сучасна назва	**Колишня назва**	**Назва кутків села**
Шляхова	23 Лютого	-
Польова	Радгоспна	

с. Мозолівка

Сучасна назва	**Назва кутків села**
Миру	Торохтилівка
Харківська	Приймаківка
Гайтурівка	Гайтурівка

с. Очеретове

Сучасна назва	**Колишня назва**	**Назва кутків села**
Панасівка	8 Березня	Панасівка
Визволитилів України	40 років Перемоги	Пирликівка
Полтавська	Полтавська	Магалясівка
пров. Зінівка	пров. Зінівка	Зінівка

с. Шелудькове

Сучасна назва	**Колишня назва**	**Назва кутків села**
Київська	Київська	Щербаківка
Абрикосова	Гагаріна	Дундуківка

Сидоренкове. За легендою, названо на честь першого поселенця на прізвище Сидоренко. Аналогічні прізвища мають багато жителів села, що підтверджує дану версію. На думку автора, має право на життя ще одна точка зору. Раніше населені пункти, як правило, називали іменем першого поселенця. Але в переписі

населення, яке проводило Міністерство внутрішніх справ Російської імперії у 1863-1864 р.р., разом із казенним селом Сидоренкове згадується невелика річка Сидоренкова. Водним же об'єктам імена поселенців не давали. Тому, можливо, цьому топоніму слід шукати у тлумаченні самого походження терміну. У давні часи вживалося слово «сидір», що означало «сумка з харчами», тобто символ достатку. Можливо, першим поселенцям сподобалися земельні угіддя, які приносили їм багатство і достаток. Тому і закріпилася така назва за даною місцевістю.

Завгороднє. Назва походить від прізвища першого поселенця Завгороднього.

Майдан. Назва походить від прізвища першого поселенця Майданного.

Мозолівка. Найменовано в честь першого поселенця Мозуля. Цю версію підтверджують ті факти, що у селі проживали Мозулі, корінні жителі. Зараз, на жаль, у Мозолівці не залишилося людей із цим прізвищем, але є родина Мозулів, вихідців із Мозолівки, яка нині живе у с.Сидоренкове.

Очеретове. Назва походить від напіввисохлої невеличкої річки Очеретової, у долині якої і засноване село. За переказами, село має таку назву через те, що на його території густо ріс очерет.

Шелудькове. Можливо, назва теж походить від першого мешканця. Інша назва села Вишньокалеників хутір. За спогадами старожилів, цей хутір здавна славився своїми вишневими садами і калиновими насадженнями.

Список використаних джерел:

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. – Х., 1990. – 256 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Географічна енциклопедія України. – К., 1989. – Т.3.
4. Желєзняк М.М. Валківське дворянство – Х.: Федорко, 2013.- 263 с.
5. Кононенко О.Є., Шульженко Л.С. Харківщинознавство. – Х., 2002.
6. Лисенко І. Валківська енциклопедія. К., 2000.

ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В ТУРИСТИЧНОМУ КРАЄЗНАВСТВІ

Колесников Нікіта, учень КЗ «Харківська гімназія №136 Харківської міської ради»
Керівник: Муштай Людмила Євгеніївна, вчитель української мови та літератури Харківської гімназії №136 Харківської міської ради

Вулиця Першої Маївки в Харкові має цікаву історію, пов'язану з робітничим рухом та соціальними змінами. Її перша назва увічнила пам'ять про події, що відбулися наприкінці XIX — на початку XX століття. У цей період робітники в Харкові, як і в багатьох інших промислових центрах, боролися за свої права, влаштовуючи маївки — нелегальні зібрання на честь 1 травня, Дня праці. Ці акції символізували солідарність і протест проти важких умов праці та низької оплати. Вулиця, названа на честь однієї з перших маївок, стала нагадуванням про ті історичні події, що відіграли важливу роль у житті міста.

Однак у 2016 році, в рамках процесу декомунізації, вулицю Першої Маївки було перейменовано на вулицю Копиловську. Таке рішення було ухвалене

головою Харківської обласної державної адміністрації Ігорем Райніним. Нова назва пов'язана з історичним хутором Копиловським, який раніше знаходився на цій території. Це перейменування підкреслює прагнення повернути оригінальні топоніми, що відображають локальну історію та географію регіону.

Таким чином, обидві назви вулиці несуть важливе символічне значення: перша пов'язана з пам'яттю про боротьбу робітників за свої права, а друга — з відновленням історичної топоніміки та місцевої ідентичності.

УСВІДОМЛЕННЯ МИНУЛОГО ЧЕРЕЗ ВІДКРИТТЯ ПРАВДИ

Колодіна Поліна, учениця 6 класу КЗ «Харківський ліцей №4 Харківської міської ради»
Керівник: Бондаренко Ольга Юріївна, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей №4 Харківської міської ради»

Коли в житті відбуваються зміни, навіть такі буденні як-то: переїзд до іншого будинку, перехід до нової школи, то не завжди можна до цього легко й просто звикнути. Може виникнути розгубленість, нерозуміння ситуації, туга за минулим. Якщо цю особисту ситуацію розглянути розширено, то вона схожа з тією, яка зараз відбувається в багатьох населених пунктах нашої країни. Перебуваючи в знайомих місцях не можливо одразу зорієнтуватися з назвами. Старі, здавна звичні назви стрімко замінюються на нові. Зустрівшись з такою ситуацією я зацікавилася цією ситуацією, й вирішила розібратися й прояснити причини таких змін. Так почалося моє власне розслідування через пошук інформації, що допоможе.

Спочатку стало цікаво, наприклад, чому станція метрополітену «Південний вокзал» стала «Вокзальною»? Ключовим моментом для пошуку відповіді стало визначення місцерозташування мого міста. Харків – великий центр на кордоні. У зв'язку з такою близькістю в назвах, зокрема вулиць, багато російського контенту та відлуння сприйняття, пов'язаного з історичним минулим. «Південним» харківський вокзал був названим по відношенню до столиці російської імперії – Санкт-Петербурга. Постало питання: яким чином наразі ця назва стосується сучасної незалежної держави України? Тепер наш вокзал називається «Харків-Пасажирський». Мені це здалося цілком виправданим і логічним.

Далі я дізналася, що загалом за останній час харківський міський голова Ігор Терехов підписав розпорядження про перейменування 367 топонімів, назви яких пов'язані з Росією. Так вулиця Новгородська стала вулицею Європейською, Петрозаводська – Естонською, а однойменний провулок тепер називається Талліннський. Крім того, відтепер у місті є вулиця української волонтерки та військовиці 46 окремого батальйону спеціального призначення «Донбас-Україна» Збройних сил України, кулеметниці Яни Червоної (позивний Відьма), яка загинула 2 квітня 2019 року внаслідок мінометного та артилерійського обстрілу.

Таким чином я зрозуміла, а потім прочитала що те, що відбувається на моїх очах — це частина процесу декомунізáції в Україні, а декомунізація — це

процес позбавлення від наслідків комуністичної ідеології. Він розпочався ще в часи розпаду СРСР та стихійно активізувався останнім часом.

Події 2014, а особливо від 24 лютого 2022 року поставили гостро вимогу для всіх жителів України під іншим кутом подивитися на ті назви, що нас оточують в повсякденному житті.

21 квітня 2023 року Володимир Зеленський підписав законопроєкт №7253 «Про внесення змін до Закону України «Про географічні назви» щодо деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України».

Відповідно до закону виготовлення, поширення та публічне використання символіки російської імперської політики в Україні забороняються. До символіки російської імперської політики належать не тільки пам'ятники, присвячені особам, які обіймали керівні посади в органах влади і управління, політичних організаціях, партіях, збройних формуваннях державних утворень Росії і брали участь або сприяли реалізації російської імперської політики, а також назви географічних об'єктів та об'єктів місцевої топонімії на честь вищезгаданих осіб, або назви на честь російських міст та інших географічних, історичних та культурних об'єктів Росії тощо.

На виконання вимог цього закону органи державної влади та органи місцевого самоврядування почали вилучити з публічного простору пам'ятники, присвячені особам, які причетні до реалізації російської імперської політики, а також перейменувати вулиці, площі, парки, сквери, географічні об'єкти, які містять символіку російської імперської політики. Крім того, закон передбачає, що географічні об'єкти, які мають русифіковані назви (зокрема, Южне, Сєвєродонецьк, Южноукраїнськ) мають привести свої назви у відповідність до українського правопису або повернути історичну назву.

Виходячи із сказаного вулиця, на якій розташований ліцей в якому я навчаюся, й що раніше називалася Лермонтівська, змінила свою назву. Тепер вона називається ім'ям Майка Йогансена. З чим пов'язана зміна назви тепер я знаю. Подальший пошук змусив мене більше дізнатися про людину, на честь якої вулиця отримала нову назву. Постаті, на честь якої здійснили перейменування хотілося присвятити більшу увагу.

Вулиця про яку йде мова відносно молода. Вона була заснована в кінці XIX — на поч. XX століття. Відомо, що 5 травня 1903 р. Харківська міська дума присвоїла вулиці, за бажанням власників землі, ім'я російського поета Михайла Лермонтова. Таку назву вона й мала до останнього часу.

Революційні події в сучасній Україні, повномасштабна війна, що триває зараз проти нашої держави активізували процеси відмови від всього того, що пов'язано з державою - агресоркою.

26 липня 2024 року розпорядженням Харківської обласної військової адміністрації вулиця перейменована на честь українського поета, прозаїка доби «Розстріляного відродження» Майка Йогансена. Майк Йогансен — народився 16 (28) жовтня 1895 року в Харкові у родині вчителя німецької мови, батька, вихідця з Латвії. Матір його — Ганна Федорівна Крамаревська походила

зі старобільських козаків. Середню освіту хлопець здобув у Третій харківській чоловічій гімназії. Згодом закінчив історико-філологічний факультет Харківського Імператорського університету у 1917 році, де спеціалізувався на вивченні латини.

1918 року Йогансен під враженням від Радянсько-української війни та кривавих розправ денікінців у Харкові, за його власним свідченням, почав писати вірші українською.

1921 року зближується з Василем Елланом-Блакитним, Миколою Хвильовим, Володимиром Сосюрою та іншими харківськими письменниками. Разом із ними став фундатором Спілки пролетарських письменників «Гарт», а згодом заснував літературне об'єднання Вільна академія пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ). Після вимушеного саморозпуску організації в січні 1928 року ініціював створення «Техно-мистецької групи А» (1928—1931). Разом з учасниками цієї групи видавав «Універсальний журнал». З ідеї Йогансена народився також позагруповий альманах «Літературний ярмарок» (1928—1930). Пізніше вступив до Спілки радянських письменників України (1934).

18 серпня 1937 року у своїй харківській квартирі в будинку «Слово» Йогансен був заарештуваний співробітниками НКВС. На допитах він не приховував своїх політичних поглядів й говорив: «… що Остап Вишня — ніякий не терорист. Що саджають людей безвинних у тюрми. Я стверджував, що арешти українських письменників є результатом розгубленості й безсилля керівників партії і Радянської влади».

24 жовтня 1937 року Йогансену пред'явлено обвинувальний висновок: «З 1932 року брав участь в антирадянській націоналістичній організації, яка ставила своєю метою повалення радянської влади методами терору й збройного повстання, завербував чотири особи для участі в повстанні, погодився особисто взяти участь у виконанні теракції проти керівників компартії і радянського уряду». Розглянувши на закритому засіданні 26 жовтня 1937 року судово-слідчу справу Михайла Йогансена, Військова Колегія Верховного Суду СРСР винесла вирок: «Йогансена М. Г. засудити до вищої міри кримінального покарання — розстрілу з конфіскацією всього майна, що належить йому особисто. Вирок остаточний і на підставі Постанови ЦВК СРСР від 1 грудня 1934 року підлягає негайному виконанню».

27 жовтня 1937 року Йогансена розстріляно в тюрмі НКВС у Києві. Символічна могила письменника міститься на Лук'янівському цвинтарі. Як свідчать архівні документи, тіло було таємно поховане у Биківнянському лісі.

Моє невеличке дослідження завершено. Хотілося б зазначити, що перейменування вулиць зараз викликає різні, вкрай суперечливі реакції серед населення. Назви багатьох вулиць та площ Харкова які знані з дитинства, дійсно несуть в собі часто ностальгічні спогади. Заміна цих імен на нові часто сприймається як знецінення важливих історичних подій та видатних постатей, пов’язаних з цими місцями. Для одних це є важливим кроком у відновленні історичної справедливості та утвердженні національної ідентичності. Для інших – лише формальність, яка не впливає на реальні проблеми суспільства. Мені

сподобалося все, що я дізналася не тільки про М. Йогансена, а й розібралася в причинах всього, що відбувається навколо перейменувань.

Сподіваюся, що зміна назви вулиці, на якій знаходиться мій ліцей, правда яка відкривається допоможе мені, а також всім, хто її шукає, жителям міста краще усвідомити наше історичне минуле. Впевнена, що знання й усвідомлення минулого допоможе уникнути помилок у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Закон України "Про географічні назви", від 31.05.2005, № 2604-IV. Електронний ресурс]. – Режим доступу :https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2604-15
2. Зеленський підписав закон, який забороняє географічні назви, пов'язані з РФ / https://investigator.org.ua/ua/news-2/253829/
3. Лабінська Г. Топоніміка. Навчальний посібник / Галина Лабінська // Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2016. – 274 с.; [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Lab
4. Стрижак О.С. Про що розповідають географічні назви (Сліди народів на карті УРСР) / О.С. Стрижак. – Київ : Наук. думка, 1967. – 127 с.
5. Янко М.Т. Топонімічний словник України: словник-довідник / Микола Тимофійович Янко. – Київ: Знання, 1998. – 432 с.

ТОПОНІМИ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ: ОСВІТНІЙ ВІДЕОПРОЄКТ

Коструб Маргарита, учениця 9-А класу КЗ «Мереф'янський медичний ліцей» Мереф'янської міської ради Харківської області
Керівник: Євсюкова Наталія Сергіївна, завідуюча бібліотекою КЗ «Мереф'янський медичний ліцей» Мереф'янської міської ради Харківської області

В історичному контексті прояв російської комуністичної пропаганди в Україні був відображений процесом тотальної зміни топонімічного ландшафту країни, що мав на меті знищити з людської пам'яті національну ідентичність. За приклад можемо навести перейменування ойконімів козацького походження (Бахмут, Кам'янка, Олешки), поселень, названих іменами колишніх засновників (Алчевськ, Юзівка), на ті, що мали російське імперське походження (Єлисаветград, Катеринослав).

У незалежній Україні був збережений топонімічний ландшафт ще радянських часів, особливо на Донбасі, Півдні України, у Приморській смузі та в Криму, де у великих містах проживала доволі значна концентрація етнічних росіян, що у контексті захисту їхніх етнічних і мовних прав стало формальним приводом до новітньої війни росії проти України з 2014 р.

У 2015 році бев прийнятий Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 26, ст. 219), згідно з яким пов'язані з Радянським Союзом топоніми мають бути змінені.

Але семи років виявилося недостатньо, щоб позбутися всіх радянських назв. Із початком повномасштабного вторгнення 2022 року потреба прибрати з

громадського простору будь-які згадки про країну-агресора спонукала суспільство з новим імпульсом взятися за процеси перейменування топонімів. На сучасному етапі увага у даному контексті сконцентрована на зміні назв вулиць, проспектів, урбанонімів, назв промислових об'єктів, станцій метро.

Активний процес перейменувань поетапно відбувається в країні. У 2022 році м. Мерефа стало своєрідним прикладом впровадження топонімічних змін, що одне з найперших в Харківському районі встановило певний темп для деколонізації топонімів.

26 квітня 2024 року ХОВА видала Розпорядження №514 «Про перейменування об'єктів топонімії населених пунктів Харківського району Харківської області», згідно з яким у Харківському районі перейменували 247 об'єктів топоніміки. Відповідго до цього розпорядження в об'єднаній Мереф'янській територіальній громаді було перемейновано 15 топонімів, 7 з яких були названі на честь видатних людей, зокрема поета Володимира Свідзінського, письменника Олекси Кобця, мистецтвознавців Стефана Таранушенка та Павла Жолтовського тощо.

Учнівство КЗ «Мереф'янський медичний ліцей» Мереф'янської міської ради Харківської області з 2023 року виконує та впроваджує в медіапросторі проєкт «Сторителінг «Вулицями Мерефи»», метою якого є дослідження та висвітлення в інформаційному середовищі місцевих топонімічних змін та пов'язаного з такими історичного підґрунтя.

Цьогоріч до розгляду пропонуємо дослідження наступних топонімічних змін:

- вулиця Кошового Олега – вулиця Володимира Свідзінського;
- в'їзд Кошового Олега – в'їзд Володимира Свідзінського;
- провулок Мирошниченка – провулок Стефана Таранушенка;
- в'їзд 1-й Мирошниченка – в'їзд Введенський.

Вулиця та в'їзд, що раніше мали назву Олега Кошового — одного з учасників підпільної організації «Молода гвардія», що існувала в місті Краснодон (нині Сорокине) Луганської області під час Другої світової війни, перейменовані на вулицю та в'їзд імені Володиимира Юхимовича Свідзінського, українського поета та перекладача (8 жовтня 1885р. с.Манів (Вінниччина) – 18.10.1941р. с. Непокрите (Курська обл.)).

Постать Володимира Свідзінського несе в собі трагічну долю митця, притаманну багатьом поетам і письменникам доби «розстріляного відродження». Хоч у наш час ім'я поета не таке популярне чи відоме, але його вклад в українську літературу важко недооцінити чи переоцінити. Видатний мовознавець та дослідник української літератури Юрій Шерех (Шевельов) відносить його до найбільш визначних поетів України двадцятих років XX сторіччя, котрі вирізняються поміж інших колег по цеху своїм «універсалізмом», «вселюдкістю» чи «духовним аристократизмом».

Володимир Свідзінський присвятив своє життя виключно ліриці (якщо не брати до уваги його рецензії на інших письменників та поетів, що в ті часи було доволі поширеним явищем). Також він був перекладачем творів Арістофана та

Овідія. За своєю природою був м'якою і дуже толерантною людиною. Складно навіть уявити, яким чином це поєднується з його винятковою твердістю і творчою непоступливістю.

Унікальність поезій Володимира Свідзінського полягає у тому, що в умовах соцреалізму, котрий тоді поширювався серед нової генерації українських митців початку ХХ-го століття, творчий доробок поета залишався стилізованим під романтичний період літератури початку ХІХ-го століття. Якщо ми подивимось на його ранню лірику, то можемо помітити цей вплив та відчути його потужність. Лірика Свідзінського наповнена відчуттям самотності та ізоляції. Під час прочитання його поезій створюється враження, ніби світ ще не населений людьми, окрім самого автора та кількох невиразних постатей. Це можна помітити навіть у його ранніх творах, наприклад, у першій збірці «Поезії» 1922 року, в якій вже простежується той загадковий і самотній світ, який поет створює своїми словами та думками.

Особливість лірики поета зіграла із ним доволі злий жарт: вітчизняні критики сприйняли збірку несхвально, навіть близькі його друзі давали їй дещо осудливу оцінку. Тому він писав у «шухляду». Але слід зауважити, що літературний критик, перекладач і есеїст, знавець багатьох мов і літератур, парижанин Еммануіл Райс сказав такі слова: «Шевченко, Франко і Леся – хліб насущний, без якого ніщо: ні людина, ні культура – жити не можуть. Але Свідзінський – це найпрекрасніша з квіток, що їх українська людина зростила у своєму саду». І далі: «Свідзінський для мене – найпотрібніший з українських поетів».

Період, пов'язаний з нашим регіоном, розпочався в житті поета у жовтні 1925 року. Свідзінський Володимир переїздить до Харкова, де працює літературним редактором у місячнику «Червоний шлях»; від листопада 1930 – в газеті політуправління Українського військового округу «Червона армія». У 1926 році він палко захопився 18-річною Оленою Кондратьєвою, яка мешкала у тітки в селищі Високому (що неподалік м.Мерефа), де вони годинами читали та декламували вірші. І хоча їх спільне життя виявилося недовгим, та залишило слід у віршах, написаних на тлі мальовничих пейзажів м. Мерефа.

У Харкові В.Свідзінський видав другу поетичну збірку «Вересень» (1927), готував наступну збірку «Медобір». Остання прижиттєва збірка «Поезії» вийшла 1940 року в Києві у видавництві «Радянський письменник» (друкувалася у Львові).

Життя Володимира Свідзінського обірвалося трагічно: коли німецькі війська наближалися до Харкова, НКВС арештував тих представників української інтелігенції, які ще не евакуювалися, інкримінуючи їм «чекання фашистських загарбників». Володимир Юхимович мав евакуаційний талон до Актюбінська, який видавали письменникам, але не міг їхати, бо його донька не хотіла залишати місто. Він знав, що приречений на арешт: спочатку переховувався у друзів, але зрештою 27 вересня 1941 р. був затриманий за звинуваченням у антирадянській агітації. Разом із іншими арештантами його гнали пішим етапом під конвоєм до м.Іркутська. В Курській області виникла загроза оточення колони німецькими

загонами. Арештантів загнали в покинутий господарський сарай, облили бензином і підпалили. Це сталося 18 жовтня 1941 року у с.Непокрите (тепер Шестакове Вовчанського району на Харківщині). Поет і ще 300 в'язнів загинули, згорівши живцем. Найбільш моторошним є те, що Володимир Свідзінський у якомусь роді «передбачив свою смерть», написавши ще у 1927 р. такі слова:

«*В полум'ї був спервовіку*
І в полум'я знову вернуся…
І як те вугілля в горні
В бурхливім горінні зникає,
Так розімчать. Розметають
Сонячні вихори в пасма блискучі
Спалене тіло моє…»

Перебуваючи у середовищі, де повсюди панував соцреалізм, Володимир Свідзінський не піддався жодним спокусам чи провокаціям і писав так, як хотів і як вважав за потрібне, чим і поставив на себе тавро такого собі «єретика», що становив загрозу для тодішньої радянської «ідилії». Він мусив відбути за таке «інакодумство» покарання, а саме – «піддатись очисному вогню червоної Інквізиції».

Справедливість у справі Свідзінського відновлювалася повільно та неохоче. 28 березня 1964 року справу закрили, визнавши відсутність доказів злочину. Свідків не допитували, а компрометуючих матеріалів у архівах не знайшли. 10 квітня 1964 року, через 23 роки після арешту поета, його донька отримала довідку про припинення справи й відсутність складу злочину, але слова «реабілітація» там не було. Лише в червні 1964 року Спілка письменників України офіційно відновила його права, а дочка як нащадок отримала виплату в розмірі 600 крб.

На Батьківщині про поета цілих 50 років замовчували, але ж за кордоном його творчість активно публікували, оскільки знали обставини його смерті.

У тому, що творча спадщина все-таки вийшла друком в Україні, велика заслуга Мирослави Свідзінської — доньки поета. Її вчинок перед літературою неоціненний: вона зберегла недруковану за життя спадщину поета від зникнення в небутті. Адже він і сподівався саме на це: на одному з уже легендарних своїх зошитів-автографів незадовго до загибелі написав: «Поезії 1937—1940 рр. Без права передачі з рук М.В.Свідзінської. Для друку — переписати. (По дорученню автора) 1941».

Поетові зошити, давні фотографії, листи вона віддала до людей, котрі вболівали за долю спадщини поета: письменник Валерій Шевчук, філолог Василь Яременко, літератор Андрій Чернишов, ентузіаст літературного краєзнавства вчитель Сергій Безверхній із села Шпикова, де колись мешкали батьки поета і де він із родиною їх навідував. Тепер усі ці матеріали знаходяться в державних архівах. На жаль, вони розпорошені по різних містах, та головне, що збереглися. Перше повне видання творчої спадщини В. Свідзінського у двох томах з'явилося лише 2004 року.

Історія життя «поета-мовчання, внутрішнього емігранта, спаленого єретика» Володимира Свідзінського, напевно, вражатиме завжди: з нелюдською

жорстокістю було знищено самого поета, — проте вірші його вціліли, пережили роки й десятиліття навмисного забуття. Це заслуга маленького кола завзятих шанувальників поета, а насамперед — його доньки.

На честь В. Ю. Свідзинського у 2016 р. на фасаді будівлі Харківської обласної організації Національної спілки письменників України за адресою: вулиця Чернишевська, 59 встановлено меморіальну дошку, на якій викарбувано: «Володимир Свідзінський. В цій будівлі в 30-х роках ХХ ст. працював видатний український поет».

Учні нашого закладу провели захопливе дослідження життя і творчості В.Свідзінського, результатом якого стало створення інформативного відео в рамках освітнього проєкту «Сторителінг «Вулицями Мерефи»». Відео можна переглянути за цим посиланням: https://www.facebook.com/groups/263246798056989/permalink/1150907179290942/

Наступне перейменування, яке ми розглянемо в нашому дослідженні, - це зміна назви в'їзду 1 Мирошниченка на в'їзд Введенський.

Введенська церква з дзвіницею в Артемівці — втрачений ансамбль об'єктів архітектурної спадщини м. Мерефа Харківської області. Це був унікальний ансамбль пам'яток дерев'яної сакральної архітектури Лиманської школи, що не мав аналогів. Його знищення російською окупаційною владою у 1930-х є непоправною втратою для української культури.

За історичними даними, слобода Артемівка була осаджена полковником Харківського слобідського полку славетним Іваном Сірком в 60-х роках XVII ст. Потім цю слободу Сірко віддав як посаг за дочкою мереф'янському сотнику Івану Артеменку (чи Сербину) — звідси й назва. Нині мікрорайон Артемівка входить до складу м.Мерефа, на центральній площі якого стоїть пам'ятник кошовому отаману Іванові Сірку.

Можемо припустити, що нащадки славних козаків в Артемівці не бідували, адже мали змогу залучити до спорудження Введенської церкви знаного, талановитого і досвідченого народного майстра, який володів досконалою будівельною технікою, Якима Погребняка, уродженця с.Нова Водолага (1707-після 1778рр.). Його вважають будівничим декількох храмів XVIII ст. в Україні. До речі, мереф'яни також вшанували його пам'ять, перейменувавши вулицю Революції на вулицю Погребняка Якима, провулок Революції - на провулок Погребняка Якима.

Церква в Артемівці вважалась однією з найкращих споруд, створених ним, — п'ятизрубна, п'ятиверха, з восьмигранною центральною дільницею та чотирма шестигранними рукавами. Отже, план Артемівської церкви, зруби стін та верхи скомпоновано за приписами майстрів Лиманської школи. Дослідники відзначають архітектурну правильність форм Введенської церкви, стрункість, високу мистецьку техніку задуму й виконання. Складна гра поверхонь, горизонтальних і вертикальних ліній, контрастний перегук білих верхів та кольорових одвірків давали підставу зіставити цю споруду із стильовою системою рококо. За характером архітектурних форм церква й дзвіниця близькі до пам'яток регіональної архітектурної школи, названої Лиманською, що існувала на

Слобожанщині у другій половині XVIII-го на початку XIX-го століть. Храми цього типу зосереджувалися довкола с.Лиман, що й дало назву школі.

Ретельно дослідивши пропорції усіх відомих йому церков Лівобережжя України, характерні риси церковних будівель цієї школи вивів і зафіксував у 1920-30-х рр. Таранушенко Стефан Андрійович (21(09).12.1889-13.10.1976) — мистецтвознавець, історик архітектури, музеєзнавець, організатор та учасник пам'яткоохоронного руху; професор, який у 1933 році за свою роботу був заарештований за фальшивими звинуваченнями в антирадянській діяльності й засуджений до 5-ти років позбавлення волі. Слід зазначити, що на вшанування його пам'яті також відбулося перейменування топонімів у м.Мерефа – провулок Мирошниченка тепер має назву провулок Стефана Таранушенка.

С.А.Таранушенко якнайретельніше вивчав артемівську пам'ятку. У листопаді 1926 р. зробив її обміри й світлини, завдяки чому ми маємо уявлення про її вигляд, план, перерізи, конструктивні особливості. За дослідженнями вченого доведено, що характерні риси Лиманського стилю відбилися у пропорційному строї церкви. За спостереженням Таранушенка, артемівський майстер (Яким Погребняк) особливо виразно виявив тонку елегантність, зібраність і стрункість статури церкви (що їй надають гранчасті зруби), ніжну гармонійність, музичність її художньо-архітектурного образу в зовнішньому вигляді споруди.

Відзначив, що зовні стіни виглядають ритмічними завдяки поєднанню граней різних розмірів: великих, менших і вузьких. Світло по-різному підкреслює ці грані, роблячи будівлю витонченою. Архівні дослідження «Відомістей про стан церков Харківського повіту» за 1827 р. виявили інформацію: «Введенську церкву відновили у 1824 році: підвели кам'яний фундамент, накрили залізом і пофарбували. Дерев'яна церква, збудована у 1761 році, міцна, з одним престолом Введення Богородиці. Для продовження служіння загрози немає».

Звертаємо увагу на свідчення джерела про добротність і міцність споруди, зведеної Якимом Погребняком і через 66 років після будівництва. Церква вражала і зачаровувала дослідників ще через століття, аж поки більшовицький режим не знищив неповторну храмову споруду наприкінці 30-х рр. XX ст. Слід також зазначити, що жодна з архітектурних пам'яток Лиманської школи не збереглася до нашого часу.

2021 року з ініціативи харківського видавця О.Савчука виконано комп'ютерну тривимірну реконструкцію Введенської церкви, що дозволяє оглянути втрачену пам'ятку з усіх боків.

Результатом дослідницької діяльності учнів стало відео про Введенську церкву та мистецтвознавця й дослідника української архітектури С.Таранушенка, який у ході пам'яткознавчих обстежень Слобожанщини встиг зафіксувати на фото та обміряти цю церкву до її знищення в 1930-х роках. Відео можна переглянути за посиланням: https://www.facebook.com/share/p/19t2W2xMtR/?mibextid=wwXIfr

Отже, на основі проведених досліджень можемо зробити висновок, що перейменування топонімів у Мереф'янській громаді відображає сучасні суспільні зміни, політичні та історичні переоцінки. Це важливий інструмент для формування справедливої історичної пам'яті та колективної ідентичності.

Список використаних джерел

1. Введенська церква 1761 року в селі Артемівка на Харківщині. Видавець Олександр Савчук. URL: https://surl.li/xcqjan (дата звернення: 23.09.2024)
2. Лиманська школа українського народного церковного будівництва другої половини 18 століття. Інститут історії України. URL: https://surl.li/hyajzz (дата звернення: 26.09.2024)
3. Свідзінський В. Вибрані твори / упрядник Елеонора Соловей. – К.: Смолоскип, 2011. – 502 с. – (Серія «Розстріляне Відродження»)
4. Свідзінський В. Український інститут національної пам'яті. URL: https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/zhovten/8/1885-narodyvsya-volodymyr-svidzinskyy-poet (дата звернення: 10.11.2024)
5. Сметана І., Тимченко А. В притаєних думах: мотивіка творчості Володимира Свідзінського: монографія. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2021. 380 с.
6. Таранушенко С.А. Знищені шедеври української дерев'яної сакральної архітектури. Книга з доповненою реальністю / Стефан Таранушенко; передмова В. В. Вечерський; упоряд. О. О. Савчук. — Харків: Видавець Олександр Савчук, 2021. — 224 с.; 125 іл. — (Сер. «Слобожанський світ»; вип. 18).
7. Шерех Ю. Не для дітей: літературно-критичні статті й есеї. – Нью-Йорк: Пролог, 1964. – 415 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Sheveliov_Yurii/Ne_dlia_ditei.pdf?

ВУЛИЦЯ ЛЕОНІДА КАДЕНЮКА

Кривопустов Олексій, Лагун Ілона, вихованці гуртка «Археологічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
Керівник: Кривопустова Алла Борисівна, керівник гуртка «Археологічне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Досліджуючи минуле, історики постійно зустрічаються з географічними назвами – назвами місцевості, регіону, населених пунктів, водойм, вершин, долин, гірських хребтів тощо. Вчені називають їх топонімами.

Чому той чи інший населений пункт, регіон чи місцевість має таку назву? Яку інформацію про минуле несуть географічні назви? Відповідь на ці запитання може дати наука топоніміка.

Топоніміка (від грецьких слів topos – місце, місцевість, область, країна, простір й onyma – назва, найменування, ім'я) – наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову.

Топонім – назва місцевості, регіону, населеного пункту, річки, озера, моря, об'єкту рельєфу, тобто географічна назва

Досліджуючи топоніми можна отримати важливу інформацію про минуле свого краю чи регіону: його природні умови, господарську діяльність, етнічний склад населення, певні історичні події тощо. Щоб розтлумачити походження окремих географічних назв, учені-топоністи проводять багаторічні дослідження, зокрема досліджують архівні матеріали, писемні джерела, вивчають природні, історичні та етнографічні особливості певного регіону. Втім чимало топонімів розгадати не так легко, деякі з них і досі не вдалося розшифрувати.

У квітні 2024 року розпорядженням Харківської міської ради у Харкові перейменували 367 вулиць міста.

З мапи міста прибрали топоніми на честь російських і радянських діячів пов’язані з країною-агресором. Натомість з’явилися топоніми, присвячені Україні та іншим державам.

У Немишлянському районі змінили назви багато вулиць. Серед них вулиця Танкопія, яка тепер носить назву вулиця КАДЕНЮКА на честь першого космонавта незалежної України. Леонід Каденюк з 19 листопада по 5 грудня 1997 року здійснив політ на американському транспортному космічному кораблі «Колумбія» місії STS-87, проводив досліди із впливом невагомості на вегетацію рослин. Завдяки йому в космосі вперше було розгорнуто державний прапор України і прозвучав наш Гімн. А ще він узяв з собою в політ томик «Кобзаря».

Повернувшись в Україну, генерал-майор Леонід Каденюк проходив службу в лавах ЗСУ: обіймав посади начальника авіації військ ППО України, помічника Президента України з питань авіації і космонавтики, заступника Генерального інспектора Генеральної військової інспекції при Президентові України, радника Президента України з питань авіації і космонавтики, у 2002 році був обраний народним депутатом України.

Я пишаюся нашим земляком і дуже радий, що живу на вулиці з ім’ям першого українського космонавта.

ТОПОНІМІКА СЕЛА ВИСОКОПІЛЛЯ

Кульгава Анастасія, вихованка гуртка «Юні музеєзнавці» Високопільського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області
Керінник: Федорченко Світлана Олексіївна, керівник гуртка «Юні Музеєзнавці», заступник директора з виховної роботи Високопільського ліцею Валківської міської ради Богодухівського району Харківської області

Дослідженням з топоніміки приділяють значну увагу вже довгий час. Про це свідчить великий обсяг літератури з цієї теми. Вчені вбачають в ній джерело інформації для вивчення рідного краю, дехто - можливість вивчення ландшафтів минулого, чи з допомогою топоніміки знаходити об'єкти геолого-промислового значення. Важлива топоніміка й тим, що вона є невичерпним джерелом відомостей про суспільно-політичне життя, матеріальну і духовну культуру народу, про особливості його географічного середовища.

Дослідження топонімів окремого населеного пункту — це невелика частина цієї роботи, як складова (атом) якоїсь молекули, клітини чи навіть організму. Але невід'ємна і дуже важлива. Тому і вивчення топонімів с. Високопілля - це невеликий, але невід'ємний і дуже важливий вклад у розвиток топоніміки, вивчення рідного краю, його історії, географії і навіть мови.

Мета даної роботи — здійснити аналіз сукупності топонімів села Високопілля, як топонімічного ландшафту.

Топоніміка як наука

Топоніміка - наука, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан, написання і вимову, а також природні та

соціальні умови минулого, за яких дані назви виникли. Топоніміка є інтегральною науковою дисципліною, яка розташована на стику трьох наук і використовує дані з трьох областей знань цих наук: географії, історії та лінгвістики.

Народ, помічаючи одиничне, індивідуальне серед масового й типового, дає назву географічному об'єктові за найхарактернішою ознакою, яка виділяє його серед інших подібних об'єктів. Поява топонімів зумовлювалася необхідністю розрізняти географічні об'єкти в процесі трудової діяльності людей та з метою орієнтації щодо них. Таким чином, топонім — це соціальне явище, яке не просто відображає властивості об'єкта, а подає їх крізь призму людського уявлення про даний об'єкт, розкриваючи реалії колишньої матеріальної і духовної культури населення. Топонімія являє собою систему понять, які формувалися протягом певного історичного часу.

Існують різні класифікації топонімів: ономастична, мовна, морфологічна, етимологічна, географічна, історична тощо.

Класифікація топонімів за видами об’єктів.

1. Топоніми природних об’єктів: гідроніми — географічні назви водних об'єктів; ороніми — назви форм рельєфу; дрімоніми — назви лісних ділянок, лісу, бору.

2. Топоніми об'єктів створених людиною: ойконіми — назви населених місць; годоніми — назви вулиць; агороніми — назви площ; ойкодомоніми — назви будинків, споруд; екклезіоніми — назви храмів; дромоніми — назви шляхів сполучения; комоніми — ойкоміни сільського типу; астіоніми — ойкоміни міського типу; мікротопоніми назви невеликих об'єктів (угідь, урочищ, сіножатей, драговин, лісосік, гарей, пасовищ і т. д. зазвичай відомі лише обмеженому колу людей, що проживають в певному районі).

Опис топонімів села Високопілля

Опис топоніма добре робити за певним планом, який би включав всі класифікації топонімів. Це і рід об'єкту і географічне положення, історичні відомості про походження назви та лексичне значення. До ойкомінів належать:

1. Назва: Високопілля. Село Високопілля розташоване у місці витоку р. Коломак, яка відноситься до басейну р. Дніпра. Це найбільш підвищена частина Полтавської рівнини, що прилягає до відрогів Середньоруської височини. В межах Богодухівського району Валківської територіальної громади Високопілля займає північно-західну частину, і в межах області також північно- західну. Через територію села пролягає залізничний шлях «Харків - Полтава», та автомобільне шосе «Краснокутськ - Валки». Назва «Високопілля» є офіційною з 1901 року і походить від двох слів «високо, високий» - той, що мас велику відстань знизу вгору, та «піл» в значенні «підлога» - покриття по якому ходять.

Село Високопілля засноване в 1682 році, з невеликого козацького сторожового поста, «калангородка». Друга назва села Високопілля «Хмельова». За переказом, назва «Хмельова» походить від імені першого поселенця на прізвище Хміль, який поселився в районі теперішньої Кукотчиної греблі. Це пояснюється тим, що в цьому місці з одного боку протікала річка Коломак, а з другого ріс

густий ліс. Ліс, болото і річка були надійними захисниками перших поселенців села Високопілля від нападів татар.

2. Назва: Садки. Частина населеного пункту. Займає північну частину села. Що стосується історико-географічної назви «Садки», то найімовірніше вона походить від множинного зменшеного значення слова «сад».

3. Назва: Хомутівка. Займає південно-західну частину села. Вона була включена до складу Високопілля лише в 1971 р., а до того була окремим хутором. Назва «Хомутівка» походить від слова «хомут». Хомут — шийна частина кінської упряжі. Щодо походження назви «Хомутівка» як історико-географічної частини села, то згідно з переказом підставою для назви став вчинок одного з перших поселенців хутору, який украв хомута.

4. Назва: Фотіївка. Займає його східну частину. За відомостями назва цієї частини села походить від імені першого поселенця на ім'я Фотій, який був підрядчиком кріпосних людей (бурлаків), переселених сюди для перетягування суден по річці Коломак, які російський цар Петро І, використовував в своїх походах на Азов.

5. Назва: Причепилівка. Інша назва об’єкту: Вівсяний хуторок. Займає східну частину села. Причепилівка відділена від головної частини села великою балкою «Цегельня». Тому про цю частину села завжди говорили ніби вона «причепилася» до села. Друга назва об'єкту «Вівсяний хуторок» сформувалася найімовірніше через вирощування вівса..

6. Назва. Берестова. Займає південно-східну частину села. Назва «Берестова» походить від насаджень дерев — берестів, які очевидно росли тут у минулому. Є й інше значення. Берест — це кора, луб берези. Можливо в минулому на Берестовій займалися берестовим промислом. Справжнє походження назви втрачено.

7. Назва. Багмівка (Багмівське урочище). Займає західну частину села. Отримала свою назву від прізвища Багма. Так звали ремісника, який проживав у цій частині села. Про нього відомо, що він випалював селітру для військових потреб.

8. Назва: Край. Займає крайню західну частину села. Історично склалось, що назва цієї частини села походить від її положення відносно центру села, тобто з краю. Край у минулому був освітнім центром села, оскільки тут розміщувалася школа. Але з 1987 року школу було перенесено до нової споруди у Садках.

9. Назва: Клубанівка займає північно-західну відокремлену частину села. Тобто фактично є хутором. Назва Клубанівка сформувалася завдяки родині Клубанів, які там проживали з давніх часів.

10. Назва: Піски. Знаходяться поблизу від центральної частини села, на південний схід. В цьому районі є вихід пісчаних гірських порід на поверхню. В минулому розроблявся пісчаний кар'єр, який забезпечував місцевий цегляний завод сировиною.

11 .Назва: Низ. Знаходиться на південь від центру села. Це територія, що розташована на правому березі річки Коломак, біля підніжжя схилу. Назва «Низ» вживається в прямому розумінні цього слова. Так її назвали, тому що відносно центру села вона знаходиться ніби знизу.

12. Назва: Центр. «Центр» - неофіційна назва цієї частини населеного пункту і походить від її географічного положення. В який час вона отримала таку назву невідомо.

На території Високопільського старостинського округу є хутора – Гайворонський, Вовчий, Гвоздів (інша назва: Чернецький хутір)

До внутрішні топонімів села (агороніми, годоніми та екклезіоніми) належать: Прицерковна площа, Свято-Миколаївський храм, який був зведений ще в 1682 році. Був зруйнований татарами в 1711 році і відбудований в 1717 році. Нинішній мурований храм збудований в 1806 році.

Годоніми села Високопілля були прийняті в часи СРСР. Багато з них були перейменовані рішенням Високопільської сільської ради №27 – о від 18.12.2015 року на виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропагандиїхньої символіки». До них відносяться, так звані, меморіальні назви — вулиці Леніна - нині Свято-Миколаївська (по цій вулиці розташований Свято-Миколаївський храм), Конєва – нині Хмелівська (назва походить від першої назви населеного пункту), Маяковського – нині Ставкова (пролягає понад ставком), Щорса - нині Фотіївська (знаходиться поблизу Фотіївського ставка), Горького – нині Хомутянська (розташована в частині села, яку в народі називають Хомутівка), Шевченка, Жукова – нині Польова, Лесі Українки, Островського – нині Курортна, або апелятиви — вулиці Степова, Партизанська, Дружби, Миру, Набережна, Польова, Поштова, Перемоги, Космічна, Кооперативна, Шкільна, Радянська – нині Молодіжна, Комсомольська – нині Затишна, Жовтнева – нині Садова. Є годоніми, що характеризують особливості об'єкту - вулиці Набережна, Польова, Підлісна, є перенесені годоніми — вулиці Коломацька, Водянська.

В народній пам'яті збереглися й старі назви вулиць. Ті, що існували з давніх-давен. Їх назви пов'язані з прізвищами перших родин, що селилися у Високопіллі і пов'язувалися із територіями їх компактного розселення. Це:

- Ковалівка — частина вулиці 1-го травня, походить від слова «коваль», нині вулиця Травнева;
- Геращенківка — зараз Поштовий провулок, походить від імені Герасим, що в свою чергу походить від грецького «герасміос», тобто шановний;
- Лисойванівка — частина вулиці Миру, походить від слова «лисий» та імені Іван;
- Цибульківка — знаходилась на Краї, походила від слова «цибуля»;
- Свистунівка — частина села в центрі, пізніше вулиця Василевського, походить від «свистун» або «свистіти», а з 1987 року вона була перейменована на вулицю Михайла Ткаченка, в честь її жителя, воїна Афганця, який загинув виконуючи інтернаціональний обов’язок;
- Мищенківка — частина вулиці Радянської армії, можливо походить від імені Мища (Михайло) чи від слова «міщанин», нині вулиця Вишнева;
- Перцівка — частина вулиці Леніна, походить від «перець», нині вулиця Свято-Миколаївська.

Особливу увагу заслуговує вулиця Жовтнева, в минулому Чавунка (від слова «чавун»). Походження вулиці, її назви пов'язане із будівництвом залізниці «Полтава-Харків», вдовж якої вона виникла, нині вулиця Садова. Дуже цікавою є історія вулиць, що утворюють Край. Так, Шкільна вулиця в минулому називалася Вища, Коломацька — Середня, а Конєва — Нижня, що вказувало про їх розташування по висоті відносно річки Коломак.

До гідронімів відносяться річка Коломак, ставки - Хомутівський, Фотіївський. Гвоздівський, Зубрицький, Кукотчин, Березовий. До оронімів належать - Шабалине урочище, Цегельня, Дібрівка урочище, Павлюкове урочище, Хмельове урочище, Лисича балка, Березова балка, Перекіпський вал.

Дрімоніми – Коломацький ліс, Левада.

Дромоніми - Муравськнй шлях та Високопільський шлях.

Матеріали даної роботи можна використовувати на уроках харківщинознавства, історії, географії, в роботі краєзнавчих гуртків.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад і головн. ред. В. Т. Бусел. — К.: Ірпінь ВТФ «Перун», 2001 р. - 1440 с.
2. Железняк І. М. Роль і місце ономастичних досліджень у студіях з східнослов'янського етногенезу // Ономастика України та етногенез східних слов'ян НАН України. Ін-т українськоі мови. — К., 1998 р — с. 3- 17.
3. Жучкевич В. А. Общая топонимика. — Минск: Высшая школа, 1980. — 287 с.
4. Жучкевич В. А. Общие и региональные географические закономерности топонимии: Автореф. дис. д-ра геогр. наук. — Минск, 1970 г. — 34 с.
5. Коваль І. І., Жовтяк М. О., Линник І. А. Історія села Високопілля (рукопис). Високопілля, 1985 р. — 59 с.
6. Лисенко І. М. Валківська енциклопедія: енциклопедичне видання у 3 томах. Київ: Рада, 2000 р. — Т.1. — 400 с.
7. Панченко М. М., Пікаль В. М. Високопілля. Валки: ТОВ Валківська друкарня, 2006 р. — 106 с.
8. Перепеча А. М., Ярещенко А. П. Топонімічний словник Харківщини. Харків, 1331 р. — 181 с.
9. Скотар І. Ф. Валківська старовина. Х.: РВП Оригінал, 1993 р. — 72 с.
10. Таранова Н. В. Основні етапи розвитку топоніміки як науки // Наукові записки Тернопільського НПУ В. Гнатюка. Серія: Географія. №2, 2006 р.
11. Тутковський П. А. Словникк геологічної Термінологіі (проєкт). К.: Держвuna В УРСР, 1923 р. — 201 с.
12. Янко М. Т. Топонімічний словник України: Словник - довідник. — К.:Знання, 1998 р. — 432 с.

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ МЕРЕФИ: ВУЛИЦЯ БУЛЬБЕНКА ФЕДОРА

Легеза Станіслав, учень 6 класу КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»»
Мереф'янської міської ради Харківської області
Керівники: Кукленко Олена Сергіївна, вчитель української мови та літератури
КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»» Мереф'янської міської ради Харківської області,
Терещенко Олена Леонідівна, вчитель історії КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»»
Мереф'янської міської ради Харківської області

Мерефа була одним з найперших міст Харківської області, яке почало деколонізацію топонімів у регіоні у 2022 році.

В радянські часи одна з вулиць нашого міста, як і в багатьох інших містах, була названа на честь російського поета Олександра Пушкіна, літературного діяча першої третини XIX століття в Російській імперії. Він був прихильником царського колоніалізму. Пушкін О. писав, що слов'янські народи мають злитися в «російське море». Тому, коли постало питання деколонізації топонімів нашого міста, вулицю імені Олександра Пушкіна було перейменовано на честь Федора Павловича Бульбенка. Для мене ім'я Федора Бульбенка було невідомим. І тому, стало цікаво дослідити джерела інформації і з'ясувати, яким чином Федір Бульбенко пов'язаний з моїм містом.

"Хочу, щоб пам'ять про Ф. П. Бульбенка, чистого серцем громадянина-патріота, жила довго, із роду в рід, як приклад для грядущих поколінь."

Панас Феденко

Федір Павлович Бульбенко - хорунжий Армії УНР, організатор «Вільного козацтва», «Просвіти» народився на території села Романкове (сьогодні Дніпропетровська обл.), мав економічну освіту, яку здобув в Харкові. Працював бухгалтером у Мереф'янському санаторії й одночасно, за сумісництвом, в яслах.

У 1915 році, в розпал Першої світової війни, він оминув мобілізацію до царської армії, як робітник залізниці. Навесні 1917 року Федір Павлович приєднався до новостворених загонів Вільного козацтва. З лютого по травень 1919 року проходив навчання в Інженерно-військовій школі на станції Кам'янець-Подільський, саме цей період він вказував на допитах в НКВС, але про участь в бойових діях не згадував. Згодом була Запорізька Січ отамана Божка і хвороба на тиф. З квітня 1918 по вересень 1919 року Федір Павлович брав участь в боях за Деражню, Меджибіж, Підволочиськ, Нову і Стару Ушицю, Бар, Ялтушків, Китайгород і Жмеринку.

У 20-х роках за Бульбенком уважно спостерігали місцеві органи ВЧК, а згодом ГПУ, в результаті чого його неодноразово заарештовували. У 1921 році навіть дійшло до страти, але його врятували робітники і службовці: 500 осіб підписали поруку, і Бульбенка звільнили з-під варти. Згодом знову арешт і звільнення. 1 червня 1938 року Федір Павлович Бульбенко був заарештований дорожньо-транспортним відділом південних залізниць НКВС за звинуваченням щодо участі в контрреволюційній організації. На допитах, як і було згадано, він цілеспрямовано приховував своє бойове минуле, а лише дуже скромно вказував на те, що навчався в інженерно-військовій школі.

Можна було припустити, що більшовики все одно знайшли б привід, щоб прибрати скромного економіста, бухгалтера Мереф'янського дитячого санаторію Бульбенка в майбутньому, але зовсім скоро Німеччина починає війну проти СРСР. Посадник міста Мерефи, член ОУН(м) Петро Байбак, у своїх спогадах за 1941-1943 роки згадував Ф. П. Бульбенка, як працівника та духотворця Харківської обласної міської «Просвіти».

У 1950-х роках Ф. П. Бульбенко емігрував до США, де займався історією УАПЦ. Він є автором багатьох публікацій на релігійні та суспільно-громадські теми, часто друкувався в Українському щоденнику «Свобода», був одним із засновників Української вільної академії наук.

1981 року, на вісемдесят п’яті роковини, обірвалось життя цього просвітянина, але пам’ять про нього не згасла і нині.

Список використаних джерел:

1. Руденко Владислав «Лишатись вірним до смерті». Спротив Федора Бульбенка. / електронний ресурс. - https://www.istpravda.com.ua/columns/2023/01/22/162312/
2. Швець Д. Історія вулиці імені Федора Бульбенка. /електронний ресурс . - https://merefa.gromada.group/news/statti/16840-istoriya-vulici-imeni-fedora-bulbenka

МАЙДАН СВОБОДИ – ІСТОРИЧНИЙ ПРОЖЕКТОР ХАРКОВА

Лижов Іван, Новікова Тальяна, учні 6-а класу КЗ «Харківський ліцей №138 Харківської міської ради».
Керівник: Завгородня Валерія Володимирівна, учитель історії КЗ «Харківський ліцей №138 Харківської міської ради».

Харківщина-мальовничий куточок нашої країни, який має багатовікову історію. Наш край був заселений ще з часів первісної доби, потім жили кочівники і вже з XVI століття з’являються козаки, а з ними і поселення, і міста.

Козацького походження і наше місто Харків. Від початку будівництва фортеці прокладалися і перші вулиці та майдани. Але територія сучасного майдану Свободи була в ті часи далекою околицею міста.

Площа Свободи мала кілька важливих етапів в історії, і кожна її назва відображала певний історичний контекст та політичні зміни.

Територія сучасної площі Свободи увійшла у кордони міста у 1886 році. Великі території від вулиці Римарської майже до сьогоднішньої вулиці Культури називались Університетські землі. В часи Російської імперії, місце теперішнього майдану Свободи частково займала невелика вимощена Ветеринарна площа, названа так через двоповерхову будівлю Ветеринарного інституту, яка знаходилася поруч. Фактично це був пустир на околиці міста, бо територія сучасного Задержпром'я ще не була забудована. Окрім інституту на Ветеринарну площу виходили будівлі хірургічного корпусу Харківського університету. Саме на цій території у 1891 році було розпочато будівництво університетського наукового медичного центру.

Задум проєкту площі з’явився 1919 року, коли під час захоплення влади в Україні більшовики вирішили перенести столицю з Києва до Харкова. Так

майбутній майдан із пустки мав перетворитися на символ нової влади та нової епохи.

У 1923 році у міська влада вирішила розбити додаткову площу на незабудованих Університетських землях, для чого був проведений закритий конкурс. У ньому взяли участь О. М. Бекетов, О. Г. Молокін, О. Л. Ейнгорн і В. К. Троценко. Переміг проект Віктора Карповича Троценка, який запропонував створити на незабудованих ділянках круглу площу, з системою радіальних та кільцевих вулиць. Площа примикала до скверу позаду дерев'яної будівлі університетського моргу, що виходив на червону лінію Сумській вулиці навпроти сучасного будинку Облвиконкому. Вихід до головної артерії міста – вулиці Сумській (тоді Карла Лібкнехта), площа мала тільки через вузьку Ветеринарну вулицю (сучасна вулиця Свободи), що тоді проходила з обох боків вулиці Сумської. Науковий медичний центр будувався як система вільно розміщених корпусів серед саду. За задумом В.К. Троценка сад розширювався, і у ньому планувалось побудувати котеджне містечко навколо круглої площі.

У 1925 році за ініціативою Фелікса Дзержинського було вирішено спорудити Будинок Державної промисловості. Для цього шукали площадку й кругла площа була одним з варіантів. І тільки завдяки великим роботам з благоустрою території круглої площі та скверу перед нею конкурс було оголошено саме на цій ділянці.

Для нього відвели три суміжні квартали на внутрішньому кільці. Це поклало початок формуванню нового району з майданом в центрі, який відмежувався Держпромом. Щоб відкрити вид на «перший радянський хмарочос» з боку Сумської вулиці, потрібно було значно зрізати землю та зачистити від малоповерхової забудови велику ділянку.

Одночасно місто відчайдушно потребувало місця, де б проходили масові заходи (мітинги, ходи, паради), що були знаком часу. Місцеві архітектори не розглядали нову площу (місцеве звалище), як можливу площадку для мітингів. Але Сергій Серафімов, який не бачив реального стану, створюючи свій Держпром, запропонував дуже цікаве містобудівне рішення і задав новий вимір і нову концепцію для усієї площі.

У 1929 році почалося об'ємне проектування площі, яка отримала ім'я Ф. Е. Дзержинського. Доречі, площу так називали двічі, бо в часи ІІ Світової війни, площа мала назву у 1942 році, під час першої окупації Харкова нацистами,— майдан Німецької армії .Під час другої окупації Харкова нацистами — з кінця березня 1943 до 23 серпня 1943 він був майданом Лейбштандарте СС , названим на честь 1-ї дивізії Лейбштандарте СС «Адольф Гітлер», яка захопила місто. З 1943 і по 1991 роки знову називався майданом Дзержинського. У 1930 році зносять будинок моргу і корпус медичного факультету по вул. Сумській, і створюють прямокутний плац. Через капітальний будинок хімічного корпусу Університету (втрачений під час ІІ Світової війни) площа отримала унікальну «ретортоподібну» форму. У 1930- х роках проходить ряд конкурсів, де архітектори намагаються архітектурно «поєднати» 2 окремі частини площі, прямокутну частину, яка слугує головним міським форумом, та круглу, в центрі якої до війни була величезна клумба, а потім на її місці було

споруджено Круглий сквер (1965). Митці вирішили архітектурно підкреслити різницю між частинами майдану, встановивши пам'ятник Леніну на межі двох частин у 1963. Автори проєкту пам'ятника — скульптори М. Вронський, А. Олійник, архітектор Олександр Сидоренко. Пам'ятник було демонтовано 28 вересня 2014 року під час мітингу патріотичної спільноти. Відповідне рішення обласної державної адміністрації № 517 датоване тим же числом.

У 2019 році почалась реконструкція Круглого скверу, який розташований у північно-західній частині майдану. Планувалося реконструювати всі доріжки, встановити лавки, оновити освітлення, висадити дерева, а також встановити сухий фонтан. Завершення робіт очікувалося до дня міста 23 серпня 2019 року. Роботи було завершено, п'єдестал під пам'ятника Володимиру Леніну демонтовано, а благоустрій реалізовано за іншою концепцією, без пам'ятників.

З 1991року майдан має назву – Свободи. Це серце міста Харкова, де відчуваються неймовірна велич та енергетика міста. Майже 12 гектарів за площею, довжиною до 960 м та шириною до 125 м, цей майдан є найбільшою площею України, 6-ю за величиною в Європі та 12-ю у всьому світі. Майдан Свободи є улюбленим місцем проведення публічних подій для харків’ян.

Прикрасою площі є також споруди, які були побудовані в різні часи створення майдану. Почнімо з будинку Ветеринарного інституту. Спочатку його побудували для Ветеринарного училища. Ветеринарне училище вело свою історію з 1805 р., коли в Харківському університеті заснували кафедру ветеринарії. У 1839 р. при університеті з’явилася практична ветеринарна школа, яка у 1848 р. була перетворена на училище. У 1851-1855 рр. для училища було збудовано окрему будівлю у стилі пізнього класицизму за проєктом архітектора М. Львова. У 1873 р. училище було перетворено на інститут. Будинок був навчальним корпусом інституту до 1960 р. У будівлі працював Нобелівський лауреат І. Мечников. У 1961 р. було проведено реконструкцію будівлі за проєктом Б. Клейна для Палацу піонерів, де він почав працювати з 1962 р. Будівля була фанерована плиткою-кабанчиком і прикрашена барельєфами з дітьми. Наразі у Палаці функціонують 8 відділів за 10 напрямками позашкільної освіти.

Наступним за віком є будинок Держпрому. Будівлю планували виразити як досягнення УСРР і дали назву «Будинок державної промисловості»; цим словосполученням було підкреслено девіз індустріальної країни.

Через деякий час назва скоротилась до «ДДП», хоча зустрічалися й такі скорочення як: «Дімдержпром» і «Будинок Держпромисловості». Після смерті Дзержинського, 20 липня 1926 року, колектив будівельників і технічного персоналу Держпрому мітингував з метою присвоєння споруді імені Дзержинського — часткового інвестора хмарочосу. 21 листопада 1926 року хмарочос було офіційно названо «Дзержинським»; проте згодом, зважаючи на те, що площа, де його будували, сама мала ім'я Дзержинського, було прийнято сучасну назву — «Держпром». Архітекторами цьої будівлі були Сергій Серафімов, Самуїл Кравць і Марк Фельгер. Споруда побудована в рекордно короткий термін — 3 роки, відкриття «першого радянського хмарочоса» відбулось 7 листопада 1928 року.Виконано Держпром в стилі конструктевізму.

У 2007 році за голосуванням інтернет-користувачів Держпром посів 17 місце у всеукраїнській акції «Сім чудес України», а в Харкові очолив список «Сім чудес Харкова».

Наступним був Будинок проектів, запроектований у 1929 році для розміщення у ньому найкрупніших проектно-будівельних установ української республіки. Фактично, Будинок проектів у Харкові поклав початок новому типу будинків призначених для проектних та наукових установ. Архітекторами були С.С. Серафімов та М. О. Зандберг-Серафімова. Проект Серафімових створював єдиний ансамбль з Держпромом, підтримуючи єд иний ритм архітектурних мас. В часи II Світової війни,будівля постраждала. В мирний час її добудовували, перебудовували і нарешті в 1959 році вона набула сучасного виду. [5]

Дім Кооперації (сьогодні — північний корпус ХНУ ім. В. Н. Каразіна) — один із перших хмарочосів Харкова і України. Будівництво розпочалось в 1929 році за проектом архітекторів Оскара Мунца та Олександра Дмитрієва у стилі конструктивізм. Але, на відміну від інших харківських висоток, будівля мала бути побудована не з залізобетону, а з цегли, що значно збільшило час будівництва. Проектом планувалось, що в будівлі буде розміщено Будинок Уряду України. Але згодом Дім Кооперації було передано Управлінню сільського господарства. З 1934 напівзбудований «хмарочос» віддали військово-господарській академії. На початку XXI ст. будівлю було передано під північний корпус ХНУ імені В. Н. Каразіна. Готель Харків був побудований у 1932—1936 року за проєктом архітектора Григорія Яновицького в стилі конструктивізму. Спочатку носив назву «Інтернаціональ». Проєкт будівлі отримав золоту медаль у Парижі на Всесвітній виставці 1937 року. Під час німецько-радянської війни будівля готелю горіла, в неї потрапляли снаряди, було зруйновано багато перекриттів. Після війни та відновлення будівлі готелю, він отримав найменування «Харків».

Будинок рад, типовий зразок післявоєнного сталінського «неоренесансу», колишній Харківський Обком КПУ. Побудований у 1954 році на місці зруйнованої під час війни будівлі Центрального Комітету КП(б)У, архітектори В. М. Орєхов та В. П. Костенко. На початку повномасштабної війни Росії проти України у 2022 російські війська випустили ракети «Калібр» по Майдану Свободи. Одна з них влучила в історичну будівлю Харківської обласної державної адміністрації, травмувала двадцять людей, забрала життя десятьох. Були вибиті всі вікна та значно пошкоджені, а місцями — повністю зруйновані перекриття. За попередніми оцінками фахівців, будівля не підлягає відновленню. Але ми сподіваємось, що фахівці зроблять все можливе,щоб будівля знову прикрасила нашу саму велику пощу в Україні.

Список використаних джерел:

1. https://uk.wiripedia.org/wiki/Майдан _Свободи_(Харків)
2.https://constructivism-kharkiv.com/obiekty/36-21-45-ploscha-svobodi#gallery_archiv-15
3.https://moniacs.kh.ua/uk/palats-dityachoyi-ta-yunatskoyi-tvorchosti/
4. https://uk.wiripedia.org/wiki/Держпром_(Харків)
5.https://constructivism-kharkiv.com/obiekty/54-09-45-budinok-proektnih-organizatsiy
6. https://uk.wiripedia.org/wiki/Дім кооперації. _(Харків)
7.https://ui.org.ua/postcard/majdan-svobody/

МІЙ КРАЙ, МОЯ ІСТОРІЯ ЖИВА…

Листопад Юлія, учениця 10 класу КЗ «Огіївський ліцей»
Сахновщинської селищної ради Берестинського району Харківської області
Керівники: Вальковська Наталія Володимирівна, вчитель історії та географії КЗ «Огіївський ліцей» Сахновщинської селищної ради Берестинського району Харківської області
Балла Юлія Олександрівна, вчитель історії та правознавства КЗ «Огіївський ліцей» Сахновщинської селищної ради Берестинського району Харківської області

Ми справедливо можемо пишатися своєю землею…

Як відомо, територія області протягом тисячоліть була ареною різних історичних подій, соціальних зрушень. У різні часи народи проходили цією землею, лишаючи після себе не тільки свідчення матеріальної культури, але й назви, якими позначаються річки, водотоки, стоячі води, висоти, низини, урочища, скупчення житл…

Кіммерійці, скіфи, слов'яни, тюрки, половці, печеніги, татаро–монголи, хто тільки не побував тут..

Але пам'ятки історії й культури – це не тільки те, що лишилося від споруд минулого, не тільки руїни городищ, це й географічні найменування, які розповідають нам і про сиву давнину, і про нашу сучасність.

Топоніміка – наука про географічні назви, що вивчає їх походження, розвиток і сучасний стан, їх значення, лексичний склад, граматичне оформлення, написання і вимову.

До найбільш стародавніх назв в нашій місцевості належать гідроніми. Назви населених пунктів у переважній більшості прозорі й зрозумілі за творенням але не всі розуміють походження свого селища та села.

Приводом мого дослідження послужила випадково нещодавно почута розмова двох пасажирів на залізничній станції «Сахновщина»:

Звідки така назва у станції й у селища?

Дуже цікава та багата історія походження нашого селища та будівництва залізниці. У багатьох історичних нарисах про Сахновщину написано, що назва походить від прізвища землевласника Сахновського.

Отже, почнемо своє дослідження з прокладання залізниці. Коли постало питання про будівництво залізниці Лозова – Костянтиновград (Красноград а зараз Берестин) - Полтава, то царській владі довелося викуповувати землю під прокладання рейок і шпал. Спершу за планами, залізниця мала пройти через Новодмитрівку, Гришівку і волосний центр Дар – Надежду.

Але так гадалося, та не сталося. Багаті землевласники з названих вище сіл не хотіли пускати паровоз на свої землі («Біду принесе ця пекельна машина!») і «заломили» за свої наділи таку ціну, що уряд ніяк не міг викупити потрібні наділи.

Тоді в пригоді став поміщик Сахновський, який за помірну ціну продав землю під будівництво залізниці. Так у голому степу з'явилася станція «Сахновщина» навкруги якої почало виростати поселення. Було це у кінці XIX ст. Вважається, що залізниця зводилася у 1897-1900 роках, а вокзал станції «Сахновщина» збудовано у 1901році.

Не менш цікавим виявилося дослідження історії родини Сахновських. Після закінчення російсько–турецької війни в 1734-1739 роках російський уряд щедро роздає вивільнені родючі землі відповідно до рангів дворянам, офіцерам і козацькій старшині. Колишній суддя, згодом обозний Полтавського полку, а після ліквідації полків – земський суддя Сахновський Григорій Іванович разом з братом, колишнім сотенним осавулом Іваном Івановичем та їх синами (у першого було їх шестеро, в другого двоє), отримують жалувані грамоти на землю та заснування сіл вільними людьми.

Не залишилася обділеною і єдина дочка Григорія Івановича – Надія. На її честь село Кардашівка, в якому жили переселенці з Кардашівки Охтирського полку, було перейменоване на с. Дар – Надежда з наділом землі та селянами. Широкий та багатий на різнотрав'я степ між селами сприяв розведенню великої рогатої худоби, коней, овець, птиці та бджільництва.

Багато було зроблено родиною Сахновських для покращення умов життя селянам.

У книзі Павловського І.Ф. «Полтавці – ієрархи, державні і громадські діячі та благодійники» за 1914 рік читаємо, що «Сахновський, поміщик Костянтиноградського повіту, перший у Полтавській губернії звільнив селян на основі закону про вільних хліборобів від 20 лютого 1803 року, за що імператор Олександр Перший нагородив його орденом святого Володимира 3 ступеня.»

В архівних матеріалах читаємо, що одним з фундаторів будівництва Успенського собору в Полтаві був полковий суддя Григорій Іванович а також він є засновником літературного фонду імені Карпенка – Карого. Фонд щорічно вручав премії кращим авторам за драматичні твори.

Відомо також, що Сахновські були ініціаторами та фундаторами будівництва в селі Дар – Надежда у 1871 році Миколаївської дерев'яної церкви з дзвіницею, а також двох церковно – парафіяльних шкіл, доріг і мостів у волості.

Дуже багато ще можна розповідати про досягнення цього знаменитого українського роду який зробив неоціненний внесок у всі сфери нашого життя. Це були мудрі, сильні і мужні люди.

У 1923 році Сахновщина стає районним центром. 17 липня 2020 року в результаті проведення реформи децентралізації Верховною Радою України прийнято Постанову № 3650 «Про утворення та ліквідацію районів» район було ліквідовано. Виникла Сахновщинська селищна територіальна громада яка увійшла до складу Красноградського району. Новостворений Красноградський район майже повністю збігається з територією колишнього Костянтиноградського повіту.

У 2024 році місто Красноград перейминували на місто Берестин, в даний час наша громада Берестинського району. Назва Берестин прив'язана до річки Берестова.

Є на Полтавщині, у Кобеляках, вулиця Огія, а на Харківщині у Берестинському районі (Сахновщинський, Красноградський) – село Огіївка. Обидві назви - на честь відомого політичного і громадського діяча, героя громадянської війни, більшовика Якова Родіоновича Огія. (Додаток 3) Засноване

село в 1924 році селянами – переселенцями з села Нехворощі Полтавської області. Назву свою дістало в кінці 1927 року, коли на зборах мешканців села було ухвалено назвати його ім'ям партизанського командира Огія.

Народився Яков Родіонович на хуторі Огіївка Кобеляцького повіту Полтавської губернії в незаможній селянській сім'ї. Освіти не мав. Працював у наймах, вантажником, шевцем. Член Української партії соціалістів – революціонерів з 1917 року, з 1918 – УПСР (боротьбистів). У липні 1918 року закликав селян Кобеляцького повіту до спротиву аграрій та національній політиці гетьманату і німецькому командуванню. Організатор одного з перших в Україні протигетьманських та протинімецьких повстань (у Попівці Кобеляцького повіту) восени 1918 року. У контакті з міжпартійним Полтавським підпільним губернським революційним комітетом організував партизанський загін. 1919 року разом з О. П'ятенком та К. Матяшем створив партизанську бригаду, яка незабаром переросла в з'єднання і мала воювати в складі Червоної армії з військами А. Денікіна, але влилася до військ Української Народної Республіки (у районі Ружина). У грудні 1919 року бригада Огія звільнила Полтаву, а потім – м. Кременчук.

1920 рік Огій – голова Кобеляцького повітового виконкому, член КП(б)У. У липні 1920 року перейшов до самостійницької Української комуністичної партії.

1922-1927 роки – голова виконкомів Красноградської, Роменської, Полтавської округ. З 1927 року – на керівних посадах в сільськогосподарській кооперації УСРР. У серпні 1935 року засуджений нібито за зловживання і халатність у конярстві до 5 - ти років ув'язнення.1937 року страчений у м. Києві як «активний учасник контрреволюційної терористичної організації правих».

Йшли роки, село росло, розвивалося! З'являлися в нього нові герої з місцевих жителів, ім'ям яких названо вулиці села.

Одним з таких земляків став 19-річний юнак Пожидаєв Леонід Іванович.

Війна в Афганістані 1979-1989 рр. не оминула огіївчан. Серед юнаків, які змушені були виконувати інтернаціональний обов'язок був і наш односельчанин Пожидаєв Леонід Іванович. Народився він 20 лютого 1965 року. Але життя не балувало хлопця: коли він пішов до школи тато покинув родину, мама тяжко хворіла і Леонід постійно допомагав їй по господарству. Навчання йому давалося легко – до 8 класу був відмінником. Після школи закінчив Сахновщинську школу ДСАФ і почав працювати у рідному колгоспі. Дуже хотів вступити до лав Радянської армії, але отримав відстрочку через хворобу матері. Незабаром мама помирає і 19-річний юнак сам йде до військомату, щоб підти в армію. Додому юнак повернувся в цинковій труні. Проводжали хлопця в останню путь всім селом.

Ім'ям Леоніда Пожидаєва названа вулиця в нашому селі, на його честь на будівлі школи, яку він закінчив, встановлено меморіальну дошку. Наказом Президіума Верховної Ради Леоніда Пожидаєва було нагороджено Орденом Червоної Зірки № 374328, а в серпні 1988 року медаллю «От благодарного афганского народа», посмертно.

Головне для людини – прожити так, щоб лишити по собі гарний слід. Саме такий слід залишив в серці кожного мешканця Огіївки, Карнаух Микола Григорович.

Відтоді, як у 1978 році він очолив колгосп «Більшовик», Огіївка змінювалася на очах. Під його керівництвом розбудовано все село, його соціальну інфраструктуру та житло для колгоспників.

Він добре розумів, що село квітнутиме тільки тоді, коли будуть створені комфортні умови для мешканців. Тож, починається будівництво нової, світлої та широкої вулиці для молодих сімей, деякі з яких навіть поверталися з міст, бо знали, що в рідному селі вони дуже потрібні! Що і робота буде і житло. Так і назвали вулицю – Молодіжна.

Крім збудованих житлових будинків запрацювали олійниця, коптильня, крупорушка, пекарня, з найзапашнішим хлібом, за яким приїздили люди не лише з ближніх сіл, а й з самої Сахновщини.

Село славилося високими врожаями зернових, колгосп мав багато сільськогосподарської техніки, яку часто доводилося ремонтувати. Тож, під керівництвом Миколи Григоровича було споруджено новий корпус майстерні зі всіма умовами для якісного ремонту техніки. Також, в роки його керівництва в селі було збудовано нове двоповерхове приміщення сільської ради та контори СВК «Україна», двоповерхове кафе та їдальня.

Окремо слід зупинитися на ставленні керівника до молоді. З школи намагався прищепити дітям любов до праці, здорового способу життя. За його сприяння при школі створили мікро ферму. Старшокласники, разом з вчителями та колгоспними фахівцями побудували телятник, пташник, а колгосп передав учням кілька телят, свиней, курей, кролів. Так, при Огіївській середній школі почала функціонувати перша в Сахновщинському районі учнівська ферма, яку очолив дев'ятикласник Костя Герасименко.

Микола Григорович дуже любив спорт. Сам активно займався і футболом і волейболом, полюбляв теніс та шахи. Свою любов до спорту передав і огіївцям. Саме завдяки невтомному спортивному ентузіазму та матеріальній підтримці М. Г. Карнауха у 2000 році звели сучасний спортзал із такою базою для занять фізичною культурою і спортом, якої не було, навіть, у багатьох районних центрах.

Підтримував Микола Григорович і культурне дозвілля селян, адже розумів, що після важкого робочого дня людям потрібне розвантаження. Багато мешканців села знайшли себе в художній самодіяльності. Концерти, які проводилися в сільському будинку культури збирали повні зали. Люди їхали звідусіль, щоб потрапити чи то на новорічний вогник, чи на Івана Купала.

У 2010 році прокладені і перші кілометри огіївського газогону.

Надійним тилом, де він черпав силу й енергію, була його сім'я: дружина Лідія і троє дітей – Валерій, Микола та Наталія.

Неодноразово Карнауха нагороджували грамотами і медалями. Зокрема: медаллю «За трудову відзнаку», орденом «Знак пошани». У 2020 році за визначні заслуги та вагомий особистий внесок у соціально-економічний розвиток Сахновщинського району, голова Харківської обласної ради Сергій Чернов,

нагородив Ветерана праці, Почесного громадянина Сахновщини Миколу Григоровича Карнауха Почесною відзнакою облради «Слобожанська слава».

Втім, не заради нагород працював видатний аграрій, а заради людей.

На привеликий жаль, 8 травня 2021 року Микола Григорович пішов з життя після перенесеної короновірусної хвороби. Через рік померла і його дружина. Зараз у батьківський дім повернувся син Валерій із сім'єю, рятуючись від щоденних обстрілів Харкова російськими ракетами.

На прохання мешканців Огіївки та в знак подяки за роботу у 2013 році вулицю Молодіжну перейменовано на вулицю Карнауха.

Головним завданням нашого дослідження було вивчення та збереження місцевих топонімів, розкриття нових сторінок історії рідного краю. Це дозволить не втратити зв'язок поколінь, дасть додаткову інформацію про природу, історію та географію рідного краю. Прослідкувавши та вивчивши назви селища, села та вулиць ми дійшли висновку, що назви ніколи не давали випадково, їх отримували в залежності від історичних подій, імен і прізвищ людей, від соціальної приналежності і роду занять жителів тощо. Вони несуть на собі відбиток різних періодів історії нашого краю і є цінним історичним джерелом. Недарма, топоніміку називають «літописом землі».

Список використаних джерел

1. Г.В. Єльнікова Джерело педагогічної майстерності : методичний бюлетень / Г. В. Єльнікової. – Х., 1995. додаток до «ДЖЕРЕЛА» №1 – 48 с.
2. Газета «Колос» № 31-32 16.04.2011р
3. Газета «Слобідський край» № 35 22.03.2012р
4. Приорілля: Сахновщинський край: монографія / О. Яцина .- Харків: ФОП Бровін О. В, 2020.- 196 с
5. Ф. П Приходько «Нариси історії Сахновщини»
6. Матеріали шкільного музею КЗ «Огіївський ліцей»
7. http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe=Toponimika

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ МЕРЕФИ: ПРОВУЛОК БІБЕРШТЕЙНА

Ляшенко Дар'я, учениця 6 класу КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»» Мереф'янської міської ради Харківської області

Керівники: Кукленко Олена Сергіївна, вчитель української мови та літератури КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»» Мереф'янської міської ради Харківської області

Терещенко Олена Леонідівна, вчитель історії КЗ «Мереф'янський ліцей «Перспектива»» Мереф'янської міської ради Харківської області

Деколонізація в Україні - процес позбавлення імперської спадщини - стихійно активізувався в період Революції гідності й Російсько-української війни (з 2014 року) та посилився після російського вторгнення в Україну 2022 року. Деколонізація складається з декомунізації та дерусифікації. Це процес очищення від колишніх маркерів окупації, адже поки вони присутні у публічному просторі, доти так чи інакше впливають на життя суспільства.

Моє місто Мерефа - одне з перших в Харківської області, яке почало змінювати топоніми.

В радянські часи одна з вулиць нашого міста, як і в багатьох інших містах, була названа на честь провладного письменника Миколи Островського. Він є одним із найбільших міфів радянської пропаганди, «справжній пролетарський письменник», що готовий був пожертвувати собою задля комуністичної ідеї. Його твори «Як гартувалася сталь» та «Народжені бурею» містять різко негативне зображення борців за незалежність України під час радянсько-української війни 1917-1921 років.

Тому, коли постало питання деколонізації топонімів нашого міста, вулицю імені Миколи Островського було перейменовано на честь Федора Кіндратовича Біберштейна. Про Федора Біберштейна нам розповідали на уроках історії. І мені стало цікаво дослідити джерела інформації і з'ясувати, яким чином Федір Біберштейн пов'язаний з моїм містом.

Наш герой, барон Фрідріх Август Маршалл фон Біберштейн (Marchall von Bieberstein), у православному варіанті Федір Кіндратович Біберштейн - мандрівник, дослідник природи, дійсний таємний радник (1807), почесний член Харківського університету (1805). Народився у 1768 році в старовинному німецькому місті Штутгарті, помер 16 червня 1826 року, похований у Мерефі Харківської області.

У віці 16 років Федір Кіндратович Біберштейн почав відвідувати знамениту Штудгартську королевську академію. Саме в академії молодий Біберштейн захоплюється природничими науками, в тому числі ботанікою. Після закінчення академії Біберштейн іде на службу до князя Еттінген-Валлерштейна. В цей час у Польщі відбуваються військові дії. Російські війська під командуванням генерала Каховського гонялися за польськими конфедератами. У цей час Біберштейн з рекомендаційним листом від князя Віллерштейна вступає на службу і стає секретарем генерала Каховського. Це був 1792 рік.

Так почався російський етап в житті Федора Кіндратовича Біберштейна. Після закінчення військових дій він вирушає до Відня, потім разом з Каховським їде спочатку в Ясси, а після в Крим. Там він був призначений обер-аудитором, а в 1793 році переведений у флігель-ад'ютанти. Майже три роки він пробув у Криму, вивчаючи дивовижну природу, флору і фауну. Одночасно Біберштейн вельми детально описував кримські давнини, яких там було більш ніж достатньо. Зібраний матеріал дав можливість згодом видати монументальну працю «Флора Криму і Кавказу», яка принесла йому світову популярність. Біберштейн в цій праці визначив 2322 видів рослин, з яких 302 описав вперше.

Треба відзначити, що вивченням шовківництва Ф. К. Біберштейн почав займатися паралельно з вивченням природи Криму і Кавказу. Захоплення переросло в глибокі наукові дослідження і організацію станцій шовківництва. Імператор був настільки задоволений діяльністю Біберштейна, що протягом двох місяців підвищував його, спочатку до колезького, а потім статського радників. Біберштейн став дійсно найбільшим фахівцем у виробництві шовку, виноградарстві і виноробстві, великим ученим-ботаніком. Повернувшись до Росії, він склав проєкт організації низки навчальних закладів з виноградарства і виноробства.

Завдяки поїздкам Біберштейн зібрав, вивчив і описав понад 10000 рослин, частину з них він зібрав саме в околицях Мерефи. Постійно переїжджаючи, Біберштейн часто бував на Слобожанщині. Тут він почав закладати плантації шовковиці на самому початку століття, як тільки став головним інспектором шовківництва. Ще в 1806 році барону була виділена сума в 1500 рублів сріблом для подальшого розвитку шовковичних плантацій під Харковом. Бував він і в Мерефі, коли проїжджав через неї на південь. Як практична людина, досвіченим оком відразу визнавав, де можна закладати сади, де - плантації шовковиці, де - школи виноградництва. Особливо подобалося йому місце на спуску в Мереф'янську долину. Любив він дивитися літнім ранком на туман в заплаві над левадою поміщиці Жукової (леваду він пізніше купив, як і сім десятин саду і лісу у поміщика Коновальского). А при в'їзді у слободу любив слухати перебрех собак і крики птахів, дзенькіт дзвонів Мереф'янських церков під час заутрені, гомін на торговищі біля храму Різдва Богородиці. Йому, як сентиментальному німцеві з практичною хваткою, подобалися романтичні руїни Мереф'янської фортеці, і кожен раз, коли їхав повз неї, він із цікавістю дивився на обсипані стіни і напівзруйновані, колись грізні бастіони.

Згодом ці відчуття теж зіграли певну роль у виборі міста для свого влаштування. Олександр I гідно оцінив заслуги барона, зробив з нього дійсного статського радника. Одного разу під час бесіди Олександр I запитав: «Де б ви хотіли отримати землю і влаштуватися?» Барон відповів, що поселитися він хотів би під Харковом, бо і землі, і природа йому знайомі давно, а ще в Харкові відкрито університет, і він є його почесним членом.

У 1807 році йому, згідно указу, було виділено 5000 десятин землі під Мерефою, де він і побудував маєток. Зараз цей район називають Шовкостанцією. Вперше за багато років Біберштейн знайшов постійний притулок. Влаштувавшись поблизу Мерефи, він відразу почав закладати сад і виноградники, а ще плантації тутових дерев. Селяни слободи Мерефи і їхні діти часто приносили дивовижному пану різні рослини із зазначенням місця, де їх знайшли, і якщо рослина була Біберштейну невідомою, то він платив за це до двадцяти копійок мідної монети. Сам учений часто займався пошуком ще не вивчених видів рослин в навколишніх лісах і луках. Також Біберштейн долучився до організації Нікітського ботанічного саду, звернувши увагу Херсонського військового губернатора герцога де Рішельє на необхідність організації в Криму саду або розплідника для акліматизації дерев і рослин при переході їх зі сходу на захід.

Однією з причин облаштування Біберштейна під Харковом була наявність у цьому губернському місті університету. Харківський Імператорський університет був п'ятим університетом в імперії після Віленського, Дерптського, Московського і Санкт-Петербугського і другим в межах нинішньої України після Львівського. Офіційно університет був відкритий 29 січня 1805 року. Серед відомих людей, які надали допомогу Каразіну у відкритті університету, був і Ф.К. Біберштейн.

16 червня 1826 року відомого вченого і невтомного мандрівника не стало. Похований вчений в Мерефі на регулярному кладовищі за лютеранським звичаєм. На жаль, могила барона Біберштейна не збереглася.

Пройшли роки, спадкоємці барона згодом продали маєток. Сади поступово здичавіли, виноградники без догляду перевелися, а ось шовковичні плантації ще довго зеленіли в околицях Мерефи. Більш ніж через сто років після смерті барона Біберштейна, в 1929 році, на місці колишнього маєтку був організований Шовковницький радгосп, який у 1933 році був реорганізований в дослідну станцію шовківництва. Вона у 1978 році стала Науково-виробничим об'єднанням «Укрплемгрена». У 1990 році, з приходом керівника В. Головка, науково-виробниче об'єднання стало науково-дослідним інститутом шовківництва УАН.

Значення наукової та громадської діяльності Федора Кіндратовича Біберштейна важко переоцінити. Він поклав початок професійному вивченню флори і фауни. З його допомогою закладалися і створювалися ботанічні та плодові сади, плантації тутового шовкопряда, навчальні заклади з виноробства та виноградарства. Він був в числі тих, хто надавав допомогу у створенні Харківського університету і його ботанічного саду. Він співпрацював з багатьма майбутніми вченими-натуралістами і ботаніками, допомагав їм відкрити дорогу в науку.

Список використаних джерел:

1. Видатні мереф'яни. – Х., 2013. – С.15-16
2. Воронов В.Я., Подкопай А.М. Мерефа. Сторінки історії. Книга ІІ. – Х., 2015.
3. https://www.peoples.ru/science/botany/fedor_bieberstein/

ВУЛИЦЯ МОГО ЗЕМЛЯКА

Макогон Михайло, учень 7 класу Комунального закладу «Улянівський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району Харківської області
Керівник: Астапова Тетяна Миколаївна, керівник гуртків – методист КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, вчителька КЗ «Улянівський ліцей» Богодухівської міської ради Богодухівського району

У квітні 2024 року п’ять вулиць у Харкові перейменували на честь загиблих бійців 92-ї окремої штурмової бригади імені кошового отамана Івана Сірка.

На мапі обласного центру з’явилися імена Героїв – Олександра Чабана, Валерія Дейнека, Олега Адамовського, Юрія Савчина та Сергія Пономаренка.

Один з цих воїнів – мій земляк, у нашому селі мешкає його мама. Це – Пономаренко Сергій Васильович (20.03.1975 – 27.02.2022) – перший воїн, який загинув на полі бою у лютому 2022, з понад сотні ангелів-захисників Богодухівщини, що віддали своє життя за нашу свободу.

Під час навчання в Ульянівській середній школі Богодухівського району, Сергій Пономаренко був організатором колективних справ і користувався серед однолітків беззаперечним авторитетом. Потім здобував освіту у Богодухівському сільськогосподарському учбово-курсовому комбінаті, згодом – у Харківському національному аграрному університеті імені Василя Докучаєва.

Сергій Пономаренко був депутатом Богодухівської районної ради, командиром взводу 92-ї окремої штурмової бригади імені кошового отамана Івана Сірка, пройшов шлях захисника з 2014 року. Має дев’ять медалей за 8 років

відданої служби у ЗСУ. Мати, брати, дружина, дорослий син, який також був учасником бойових дій, згадують Сергія турботливим і надійним.

27 лютого 2022 року, через три дні після початку повномасштабного вторгнення, був перший та єдиний прорив окупантів до міста Харкова. На Олексіївці колона рашистів заїхала до міста. Декілька ворожих підрозділів швидко просувалися до центру. Якщо б задум загарбників вдався і через цей пролом зайшли інші сили противника, Харків міг би не встояти. Протягом кількох годин захисники міста перерізали рашистам шляхи, блокували та нищили ворожих диверсантів. Наймасштабніший бій того дня відбувся поблизу Харківського ліцею №134, будівля якого, внаслідок бою, перетворилася на руїни. О 07:30 від підступного ворожого пострілу загинув Сергій Пономаренко. Досвідчений воїн, він завжди турбувався про інших, тому не вагаючись віддав того дня свого бронежилета молодому бійцю, а сам, неприкритий, прийняв ворожу кулю…

Сергія Пономаренка було посмертно нагороджено орденом «За відвагу» ІІІ ступеня.

У Харкові, розпорядженням міського голови від 26.04.2024 № 120 «Про перейменування об’єктів топонімії міста Харкова», змінили назви 367 топонімів. Саме тоді, у Київському районі міста з’явилася вулиця Сергія Пономаренка (колишня Кисловодська), що з’єднує вулиці Шевченка та Сагайдачного, поблизу того місця, де загинув Герой.

ТОПОГРАФІЧНІ ЗМІНИ В ХАРКОВІ: «ХОЛОДНОГІРСЬКИЙ ЗАХАР БЕРКУТ»

Михайлюк Марія, Олійник Альбіна, учениці 7-А класу КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»
Керівник: Овчаренко Катерина Вадимівна, учитель української мови та літератури КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»

Після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року відбулося багато змін у сфері топоніміки. Ці зміни були спрямовані на деколонізацію, дерусифікацію та позбавлення радянських і російських імперських назв.

Одним із міст, де цей процес відбувався найбільш активно, став Харків. Харків, як місто, що зазнало значних руйнувань внаслідок бойових дій, став одним із лідерів у процесі топонімічних змін. Харківська міська рада у 2022-2023 роках здійснила масштабну кампанію з перейменування вулиць, які раніше мали назви, пов’язані з російськими діячами та радянською спадщиною. У Харкові з’явилися вулиці на честь загиблих захисників, українських громадських і військових діячів, меценатів і митців, а також держав та міст-партнерів Харкова.

У рамках дерусифікації в Холодногірському районі міста Харкова відбулося перейменування вулиці Серафимовича, яка отримала нову назву – вулиця Захара Беркута. Це частина загальної ініціативи щодо позбавлення від радянської та

російської спадщини в топоніміці міста. Стара назва була закріплена в радянський період і відображала ідеологічні настанови того часу.

Серафимович – це російський радянський письменник, чия творчість була тісно пов'язана з радянським режимом. Олександр Серафимович (справжнє прізвище Попов) народився 19 січня 1863 року в станиці Нижньокурмоярській (нині Цимлянського району Ростовської області).

Під час світової війни – на фронті, став кореспондентом «Русских ведомостей». 1918 року вступив до партії більшовиків, очолював літературний відділ газети «Известия». З листопада 1926 року по серпень 1929 був головним редактором журналу «Октябрь». 1934 року обраний до складу Президії правління Спілки письменників СРСР.

Через пропагування радянської ідеології Олександром Серафимовичем було вирішено перейменувати харківську вулицю на честь Захара Беркута, який є своєрідним символом і уособленням героїзму.

Захар Беркут же, у свою чергу, – це легендарний герой української історії, відомий завдяки однойменній повісті Івана Франка. Він символізує боротьбу українців за свободу і незалежність, протистояння зовнішнім загарбникам. Вибір імені Захара Беркута для перейменування має сильне символічне значення, оскільки він втілює стійкість, патріотизм і непокору – риси, які зараз асоціюються з сучасною Україною, що захищається від агресії росії.

Така зміна топонімів дозволяє формувати національну ідентичність та відновлювати історичну справедливість. Перейменування відбулося в рамках рішень Харківської міської ради відповідно до законодавства про декомунізацію та дерусифікацію.

Процес перейменування в Харкові викликав дискусії серед мешканців. Більшість підтримала зміни як важливий крок у боротьбі з російським впливом. Водночас були і критичні погляди, особливо щодо деяких нових назв, які не всім здавалися доречними. У соціальних мережах тривали активні обговорення, а міська влада проводила громадські слухання.

Перейменування топонімів у Харкові є частиною широкого процесу деколонізації та утвердження української ідентичності. Ці зміни відображають не лише відмову від імперської спадщини, а й формування нового історичного наративу. Харків став прикладом для інших міст у цьому процесі, і подальші дослідження можуть аналізувати вплив цих змін на суспільні настрої та історичну пам'ять.

Список використаних джерел:

1. Офіцинський Р. Історичне Закарпаття у працях Івана Франка та його послідовників / Р. Офіцинський, В. Задорожний // Іван Франко: дух, наука, думка, воля. Матеріали міжнародного наукового конгресу, присвяченому 150-річчю з дня народження І. Франка. – Львів : Вид. центр Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка, 2010. – С. 1117–1129.

2. Серафимович Олександр Серафимович : веб-сайт. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Серафимович_Олександр_Серафимович (дата звернення: 22.01.2025).

3. Франко І.Я. Захар Беркут [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrlit.org/franko_ivan_yakovych/zakhar_berkut.

ЖІНКИ-НАУКОВИЦІ У НАЗВАХ ВУЛИЦЬ ХАРКОВА

Овчаренко Василіса, учениця КЗ «Харківська гімназія № 19 Харківської міської ради»
Керівник: Михайлов Олександр Володимирович. вчитель історії
Харківської гімназії № 19 Харківської міської ради

З початком війни між РФ та Україною у 2014 р. на теренах нашої держави гостро постало питання позбавлення від радянського минулого у назвах топонімічних об'єктів населених пунктів. Відповідно, з цією метою був запущений процес декомунізації, тобто позбавлення топонімів назв, пов'язаних з радянським минулим (і особливо з партійними та ідеологічними діячами). Протягом 2015–2016 рр. у Харкові в межах таких заходів було перейменовано 268 топонімів.

У 2022 р., після початку повномасштабної російсько-української війни, до цього процесу додався ще й інший — деколонізації. Він спрямований на те, щоб позбавити простір населених пунктів не лише від радянських, але й від імперських наративів. Ми знаємо, що частина українських земель доволі довго перебувала у складі Російської імперії, що не могло не відобразитися на масовій свідомості українців, які мешкали на тих територіях. Відповідно, з початком цих процесів відбувається переосмислення багатьох історичних процесів, і відбір певних діячів. Звісно, що повністю відмовитися від тогочасних персоналій ми не можемо, адже тоді були й певні люди, які працювали на благо нашої країни у майбутньому (наприклад, вчені, музиканти, художники тощо), тому треба детально вивчати їхні біографії. У межах процесів деколонізації у 2024 р. у Харкові було перейменовано 367 топонімів. Зазначимо, що цей процес триває.

У нашому дослідженні ми вирішили зосередитися на назвах вулиць у м. Харків, які пов'язані з жінками-науковицями. На це є кілька причин. За даними Інституту статистики ЮНЕСКО, станом на 2017 р. у світі налічувалося близько 28 % жінок-науковиць. В Україні цей показник сягає 46 %, тобто майже порівну з чоловіками. Тим не менш, ми виявили, що у Харкові, не дивлячись на те, що місто позиціонується як один з центрів науки в Україні, доволі мало зустрічається назв вулиць, які пов'язані з представницями науки. З-понад 4 тис. вулиць, провулків, площ, скверів тощо у місті, на честь жінок-науковиць названо наразі лише три. Це вулиці на честь О. Я. Єфименко (1848–1918), Т. І. Устинової (1913–2009) та О. О. Якуби (1929–2002). Всі ці назви були отримані топонімами під час процесів декомунізації і деколонізації, а саме у 2016–2024 рр. Тобто, до початку цієї політики жінок-науковиць не згадували у топонімічних назвах. Зважаючи також на актуалізацію напрямку «гендерна історія», наша тема є актуальною.

Зупинимося більш докладно на біографіях тих жіночих постатей, про які ми згадували вище. Ми будемо розглядати їх відповідно до хронології назв на честь них топонімічних об'єктів у Харкові. Отже, першим таким об'єктом, що отримав назву на честь жінки-науковиці є провулок Устинової в Основ'янському районі. Він отримав свою назву у 2016 р. До того називався Пролетарський. Тетяна Іванівна Устинова народилася 14 листопада 1913 р. у м. Алушта (нині – АР Крим),

вихованка Харківського класичного університету. Після навчання в університеті працювала в Ільменському заповіднику на Уралі (нині – РФ). У 1940–1946 рр. працювала у Кроноцькому заповіднику (також нині належить РФ), де у 1941 р. відкрила Долину гейзерів, чим, власне, і уславила своє ім'я у геологічній науці. Після того працювала у Кишиневі (нині – Молдова). У 1951 р. була опублікована її книга «Гейзери Камчатки». У 1989 р. емігрувала до Канади, де і померла у Ванкувері у 2009 р., у віці 95 років. Власне, на прикладі цієї постаті ми маємо змогу спростувати той міф, що усі наукові відкриття на території сучасної РФ належать росіянам, і вони мають змогу використовувати його для своєї пропаганди. Ба більше, вони можуть приписувати наших вчених і їхні дослідження до своїх з метою показати, що українці – це не самостійний народ. Т. І. Устинова – це саме той приклад, що українські вчені зробили значний внесок у науку, вивчаючи не лише свою територію. Її еміграція до Канади зайвий раз підтверджує, що вона не бажала жити і працювати у тоталітарному режимі і за першої змоги залишила СРСР.

Наступною нашою героїнею є історикиня та етнографиня Олександра Яківна Єфименко. Вулиця на її честь з'явилася у Харкові у 2024 р. у Новобаварському районі. Свою назву отримала замість вул. Добролюбова. Народилася в Архангельській губернії (нині – РФ). У 1863 р. закінчила Маріїнську гімназію в Архангельську, після того вчителювала. У 1877 р. переїхала до Чернігова, а у 1879 р. – до Харкова разом зі своїм чоловіком – Петром Савичем Єфименком (1835–1908). Зазначимо, що він переслідувався імперською владою за участь у Харківсько-Київському таємному товариству, яке мало на меті боротьбу з самодержавством у Російській імперії. Протягом свого життя Олександра збирала етнографічні матеріали, зокрема фольклор. Брала активну участь у засіданнях Історико-філологічного товариства при Харківському університеті, Харківського товариства поширення у народі грамотності, виступала за викладання у школах українською мовою. Вона була першою жінкою у Російській імперії, яка отримала ступінь почесного доктора історії, що надав Харківський університет у 1910 р. Загинула у 1918 р. разом з донькою, поетесою Тетяною Петрівною Єфименко (1890–1918).

Вулиця на честь соціологині Олени Олександрівни Якуби також отримала свою нову назву у 2024 р. замість назви «Новодаргомижська». О. О. Якуба – уродженка м. Харків. У 1951 р. закінчила Харківський юридичний інститут ім. Л. М. Кагановича (нині – НЮУ імені Ярослава Мудрого). З 1954 по 1980 рр. працювала на кафедрі філософії ХДУ імені О. М. Горького (нині – ХНУ імені В. Н. Каразіна), пройшла шлях від викладача до професора. У 1963 р. вона створила і очолила одну з перших соціологічних лабораторій в СРСР, а у 1980 р. створила і очолила кафедру соціології в Харківському університеті. На той час це була перша кафедра такого спрямування на теренах України. Очолювала Харківське відділення Соціологічної асоціації України. З 1993 р. – академік Міжнародної академії вищої школи, у 1999 р. отримала звання Почесного професора ХНУ імені В. Н. Каразіна.

Тож, розглянуті нами жіночі постаті демонструють, що попри складнощі, які спіткали їх на життєвому шляху, вони добилися значних успіхів у своїй справі і працювали на благо України (хоча і знаходилися у різних історичних реаліях і політичних режимах). Зазначимо, що процеси декомунізації і деколонізації в Україні ще не завершені, тому сподіваємося, що у майбутньому віднайдуться нові імена українських жінок-вчених, на честь яких з'являться нові топоніми у Харкові та області.

Список використаних джерел:

1. Ковалевська Є. Жінки в науці: що досліджують і відкривають українки [Електронний ресурс] // BBC News Україна. – 2018. – 11 лютого. – Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/features-42992784.
2. Довідник об'єктів топоніміки по місту Харків [Електронний ресурс] // Kharkiv INFO. – Режим доступу: http://kh-districts.inf.ua.
3. Куделко С. Особистості в мережі топонімів Харкова // У пошуках обличчя міста: Практики саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу / заг. ред. В. Кравченка та С. Посохова. Харків: Видавництво Точка, 2021. С. 269-279.
4. Кузубов Д. 120 перейменовано, 400+ — на черзі: Як у Харкові деколонізують топоніми та які вулиці залишилося перейменувати [Електронний ресурс] // Думка. – 2024. – 19 лютого. – Режим доступу: https://dumka.media/ukr/suspilstvo/1708282907-120-pereymenovano-400-na-cherzi-yak-u-harkovi-dekolonizuyut-toponimi-ta-yaki-vulitsi-zalishilosya-pereymenuvati.
5. Марков П. Г. Єфименко Олександра Яківна // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. – Режим доступу: https://esu.com.ua/article-20170.
6. Олена Олександрівна Якуба – вчений, учитель, людина (до 80-річчя з дня народження) [Електронний ресурс] // Український соціум: науковий журнал. – 2009. – № 1(128). – С. 158-159. – Режим доступу: https://ukr-socium.org.ua/uk/archive/no-1-28-2009/olena-oleksandrivna-jakuba-vchenij-uchitel-ljudina-do-80-richchja-z-dnja-narodzhennja/.
7. У Харкові перейменували 367 топонімів, назви яких були пов'язані з російськими географічними назвами, діячами [Електронний ресурс] // Укрінформ. – 2024. – 30 квітня. Режим доступу: https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3858226-u-harkovi-perejmenuvali-367-toponimiv.html.
8. У Харкові перейменували 367 топонімів, пов'язаних з Росією [Електронний ресурс] // ZMINA. – 2024. – 29 квітня. – Режим доступу: https://zmina.info/news/u-harkovi-perejmenuvaly-367-toponimiv-povyazanyh-z-rosiyeyu/.
9. Устинова Тетяна Іванівна [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Устинова_Тетяна_Іванівна.
10. Харьков: справочник по названиям: 7000 улиц, площадей, скверов, районов… / сост. Е. Н. Дмитриева, Е. В. Дьякова, Н. М. Харченко; под. общ. ред. С. М. Куделко. – Харьков: Издательство «Сага», 2011. – 432 с.
11. Цьомик Г. Перейменування у Харкові: на честь кого названі вулиці у місті [Електронний ресурс] // Суспільне Харків. 2024. 29 липня. Режим доступу: https://suspilne.media/kharkiv/799871-perejmenuvanna-u-harkovi-na-cest-kogo-nazvani-vulici-u-misti.

НОВІ ТОПОНІМИ ХАРКОВА ТА ОБЛАСТІ В АСПЕКТІ ДЕКОМУНІЗАЦІЇ ТА ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ

Орленко Софія, Отрощенко Арсеній, учні 8-Б класу КЗ «Харківський ліцей № 15 Харківської міської ради»
Керівник: Борецький І.С, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей № 15 Харківської міської ради»

Вступ

Топоніми є невіддільною частиною нашого культурного та історичного середовища. Вони формують уявлення про минуле, зв'язки з традиціями та цінностями народу. Водночас вони можуть бути використані як інструмент ідеологічного впливу. У часи радянської влади топоніміка України зазнала значних змін, і багато назв було змінено з метою утвердження ідеології режиму СРСР, а також нав'язування елементів суто російської культури.

З 2014 року в Україні розпочався процес декомунізації, спрямований на відновлення історичної справедливості та повернення країні національної ідентичності. Особливо актуальним цей процес став у топоніміці, адже багато назв населених пунктів, вулиць і площ Харківщини були пов'язані з комуністичним режимом.

Мета нашого до слідження полягає в аналізі топонімічних змін на Харківщині, їхнього впливу на національну свідомість і формування сучасного українського середовища.

Історична необхідність декомунізації

У період радянської окупації Харківщина, як і вся Україна, зазнала масового перейменування географічних об'єктів. Назви, що існували до революції 1917 року, активно змінювалися на ті, які мали увічнити діячів більшовицького руху, події громадянської війни або героїв СРСР. Це сприяло знищенню історичної пам'яті українського народу, адже разом із назвою втрачалася частина культурної ідентичності. У багатьох випадках нові назви не мали жодного зв'язку з історичними традиціями, або старовинними топонімами. Наприклад, назви, присвячені московським діячам, зовсім не відображали української культури.

Після здобуття Україною незалежності, особливо з 2014 року, стало очевидним, що такі топоніми мають бути замінені.

Основні етапи декомунізації

Процес декомунізації на Харківщині включав кілька важливих етапів:

1. Прийняття законодавства. У 2015 році Верховна Рада ухвалила Закон «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного режимів», який став правовою основою для перейменування об'єктів.

2. Громадські обговорення. У багатьох населених пунктах проводилися зустрічі з місцевими жителями, під час яких обговорювали можливі нові назви, організовувались опитування або голосування Це дозволило залучити громадськість до процесу і врахувати думку всього локального суспільства. В багатьох випадках історично обґрунтовані пропозиції досліджували та надави історики та краєзнавці.

3. Наукова експертиза. У перейменуваннях активно брали участь історики, краєзнавці та мовознавці, які досліджували історію регіону, щоб запропонувати найбільш відповідні назви. наприклад саме завдяки науковому дослідженню в архівах було повернено історичну назву Берестин замість комуністичної назви міста Красноград.

Приклади змін на Харківщині

На Харківщині було декомунізовано сотні об'єктів. Розглянемо найяскравіші приклади:

• Село Комсомольське → Село Калинове.

Назва «Комсомольське» була типовою для радянської доби. Нову назву «Калинове» обрали через символічність калини в українській культурі.

• Вулиця Петровського → Вулиця Василя Стуса.

Замість більшовицького діяча Петровського, вулицю назвали на честь видатного українського поета й дисидента Василя Стуса, який став символом боротьби за свободу.

• Площа Урицького → Площа Свободи.

Колишня назва площі увічнювала радянського діяча Мойсея Урицького. Після перейменування площа отримала назву, що відображає сучасні цінності українського суспільства.

• Місто Червонозаводське → Місто Заводське.

Місто Червонозаводське було перейменовано на Заводське з огляду на його промисловий потенціал та історію розвитку, однак без ідеологічного акценту на радянському періоді. Це рішення стало частиною загальної декомунізації та сприяло очищенню топонімії від радянських елементів.

• Селище Октябрське → Селище Черкаське.

Назва, що виникла в період радянського правління, мала комуністичну символіку. Після декомунізації селище отримало нову назву, яка була пов'язана з історією і традиціями українського народу. Черкаси стали символом національної гідності та прагнення до незалежності.

Патріотично-виховна складова декомунізації

Перейменування топонімів на Харківщині має не тільки історичну, а й патріотично-виховну мету. Важливість цього процесу полягає у відновленні української культурної ідентичності, адже старі назви часто пригнічували національні цінності, замінюючи їх ідеологією комунізму. Зміна назв має глибоке значення для сучасного покоління, особливо для молоді. Нові топоніми стимулюють інтерес до історії, виховують патріотизм і любов до рідного краю. Такі зміни сприяють формуванню нової свідомості, де українці мають власну гордість за свою історію та культуру, а не за радянські здобутки.

Особливо важливим є те, що нові назви вшанували героїв, які боролися за незалежність України, діячів культури, науковців та митців, чиї імена не були знані за часів радянської влади. Це дозволяє кожному населеному пункту, вулиці чи площі стати частиною великої історії національного відродження.

Топонімічні зміни: загальні характеристики

Топонімічні зміни на Харківщині характеризуються кількома важливими аспектами:

1. Повертання історичних назв. Багато понімів, які були змінені в радянський період, відновлюються або набувають нових, що відповідають українському національному контексту. Це, зокрема, стосується стародавніх назв сіл, міст і вулиць, які за радянської влади були замінені на більшовицькі імена.

2. Вшанування видатних діячів. Заміна старих назв на імена людей, які внесли великий вклад у розвиток української культури, науки, історії та боротьби за незалежність, також є важливою складовою декомунізації.

3. Забезпечення легітимності та прозорості. Важливою частиною процесу декомунізації стало залучення громади до вибору нових назв, що дозволяє забезпечити легітимність змін і врахувати думку місцевих жителів.

Туристичні маршрути та популяризація краєзнавчих фактів

На основі вивчених топонімічних змін ми пропонуємо розробити туристичні маршрути, що будуть включати в себе найцікавіші об’єкти для краєзнавчого туризму. Ці маршрути можуть бути цікаві як для туристів, так і для місцевих жителів, адже вони допоможуть глибше зануритись в історію рідного краю.

1. Маршрут «Декомунізовані вулиці Харкова».

. Це маршрут по історичних вулицях Харкова, де були зміни в наслідок декомунізації. Такий маршрут може включати в улицю Василя Стуса, площу Свободи, а також інші важливі об’єкти, що увічнюють пам’ять видатних українців.

2. Маршрут «З історії сіл Харківщини». Окрім великих міст, важливими для краєзнавчого туризму є села, що змінили свої назви. Цей маршрут може включати відвідування таких сіл, як Калинове (колишнє Комсомольське) та Черкаське (колишнє Октябрське), де можна дізнатися більше про процеси декомунізації та історію регіону.

3. Маршрут «Меморіальні місця Харківщини». Важливо також створювати маршрути, що зосереджені на місцях вшанування героїв, які були увічнені після декомунізації. Це можуть бути пам’ятники, меморіальні дошки, пам’ятники борцям за незалежність України. На видатні дні, День збройних сил України проводити біля меморіальних знаків заходи по вшануванню героїв, до яких залучати учнів найближчої школи.

Висновки та пропозиції

Підсумовуючи наше дослідження, можна сказати, що декомунізація топонімів на Харківщині є важливим кроком у відновленні історичної справедливості та формуванні національної ідентичності. Це не лише повернення історичних назв, але й вшанування видатних діячів та подій, що стали символами боротьби за незалежність України.

Висновки

Ми пропонуємо наступні кроки для розвитку краєзнавчого туризму:

1. Розробити інтерактивні карти, які б відображали зміни топонімів та їх історію. Розробка за стосунків завдяки яким можна було по переходу від карти зручно отримати додаткову візуальну інформацію.

2. Встановити додаткові меморіальні знаки та дошки на місцях, що мають історичне значення, зокрема на нових топонімах. Особливо це стосується випадків, коли вулиці перейменовані на честь загиблих героїв України, воїнів – чиї призвіща не були суспільно відомі до війни.

3. Поширювати інформацію про декомунізацію через організацію лекцій, виставок та екскурсій для школярів і туристів. Організовувати позашкільні заходи. За мирних часів повернути систему кружків юних істориків-краєзнавців.

4. Створення окремого меморіального веб-ресурсу з повною інформацію по кожному об’єкту з новою назвою.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України щодо декомунізації: Закон України.

2. Рішення Харківської міської ради: Дані про https://www.city.kharkov.ua/).

3. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації: Інформація https://xap.gov.ua/).

4. Архівні матеріали Харківського історичного музею: Історія формування топонімів. Наукові публікації: «Декомунізація в Україні: перемоги та прогрес» (збірка статей Інституту нації)

5. «Топоніміка Харкова: історія змін у міського середньовіччя»

ПРІЗВИЩА ТА ПРІЗВИСЬКА МІСТА ЧУГУЄВА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Півньова Анна, Решетняк Марина, вихованці гуртка «Літературне краєзнавство» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області, учениці 8 класу КЗ «Чугуївський ліцей №7» Чугуївської міської ради Харківської області

Керівник: Сокрут Алла Миколаївна, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області музею

Історія прізвища – своєрідна жива історія, за якою можна простежити зміни, що відбувалися в мові за сотні років. Прізвище – власна назва, яка становить невід’ємну частину мови і підпорядковується її правилам.

Прізвища доносять до нас безліч забутих, ніким не записаних слів і багато втрачених живою мовою форм. Ім’я роду може розповісти багато цікавого. Унікальні в цьому відношенні саме українські прізвища, походження яких сягає корінням глибоко в історію слов’янських народів. За дослідженнями істориків і філологів, вони є одними з найстаріших у Європі. Так, в XVII столітті майже всі українці мали прізвища.

Опис українських прізвищ та прізвиськ є актуальним дослідницьким завданням.

Метою дослідження є джерела походження прізвищ та прізвиськ окресленого населеного пункту, а саме, історія виникнення українських прізвищ; способи їх творення, особливості семантичного наповнення прізвиськ, соціологічне дослідження серед учнів ліцею щодо найпоширеніших прізвищ.

У результаті проведеного дослідження розглянуто прізвища та прізвиська, що є цікавим лексичним і етнографічним матеріалом, який доцільно використовувати

під час вивчення міста Чугуєва, життя його мешканців, їхніх традицій і звичаїв, головне – мовних особливостей.

Українські прізвища мають дуже розгалужену сферу формування. Інколи за прізвищем визначають ймовірний регіон або навіть місцевість України, з якої виходив предок певної людини. На основі прізвища можна зазначити його рід занять, належність до козаків чи церковнослужителів, звання або чин, або особливу прикмету, давність прізвища. Проте слід зважити й на те, що трактування прізвищ цілком може бути неоднозначним, особливо в плані визначення національності. Так, наприклад, прізвище з тюркським коренем може й не означати, що з-поміж ваших предків були татари. Людину просто могли назвати тюрським словом, оскільки воно було поширене в ті часи (наприклад, *Сагайдак, Сагайдачний,Сагайдаченко* і т.п. – через використання козаками сагайдака зі стрілами). Прізвище – це набуте одразу після народження в спадок від батька або (у передбачених законом випадках) матері офіційно закріплене за конкретним родом незмінне спадкове найменування особи, яке під час реєстрування шлюбу переходить від чоловіка до дружини або навпаки і в офіційній практиці називання в обов'язковому порядку додається до власного імені й назви по батькові [8, с. 87].

Місто Чугуїв розташоване на обох берегах річки Сіверського Дінця, біля впадіння у нього річки Чугівки, що на Харківщині. Воно дістало назву від Чугуївського городища. Назва ця, напевне, походить від татарського слова «чуга», що означає вузький каптан з короткими рукавами. Територія нинішнього Чугуєва і звалася Чугою, що означало – тут живуть люди, які носять чугу.

Місто засноване 10 серпня 1638 року чугуївськими козаками на чолі з гетьманом Яковом Остряницею з метою захисту південних кордонів Російської держави від набігів кочових племен.

Чугуїв був поліетнічним поселенням. Сюди переселялися стрільці, козаки, калмики. Тут залишалися полонені з Прусії (в часи Семирічної війни) і каторжники. Довгий час чугуївців навіть називали «зведенцями» – людьми, прибулими з різних місць.

Слід почати з того, що за часів гетьманування Остряниці у основної маси населення прізвищ не було. Вони в нашому сучасному розумінні були у шляхти. Реєстрові козаки (в дуже обмеженій кількості) стали першими етнічними українцями звичайних кровей (не голубий), у яких з'явилися прізвища, саме завдяки реєстрів.

Нащадки гетьмана, напевно, з якихось причин не надовго осіли на цих землях. А нинішні прізвища більшості чугуївців, на нашу думку, віддзеркалюють не лише довколишню природу, повсякденну працю, побут, суспільно-політичний і економічний лад, матеріальну й духовну культуру, взаємозв'язки з іншими народами, світогляд жителів конкретного населеного пункту, а й звідки переселялися їхні предки. Провівши соціологічне дослідження серед учнів і вчителів ліцею щодо найпоширеніших прізвищ, було згруповано їх за цими джерелами походження, розглянуто232 прізвища.

Таким чином, українські прізвища відзначаються великою різноманітністю як щодо джерел виникнення, так і щодо граматичної будови.

Відіменні прізвища. За спостереженнями Ю. Редька, чоловічі імена стали твірною основою величезної кількості прізвищ: «Основою для творення українських відіменних стало понад двісті власних імен» [7, с. 35]. Чим уживанішим було ім'я, тим більше різновидів прізвищ від нього утворилося. Так, від імені Іван, найпоширенішого серед українського народу, утворилося до 130 найменувань. Від жіночих імен прізвища утворювалися дуже рідко.

Отже, нащадки діставали прізвища від імені батька або діда, і тільки в окремих випадках, коли батько був невідомий або давно помер і весь тягар утримання сім'ї та виховання дітей несла мати, діти діставали прізвища від її імені. Прізвища *Андрейченко, Гриценко, Дмитренко, Іванісенко, Клименко, Лазаренко, Павлюк, Петренко,Омельяненко, Романов, Сидоров,Семененко, Тарасенко та інші,* однозвучні з іменами, були первісно іменами основоположників родів, а згодом стали прізвиськами та прізвищами нащадків, не зазнавши жодної зміни.

Роблячи висновок можемо сказати, що серед досліджуваних прізвищ одну з найбільших груп становлять відіменні – 32 найменування. Усі розглянуті відіменні прізвища були утворені від чоловічих імен.

Прізвища, утворені від назви професії або за соціальною належністю, були пов'язані із соціальною належністю або постійним заняттям свого першого носія. Це були назви, які чітко відрізняли окрему особу від її оточення. Серед досліджуваних нами найменувань, утворені від назви професії або за соціальною належністю, становлять значну кількісну групу – 30 прізвищ.

Народні найменування давніх професій зберігають, зокрема, такі прізвища, як *Бондар, Бондаренко, Гончаров, Ткачов, Шевченко, Шевчук та інші.* До цієї групи також належать найменування Гайдай (застаріле вівчар).

Прізвища, утворені за індивідуальними ознаками перших носіїв, є основою для творення цієї групи прізвищ. Значеннєвий діапазон розглянутих прізвищ, утворених за індивідуальними ознаками першоносіїв, надзвичайно широкий. Зазначені найменування становлять найбільшу групу – 45 прізвищ.

За зовнішніми ознаками людини прізвища могли вказувати на зріст, будову тіла, на дуже розвинену або, навпаки, дефектну частину тіла: *Носик*; на каліцтво або якусь ваду: *Храмцов, Кривцов;* на волосся, зачіску: *Руденко, Чорнявський.*

Прізвище могло також вказувати на вдачу, манеру поведінки або спосіб життя. Масенко Л.Т. виділяє найменування, які походять від назв коней та волів, «володіннями якими було настільки важливою обставиною селянського побуту, що характерні для тварини найменування за мастю чи якоюсь іншою ознакою односельці могли перенести на її господаря» [6, с. 36]. Серед розглянутих нами прізвищ так могли виникнути *Сірий*.

Найзагадковішу групу становлять прізвища, утворені від назв тварин, комах, рослин, явищ природи. Серед розглянутих прізвищ до цієї групи можна віднести й найменування, утворені від: назви тварин: *Козійчук, Волкович;* птахів: *Журавель,Кулик, Лєбєдєв, Синицин, Сичов, Соколов, Стрижак, Півньов, Чегліков, Чижевська, Шпак;* рослин: *Калиниченко, Редько, Рябінін, Сосницька;* страв і

продуктів споживання: *Куліш, Галушка;* природних явищ: *Мороз;* період дня: *Середа.*

Підсумовуючи, можна сказати, що група прізвищ, утворених за індивідуальними ознаками перших носіїв, є найчисленнішою (25 найменувань) і найколоритнішою. Саме ці прізвища найяскравіше відображають національний характер українців, їхні найдавніші вірування.

Вуличні прізвиська здавна були поширені в Україні. *Прізвисько* (вуличне прізвище, кличка) – вид антропоніма: неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу. В українській мові термін прізвисько фіксується з XIV століття й означає найменування, яке іноді дається людині (крім справжнього імені та прізвища) і містить в собі вказівку на певну помітну рису характеру, зовнішності, діяльності, звичок людини.

Поряд з прізвищами у селах продовжували звучати найрізноманітніші прізвиська. Якщо спитаєш про когось, трохи знайомого, то можеш почути у відповідь: «А по-вуличному не знаєте, як звуть?» Багато сільських прізвиськ давали за ремеслом – Коваль, Гончар, Швець, Тесля. Дітей майстра в цьому випадку кликали: Коваленки, Гончаренки, Тесленки. Дружина могла носити інше прізвисько.

Так, наприклад, прізвиська: Теліпайло, Говоруха, Чмихало, Дурноляп, Забігайло – влучне народне слово приклеювалося міцно, передавалося з роду в рід, нерідко втрачаючи свої початкові значення та зміст.

Найбільший розряд становлять прізвиська, що характеризують людину за її особистими зовнішніми чи внутрішніми рисами (Головач, Головчиха, Переверникишка).

Індивідуальні прізвиська значно конкретніші, вони не пов’язуються з родиною, у них ще живий мотив, за яким носій одержав своє прізвисько.

Говорячи про походження сучасних українських прізвищ, не можна оминути вуличні прізвиська, бо це типова особливість сучасного антропонімікону. В українських селах вуличні прізвиська були, набагато вживаніші, ніж так звані паспортні, яких іноді ніхто не знав. Дослідники зазначають, що навіть офіційне закріплення прізвищ не змогло витіснити вуличні прізвиська, які дожили до нашого часу. Одним із найпродуктивніших джерел творення прізвиськ, за нашими спостереженнями, стали офіційні назви осіб або їхніх рідних – прізвища та імена. Причиною для творення прізвиська послугували певні особливості зовнішності людини. За зовнішнім виглядом прізвиська вказують: на колір волосся, вроду, національність, схожість до кіногероїв, якість особливості статури, частин тіла, певні особливості або вади зовнішності.

Прізвища, утворені від назви місця проживання чи походження, не завжди можна встановити. Найменшу групу серед досліджуваних становлять найменування, утворені від назви місцевості, де проживав або звідки походив основоположник роду. Зазначені прізвища вказують: на національне походження: *Поляков*; на назву території: *Волинських, Змієвська, Коломієць, Коломийцев, Полтєв, Ніколаєв, Харківська;* на місце, де хтось проживав: *Глиняний*.

Варто зазначити, що прізвище *Москальов* могло бути первісно найменуванням нащадків росіянина, але, мабуть, походить від прізвища людини, яка служила в російській царській армії, адже москалями в народі називали солдатів. Тож серед досліджуваних прізвищ зазначена група є нечисленною, оскільки містить кілька найменувань.

Дослідження українських прізвищ – це цікава і корисна справа. Адже наші прізвища це не сухий, позбавлений змісту паспортний знак. Це живе слово, пам'ять роду. І якщо одне прізвище несе в собі історію роду, то всі разом складають історію народу.

Дослідивши 232 різновиди прізвищ жителів міста Чугуєва (зокрема ліцею №7), дійшли висновку, що більшість суфіксів, які утворюють українські прізвища, можна поділити на три групи за значенням.

Перша і найпоширеніша група – це патронімічні, тобто суфікси, які вказують на батька, діда (предка) особи. Це суфікси: *-енк, -єнк, -ук, -юк, -ок, -ець*. До цієї ж групи відносяться також патронімічні суфікси *–ов* та *-ев (-єв).* Зона поширення цих форм – уся українська територія, що входила до складу Російської імперії, метрики та особові документи виписувалися російською мовою. Тому немає підстав вважати ці прізвища російськими. Це спільний тип прізвищ. Також до цієї групи відноситься суфікс *-ин*. Ці форми становлять 95 найменувань, або 40,9%.

Друга група – це суфікси, які вказують на імена, назви занять, рослин, тварин, птахів, страв, природних явищ. Це суфікси*: -ун, -ін, -ич, -ак, -ан, -ник, -к,-ук, -ик, -ак, -ар, -ок, -ай*, які становлять 76 найменувань, або 32,7%.

Третя група – це суфікси, які вказують на місце проживання або походження людини *(-ськ, -цьк*). Ці форми становлять 22 найменування, або 9,4%.

Суфікси *-ук, -юк* означали зменшувальну назву й мали значення «син свого батька або підмайстер, помічник, учень». Серед розглянутих нами до таких найменувань належать такі прізвища: *Бордюк, Козійчук, Лавренчук, Павлюк, Сліпінчук, Терпелюк, Шевчук.*

Деякі прізвища у формі повних прикметників із закінченнями в називному відмінку *-ий (-ій)* у чоловічих прізвищах та *-а (-я)* в жіночих утворені морфолого-синтаксичним способом: *Безродний, Сірий*. Такі прізвища як *Сіроштан, Кожедуб, Криворучко* утворені синтаксично-морфологічним способом, тобто у їх творенні відбулося поєднання основи прикметника з іменником.

Решта розглянутих прізвищ утворені за допомогою різних суфіксів, кожен з яких представлений кількома прикладами. Від дієслівної основи за допомогою суфікса *-ник* утворилося прізвище, що вказує на заняття. Використовувався й суфікс -к-: *Бойко, Гунько, Коркішко, Редько, Шумейко, Бірка, Селевко*. Вони мають дещо зменшувально-іронічний відтінок.

Суфікси *-ак, -ик* вживають у прізвищах на означення здебільшеності чи згрубілості і є виразником зневажливого, іронічного або фамільярного ставлення: *Русак, Шпак, Стрижак, Вітряк, Коров'як, Олійник, Носик, Зіник, Сірик, Пасічник.*

Таким чином, розглянуті прізвища найчастіше творилися морфологічним способом. На першому місці – суфіксальні форми. Найтиповішими є прізвища з суфіксами *-енк-о*, що розвинулися з форм середнього роду здрібнілих

прикметників із суфіксом *-еньк-ий* або утвореним способом поєднання іменникових основ на *-ен* і рефлексів суфікса *-к*. Одну з найбільших груп також становлять найменування, утворені лексико-семантичним способом. Прізвища на *-енк,-ов, -ев (-єв)*, що побутують у місті Чугуєві, утворювались від особових імен, географічних назв та прізвиськ апелятивного походження.

Знати топоніміку свого краю повинна кожна людина, бо це її історія і коріння життєдіяльності. Прізвище – це важлива родова спадкова назва особи, без якої вже протягом кількох століть не обходиться жодна людина. Його поява зумовлена потребами розвитку суспільства. Воно виникло й офіційно закріпилось як естафета роду, яка передається від покоління до покоління і зберігає в особі інформацію для нащадків про економічне, політичне і культурне життя наших предків.

Список використанних джерел:

1. Белей Л. Літературно-художня антропонімія // Українська мова і література в школі. – 1993. –№ 7.Прізвища // Жовтень. – 1987. – № 6.

2. Вихованець І. Р. Таїна слова.–К.: Радянська школа, 1990.

5. Желєзняк І. М. До історії українських прізвищ // Мовознавство. – 1976.

6.Масенко Л. Т. Українські імена і прізвища. — К.: Т-во «Знання» УРСР, 1990.

7. Редько Ю. К. Довідник українських прізвищ. – К.: Радянська школа, 1969.

8. Худаш М. Л. З історії формування і становлення українських прізвищ // Мовознавство.– 1969.– № 2.

ТОПОНІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В МІСТІ ЗЛАТОПІЛЬ

Подушкін Ярослав, **Логвиненко Микита**, вихованці гуртка «Юні туристи-краєзнавці»
КЗ «Златопільський будинок дитячої та юнацької творчості
Златопільської міської ради Харківської області»
Керівник: Крашеніннікова О. О., керівник гуртка «Юні туристи-краєзнавці»
КЗ «Златопільський будинок дитячої та юнацької творчості Златопільської міської ради
Харківської області»

Історія міста Златопіль. Златопіль – наймолодше місто в Україні з незвичайною долею. За свою історію він був і транзитним Шляхом чумаків в XVI - XVII ст., і полем бою з татарськими кочівниками в XVII ст., і селищем залізничників в XIX ст., і містом-супутником хімічного заводу в XX ст.

Місто Златопіль знаходиться у самому серці Харківської області. Сьогодні – це перспективна громада аграріїв, підприємств з переробки зернових культур, виробництва молочних продуктів, виготовлення металопластикових конструкцій, а також місто цікавих туристичних подій, в якому завжди раді гостям і туристам з усіх куточків країни.

Місто Златопіль має ще одну неофіційну назву – Лихачове. Вона походить від назви залізничної станції, яка була названа на честь місцевих поміщиків.

За переказами, дворянський рід Лихачових бере початок від литовського шляхтича Олега Богуславича Лиховця (Лиховський), який виїхав з Литви в 1426 році. Після хрещення він отримав ім'я Олексій і прізвисько Лихач. У XVII столітті багато Лихачових служили стольниками і воєводами у слобідських полках. Рід

Лихачових був численним та розгалуженим. Історія династії Лихачових на Златопільській землі починається з Дмитра Івановича Лихачова, поручика царської армії, який служив командиром артилерії в Олексіївській фортеці. У 1775 році йому були виділені землі неподалік, в селі Сиваш. Олексіївська фортеця входила до складу Української укріпленої лінії. Ця оборонна лінія була побудована за наказом Імператриці Анни Іоанівни, для захисту південних кордонів Російської імперії від татарських набігів. На сьогодні з 18 фортець збереглися лише 10, які були розташовані від Дніпра до Сіверського Дінця через кожні 15-20 кілометрів.

Олексіївська фортеця знаходиться неподалік від міста Златопіль. Вона була побудована однією із перших в 1731 році, до 1738 року називалася – Берецька.

Династія Лихачових міцно закріпилася на землях теперішнього міста Златопіль. Своєю діяльністю вони зробили великий внесок в економічний розвиток нашого регіону і селища Лихачове. Лихачови були дуже прогресивними та хазяйновитими господарями. Вони займалися вирощуванням зернових культур, розведенням худоби, володіли винокурним і цегляним заводами.

У 1869 році на землях Олександра Федоровича Лихачова була побудована залізнична станція третього розряду. На ній були створені умови для поповнення запасів дров, вугілля, води. З цією метою був побудований спеціальний водогін від села Сиваш, а на станції споруджена водогінна вежа.

Спершу станцію було названо Олексіївська, а після смерті Олександра Федоровича у 1887 році, перейменовано на його честь на Лихачове. Назва зберіглася і до сьогодні. З тих пір і зародився хутір Лихачове. Костянтин Олександрович, його син, заснував біля залізничної станції Лихачове один з перших в повіті газогенераторний млин з новітнім технічним обладнанням. Основним видом продукції на цегельному заводі, який перейшов йому у спадок, була червона цегла, до складу якої, за спогадами колишніх працівників, добавляли лушпиння з насіння соняшнику. Він був зразковим господарем, одним з кращих в Зміївському повіті. Костянтин Лихачев ставив досліди з сільськогосподарськими культурами, купував новинки сільськогосподарської техніки, сам керував локомобілем, паровою молотильною машиною, паровим пресом. Відомо, що в Сиваському маєтку у нього був автомобіль марки Бенц. Відомо, що це був перший легковий транспорт на нашій землі.

Наступна хвиля розвитку прийшлася на 30-ті роки XX сторіччя. В робітничому селищі, при станції Лихачове, велося активне будівництво: механіко-транспортна станція, нафтобаза, елеватор, склади, їдальня, медичний пункт, клуб, бібліотека, школа, радіовузол. У 1952 році Лихачово було перейменовано на селище Первомайський. З 1957 року селище Первомайський було віднесено до категорії населених пунктів міського типу. З виділенням землі під селище міського типу стала формуватися стара частина міста (сучасні вулиці Комунальна, Перемоги, Хлібна, Копцова, Героїв праці, Садова, Юр'їва, Мічурина, Нова, провулки Миру, Копцова, Героїв праці, Мічуріна). В березні 1963 року було укладено фундамент 16-квартирного житлового будинку № 8 по вул. Гагаріна. В квітні розпочалось будівництво житлових будинків на вулиці, що тоді називалась

«Больничной» (на початку 50-х років тут було виділено ділянку для будівництва лікарні, згодом плани змінилися, а вулицю перейменували в честь Юрія Гагаріна). Першим кварталом стали будинки будівельників (вул. Будівельна), що перетинається з вул. Губкіна. Це так званий «п'ятий участок», бо під цим номером відбувалася його забудова на початку шестидесятих. Вже в вересні 1963 року відбулося перше новосілля в новому двоповерховому будинку по вулиці Гагаріна, 4. У січні 1965 року селище стало адміністративним центром новоствореного Первомайського району. В цьому ж році було розпочато будівництво першого мікрорайону майбутнього міста. 4 листопада 1965 року розпочало своє життя нове місто – чотири п'ятиповерхових будинки на 342 сім'ї.

До 1968 року вже було збудовано мікрорайон, де поселилися хіміки, будівельники, буровики, енергетики. Назви вулиць: Молодіжна, Комсомольська, Дружби. Чисельність населення міста, згідно з переписом 1969 року, становила 15,5 тис. жителів. Це був час інтенсивного розвитку, відкривалися нові виробництва: ТЕЦ хімзаводу, введена в дію друга черга заводу ЗБК-2, побудовані хлібозавод, харчосмакова і овочева фабрики. Першу енергію ТЕЦ дала в 1972 році. Чисельність населення міста за 10 років збільшилася вдвічі і досягла (станом на 15.01.1979 р.) 31,8 тис. жителів. За період до 1991 року в місті були побудовані 4 житлових мікрорайони, число жителів досягло 38 тис. чол.

На цей час тривала війна в Афганістані з 1979 до 1989 року. Це був масштабний військовий конфлікт між урядовими силами Демократичної Республіки Афганістан, підтриманими Радянським Союзом, і моджахедами — опозиційними повстанцями, яких підтримували США, Велика Британія, Пакистан і Саудівська Аравія. Історія свідчить, що через жахіття війни в Демократичній Республіці Афганістан пройшло понад 200 військово-службовців із міста Первомайський. На жаль, 4 з них віддали своє життя: Юрій Давидчук, Василь Кіндяков, Валерій Кондратьєв, Андрій Сітніков. Лейтенант Валерій Кондратьєв брав участь у 5 бойових рейдах, розвідках та 10 супроводах військових колон. Загинув 24 грудня 1987 року під час патрульної служби, коли БТР потрапив під шквальний вогонь противника біля Кабулу під час спроби затримати військовослужбовців, які порушили комендантську годину. Валерій похований на центральному міському кладовищі м. Первомайський. На честь Валерія Кондратьєва названо одну з вулиць у м. Первомайський, на якій розташована школа №5, в якій він навчався. Його життя та героїзм – приклад відваги та самопожертви в ім'я обов'язку.

Надра Первомайського району виявилися багатими на кам'яну сіль та газ, це посприяло будівництву потужного Хімічного комбінату. Розвідані запаси кам'яної солі Єфремівського родовища за оцінками Державної комісії по запасах природних копалин становили понад 570 млн. тонн. Даної кількості солі було б достатньо для експлуатації підприємства протягом 500 років.

Державне підприємство Хімпром – було одним з найбільших підприємств України, що випускало десятки найменувань продукції. Загальна площа підприємства складала 430 гектарів. На підприємстві працювало майже сім тисяч людей. До 1990 року підприємство працювало стабільно і стрімко розвивалося

разом з містом. В 1991 році Первомайському було надано статус міста обласного значення. За період до 1991 року у місті збудовані 4 жилих мікрорайони, чисельність мешканців 38 тисяч.

Але з 1991 року рівень використання потужностей Хімзаводу почав постійно зменшуватись. Через розпад СРСР, порушення економічних зв'язків з рядом країн СНД, скоротилися ринки збуту продукції підприємства. До того ж, зростання цін на сировину і, особливо, на енергоресурси зробило продукцію Первомайського ДП «Хімпром» неконкурентноспроможною у порівнянні з аналогічною продукцією інших країн-виробників. Неспроможність керівництва підприємства реалізувати комплекс заходів щодо модернізації та реконструкції виробничих процесів призвели до банкротства заводу. Це призвело до того, що з 2007 року Первомайське ВО «Хімпром» знаходилося в процесі судової санації, а у 2011 році його було закрито. 8 тисяч безробітних, тотальна біднота, заборгованості по комунальних платежах. Люди почали масово виїжджати з міста.

З 2013 року місто офіційно отримало статус депресивного. Від колишнього гіганта промисловості нам залишилися руїни. Але не дивлячись на те, що місто та люди лишилися свого основного годувальника і тисячі людей залишилися без роботи, наше місто та люди в ньому знайшли в собі сили жити і розвиватися далі.

І перше, що почало розвиватись – це малий бізнес. Поступово місто повертається до найприбутковішої справи Лихачових-аграріїв, переробки зернових. Люди, які залишилися тут, мріють зробити місто комфортним для життя. Навіть сьогодні, до нас приїжджають туристи з усієї України на руїни Хімпрома, щоби взяти участь у рольовій грі «Їжа та Патрони», яку проводить ігрова федерація. Також знаходяться відчайдушні сміливці, що стрибають зі 120-метрової вежі з тарзанки – 4 секунди вільного падіння. На місці, де добували глину для цегли, у 2019 році був побудований мототрек, і щороку на ньому проходять Обласні змагання з мотокросу.

Олексіївська фортеця є місцем організації заходів різного характеру навіть через 290 років. У 2011-2013 роках тут проводився етнофестиваль «Олексіївська фортеця», що супроводжувався масовими шоу, виступами колективів самодіяльності, виставками та реконструкцією боїв. З 2017 року фортеця є відправною точкою в щорічному велотурі по фортецях Слобожанщини «Tour De Fort». Наразі культурно-масові заходи в фортеці не проводяться у зв’язку з агресією росії з безпекових міркувань.

У місті регулярно проходять спортивні заходи: «Западня трейл», «Слобожанський дуатлон», «Перекотиполе», «Біг для всіх». У серці міста в Палаці культури «Хімік» проходять молодіжні фестивалі: «Майка-фест», «Первомайська весна», «Терра фест», «Золота осінь», та «Покемон-фест».

Нові назви вулиць. У зв’язку із збройною агресією Російської Федерації проти України та з метою викорінення з простору України проросійської / комуністичної та іншої символіки, невідповідності назви вимогам Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та необхідності приведення назви міста Первомайський у відповідність вимогам Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного

(нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», Первомайською міською радою розпочата процедура розгляду питання щодо перейменування міста Первомайський.

19 вересня 2024 року Верховна Рада прийняла важливе рішення про перейменування 327 населених пунктів в Україні. Зокрема місто Первомайський Харківської області було перейменовано на Златопіль.

Чому Златопіль? Назва «Златопіль» вказує на багатство місцевості, на честь родючості нашого краю. Золоті поля (лани) – символ родючості та достатку.

Керуючись Законом про декомунізацію, було перейменовано деякі вулиці нашого міста. Наприклад, вул. Маршала Гречка перейменована на вул. Єдності, ймовірно, тому що з'єднує мікрорайони міста 1/2 з 4, а 3 з 6, а ще символізує ідею Соборності України, об'єднання західної і наддніпрянської частин України.

Вул. Леніна перейменована на вул. Соборну на честь храму Казанської ікони Божої Матері. Під час більшовицької влади, його було зруйновано та побудовано кінотеатр «Юність». За часів незалежності України, почалося відродження храму. Більше десяти років відбудовувався храм під керівництвом о. Іоанна (Гафіча). Зараз цей храм став центром православної віри в місті Златопіль, а також прекрасною архітектурною спорудою.

Вул. Жовтнева перейменована на вул. Світанкову, символізуючи новий етап розвитку громади, а ще тому що ця вулиця розташована на самому сході міста і першою зустрічає промені сонця зранку.

Вул. Бугайченка перейменована на вул. Ринкову, тому що поруч міський ринок.

Вул. Космонавта Комарова перейменована на вул. Центральну, тому що розділяє стару частину міста з приватними забудівлями і нову частину міста з багатоповерхівками.

Просп. 40 років Перемоги перейменований на просп. Незалежності на честь проголошення Незалежності України в 1991 році.

Вул. 20 років Жовтня перейменована на вул. Героїв Праці на честь працьовитих мешканців міста, а пізніше перейменована ще раз на Аграрну, тому що на цій вулиці знаходяться приватні будинки та городи городян.

Вул. Петровського перейменована на вул. Народну, щоб підкреслити її значення для громади.

Вул. Радянська перейменована на вул. Спортивну, оскільки поруч розташований спортивний об'єкт – стадіон «Колос», на якому проводяться різні міські змагання.

Вул. Колгоспна перейменована на вул. Селянську, щоб відобразити історію місцевих жителів.

Вул. Первомайська перейменована на вул. Травневу – україномовний варіант назви.

Вул. В.В. Докучаєва перейменована на вул. Козацьку, тому що місто пов'язане з історією козацтва, козацькими фортецями Української оборонної лінії. Вул. Комунальна перейменована на вул. Міську, тому що ця вулиця знаходиться біля залізничного вокзалу з боку міста, з іншого боку колій – промзона.

Вул. Н. Крупської перейменована на вул. Хлібну, тому що на ній був розташований хлібоприймальний пункт і елеватор.

Вул. В.С. Ульянова перейменована на вул. Родинну, ймовірно, що в кожному приватному домі, подвір'ї роками зберігаються родинні спогади.

Вул. Мічуріна перейменована на вул. Ботанічну, тому що в цьому районі розташоване лісне господарство, в якому вивчають лісові насадження.

Вул. Комсомольська перейменована на вул. Юності, тому що на цій вулиці розташований ліцей №3 і спортивний комплекс «Колос».

Вул. Гагаріна перейменована на вул. Квітневу, тому що в приватному секторі багато квітів біля будинків, квітучих дерев навесні.

Вул. Ломоносова, вул. Менделєєва, вул. Тургенєва були перейменовані відповідно на вул. Академічну, вул. Наукову, вул. Літературну на близькі за значенням нейтральні назви, не пов'язані з росією іменами.

Вул. Широнінців перейменована на вул. Захисників України. Була названа на честь солдатів взводу під командуванням лейтенанта Петра Широніна (широнінців), що в березні 1943 прийняли бій із чисельно більшими силами німецької армії біля села Таранівка Харківської області в ході Другої світової війни. Тепер це просто вулиця Захисників України, без згадування прізвища командира взводу.

Вул. Пушкіна перейменована на вул. Григорія Сковороди на честь відомого українського філософа-містика, який викладав поетику в Харківському колегіумі і мандрував Слобожанщиною. Згодом поезії, написані в цих мандрівках, увійшли до збірки «Байки Харківські». На честь 300-річчя українського просвітителя-гуманіста, поета й педагога 29 жовтня 2022 року висадили 30 дерев на алейках 1/2 мікрорайону (місцева назва – «Бродвей»). До висадки дерев долучилися і місцеві мешканці, і гості з Харкова. Як стверджує харківський архівний дослідник Андрій Парамонов, мандрівний філософ бував на території Первомайської громади, бо саме з Олексіївки був родом його улюблений учень Михайло Коваленський, ім'я якого зараз носить міська бібліотека.

Список використаних джерел

1. Андрій Антонов, Андрій Парамонов. Сади і парки Харківської губернії. — Харків: Видавничий дім «Райдер», 2008. — 176 с.

2. Горбоносов В., Парамонов А. Дорогами Сковороди. Слобідська Україна. — Харків: Видавництво «Точка», 2022. — 216 с. — ISBN 978-617-7856-59-6.Парамонов А. Григорій Квітка-Основ'яненко: від Основи до Харкова. — Харків : Видавець Андрій Парамонов, 2023. — 128 с. — ISBN 978-617-8356-01-9.

3. Енциклопедія прізвищ Харківської губернії. Том 1. – 286 с.

4. Енциклопедія прізвищ Харківської губернії. Том 2.

5. Заїка Г.П. Українська лінія: Монографія.– К.-Полтава: Археологія, 2001.– 88 с.

6. Історія Чугуївського полку / уклад. Левченко А., Парамонов А. – Харків: Харківський приватний музей міської садиби, 2008. – 287 с.

7. Парамонов А.Ф. Енциклопедія прізвищ Харківської губернії /Том 2.

8. Про вплив генерал-полковника Миколи Ватутіна на хід бойових дій під Харковом у лютому-березні 1943 року // Вперше чесно про катастрофічні наслідки рішень командувача Південно-Західним фронтом М. Ф. Ватутіна ...Поміщицька родина наприкінці XVIII – XIX ст. (на прикладі родини Самборських-Малиновських-Розенів)

Інтернет ресурси

1. Алея на честь ювілею Г.С. Сковороди. https://mayday.com.ua/u-pervomajskomu-visadili-aleyu-na-chest-yuvileyu-skovorodi/

2. Звід пам'яток історії та культури України: Харківська область. м.Люботин, м. Первомайськ і Первомайський район https://www.academia.edu/103742993/Звід_памяток_історії_та_культури_України_Харківська_область_м_Люботин_м_Первомайськ_і_Первомайський_район

3. Місто Первомайський: історія та ребрединг https://multisport.kh.ua/news/598-2015-11-29-19-34-28.html

4. Перелік нових назв вулиць, провулків, проспектів Первомайської МТГ https://zlatopil-rada.gov.ua/news/1724305065/

5. Постанова про перейменування міста Первомайський на Златопіль https://zlatopil-rada.gov.ua/news/1726743067/

6. Україна Харківська область Лозівський район Первомайська міська громада https://maps.visicom.ua/c/36.21684,49.40474,16?lang=uk

7. Лихачове (станція) https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Лихачове_(станція).

ДЕЯКІ ТОПОНІМІЧНІ ЗМІНИ В ОСНОВ'ЯНСЬКОМУ РАЙОНІ ХАРКОВА

Позов Михайло, учень 6 класу КЗ «Харківська спеціальна школа імені В. Г. Короленка» Харківської обласної ради

Керівник: Білоусов Олександр Миколайович, директор, учитель історії КЗ «Харківська спеціальна школа імені В.Г. Короленка» Харківської обласної ради

Я живу в Основ'янському районі міста-героя Харкова і мене зацікавила історія походження назв цього куточку міста.

Основ'янський район утворений 26 січня 1919 року, займає площу 45,3 кв. км (14,8% загальної площі м. Харкова). Раніше він мав назви Петинсько-Журавлівський (1919-1924), Червонозаводський (1924-2016). Межує з Шевченківським, Київським, Салтівським, Новобаварським районами. Населення 90,6 тис. чол. (6,3 % населення м. Харкова).

Історія Основи тісно пов'язана з більше ніж 370-річною історією Харкова. Передмістя Харкова складалися з окремих хуторів, так званих «підварків», зокрема, Клочківки, Іванівки, Основи. Село Основа, в якому було 56 дворів з 103 хатами, було розташоване на південній околиці міста [1]. Видатний харків'янин, письменник Григорій Квітка-Основ'яненко (1778-1843) переказував давню оповідь, за якою слободу Основа заснував його прадід Андрій Квітка в 1646 році. Як мешканець Основи, Григорій Квітка взяв собі літературне прізвище Квітка-Основ'яненко. Всьому світу відомі його твори «Шельменко-денщик», «Сватання на Гончарівці», «Конотопська відьма» та ін.

В Основ'янському районі налічується 405 вулиць, провулків, в'їздів [2]. Звичайно, дослідити відразу походження назв вулиць неможливо, а тому я вибрав вулиці, провулки безпосередньо неподалік місця мого проживання. Це – провулок Ризький. Ризький провулок заснований в XIX ст., пролягає від вулиці Валдайської

до вулиці Харківської, має довжину 500 метрів. До 1958 року носив назву Карпівський. Назву одержав від Риги – столиці Латвії.

Вулиця Павла Тичини (довжина 2,8 км), колись мала назву Чуніхінська (Чуніхін – це прізвище харківського землевласника). У 1958 році була перейменована на Валдайську, а в 2024 році одержала назву в честь українського поета Павла Тичини. Вулиця Павла Тичини виступає в ролі районоутворючої, бо від неї починаються різні вулички, провулки. Так, вулиця Вокзальна (довжина 1350 м) пролягає від вулиці Павла Тичини до проспекту Аерокосмічного (колишня назва - проспект Гагаріна). Заснована в 1910 році, а назва пов'язана з тим, що на ній знаходиться вокзал залізничної станції Основа. Є ще декілька вулиць у цьому районі, назви яких пояснюються будівництвом залізниці на Донбас, а саме:

Заводська вулиця (довжина 1620 м) пролягає від залізничного полотна до Аерокосмічного проспекту. Дата створення вулиці – 1929 рік.

Деповська вулиця (довжина 600 м) заснована в 1910 році у зв'язку з будівництвом Північно-Донецької залізниці.

Бригадна вулиця (довжина 850 м) пролягає від вулиці Деповської до провулку Довгоочікуваного. Назву одержала, ймовірно, від бригад, які будували залізницю.

Паралельно Ризькому провулку пролягають дві вулиці, які мають «біологічні» назви. Зелена вулиця (довжина 1400 м) пролягає від вулиці Павла Тичини (Валдайської) до вулиці Хорольської. Заснована в 1890 році, а назву одержала від великої кількості зелених насаджень (дерев, кущів). Вулиця Паркова (довжина 1200 м) також бере початок від вулиці Павла Тичини до вулиці Хорольської. Дата її виникнення в літературних джерелах не позначено, але, можливо, що вона була започаткована одночасно з вулицею Зеленою. І хоча на зазначеній вулиці ніякого парку немає, але вона теж має багато зелених насаджень, зокрема, фруктових дерев, які красиво цвітуть весною, а восени радують мешканців вулиці своїми плодами. Також від вулиці Павла Тичини починається вулиця Штерівська (довжина 350 м), яка з'єднується з Харківською вулицею нашого району. Штерівська вулиця заснована у 1929 році як вулиця Пушкінська, а потім, у 1936 році перейменована на сучасну назву. Історію виникнення назви цієї вулиці мені знайти не вдалося, але я думаю, що назва пішла від першого господаря вулиці, який мав прізвище Штер. Ще одна вулиця у нашому районі пов'язана з назвою міста Харкова – це вулиця Харківська, розташована паралельно вулиці Павла Тичини (Валдайської). Довжина її 1500 м, пролягає від вулиці Деповської до вулиці Агрономічної. Раніше мала назву Холмская, а з 1929 року носить назву Харківська. Ось такі мої перші результати знайомства з наукою топонімікою.

Список використаних джерел:

1. Дяченко М.Т. З історії Харківських вулиць і площ. Харківське книжкове видавництво, 1961. – 210 с.

2. Харьков. Справочник по названиям. 7000 улиц, площадей, скверов, районов…/ Составители: Е.Н. Дмитриева, Е.В. Дьякова, Н.М. Харченко; под общ. ред. С.М. Куделко – Харьков: «Издательство САГА», 2011. – 432 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ДЕКОЛОНІЗАЦІЇ ТОПОНІМІЇ ХАРКОВА ТА ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Помогайбо Аріна, учениця 9- Г класу КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»
Керівник: Харченко Оксана Валеріївна, вчитель історії та правознавства КЗ «Харківський ліцей № 152 Харківської міської ради»

Дана робота – спроба проаналізувати особливості процесу деколонізації Харкова та Харківської області на сучасному етапі.

Повномасштабне російське вторгнення загострило питання присутності пов’язаних із Росією топонімів у населених пунктах України. Тема дерусифікації регулярно порушується як на місцевому, так і на загальнонаціональному рівнях.

В Україні набув чинності Закон про декомунізацію. Забороняється радянська символіка, засуджується комуністичний режим, відкривають архіви радянських спецслужб. Паралельно з перейменуванням міст із радянськими назвами виникає питання надання вулицям імен загиблих військових. Це не лише данина історичним постатям, а й вшанування пам’яті тих, хто віддав життя за Україну, увіковічуючи їхні імена в нашій історії. Росія жорстоко нищить квіт нашої нації, найкращих людей, які стали на захист країни у 2014 році та ціною власного життя рятували українські міста від окупації з 2022 року. Пройшовши горнило важких боїв, Герої стали частиною історії. Їхні імена закарбувалися в харківських топонімах.

Мета дослідження: розглянути та дати загальну характеристику процесу деколонізації топонімії Харкова та Харківської області на сучасному етапі.

Завдання дослідження:

- проаналізувати нормативно-правову базу проблеми;
- розглянути основні напрями деколонізації топонімії;
- з’ясувати тенденції політики декомунізації.

Об'єкт дослідження: процес деколонізації топонімії Харкова та Харківської області.

Предмет дослідження: з’ясування основних напрямків топонімічної політики місцевого самоврядування на сучасному етапі.

В Україні набули чинності закони, що передбачають процес декомунізації в країні. Зокрема, це закон «Про засудження комуністичного і націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні і заборону пропаганди їхньої символіки», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років» і «Про правовий статус і пам'ять борців за незалежність України у XX столітті» [2]. Цими документами в Україні забороняють радянську символіку, засуджують комуністичний режим, відкривають архіви КДБ і визнають борцями за незалежність України воїнів УПА. Закони опублікували 20 травня 2015 р. в парламентській газеті «Голос України». Верховна Рада ухвалила закони 9 квітня 2015 р. президент Петро Порошенко

підписав їх 15 травня 2015 р. Підписуючи ці закони, Порошенко заявив, що найближчим часом до Верховної Ради буде подано проект закону, спрямований на усунення колізій, які можуть бути використані для зловживання нормами нового законодавства, порушення прав і свобод людини і громадянина, зокрема в частині свободи наукових досліджень, міжнародної співпраці та діалогу» [2].

Президент Володимир Зеленський 24 жовтня 2023 р. підписав закон «Про дерадянізацію порядку вирішення окремих питань адміністративно-територіального устрою України». Закон прибирає чинне з 1981 року радянське регулювання питань адмінтерустрою, встановлює чіткі процедури віднесення населених пунктів до категорії міст, селищ сіл, закріплює на рівні закону процедуру найменування та перейменування населених пунктів, спрощує процедури встановлення меж населених пунктів тощо» [8].

Результати досліджень свідчать, що нині у Харкові 34 топоніма закарбували імена полеглих захисників та захисниць. Назва вулиць іменами бійців та бійчинь, які віддали життя за суверенну Україну, - гідне вшанування загиблих. Всі полеглі – не цифри у статистиці: вони жили, мали плани, мрії, любили нашу землю. Мусимо їх пам’ятати й шанувати.

Станом на 2024 рік, за даними карти, створеної «Меморіал» та «ЛУН Місто», в Україні понад 200 вулиць перейменовані на честь Захисників і Захисниць, загиблих у російсько-українській війні. Процес перейменування триває поступово, але має свої складнощі [6]. Харків та Харківська область стикаються з необхідністю масово змінювати назви об’єктів топоніміки на своїй території.

Спочатку, у 2015 році, було прийнято Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». Із його появою виникла необхідність не тільки прибирати пам’ятники радянським діячам і радянську символіку, але й перейменовувати провулки, вулиці, райони та населені пункти. Зокрема, в обласному центрі – місті Харкові – з моменту набрання чинності цього Закону було перейменовано 7 районів, 6 станцій метро та більш ніж 250 вулиць, назви яких містили символіку комуністичного тоталітарного режиму [4].

Не очікуючи прийняття закону, яким би регулювалися перейменування пов’язаних із Росією топонімів, активність почали проявляти громадськість та місцева влада. «Стихійні перейменування» розпочалася ще навесні 2022-го, саме тому вже можна підбити проміжні підсумки, як цей процес відбувається в громадах регіону. Аби мати можливість порівняльного аналізу ситуації із перейменуваннями між громадами області, було розроблено методологію, якою передбачено три рівні залученості громадськості до процесу «деколонізації» - високий, середній та низький [4]. Оскільки топоніміка є вкрай важливим фактором для формування національної самосвідомості та самоідентифікації, її слід значно ширше застосовувати у формуванні не тільки урбанімічного, а й культурного простору Харкова. Звичайно, мова не йде про використання топоніміки як ідеологічного інструментарію часів побудови комунізму, що призвело до суцільного вимивання з символічного середовища історично значущих назв. Натомість, слід звернути увагу на урбанімічний простір, як на один з майданчиків

для формування ідеології демократичної держави, що реалізується через соціальні та державні механізми налагодження консенсусу та примирення. Імпульсом до вивільнення урбанонімічного середовища Харкова від радянських заідеологізованих назв може стати Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», що прямо забороняє використання імен радянських партійних та державних діячів, пропаганду комунізму й нацизму, та їх символів у публічній площині [14].

Список використаних джерел

1. Вулиці наших Героїв: чиї імена увіковічнені в Харкові [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://nakypilo.ua/teksty/viina/vulytsi-nashykh-heroiv-y-kharkovi/
2. В Україні набув чинності закон про декомунізацію - портал новин LB.ua [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/news/2015/05/21/305610_ ukraine_vstupil_silu_zakon.html
3. В Україні перейменують усі міста і вулиці з радянськими назвами - портал новин LB.ua [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/society/ 2015/04/09/301444_ukraine_pereimenuyut_goroda.html
4. Деколонізація топонімії: як відбуваються перейменування в міських громадах Харківської області - портал новин LB.ua [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://lb.ua/blog/observatory_democracy/558884_dekolonizatsiya_toponimii_yak.html
5. Дерусифікація Ізюма: у місті перейменовано 19 вулиць – Главком [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: https://glavcom.ua/country/society/derusifikatsija-izjuma-u-misti-perejmenovano-19-vulits-898032.html
6. Дерусифікація має сенс: вшанування героїв та позбавлення радянської спадщини – Ветеран Медіа [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://veteranmedia.org/ derusyfikacziya-maye-sens-vshanuvannya-geroyiv-ta-pozbavlennya-radyanskoyi-spadshhyny/
7. Перейменування у Харкові: на честь кого названі вулиці у місті [Електронний ресурс] / Режим доступу до ресурсу: https://suspilne.media/kharkiv/799871-perejmenuvanna-u-harkovi-na-cest-kogo-nazvani-vulici-u-misti/
8. Перейменування вулиць у Харкові: письменники б'ють на сполох – Главком [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://glavcom.ua/country/ society/perejmenuvannja-vulits-u-kharkovi-pismenniki-bjut-na-spolokh-1011859.html
9. Про засудження та заборону п... [Електронний ресурс] | від 21.03.2023 № 3005-IX / Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-IX#Text
10. У Харкові найбільший район перейменували з Московського на Салтівський і змінили пов'язані з РФ назви трьох вулиць | Новини Еспресо [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://espreso.tv/u-kharkovi-naybilshiy-rayon-pereymenuvali-z-moskovskogo-na-saltivskiy-i-zminili-povyazani-z-rf-nazvi-trokh-vulits
11. У Харкові перейменовано 65 вулиць і провулків, пов'язаних із Росією – Главком [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: https://glavcom.ua/country/politics/u-kharkovi-perejmenovano-65-vulits-i-provulkiv-povjazanikh-iz-rosijeju-982617.html
12. Хорошковатий, О. В. Топоніміка міста Харкова : історія перейменувань [Електронний ресурс] : доп. на краєзнав. читаннях в Харків. держ. наук. б-ці ім. В. Г. Короленка, 31 серп. 2004 р. / Хорошковатий Олексій Володимирович. - Електрон. текстові дані. - Харків : ХДНБ, 2014.
13. [електроний-ресурс] /Режим доступу до ресурсу: 160517-01-11-zagal-181-rozp.pdf https://kharkivoda.gov.ua/content/documents/808/80788/files/160517-01-11-zagal-181-rozp.pdf
14. [електроний-ресурс] /Режим доступу до ресурсу: The-Toponymy-of-the-Post-Soviet-Kharkiv-on-the-Way-to-the-Decommunization-M.-Takhtaulova.pdf https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/The-Toponymy-of-the-Post-Soviet-Kharkiv-on-the-Way-to-the-Decommunization-M.-Takhtaulova.pdf

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ БАЛАКЛІЯ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проценко Олег, учень Вербівського ліцею Балаклійської міської ради Харківської області, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» Балаклійської міської ради Харківської області
Керівник: Капустянська О.І., вчитель історії Вербівського ліцею Балаклійської міської ради Харківської області, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» Балаклійської міської ради Харківської області

Історія виникнення міста нерозривно пов'язана з історією заселення Слобідської України. В кінці XV – на початку XVI століття, коли для охорони південних кордонів Російської держави від спустошливих набігів створювалась військова служба, сторожові пости, засічні лінії.

У 1663 р. приїхав у Бєлгород козачий атаман Яків Степанович Чернігівець і прохав дозволу поселитися з своїми українськими задніпрянськими переселенцями на татарських перелазах по р. Дінцеві на гирлі річки Буликлеї. Пройшов тільки один рік, і той же Чернігівець докладав воєводі у Бєлгороді, що місто він уже сам збудував, назвав його Балаклеєю і що у нього у кріпості та на «посаді» поселилося у 150 дворах 200 сімейств і це число без перестанку збільшується". Річка, від якої взяло назву нинішнє місто, була названа татарами «Буликлея», що означало по-татарському «рибна річка».

Про це ж зберігаються свідчення й одного з перших літописців Слобожанщини Філарета, який наводить розповідь протоієрея, що прибув разом з козаками: «У минулому (1663) році як ми прийшли під государеву руку з-за Дніпра з тестем свої з бувшим полковником Яковом Чернігівцем, зайняли на пустому місці по р. Донець греблю і побудували млин. На польовій м. Балаклія побудували ми з тестем своїм для кріпості від військових людей місто і для води греблю».

Балаклія була заснована у 1663 р. як козацька слобода, 1670 р. по 1677 р. вона була полковим містечком, з 1677 р. – сотенне поселення. У 1765 м. Балаклія стає центром Балаклійського комісарства Ізюмської провінції Харківського намісництва.

До складу комісарства входили Зміїв, Андріївна, Попівка, Криничне, Бишкин, Лиман та ін. З населенням 9989 чол.

У 1796 р. Балаклію було передано військовому відомству, населення віднесено до стану військових обивателів. Із цього часу вона стала називатись Ново-Серпуховим (за ім'ям полку, що прибув з підмосковного Серпухова на постійне місце дислокування).

У 1817 р. Балаклія та інші слободи були перетворені на військові поселення, які ліквідували лише у 1857 р.

Балаклія не була слободою, де розвивалась переважно одна галузь виробництва. Балаклійці вирощували хліб, велику рогату худобу, овець, кіз, птицю, викурювали горілку, займалися ремесловими справами – чоботарством, ткацтвом, кравецтвом, ковальством, гончарством.

Особливо уподобаною була торгівля – в центрі Балаклії (нині площа ім. Казмірука) – було збудовано так званий торгівельний ряд: низка добротних, з цегли, магазинів, де продавались в основному виробі ремісників. Поруч постійно працював

базар, на якому можна було придбати продовольчі товари на будь-яке уподобання. Кожного року у Балаклії проходило п’ять ярмарків, масштаб яких досягав рівня всеросійських – тут торгували купці з Росії, Польщі, Німеччини, Криму, Валахії, Кавказу. Про місцевих і казати нічого вони були господарями і розпорядниками величезних торгів. Торгівля стимулювала розвиток виробництва.

Список використаних джерел:

1. Історія Балаклійської територіальної громади – Балаклійська міська військова адміністрація (електронне джерело) https://balakleyamer.gov.ua/?page_id=3738

ТОПОНІМІЧНИЙ ПРОЄКТ «ВИДАТНІ ХАРКІВ’ЯНИ»

Псюрник Анна, Фомін Сергій, учні 11 класу КЗ «Роганський академічний ліцей Роганської селищної ради Харківського району Харківської області», вихованці КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради
Керівники: Зібарова Людмила Миколаївна, учитель української мови та літератури КЗ «Роганський академічний ліцей Роганської селищної ради Харківського району Харківської області»,
Пушкар Ірина Іванівна, керівник гуртків КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради

Міський простір та його символічний вимір формують стратегію життєвих пріоритетів його мешканців, наповнюють особливим змістом та ціннісними орієнтирами. Тому назви бульварів, вулиць та провулків є найбільш поширеними історичними, культурними та громадськими символами, які випереджають пам’ятники чи меморіальні дошки.

Традиційно значну групу урбанонімів у Харкові складають **антропоніми**. Як джерело номінації харківських вулиць імена людей були наявні вже в першому зафіксованому списку вулиць1724 року. Їхня кількість становила тоді рекордні 68,9 %. Якщо в дореволюційні часи центральне місце посідали імена місцевих мешканці або власників земель, на яких прокладалася вулиця, то за радянської доби найпоширеніше використовувалися імена державних, партійних та військових діячів, а також учасників міжнародного комуністичного руху або так звані меморіальні топоніми.

Повномасштабна війна росії, розпочата в лютому 2022 року сформувала у суспільстві стійкий запит на відмову від топонімів, що пов’язані з росією, її постатями та подіями. Процес дерусифікації набув законодавчого врегулювання навесні 2023 року завдяки ухваленню Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії».

Зазвичай у списку перейменованих вулиць нам зустрічаються прізвища харків’ян, яких ми добре знаємо і пишаємося їхніми здобутками. Але є й прізвища, маловідомі для більшої частини жителів міста, наприклад, вулиці Дмитра Антоненка чи Станіслава Портали (це Герої, які загинули в російсько-українській війні у 2022 році). А декілька назв взагалі було важко визначити. Наприклад, на чию честь була названа вулиця Михайлика? На честь випускника Харківського

університету, українського радянського і державного діяча, розстріляного в 1937 році, **чи** на честь бортового інженера авіаційної ескадрильї ДСНС, який народився на Харківщині і загинув у 2014 році, чи українського військового діяча, учасника бою під Крутами?

І тут у пригоді став проєкт «Видатні харків'яни», який у 2023 році розпочала група учнів нашого ліцею. Метою нашого проєкту було зібрати в одному місці розповіді про видатних харків'ян, які народилися на території області, були так чи інакше пов'язані з Харківщиною і зробили внесок у розвиток саме Харкова, зокрема його інфраструктури, бізнесу, освіти, медицини, духовності.

Для реалізації проєкту був створений Telegram-канал «Видатні харків'яни». Додатком до телеграм-каналу з допомогою Google Maps ми створили карту «Видатні харків'яни», на якій розмістили інформацію про особистостей відповідно до місця народження людини чи місця постійного проживання. Наприклад, видатний український історик Дмитро Яворницький народився в селі Сонцівка Харківського повіту (нині село Борисівка Липецької громади), а актор Марко Кропивницький багато років проживав на хуторі Затишок, недалеко від села Сподобівка (тепер Шевченківської територіально громади Харківської області), де організував перший на теренах Російської імперії дитячий театр, акторами в якому були самі діти.

Звичайно, більша частина особистостей була пов'язана безпосередньо з містом Харковом, бо наше місто протягом декількох століть було губернським містом, столицею Радянської України, центром промисловості, торгівлі, науки і культури значної території Східної України, і сюди з різних куточків приїздили люди навчатися та працювати. І ось тут постало питання: за яким принципом розміщувати інформацію про особистість на карті міста Харкова?

Проаналізувавши у вересні 2024 року вже проведену роботу, ми з'ясували, що з 39 вже нанесених на карту біографій видатних людей – 29 прізвищ вшановані у назвах вулиць і провулків Харкова. Тому логічним стало розміщення інформації на карті з прив'язкою до одноіменної вулиці міста. Тож наш проєкт набув нового змісту: ми розповідаємо про видатних харків'ян, чиї імена зараз носять вулиці, площі та провулки нашого міста та населених пунктів Харківської області.

На сьогодні в Telegram-канал портрети і коротка біографічна довідка про 55 видатних харків'ян. У біографічній довідці акцентується увага на значенні особистості для міста та її внесок у розвиток Харкова та області. Натиснувши на посилання, ми переходимо на сторінку карти. На карті усі видатні постаті розміщені відповідно до їхніх професійних занять. Усього 7 категорій: діячі мистецтва, громадські діячі, військові та винахідники техніки, спортсмени, діячі медицини, літератори та діячі науки. Наповнення карти можна розглядати як у повному списку, так і відкриваючи лише конкретну категорію. На карті позначенням особистості ми вибрали портрет, натискаючи на який відкривається інформація: прізвище, ім'я по батькові, дати життя, вид діяльності, в якому людина досягла найбільших успіхів, а далі – посилання на коротку біографію в Telegram-каналі, а для тих, хто хоче більше дізнатись – посилання на більш детальні матеріали про біографію та досягнення особистості.

Отже, ми вас познайомили з нашим проектом «Видатні харків'яни». Зроблена нами робота- це лише невелика частинка. Ми сподіваємось, що нашу справу продовжать учні Роганського академічного ліцею, а можливо, і учні інших закладів освіти, бо в кожному населеному пункті є видатні особистості, які зробили вагомий внесок у розвиток нашої Батьківщини.

Тож запрошуємо вас підписатись на наш Telegram-канал «Видатні харків'яни», використувати матеріалами в освітньому процесі, а також запрошуємо до співпраці в заповненні інформаційної складової карти і каналу.

НАЗВИ, ЩО ГОВОРЯТЬ: ІСТОРІЯ МОГО МІСТА ЧЕРЕЗ ТОПОНІМИ

Пугач Аліна, вихованка гуртка «Педагогіка» Берестинського ЦПО, учениця 10 класу Берестинського ліцею № 4 Берестинської міської ради Харківської області
Керівник: Марущак Ольга Дмитрівна, керівник гуртка «Педагогіка» Берестинського центру позашкільної освіти Берестинської міської ради Харківської області

Вступ

Власні назви географічних об'єктів – важливий і цінний матеріал духовної спадщини, яку потрібно берегти і примножувати– важливий показник духовного життя народу. Топоніми — це більше, ніж просто назви на карті. Вони є відбитком часу, культури та історичних подій, які формували нашу землю. Назви вулиць, площ, природних об'єктів та районів нашого міста зберігають у собі пам'ять про визначні постаті, героїчні події тощо. Дослідження топонімів відкриває унікальну можливість простежити, як історичні події впливали на нашу місцевість, на її культуру та самобутність. У цій роботі ми розглянемо назви нашого міста, поринемо у своєрідну мандрівку «машиною часу», що віднесе нас у минуле. Ми зможемо глибше пізнати історію рідного краю, як культурні та політичні події вплинули на колективну пам'ять мешканців нашого міста.

Метою моєї краєзновчо-дослідницької роботи є встановлення впливу історичних подій на змістовне значення топонімів мого міста.

Предметом дослідження є топоніміка міста як відображення історичних, культурних та суспільних процесів, що впливали на формування його назв.

Історична доцільність виникнення топонімів

З давніх часів люди давали назви своїм поселенням, щоб легше орієнтуватися на місцевості. Згодом виникала потреба якось маркувати свої родинні території, ділянки чи вулиці. Найчастіше назви географічних об'єктів походили від імен або прізвищ засновників чи старійшин роду, а також від природних особливостей місцевості, таких як річки, гори, ліси, або від наявності корисних копалин. З часом ці назви могли змінюватися або навіть набувати зовсім іншого значення. На це впливали різні фактори, серед яких були економічні, культурні та політичні події.

Сьогодні питання зміни топонімів є важливим і актуальним для України. Це насамперед пов'язано з прагненням позбутися «спадщини» (у найгіршому розумінні цього слова), яку залишили нам росія та СРСР.

Дійсно, тривалий період перебування України під владою Москви вплинув на нашу культуру, мову та національну ідентичність, як виявилось - негативно. Лише повномасштабна війна росії проти України змусила наше суспільство переглянути свої життєві цінності, звернутися до свого минулого та глибше усвідомити свою історію. У контексті цієї роботи основна увага зосереджена на зміні топонімів як важливій складовій формування національної свідомості.

Першим кроком на шляху до формування та усвідомлення національної ідентичності є відмежування українців та всього українського від чужорідного, тобто розмежування «свого» і «чужого». В умовах війни головним завданням стає чітке відокремлення українського від російського, свого від ворожого.

Сьогодні для України надзвичайно важливим є звільнення від елементів, які були нав'язані росією протягом майже 350 років. Це стосується культури, психології, історії – усіх сфер, де здійснювався вплив. Нині українці активно очищують історію вилучаючи радянські та російські штампи й наративи. Не менш важливим є проведення «чистки» і в топоніміці. Назви вулиць, міст, сіл та інших географічних об'єктів часто відображали російську ідеологію: вони увічнювали діячів, події чи дати, важливі для російської імперської пропаганди. Це явище торкнулося всієї території України, а також інших народів і держав, які свого часу опинилися під владою Москви. Зміна топонімів є не лише способом усунення наслідків русифікації, але й важливим кроком у відновленні національної самобутності та утвердженні української ідентичності.

Топонімічна спадщина

Як прийшла вона (Україна) під росію? Як воно прийшло до того, що незалежні козаки опинилися під московським ярмом? Як це вдалося московитам окайданити козаків, що колись були пострахом турків, татар і поляків? Як це сталося, що місце конституційного запорученого козаками Гетьмана зайняв губернатор?

Йоган Христиан Енгель, 1796 рік

Берестин (до 26.09.2024 - Красноград Харківська область) стоїть на правому березі річки Берестової за 101 км на південний захід від обласного центру — м. Харкова. Моє рідне місто має свою топонімічну історію, пов'язану із московією (росією) чи радянським минулим. Навіть назва міста – Красноград – є частиною радянської спадщини. Процес русифікації цього населеного пункту сягає корінням глибоко в історичне минуле.

Рік заснування міста Красноградa пов'язується з датою будівництва «Десятої» — «Бєльовської» фортеці Української оборонної лінії, яку було закладено на «Пахомових байраках» 11 серпня 1731 року і збудовано 20 жовтня 1731 року [5]. За матеріалами сайту Красноградської міської ради, територія сучасного Красноградa раніше належала сотнику Полтавського полку - Пахому, який заснував козацьке поселення під назвою Пахомові Байраки (або Буйраки). У 1686 році Пахомови байраки — козацьке укріплене напіввійськове поселення на території сучасного Красноградa у складі Запорізької Січі перейшло під протекторат Московського царства [5]. Інші інтернет-джерела, що описують

історію міста Берестин про такі факти замовчують, тому питання існування Пахомових Байраків досі залишається дискусійним і недоведеним. Основним доказом слугує лише одна праця історика Д. І. Багалія.

Історичні факти свідчать, що початок розбудови міста пов'язаний з будівництвом тут оборонної фортеці. Варто зазначити, що саме з цієї події Інститут Історії України веде історію міста. У 1731 році за часів правління в росії племінниці Петра І імператриці Анни Іоанівни починається будівництво Української оборонної лінії – системи фортець і укріплень на південному кордоні російської імперії, які повинні були захистити імперію від татар, ногайців та запорозьких козаків. З української сторони до питання будівництва укріплень був залучений гетьман Данило Апостол та козаки і селяни Гетьманщини та Слобожанщини. На місці сучасного Берестина було побудовано фортецю під номером 10, через що вона довгий час іменувалась як «Десята фортеця». Ця фортеця стала адміністративним центром Української оборонної лінії. З 1734 року – з переходом запорожців під протекторат Російської імперії відбувалося заселення сімейними козаками територій на півдні і півночі від Української лінії. Під захистом Бєльовської фортеці утворились охочі слободи [5]. Згодом фортеця отримала назву Бєльовська. Назва Бєльовської фортеці походить від розквартированого в ній другого батальйону Бєльовського полку, який був сформований у місті Бєльов Тульської губернії. Топонім, який маркує цю територію як російську, вперше з'являється на теренах сьогоднішньої Берестинщини. На перших етапах існування міста московська влада намагається прив'язати цю територію до росії і показати верховенство тут російської влади.

Ще одним моментом русифікації топонімів та насадження тут російських ідей і цінностей є зміна назви міста. У 1781 році місто-фортецю Бєльовська було перейменовано на Костянтиноград [5]. За легендою, Імператриця Катерина ІІ, проїзжаючи повз містечко, отримала звістку про народження онука Костянтина і в честь цього присвоїла Бєльовській фортеці (з містечком при ній) статус міста і назвала його на честь новонародженого онука Костянтиноград. Таким чином русифікація міста і топонімів продовжується, імперська ідея все глибше пускає коріння в українську землю. Русифікація ставала тотальною, з'являлись все нові топоніми, які несли в собі важливі для росії наративи. Потім Україну спіткала Перша світова війна, революція і встановлення влади більшовиків. Ця доля не оминула і наше місто. Під час воєнних дій 1918–1920 влада неодноразово змінювалася. Після встановлення тут більшовицької влади, Костянтиноград перейменовують у 1922 році в Красноград (від 1925 – деякий час Червоноград) Полтавської губернії. Від 1932 року – у складі Харківської обл. Підстовою стало нагородження міста Орденом «Червоного прапора» («Красного знамени»).

Знову ж таки, нова спроба російської влади нав'язати свої ідеали та ідеї засобом впливу на населення через відповідні топоніми. Частка назви «красно» повинна була прославляти ідею комунізму, яка була для українців у більшій мірі чужою, асоціювалась з росією (адже більшовизм сприймався як російський рух). Імперські топоніми змінювались радянськими, але все одно були покликані прославляти росію, московську владу та їх ідеали. Русифікація рухалася як

сніговий ком, лише отримала присмак комунізму. Почався новий етап русифікації України – комунізація, за якої в Україні насаджувались російські цінності, але які були вигідні вже більшовицькій (потім радянській) комуністичній владі. Таким чином, по всій Україні з'явились вулиці Леніна, Радянська, Пушкіна та топоніми, які прославляли росію та більшовиків. Русифікація України тривала майже 350 років, а на її завершальному етапі проявлялася через політику комунізації. Основною метою цього процесу було зросійщення українського суспільства, підрив нашої національної ідентичності, знищення мови, культури та традицій. Саме тому для України надзвичайно важливо позбутися залишків російського впливу у своєму житті, включаючи зміну топонімів.

Між минулим і майбутнім

Питання зміни топонімів набуває особливої актуальності в періоди кардинальних суспільно-політичних змін, викликаних революціями, війнами, катастрофами або іншими травматичними подіями. Подібні процеси не є новими для історії: вони вже мали місце після Жовтневої революції 1917 року, коли більшовицька, а згодом радянська влада прагнула викреслити імперську спадщину. У той час активно змінювалися назви, пов'язані з діячами та подіями Російської імперії, які суперечили ідеології нової влади. У після воєнний період ІІ світової війни почалися перейменування, так у 1961 році Сталіно було перейменовано — Донецьк, а у 1991 році Луганську повернули його історичну назву. Подібні приклади є і в новітній історії України. Так, у 2016 році Кіровоград отримав нову назву — Кропивницький, а Дніпропетровськ став Дніпром. Ці зміни стали частиною масштабного процесу відновлення історичної справедливості та утвердження української національної ідентичності.

Таким чином, зміна топонімів — це не просто адміністративний акт, а важливий етап у переосмисленні історії, культурної спадщини та побудові майбутнього.

Що стосується Берестина та Берестинського району, багато вулиць та сіл також змінили свою назву: село Ленінка отримало нову назву – Зоряне, село Чапаєве – Вишневе, вулиця Радянська стала Козацькою тощо. Але варто зазначити, що зміна топонімів проходила в рамках декомунізації, тому змінювались лише назви пов'язані з СРСР та більшовиками. Топоніми, які пов'язані з росією, але не мають відношення до радянського періоду перейменуванню не підлягали, тому в Україні в цілому та в Красноградіі до 2022 року, залишились вулиці з назвами на кшталт: Пушкіна, Московська тощо.

Сьогодення

У лютому 2022 року Україна зіткнулася з новим випробуванням — повномасштабним вторгненням росії, яке переросло у відкриту війну. Ці драматичні події ще більше прискорили процеси деколонізації, зокрема зміни топонімів. Але на цей раз, окрім політики декомунізації, були внесені поправки до Закону України «Про географічні назви». Поправки стосуються деколонізації топонімії та впорядкування використання географічних назв у населених пунктах України. Відповідно до цих поправок в Україні забороняється присвоювати географічним об'єктам назви, що звеличують, пропагують, символізують державу-

окупанта російську федерацію або її визначні, пам’ятні, історичні та культурні місця, дати, події, діячів, які здійснювали військову агресію проти України та інших суверенних країн.

Відповідно до згаданого вище закону, місто Красноград також підліг перейменуванню. Цією проблемою активно займалась міська адміністрація, яка проводила опитування, голосування у соціальних мережах. Красноградці не погоджувались змінювати назву міста, щоб залишити назву «Красноград» голосували близько 90% мешканців. Питання перейменування було відкладено на деякий час, протягом якого резонанс у громадському просторі не вщухав.

Мешканці міста тривалий час обговорювали три можливі варіанти нової назви: «Берестин» та «Берестопіль», що своїм корінням сягають назви річки Берестова, яка мирно протікає через місто, та «Славноград», що своїм звучанням нагадує попередню назву населеного пункту. Цей процес викликав жваві дискусії та суперечки серед громадськості. Думки розділилися, і на підтримку вирішення питання довелося залучити експертів Інституту національної пам’яті, аби забезпечити врахування історичних, культурних та сучасних аспектів у виборі нової назви для міста.

19 вересня 2024 року Верховна Рада ухвалила рішення щодо перейменування міста Краснограда на Берестин.

26 вересня 2024 року керуючись Законом України «Про географічні назви», постановою Верховної Ради України «Про перейменування окремих населених пунктів та районів та рядом інших важливих юридичних документів, міська рада вирішила перейменувати «місто Красноград» на «місто Берестин».

Більшість мешканців міста не готові прийняти нову назву, навіть деякі організації, незважаючи на 90-денний термін для перейменування, продовжують найменуватися як «Красноградський/а» (центр, відділ, організація…).

Я вірю, що перейменування мого рідного міста є цілком обґрунтованим та необхідним кроком. Це - не просто формальна зміна назви, а важлива частина загальноукраїнського процесу відродження нації, усвідомлення власної історії та утвердження національної ідентичності. Це важливий крок у формуванні нової культурної парадигми, що спрямована на розрив з імперським минулим та створення умов для гармонійного розвитку українського суспільства. З таких, на перший погляд, малих перемог складається велика картина — формування народу, що говорить одним голосом, діє злагоджено та впевнено дивиться у майбутнє.

Список використаних джерел

1. Арандаренко Н. Записки про Полтавську губернію, ч. 3. Полтава, 1852.
2. Верменич Я.В. КРАСНОГРАД [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон - Кю / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во "Наукова думка", 2008. - 568 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Krasnograd.
3. Голуб О.О., Рущенко П.Т. Красноград: Путівник. Х., 1981.
4. Науково-популярне історико-краєзнавче дослідження. Історичний альманах «Красноградщина»// Книги – 1, 2, 3.- Харків: «Діса плюс», 2013
5. Красноградська міська рада [сайт]: https://krasnograd-rada.gov.ua/history
6. Про географічні назви: Закон України від 31.05.2005 № 2604-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua
7. Відеоресурс - https://www.google.com/search

ВУЛИЦЯ «ЗЕМНОГО ХУДОЖНИКА»

Рибка Дарія, учениця КЗ «Харківський ліцей № 13 Харківської міської ради»
Керівник: Полях Ірина Іванівна, керівник туристсько-краєзнавчого гуртка ЦПО «Старт»

Коли ви чуєте: «Він з Сортировки...», що перше спадає вам на думку? Звичайно ж, знаючи де знаходиться цей район міста, ми уявляємо залізницю, залізничні колії, состави, вагони, поїзди… А між тим, на рубежі 19 -20 століть тут був зовсім інший пейзаж… В цьому місці розташовувалось затишне дачне селище в якому прожив значну частину свого життя видатний художник Михайло Андрійович Беркос.

На превеликий жаль Беркос помер більше 100 років тому, в ті часи району Сортировка в місті не існувало, розбудовували цей район люди, які навряд чи знали мешканців того селища, тому і пам’ять про видатного художника М. Беркоса на цілі 100 років було незаслужено поховано. А зараз ця пам’ять до нас повертається разом з назвою вулиці на честь художника.

Вулиця, яка зараз носить ім’я Беркоса, з моменту побудови в 30-ті роки 20 століття, носила назву Довгалєвського, на честь видатного радянського державного діяча — Валер’яна Сауловича (Ізраіля Зайвелєвича) Довгалєвського (11.09.1885-14.07.1934). Будучи родом з зажиточної сім’ї (батько Зайвель Довгалєвський купець м.Лисянки Київської губернії), Довгалєвський , одначе, захопився ідеями всесвітнього панування пролетаріату і з 1904 року приймав участь в революційному русі на Україні, за що в 1906 р. був засуджений і висланий на довічне поселення в Сибір. Валер’яну було 21рік. В 1908 р. він втікає за кордон і вже там продовжує свою революційну боротьбу за права робітничого класу в Бельгії і Франції. За час свого закордонного перебування Довгалєвський отримав гарну освіту в електротехнічній сфері. та спокійне життя інженера за кордоном його не приваблювало і Валер’ян Саулович в 1917 р. повертається до революційної Росії де одразу ж вступає до Червоної Армії, а з 1919 р. він працює в Наркоматі шляхів сполучення. В 1921 р. Довгалєвський отримує пост наркома пошт і телеграфів РРСФР. З 1924 р. Валер’ян Саулович Довгалєвський становиться дипломатичним представником СРСР в Швеції, в 1927 р. - в Японії, а потім -у Франції.

Помер В.С.Довгалєвський в 1934 р. у віці 49 років від раку кишківника в одній з клінік під Парижем. Урну з його прахом було перевезено до Москви і захоронено в Кремлівській стіні.

Вольовий, наполегливий, працьовитий, з вірою в світле майбутнє Країни Рад Довгалєвський, безперечно, був прикладом справжнього патріота своєї країни — Союзу Радянських Соціалістичних Республік!

Тому і не дивно, що в 30-ті роки при будівництві селища Північний Пост, поряд з бувшою центральною частиною слободи Мала Данилівка, центральна вулиця отримала назву- Довгалєвського. Так в історії завжди буває- кожен час увічнює своїх героїв. І наш час не став виключенням…

Рішенням Харківської Міської Ради від 24 лютого 2016р. було вирішено змінити назву вулиці Довгалєвського на Беркоса. Але, що це змінює для мешканців Сортировки? Мало хто з жителів старшого покоління знав хто такий Довгалєвський, а молодь не знала взагалі. До того ж чи з недбалості, а чи можливо від історико- культурної безграмотності, вулицю, яка носила ім'я видатної людини свого часу стали називати -Довгалевська-що зовсім змінювало зміст назви! Що вже казати за Беркоса…

Але насправді така зміна назви вулиці цілком виправдана. І зараз ми з вами розберемо чому. Для цього давайте спершу з'ясуємо ким був Михайло Беркос і яке відношення він має до Харкова і до Сортировки.

Михайло Андрійович Беркос народився 3 вересня 1861 року в Одесі. Батько - підданий Греції Андрій Ігнатович Беркос - служив у фірмі "Белліно-Фендер", мати - Марфа Іванівна - походила з російського дворянського роду. Переїхавши з Одеси до Харкова сім'я жила у власному будинку на Пушкінській.

Основи малювання підліток Михайло Беркос осягав, навчаючись в одеській школі малювання. Закінчивши її з відзнакою у 1877 р., продовжив навчання в Санкт-Петербурзькій Імператорській Академії мистецтв у майстерні Михайла Клодта і Володимира Орловського, де навчався з 1878 по1889 р. Зі студентських років він стає постійним учасником виставкових конкурсів. На них його роботи привертають увагу відомих мистецтвознавців, які практично на кожному огляді присуджують юнаку медалі різної гідності. Студент Михайло Беркос здобув малі та великі срібні медалі (1884—1886), малу золоту медаль за картину «Вигляд на один із найстаріших парків Санкт-Петербурга» (1887), велику золоту медаль за полотно «Пейзаж. Ліс на болоті» (1888).

У студентські роки його було прийнято до компанії чудових українських художників — Михайла Самокиша, Сергія Васильківського, Михайла Ткаченка, Петра Левченка та Костянтина Крижицького. З багатьма з них він згодом дружив і тісно співпрацював багато років. Під час академічних канікул разом із друзями-художниками приїздив до Харкова, малював пейзажі, зокрема етюд «Повні маки» (1885). У 1889 році закінчив академію зі званням класного художника першого ступеня та правом на закордонну подорож за казенний рахунок (пенсіон).

З 1890 по 1893 рік як пенсіонер академії Беркос подорожував Європою, вивчаючи живопис музеїв Франції, Німеччини, Іспанії, Італії, Швейцарії. Багато писав, удосконалювався у техніці малювання, зазнав впливу імпресіонізму та пленерного живопису.

Ідеально удосконаливши техніку малювання під впливом майстрів прогресивного на той час живопису європейських імпресіоністів, Михайло Беркос на деякий час влаштувався у Санкт-Петербурзі. У цей недовгий період свого життя він бере найактивнішу участь у виставковій діяльності творчого об'єднання російських художників, пише багато рядових творів, але, відчуваючи брак нових вражень, їде з північної столиці до Харкова. З 1890 року він із родиною поселяється у старій садибі на хуторі Мала Данилівка. Тоді це було одне з наймальовничіших передмість Харкова Тут художник створює кілька етюдів, що збереглися до наших днів -«Повні маки», «Пейзаж з церквою» (1897),

«Парники» (1895), «Долина», «Льон», картини «Хутір Мала Данилівка», «Садиба Мала Данилівка», що знаходяться в Харківському художньому музеї.Також Беркос дає приватні уроки малювання, а з 1904 року розпочинається його педагогічна діяльність у міській школі малювання та живопису За вісім років (1912) він обирається першим директором Харківського художнього училища, яке було відкрито за його ініціативи. І до 1917р. Беркос працює завучем і провідним викладачем художннього училища.

Окрім педагогічної діяльності Беркос бере участь у формуванні фонду Харківського художньо-промислового музею (нині Харківський художній музей), який він очолював деякий час, стає активним членом архітектурно-мистецького відділу Харківського літературно-мистецького гуртка (його роботи прикрашали стіни приміщення, де збирався гурток). 1907-го Михайло Беркос із кількома харківськими художниками оформляє у стилі українського модерну інтер'єри Полтавського земства. Як голова Товариства харківських художників з 1906 року проводив велику роботу щодо популяризації українського живопису. Михайло Беркас жив творчістю, і жив у творчості. Він постійно творив і приймав участь у різноманітних виставках. Так в 1900 р. експонувався на Всесвітній виставці в Парижі. У 1906 та 1908 роках у Харкові відбулися персональні виставки Беркоса, а у 1911-му у Києві пройшла виставка творів харківських художників Сергія Васильківського та Михайла Беркоса

Творчість Михайла Беркоса високо оцінював видатний історик та громадський діяч, ректор Харківського університету Дмитро Іванович Багалей.

У пейзажах Беркоса показ звичайного куточка, насамперед Слобожанщини, перетворюється на узагальнений образ України.

Таким художником був Михайло Андрійович Беркос. Про його творчість і про Беркоса-митця нам відомо значно більше ніж про Беркоса друга, чоловіка, батька... Відомості про його особисте життя скоріше схожі на чутки, догадки і перекази.

Кажуть, що у молодості Михайло Беркос був дуже гарний і мав успіх у жінок, друзі називали його на французький манер «бо Мішель» («красень Мішель»). У Харкові, куди він переїхав 1889 року, як стверджують дослідники, його покохала генеральська вдова Марія Рейнике, яка мешкала в районі нинішньої Сортировки. Небіжчик заповів їй все майно за умови, що вона ніколи більше не вийде заміж. Вона була молодою симпатичною жінкою, але офіційно не могла бути нічиєю дружиною, оскільки їй, звісно, не хотілося розлучатися з багатством. Тому вони почали жити з Беркосом цивільним шлюбом, мали двох доньок — Кіру та Аллу.

На жаль, Марія мала неврівноважений та ревнивий характер, була поганою Музою – не надихала, а пригнічувала талант художника. Так, одного разу вона спалила близько 350 картин чоловіка, про що згодом, напевно, неодноразово жалкувала, бо після смерті Беркоса у1919 році вона тривалий час жила тим, що продавала його роботи. Їх охоче купували і приватні колекціонери, і картинні галереї, зокрема й харківська.

Розповідають, що після приходу до влади більшовиків Марії вдалося зберегти права на будинок завдяки тому, що колись, відпочиваючи в Італії, Михайло та

Марія познайомились із Леніним. І коли на початку 1920-х років влада мала намір реквізувати власність вдови Беркоса, вона написала старому знайомому, і той люб'язно видав охоронну грамоту.

Є версія, що цей будинок зберігся і знаходиться він на вулиці, сусідній з вулицею Беркоса - Великою Панасівською, 234.Незважаючи на те, що будинок спотворений незграбною надбудовою другого поверху, сліди старовинної архітектури в ньому добре видно. На жаль, у Центрі охорони культурної спадщини жодних даних про цю будівлю немає, як немає відомостей і про могилу художника.

А помер Михайло Беркос 20 грудня 1919 року в Харкові від тифу, всього на два роки переживши смерть своїх друзів Петра Левченка та Сергія Васильківського, талановитих художників та однокашників з академії мистецтв.

Так скінчився яскравий, але короткий земний шлях “ Земного художника” Михайла Андрійовича Беркоса. І можливо поява на карті Харкова вулиці з його ім’ям надихне дослідників дізнатися більше про його життя і віднайти його місце поховання.

Список використаних джерел

1. О. Анничев; Стаття до 160 річчя художника М. Беркоса. Онлайн газета “ Время”; https://timeua.info Стаття до 160-річчя художника М. Беркоса...
2. Буряновська Тетяна; Харків, топоніми: На честь худож., увічнившого пейзажі Слобожанщіни.
3. https://marunnet.com «Михаил Беркос – крупный художник украинской пейзажной живописи конца XIX – начала XX веков.»
4. Вікіпедія https://ru.wikipedia Беркос Михайло Андрійович.
5. https://socrealizm.com.ua Беркос Михайло Андрійович.
6. https://grad.ua «Земний художник» – одесит Михайло Беркос
7. https://golos.id «Український художник – імпресіоніст М. А. Беркос»

БАГАТА ІСТОРІЯ ВУЛИЦІ ЗІ СКРОМНОЮ НАЗВОЮ

Роценко Ірина, учениця КЗ «Харківський ліцей №100 Харківської міської ради»
Керівник: Шевцова Євгенія Костянтинівна, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей №100 Харківської міської ради»

Харків, Харків, де твоє обличчя?
До кого твій клич?
Угруз ти в глейке многоріччя,
темний, як ніч.
Павло Тичина

В старих містах кожен шматок каменю дихає життям... Харків, безперечно, має багату та славетну історію, яку можна побачити на власні очі, прогулюючись вулицями «старого міста». Кожна з таких вулиць має свій неповторний шарм, архітектуру та зберігає в собі атмосферу минулих епох. Про знайомство з однією з них і піде мова.

Мета цієї роботи дослідити історію забудови вулиці Дівоча, з’ясувати які видатні постаті на ній проживали та яку пам'ять вони залишили по собі.

У центрі Харкова, в Київському адміністративному районі, знаходиться одна з найстаріших та мальовничих вулиць нашого міста - Дівоча. Вона подібно до невеличкої перлинки виблискує серед сучасних конструкцій і, ніби, застигла у часі. Починається вулиця Дівоча від затишного Театрального провулка і плавно простягається на північний схід, до вулиці Чорноглазівської (колишня Маршала Бажанова).

Вулиця була заснована наприкінці XVIII ст. і зберігала історичну назву Дівоча, майже, до кінця XX ст. В 1977 р. її перейменували на честь українського радянського партійного та державного діяча, активного учасника колективізації Демченка Миколи Нестеровича. Він народився в місті Лебедині, яке на той час входило до складу Харківської губернії, навчався на медичному факультеті Харківського університету, та був 1-м секретарем Харківського обласного і міського комітетів КП(б) України. Безпосередньо до вулиці Дівочої він ніякого відношення не мав. У 2015 р. під час декомунізації Дівочій повернули історичну назву.

Походження історичної назви, Дівоча, загадкове, оповите легендами. Існує кілька версій, але яка з них справжня, достеменно, не відомо.

За однією з них, на вулиці був Інститут шляхетних дівчат, але документи, які б це підтверджували, відсутні. За іншою - на Дівочій були будинки розпусти, але жодних документів про це теж немає, хоча про неї нерідко згадують як про вулицю «червоних ліхтарів». За деякими свідченнями, на тому місці, де зараз знаходиться вулиця, була стежка до джерела, якою дівчата ходили по воду. Ще одна версія стверджує, що тут знаходився гуртожиток Єпархіального жіночого училища, який готував майбутніх «матінок». Також говорили, що на вулиці знаходився жіночий монастир, але так називали один із прибуткових будинків у готичному стилі, що зовні нагадує замок.

Забудова Дівочої вулиці велася дуже повільно. Тривалий час тут не було освітлення, нормального дорожнього покриття та водогону. У 1881 році тут налічувалося лише 14 будинків. До нашого часу їхня кількість зросла, але лише на пару номерів. Цікавим фактом є те, що при забудові нових будинків влада змінювала нумерацію, але сталася якась плутанина і у всіляких документах під № 1 вказувалися різні будівлі.

Архітектурний ансамбль вулиці вражає своєю незвичайністю. Поряд уживаються будівлі різних епох та стилів. Звичайно, таке можна зустріти і на інших вулицях міста, але через малу протяжність, на Дівочій вулиці ці контрастні будови-протилежності виглядають досить дивно, що надає можливість відчути себе мандрівником у часі. Саме будівлі створюють літопис часу, по ним дізнаємося про історії людей, їхнє життя та побут, тому більш детально зупинимося на деяких з них.

Будинок № 6. Одними з перших жителів вулиці Дівочої ще з XVIII століття були священно- та церковнослужителі з роду Федоровських. Жили скромно, мали невеликий дерев'яний одноповерховий будинок із сараями, льохом, кухнею та

великим садом. Оскільки перша нумерація починалася з боку Чорноглазівської вулиці і змінилася наприкінці 1870-х років, це дворове місце знаходилося спочатку за № 7, а після зміни і до сьогодні відомо під № 6. Останнім власником з цього роду був настоятель Миколаївської церкви м. Харкова протоієрей Олександр Олександрович Федоровський. Він з 1866 року служив у Миколаївському храмі і був шанований своїми парафіянами. Овдовів він рано і після своєї смерті старий дерев'яний будинок залишив синові Павлу, останній продав його у грудні 1907 дворянину Конраду Васильовичу Волковинському. Ця перша хатинка і сьогодні частково вціліла, обкладена цеглою і «виросла» на один поверх при наступних власниках.

Присяжний повірений Конрад Волковинський не був корінним мешканцем Харкова, а прибув на початку 1880-х років і розпочав службу приватним повіреним при Харківській судовій палаті, а з 1896 перейшов на службу при З'їзді мирових суддів Харківської губернії. Проживав найчастіше в будинку Насєдкіна на Кінній вулиці, а після купівлі дворового місця на вулиці Дівочій збудував кам'яний триповерховий прибутковий будинок. На той час вулиця вже була замощеною, тут провели центральний водогін, електрику та каналізацію, і здавати в оренду будинки було вигідно. Конрад Волковинський продав свій будинок у грудні 1916 року дійсному статському раднику Олександру Васильовичу Репреву.

Будинок № 3. Прибутковий будинок, який зовні нагадує готичний замок і був причиною поширення чуток про жіночий монастир та фешенебельний дім розпусти. Замовником будівлі називають філолога, професора Імператорського Харківського університету Олександра Опанасовича Потебню.

У 1880 р. він вже володів дворовим місцем на Підгірній вулиці, а в 1884 році придбав у сусіда, титулярного радника Єгора Олексійовича Слатіна, його садибу на Дівочій вулиці. Таким чином у Потебні вийшла наскрізна ділянка між двома вулицями. Після смерті професора у 1891 р. садиба перейшла у володіння його дружини Марії Володимирівни та двох прийомних синів, усиновлених у 1881 році – Олександра та Андрія.

На початку XX століття родина Потебні вирішила капітально перебудувати своє дворове місце. До того ж, колишній будинок Слатіна теж потребував ремонту. І в березні 1903 року приват-доцент Імператорського Харківського університету Андрій Олександрович Потебня подає прохання про будівництво кам'яних чотириповерхових будинків. Цей комплекс (будинки № 3 та 5 А) з фасадами на Дівочій вулиці був спроектований архітектором Харківського технологічного інституту (ХТІ) Юлієм Семеновичем Цауне, він же спостерігав за будівництвом. Особливий рельєф місцевості сприяв тому, щоби кожен фасад цих будинків був яскравим продовженням парадного фасаду з боку вулиці. Поєднання необарокко з неоренесансом, закамуфльоване під готику, дало дивовижний ефект.

Потебні володіли будівлями до 1920 р. Прийшовши до влади більшовики націоналізували ці домоволодіння.

Будинок № 4. Всі, хто ходить цією короткою вулицею із задоволенням розглядають прикраси на фасаді цього будинку, які безсумнівно з'явилися лише на початку XX століття, але сам будинок був побудований значно раніше.

Про перших власників дворового місця на сьогоднішній день нічого не відомо. Одноповерховий кам'яний будинок у 1840-і роки збудував на цьому дворовому місці професор ботаніки Імператорського харківського університету статський радник Василь Матвійович Черняєв, а після його смерті у 1871 році, ним володіла його дружина – Варвара Олександрівна.

Одним із квартирантів будинку був чиновник особливих доручень Харківського губернатора колезький асесор Василь Васильович Мілен, він і купив наприкінці XIX століття домоволодіння у Черняєвої.

Василь Мілен походив із численного роду балтійських німців, родоначальник якого Герман тор Молен був купцем у місті Нарві у XVI столітті.

Василь Васильович Мілен, купуючи будинок у Черняєвої розумів, що дворове місце на той час було маломірним і стояло на краю Куликової гори. Крім старого кам'яного будинку, тут були збудовані кам'яні службові споруди, в яких були кухня, підвал для зберігання продовольства, приміщення для дров та вугілля. Але крім двору Черняєвих, йому вдалося купити і дворове місце на вулиці Куликівській під № 13 у міщанина Похмелкіна, де стояли кам'яний одноповерховий будинок і дерев'яний сарай. Таким чином у Мілена утворилася велика садиба з наскрізним володінням між вулицями Дівочою та Куликівською.

Насамперед Василь Мілен вирішує додати два поверхи до існуючого кам'яного будинку, таким чином він стає триповерховим. Що стосується фасаду, то швидше за все відомий нам сьогодні малюнок з'явився дещо пізніше.

На початку XX століття Василь Мілен вирішив удочерити свою повнолітню вихованку Марію. Вона й володіла будинком по Дівочій 4 після смерті прийомного батька, поки радянська влада його не націоналізувала.

Будинок № 5. Його власники походили з дворянського роду Куликовських і володіли майже всіма навколишніми землями.

Першим із роду Куликовських у Харкові облаштувався Прокопій Васильович. Під час Прутського походу 1711 р. Прокопій Куликовський був посильним між Петром I і волоським господарем Кантеміром. У липні 1712 р. він отримав посаду Харківського полковника. Козацька старшина була проти такого призначення.

30 серпня 1713 року Куликовський раптово помер. Є припущення, що представники харківської козацької старшини задушили його. Проте за рік свого управління він встиг прибрати до рук значні земельні угіддя.

Молодший син Прокопія Куликовського Матвій став останнім полковником Харківського козачого полку з 1757 по 1764 рр. Його першою дружиною була дочка Павла Полуботка – Марфа, а другою дружиною стала вдова сотника Черняка – Пелагея Степанівна. Від другого шлюбу в нього народилося двоє дітей: Микола та Михайло.

У 1789 році Михайло Матвійович Куликовський успадкував від батька великі володіння у Харкові, які починалися від Великої Сумської дороги біля Мироносицької церкви та тяглися до річки Харків біля Горбатого мосту (Вознесенський, а пізніше міст Чигирина). Ця дуга в 1810-і роки отримала ім'я Куликівської вулиці, а все, що було на північ, іменувалося Куликовою горою.

Михайло Куликовський служив в армії з 1769 року, близько знав Г. О. Потьомкіна, О. В. Суворова, М. І. Кутузова, М. І. Платова та інших полководців. За ратні заслуги був нагороджений орденами. В епоху Наполеонівських воєн обирався начальником ополчення у Слобідсько-Українській губернії. У Харкові дворове місце, на якому стояла садиба Куликовських, було між вулицями Підгірна, Дівоча та Чорноглазівська.

Перший дерев'яний будинок у Харкові на нинішній вулиці Дівочій № 5 був збудований ним і неодноразово перебудовувався в наступні роки. Спочатку був одноповерховий з мезоніном, пізніше виріс до двох поверхів з мезоніном, а наступні власники розширювали його на всі боки.

Навколо будинку розташовувалися службові будівлі, стайні, в які разом із власником переїжджали його улюблені коні. Величезних розмірів сад з плодовими деревами та регулярний парк були головною окрасою цієї місцевості.

Від двох шлюбів у Михайла Куликовського народилися син Олександр та дочки: Варвара, Ганна, Марія, Єлизавета, Софія та Олена. З осені до весни Куликівські жили в Харкові, і хто знає, може, саме на честь цих дівчат вулиця Дівоча отримала свою назву. Після смерті 1832 року Михайла Куликовського всі маєтки перейшли у володіння його дочок Софії Хлопової та Олени Перехрестової-Осипової.

Спадкоємиці будинок у Харкові продали, великий маєток розійшовся частинами під міську забудову. Власниками будинку були спочатку місцеві чиновники і дворяни, а вже до 1909 йому довелося перейти у володіння купця Абрамова.

У середині XIX століття садиба Куликовських дісталася дворянському роду Лабінських, зокрема секретарю Харківської духовної консисторії надвірному раднику Олексію Єлисійовичу Лабінському. Від нього садибу успадкував його син, статський радник Порфирій Олексійович Лабінський. Після смерті П. А. Лабінського його спадкоємці, зокрема штабс-ротмістр Микола Порфирович Лабінський, продали частину садиби, яка виходила саме на Дівочу вулицю. Покупцем стала дружина полковника Олександра Францівна Колендо. Однак так склалися обставини, що спадкоємці Порфирія Лабінського продали їй усю садибу цілком. Загальна її площа сягала 997,5 квадратних сажнів.

До нашого часу не дожили лише кілька службових будівель, в іншому садиба зберіглася напрочуд добре.

У цьому будинку народився політичний діяч, терорист і письменник Борис Вікторович Савінков. Він був керівником Бойової організації партії есерів та учасником Білого руху.

Савінков був причетний до вбивств кількох високопоставлених імперських чиновників у 1904 та 1905 роках. Після Лютневої революції 1917 року він став заступником міністра війни (перебував на посаді з липня по серпень 1917 року) в Тимчасовому уряді. Після Жовтневої революції організовував збройний опір проти більшовиків.

Будинок № 14. Тут мешкав професор загальної історії Харківського імператорського університету Андрій Сергійович Вязигін. На початку XX століття

він захопився політикою і став редактором міського журналу "Мирний труд". Крім того, Вязигін був організатором Харківського відділу Союзу російського народу. Це була радикальна націонал-шовіністична політична організація, також відома як партія чорносотенців.

Будинок № 16. У 1921 р. у ньому знімали дві кімнати письменники Юрій Олеша та Валентин Катаєв, а в гості до них навідувалися поет Едуард Багрицький, знамениті автори «Золотого теля» та «12 стільців» Ілля Ільф та Євген Петров. Валентин Катаєв увічнив цей будинок на розі Дівочої та Чорноглазівської в одній зі своїх книжок, назвавши його місцем, яке неможливо знайти в жодному іншому місті світу.

В результаті дослідження, можна зробити висновок, що Вулиця Дівоча є справжнім музеєм під відкритим небом, де кожна будівля — унікальний шедевр архітектури. Тут можна побачити витончені споруди в найрізноманітніших стилях — від класицизму до модерну. Фасади будинків, прикрашені ліпниною, скульптурами та іншими елементами декору, зберігають в собі секрети минулого. Все це допомагає зрозуміти як змінювались архітектурні уподобання та естетичні стандарти з плином часу.

Але, як бачимо, вулиця Дівоча представляє цінність не лише через свою унікальну архітектуру, але і багату історію. Тут жили та творили видатні особистості і знаходиться ряд історичних пам'яток, які переносять нас у минуле та дозволяють відчути атмосферу старовинного Харкова. Вона одна з тих вулиць, які є нашою історичною спадщиною і формують обличчя «старого Харкова», тому збереження та реконструкція її архітектури, будівель є надзвичайно важливим завданням. У сучасному світі, коли час летить, і надзвичайно швидко з’являються нові будівлі, треба робити все, щоб не втратити цей скарб, цю унікальну «історію в камені», бо вона є справжньою окрасою та привертає увагу харків’ян і гостей міста. Саме такі «старі» вулиці при відповідній реконструкції можуть стати туристичною принадою Харкова.

Список використаних джерел та літератури

1. Буряковская, Т. Харьковские топонимы : нежное имя для красивой улицы [Текст] / Татьяна Буряковская // Время. - 2019. - 11 янв. - С. 11 : фот
2. Маслійчук В. Л. Козацька старшина слобідських полків друга половина XVII – перша третина XVIII ст. [Текст] / В.Л.Маслійчук. - Х. Харківський приватний музей міської садиби. 2009. С. 197-198.
3. Можейко И. Ю. Харьков: пульс прошлого [Текст] : ист. очерки / Инна Можейко ; под ред. Михаила Красикова. - Харьков : Сага, 2012. - 367 с. : ил.
4. Карпов В. П. Харьковская старина: Из воспоминаний старожила (1830-1860 гг.) [Текст]/ В. П. Карпов. – Харьков: Тип. «Юж. края», 1900. – 518 с.
5. https://gx.net.ua/ulica-s-goticheskim-zamkom-harkovskie-zakoulki-foto/
6. https://www.otkudarodom.ua/ru/devichya-vulicya-divocha

МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ СЕЛИЩА БУДИ МОВОЮ ТОПОНІМІВ

(Частина І)

Сідак Марина, вихованка гуртка історичного краєзнавства КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» Південної міської ради Харківського району Харківської області, учениця 10 класу Будянського ліцею Південної міської ради Харківського району Харківської області
Керівник: Безрукова Тетяна Миколаївна, керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «Центр дитячої та юнацької творчості» Південної міської ради Харківського району Харківської області, почесний краєзнавець України

Топоніми, як назви об'єктів різного походження є важливим джерелом інформації про суспільно-політичну життєдіяльність, духовну і матеріальну культурну спадщину людства, особливості його географічного середовища. Найменування, з якими ми зіштовхуємося кожного дня, навіть не замислюючись про них, - відбитки свідомості та досвіду суспільства. Топонімічні зміни протягом останніх років , а особливо зараз, під час повномасштабної війни спрямовані, перш за все, на формування ідентичності українського народу

Перша документальна згадка про селище Б*у*ди датується 1680 р.. Слово «Буди» має багато варіантів. У XIV-XV ст. «будою називали «курінь, хату», пізніше поташний завод, верх фургона, критий екіпаж». На території селища протікають річки Мерефа, Березова та дві Безіменні. Більша частина вулиць сучасного селища Буди має дві, а то й три назви. Це стосується як старої так і нової частини селища. За переказами, Буди починалися за *Кирпичним* ставком. Саме в цьому районі був старий центр села М***о***гилки. З часу відкриття у селі фаянсового підприємства у 1887 р., яке згодом перетворилося на один з найбільших заводів по виробництву фаянсової продукції в Європі, центр села перемістився у східну частину Буд. У сучасному селищі Буди Південної міської ради налічується 117 назв: вулиць (82), провулків (22), в'їздів (7), площ (3), тупиків (3). У 2014 р. вихованці гуртка історичного краєзнавства «ЦДЮТ» Харківської районної ради уклали довідник «Селище Буди Харківського району Харківської області. Довідник по назвам». У 2016 р. відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» в селищі було перейменувано відповідно: вулиць – 12, провулків – 5, в'їздів – 3, площ – 3, тупиків – 1. У 2024 р. вихованці гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району уклали довідник «Селище Буди Південної міської ради Харківського району Харківської області. Довідник по назвам». У 2024 р. відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» перейменовано 17 топонімів. У 2025 р. ми уклали новий Довідник де подаємо інформацію про 85 назв селища, враховуючи нові.

Ми умовно розділили територію сучасного селища Буди на північ та південь по руслу річки Мерефа, на схід і захід по території вулиці Садова та майдану Центральний. Я дослідила східну, центральну і північну частину селища. Уклала

та «Довідник по назвам» східної частини селища (усього 16 вулиць цього району, у 2024 р. перейменовано 5 вулиць).

Довідник по назвам східної частини селища

Авіабудівників вулиця. Північно-східна частина селища. Район – «*Новый поселок»*. Будинки дачних ділянок, обмежених Южанським (Голоцуцків) лісом і автомобільною трасою Буди – Мерефа .

Берегині вулиця (колишня вулиця Восьмого Березня). Східна частина селища. З'єднує вулиці Харківська та Трудова. (З 2024 р. вулиця називається Берегині).

Віжунова вулиця (колишня Раскової вулиця). Північно-східна частина селища. Район – «*Новый поселок*». З'єднує вулиці Харківська та місцевість, що впритул підходить до Орсовського ставка. Проходить між вулицями Південна (колишня вулиця Осіпенко) та Дружби (колишня вулиця Чкалова). З 2016 р. вулиця називається Віжунова.

Данилевського вулиця. Північно-східна частина селища. З'єднує вулиці Харківська та Дачна. Точно встановити не вдалося, ім'ям якого Данилевського названо вулицю.

Дачна вулиця (східна частина). Північно-східна частина селища. Тягнеться від вулиці Садова до Орсовського ставка. Два п'ятиповерхові будинки на початку вулиці входять до району, який називається «*Новые дома*». Частина будинків у східній частині вулиці примикає до Южанського лісу (походить від російськомовної назви міста Південне).

Дружби вулиця (колишня вулиця Чкалова). Північно-східна частина селища. Район – «*Новый поселок*». З'єднує вулиці Харківська та місцевість, що називають Піонерський табір. Остання вулиця на сході селища. (З 2024 р. вулиця називається Дружби).

Залізнична вулиця (східна частина). Центр селища. Починається вулиця від прохідної № 2 колишнього фаянсового підприємства і закінчується біля залізничного переїзду у східній частині селища.

Квітуча вулиця (колишня вулиця Толстого). Північно-східна частина селища. Починається від вулиці Харківська. Тупикова вулиця. (З 2024 р. вулиця називається Квітуча).

Мереф'янська вулиця. Починається від містка через річку Березова по вулиці Харківська й тягнеться паралельно залізничної колії Люботин-Мерефа до земель району Комарівка Південноміської ради. Названа на честь старовинного козацького міста Мерефа Харківського району.

Мирного Панаса вулиця. Північно-східна частина селища. З'єднує вулиці Харківська та Дачна.

Мистецька вулиця (колишня Мічуріна вулиця). Північно-східна частина селища. З'єднує вулиці Харківська та Дачна. (З 2024 р. вулиця називається Мистецька).

Озерна вулиця **(**колишня Піонерська вулиця). Північно-східна частина селища. Район – «*Новый поселок*». Одностороння вулиця, будинки на якій розташовані паралельно Южанському (Голоцуцькому) лісу. У цій місцевості над

Орсовським ставком був розташований у 1960-1980-ті роки піонерський табір «*Лучистый* » БФЗ. (З 2016 р. вулиця називається Озерна).

Південна вулиця **(**колишня Осіпенко вулиця). Північно-східна частина селища. Район – «*Новый поселок*». З'єднує вулиці Харківська (біля містка через Березову річку) та місцевість, що підходить до Орсовського ставка. (З 2024 р. вулиця називається Південна)**.**

Сковороди Григорія вулиця (колишня вулиця Енгельса) . Північно-східна частина селища. Починається від вулиці Харківська. Тупикова вулиця.. З 2016 р. вулиця носить ім'я великого просвітителя Гр. Сковороди.

Трудова вулиця. Наприкінці вулиці район будинків, що розташовані біля Орсовського ставка називали «Підсобне» або «Свинарник». Саме там у 1950-х роках збудували підсобне господарство БФЗ, де вигодовували свиней для заводської їдальні.

Українки Лесі вулиця. Північно-східна частина селища. Починається від вулиці Харківська. Тупикова вулиця.

Харківська вулиця. Перші будинки – центр селища. Вулиця тягнеться до східного кордону селища, доходить майже до залізничної станції Комарівка Південної залізниці. Довгий час тільки через цю вулицю можна було доїхати до Харкова. Наприкінці вулиці є міцний міст через річку Березова, що впадає в річку Мерефа. Приблизно там же й переїзд 11 км перегону Буди-Мерефа залізничної колії Люботин-Мерефа. Навпроти вулиці Лисенка є невеликий безіменний провулок, що виходить на вулицю Залізничну.

Харківський тупик. Центр селища. Тупик знаходиться майже початку вулиці.

Я уклала «Довідник по назвам» центральній частини селища (усього 12 назв цього району, у 2024 р. перейменовано 4 назви).

Довідник по назвам центральної частини селища

Гоголя вулиця. Центр селища. З'єднує вулиці Харківська та Дачна.

Дачна вулиця. Північно-східна частина селища. Тягнеться від вулиці Садова до Орсовського ставка. Два п'ятиповерхові будинки на початку вулиці входять до району, який називається «*Новые дома*». Частина будинків у східній частині вулиці примикає до Южанського лісу (походить від російськомовної назви міста Південне.

Залізнична вулиця. Центр селища (початок вулиці). Починається вулиця від прохідної № 2 колишнього БФЗ і закінчується біля залізничного переїзду у східній частині селища.

Захисників України вулиця (колишня Першого Травня вулиця). Центр селища. Район – Граб***і***лівка. Більшість приватних будинків на вулиці збудовані наприкінці XIX- початку XX ст. (З 2024 р. вулиця називається Захисників України **). Захисників України** провулок (колишній Першого Травня провулок). Центр селища. Колишня назва – Банний провулок. Будинки по південному боці вулиці були розташовані на подвір'ї фаянсового підприємства. Наприкінці провулку у 1900 р. було збудовано фабричну лазню, яка згодом стала селищною.. (З 2024 р. провулок називається Захисників України **).**

Козацька вулиця (колишня Островського вулиця). Центр селища. Багатоквартирний п’ятиповерховий будинок на початку вулиці входить до району, який називається «*Новые дома*» (З 2024 р. вулиця називається Козацька).

Лисенка вулиця. Північно-східна частина селища. З’єднує вулиці Харківська та Дачна. Багатоквартирний п’ятиповерховий будинок наприкінці вулиці входить до району, який називається «*Новые дома*». Точно встановити не вдалося, ім’ям якого Лисенка названо вулицю

Освіти вулиця (колишня Пушкіна вулиця). Центр селища. Три п’ятиповерхові будинки наприкінці вулиці входять до району, який називається «*Новые дома*». Наприкінці вулиці розташована будівля старших класів Будянського ліцею. (З 2024 р. вулиця називається Освіти)

Садова вулиця. Початок вулиці – центр селища. Вулиця проходить від вулиці Харківська до території селища Березівка (північна частина селища). Північно-західна частина вулиця відноситься до району Есхар. Одна із старіших вулиць Буд.

Садовий провулок. Центр селища. З’єднує сквер біля селищної ради і подвір’я колишньої школи по вулиці Фаянсовщик, вулицю Захисників України (колишню Першого Травня) і вулицю Садову.

Харківська вулиця. Перші будинки – центр селища.

Центральна (колишня Комсомольська) площа. Центр селища. Оточена вулицями Залізнична, Першого Травня, Харківська. До 2016 р. майдан називався Комсомольський**.**

Я уклала «Довідник по назвам» північної частини селища (усього 11 назв цього району, у 2024 р. перейменовано 2 назви).

Довідник по назвам північної частини селища

Зоряна вулиця **(**колишня Гагаріна вулиця). Північна частина селища. З’єднує вулиці Садова та Фаянсовщик. (З 2024 р. вулиця називається Зоряна).

Затишна вулиця **(**колишня Кірова вулиця). Північна частина селища. З’єднує вулиці Садова та Фаянсовщик.

Коцюбинського вулиця. Північна частина селища. З’єднує вулиці Садова та Фаянсовщик.

Кузнєцова вулиця. Північна частина селища**.** Район – Кирпичний. Тягнеться від Кирпичного ставка до піщаних кар’єрів на північному заході селища. **(**До 2007 р. називалася вулиця Заводу будівельних матеріалів).

Лісова вулиця. Північна частина селища**.** Район – Шкуренк*и.* Розташована у верхній частині Кирпичного ставка, впритул до Путилівського лісу.

Медова вулиця (колишня Чернишевського вулиця). Північна частина селища. Район – Есхар. З’єднує вулиці Садова та Фаянсовщик. З 2024 р. вулиця називається **М**едова**.**

Ощепкова Андрія **(**колишня Дзержинського вулиця). Північна частина селища. З’єднує вулиці Садова та Фаянсовщик. З 2015 р. вулиця носить Ощепкова)

Садова вулиця. Початок вулиці – центр селища. Вулиця проходить від вулиці Харківська до території селища Березівка Одна із старіших вулиць Буд.

Слобідська (колишня Комсомольська) вулиця. Північна частина селища. Район – Есхар. З'єднує вулиці Садова та вулиці Фаянсовщик. До 2016 р. вулиця називалася Комсомольська вулиця.

Стадіонна (колишня Комуністична) вулиця. Північна частина селища. Починається від місцевого стадіону по вулиці Фаянсовщик і закінчується лісовим масивом, що тягнеться до земель Березівської та Коротичанської селищних рад. До 2016 р. вулиця називалася Комуністична.

Фаянсовщик вулиця. Початок вулиці – центральна частина селища. Вулиця йде на північ до лісового масиву, що переходить у Путилівський ліс. Названа на честь працівників БФЗ, одного з найбільших підприємств легкої промисловості держави.

Список використаних джерел:

1. **Багалій Д.І.** Історія Слобідської України. – Харків: Дельта, 1993. – 256 с. [С. 157 – про село Буди]
2. **Безрукова Т.М**. Буди – фаянсова столиця України: Краєзнавчі замальовки, присвячені 350-річчю Харкова. – Харків: Торнео, 2005. – 52 с.
3. **Безрукова Т.М.** Енциклопедія сучасної України : Кузнєцов Матвій Сидорович : [матеріали до енциклопед. ст.] // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2012. – Вип. 2. – С. 186–190. – Бібліогр.: 8 назв.
4. **Безрукова Т.М.** Назви рідного краю : [селище Буди Харків. р-ну] // Трибуна трудящих. – 1999. – 20 листоп.
5. **Безрукова Т.М**. Селище Буди Харківського району Харківської області. Довідник по назвам : частина перша // «Краєзнавство і учитель – 2014» : матеріали міжнар. наук. конф., 28 лют. 2014 р., Україна, м. Харків / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2014. – С. 124–126
6. **Буди…** // Історія міст і сіл УРСР: В 26-ти т. / Голов. редкол.: П.Т. Тронько (голова) та ін. – К.: Гол. Ред. Укр. Рад. енцикл. – 1967.Т. 21: Харківська обл. / Редкол. т.: М.А. Сіроштан (голова) та ін. – 1967. – 1002 с. [С.877].
7. ***Филарет (Гумилевский)**. Историко-статистическое описание Харьковской епархии: [в 5 отд.]. – М.; Х., 1852-1858. Отд. 2: Уезды Харьковский и Валковский. – 1857. – С. 105-106.*

МИНУЛЕ І СУЧАСНЕ СЕЛИЩА БУДИ МОВОЮ ТОПОНІМІВ (Частина ІІ)

Селіхов Макар, вихованець гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, учень 7 класу Будянського ліцею № 2 Південної міської ради Харківського району Харківської області.

Керівник: Безрукова Тетяна Миколаївна, керівник гуртка історичного краєзнавства КЗ «Харківська обласна станція юних туристів» Харківської обласної ради, почесний краєзнавець України

Топоніміку називають мовою або літописом землі. З наукової точки зору топоніміка – це галузь науки, що вивчає власні географічні назви, їхнє походження, значення і написання. Перша документальна згадка про селище Буди датується 1680 р. На території селища протікають річки Мерефа, Березова та дві Безіменні. Більша частина вулиць сучасного селища Буди має дві, а то й три назви. Це стосується як старої так і нової частини селища. За переказами, Буди

починалися за *Кирпичним* ставком. Саме в цьому районі був старий центр села М***о***гилки. З часу відкриття у селі фаянсового підприємства у 1887 р., яке згодом перетворилося на один з найбільших заводів по виробництву фаянсової продукції в Європі, центр села перемістився у східну частину Буд. У сучасному селищі Буди Південної міської ради налічується 117 назв: вулиць (82), провулків (22), в'їздів (7), площ (3), тупиків (3). У 2014 р. вихованці гуртка історичного краєзнавства «ЦДЮТ» Харківської районної ради уклали довідник «Селище Буди Харківського району Харківської області. Довідник по назвам». У 2016 р. відповідно до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» в селищі було перейменувано відповідно: вулиць – 12, провулків – 5, в'їздів – 3, площ – 3, тупиків – 1. У 2024 р. вихованці гуртка історичного краєзнавства КЗ «ЦДЮТ» Південної міської ради Харківського району уклали довідник «Селище Буди Південної міської ради Харківського району Харківської області. Довідник по назвам». У 2024 р. відповідно до Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» перейменовано 17 топонімів. У 2025 р. ми уклали новий Довідник, де подаємо інформацію про 85 назв селища, враховуючи нові.

Ми умовно розділили територію сучасного селища Буди на північ та південь по руслу річки Мерефа, на схід і захід по території вулиці Садова та майдану Центральний. Я дослідив південну і західну частину селища. Уклав«Довідник по назвам» південної частини селища (усього 23 назви цього району, у 2024 р. перейменовано 2 назви).

Довідник по назвам південної частини селища

Братський провулок. Південно-західна частина селища. Тягнеться від вулиці Кооперативна до лук річки Мерефа. Названий так, що на початку провулку була братська могила радянських воїнів, що загинули у серпні-вересні 1943 р.

Весняна вулиця. Південна частина селища. Район – Дальні Буди. Тягнеться від автомобільної траси районного підпорядкування Харків – село Бистре до Зарицкого ставка. До 2016 р. вулиця називалася Колгоспна.

Весняний в'їзд. Південна частина селища. Район – Дальні Буди. Починається з вулиці Весняна. Тупиковий в'їзд. До 2016 р. в'їзд називався Колгоспний.

Весняний провулок. Південна частина селища. Тягнеться від вулиці Весняна (колишня Колгоспна) до вулиці Короленка. До 2016 р. провулок називався Колгоспний.

Весняний тупик. Південна частина селища. Район – Дальні Буди. Починається від вулиці Весняна. До 2016 р. тупик називався Колгоспний.

Вишнева вулиця. Південна частина селища. Тягнеться паралельно Зарицькому ставку до ботанічного заказника місцевого значення «Савичів яр». Район – Путрина Гора.

Зелений, провулок. Південна частина селища. Район – Дальні Буди. Починається від вулиці Осіння. Тупиковий провулок.

Кооперативна вулиця. Південно-західна частина селища. Район – Дальні Буди. З'єднує площу Конституції (колишня Пролетарська) та вулицю Осінню (колишню Жовтневу). Проходить через річку Мерефа, на ній стоїть міст, відомості про який стосуються середини XIX ст..

Кооперативний в'їзд. Південно-західна частина селища. Починається від вулиці Кооперативна і проходить паралельно залізничній колії Люботин-Мерефа до Чаплиного Яру.

Короленка вулиця. Південна частина селища. Район – Сухий яр. Тягнеться від вулиці Осіння (колишня Жовтнева) до лісового масиву Башкирівський ліс. На початку XX ст. саме тут хотіли (була) зробити дорогу до села Бедряги. До наших днів існує бруківка на початку вулиці.

Кобзаря вулиця **(**колишня Маяковського вулиця). Південно-західна частина селища. З'єднує площу Т. Шевченка і вулицю Кооперативна. Колишня вулиця Фонарна. Так її називали тому, що тут з'явилися перші стовпи з ліхтарями Ще про вулицю кажуть «Вуз***е***нька» тому, що вона дійсно вузенька. По ній проходить асфальтована автомобільна дорога, що з'єднує східну і західну частину селища. На початку вулиці є стежка через луки річки Мерефа, через місток до вулиці Осіння (Жовтнева). З 2024 р. вулиця називається Кобзаря

Кобзаря в'їзд. **(**колишній Маяковського в'їзд). Південно-західна частина селища. Район –Гатка. Починається від вулиці Кооперативна і тягнеться паралельно по лукам річки Мерефа до низових городів. З 2024 р. в'їзд називається Кобзаря.

Осіння вулиця. Південно-західна частина селища. Район – Дальні Буди, Клепка, іржавці (колишня Жовтнева).. З'єднує автомобільну трасу районного підпорядкування Харків – село Бистре та місцевість, де до 1930-х років був Орловський ставок. На південному боці вулиці, біля перехрестя з вулицею Кооперативна розташований цвинтар № 2. З 2024 р. вулиця називається Осіння, ймовірно з 1919 р. вулиця називалася Жовтнева.

Пісочна вулиця. Південна частина селища. Вулиця починається від автомобільної траси районного підпорядкування Харків – село Бистре, поблизу площі Шевченка до земель, що підходять до підприємства очисних споруд, підприємства «Альтком» та асфальтобетонного заводу. У кінці вулиці через річку Мерефа є невеликий місток через який можна пройти до Красюкової поляни, Левади та Дубнячка на південному сході селища.

Пісочний в'їзд. Південна частина селища. З'єднує вулиці Пісочна та Шевченка.

Пісочний провулок. Південна частина селища. Недалеко від провулку є саморобний міст через річку Мерефа.

Польова вулиця. Південно-східна частина селища. Район – Путрина Гора. Тягнеться паралельно Зарицькому ставку до ботанічного заказника місцевого значення «Савичів яр». Район – Путрина Гора

Редінговська вулиця. Південно-східна частина селища. Район – Путрина Гора. Тягнеться паралельно Зарицькому ставку до ботанічного заказника місцевого значення «Савичів яр». Вулиця названа на честь міста Редінг (США,

штат Огайо). 16.03.1993 р. Будянський селищний голова В’ячеслав Медведєв і мер міста Редінг Франк Карневаллі підписали у США декларацію про побратимство наших населених пунктів.

Ставкова вулиця. Південно-східна частина селища. Район – Путрина Гора. Розташована над Зарицким ставком. Тягнеться паралельно Зарицькому ставку до ботанічного заказника місцевого значення «Савичів яр».

Шевченка вулиця. Південна частина селища. Вулиця одностороння, йде паралельно залізничній колії Люботин-Мерефа. З’єднує майдан Шевченка і землі, що підходять до підприємства очисних споруд, підприємства «Альтком» та асфальтобетонного заводу.

Шевченка площа. Центр селища. На півночі розташовані залізничний вокзал та будинки залізничників, на сході – залізнична колія Люботин-Мерефа та будинки по вулиці Шевченка, на заході – залізнична колія Люботин-Мерефа та ділянка автомобільної дороги, що веде до вулиці Кобзаря (колишня Маяковського). Ліворуч – на пагорбі за високим муром ділянка, що зветься «Шамотка або Шармотка». Це місцевість, куди викидалися відходи фаянсового виробництва, переважно шамот. На півдні – проходить частина автомобільної траси районного підпорядкування Харків – село Бистре. На цій ділянці є міцний міст через річку Мерефа та невеликий місток через річку Безіменну.

Шевченка провулок. Південна частина селища. З’єднує вулиці Шевченка і Пісочну.

Я уклав «Довідник по назвам» західної частини селища (усього 25 назви цього району, у 2024 р. перейменовано 4 назви).

Довідник по назвам західної частини селища

Борова вулиця. Західна частина селища. Проходить паралельно залізничній колії Люботин-Мерефа до вулиці Соснова вулиця (колишня Ново-Московська вулиця). Названа так тому, що в кінці вулиці розташований сосновий бір.

Покровський провулок **(**колишній Ватутіна провулок). Північно-західна частина селища. Район – Радянка. З’єднує вулиці Перемоги **(**колишня вулиця 300-річчя) та Б. Хмельницького. З 2024 р. провулок називається Покровський.

Київська вулиця. Південно-західна частина селища. Район – Гарячий хутір. З’єднує вулиці Франка і Соснову вулицю (колишня Ново-Московська вулиця).

Колодязний провулок. Західна частина селища. Район – Чаплин Яр. З’єднує провулок Соборний (колишній Червоноармійський) та в’їзд Тихий (колишній Радянський).

Конституції площа (колишня Революції площа). Історичний центр селища. Західна частина селища. Район – М***о***гилки. Оточена вулицями Кооперативна, Кобзаря (колишня Маяковського), переїздом 17 км перегону Буди-Люботин залізничної колії Люботин-Мерефа. До 2016 р. називалася Революції площа.

Люботинська вулиця. Західна частина селища. Район – Чаплин Яр. Вулиця названа на честь міста обласного підпорядкування Люботин, що розташований приблизно за 10 км на захід від селища. Вулиця одностороння, проходить паралельно залізнична колія Люботин-Мерефа. До 1870-х років ця місцевість називалася Чаплин Яр.

Молодіжна вулиця. Північно-західна частина селища. Будинки на дачних ділянках, що обмежені вулицею Б. Хмельницького і цвинтарем № 1

Набережна вулиця. Західна частина селища. Починається від вулиці Соборна (колишня Радянська), біля крамниці № 10 і закінчується біля греблі Кирпичного ставка. Назва вулиці походить від ставка. До 1970-х років тут був Старий ставок, який випустили під час реконструкції БФЗ.

Нагірна вулиця. Західна частина селища. З'єднує вулиці Набережна та майдан Соборний. Назва походить від рельєфу місцевості.

Соснова вулиця (колишня Ново-Московська вулиця). Південно-західна частина селища. Район – Гарячий хутір. Стара назва вулиці походила від назви села Стара Московка біля селища Коротич, що знаходиться на відстані близько 10 км на північ від вулиці. На початку вулиці на річці Мерефа є невеликий міст. Сучасна назва вулиці походить від соснового лісу, який росте на місці колишнього Орловського ставка, який витік наприкінці 1930-х рр. Сосновий ліс висадили у 1967-1968 рр. З 2024 р. вулиця називається Соснова.

Соборна (колишня Радянська**)** вулиця. Історичний центр селища. Західна частина селища. Початок вулиці (до площі Соборної колишня Пролетарська) – район – М***о***гилки, далі – район Новоселівка. По вулиці у будинку № 43 Високопреосвященний Митрополит Харківський і Богодухівський Никодим 12.11.1991 р. освятив Свято-Озерянський храм, настоятелем якого з 1992 є протоієрей о. Петро (Пилипчук Петро Олексійович). Будинок № 90 – колишня сільська ратуша, нині Будянський ліцей № 2, приміщення старших класів збудовано у 1905 р. До 2016 р. вулиця називалися Радянська.

Соборна (колишня Пролетарська площа). Історичний центр селища. Західна частина селища. Район – М***о***гилки. Оточена вулицями Соборна (колишня Радянська), Кооперативна, провулком Соборний (колишній Червоноармійський). До 2016 р. площа називалася Пролетарська.

Соборний провулок (колишній Червоноармійський провулок). Західна частина селища. Район – Чаплин Яр. З'єднує початок вулиці Кооперативна та Колодязний провулок. Наприкінці провулку є стежка, що виходить до залізничної колії Люботин-Мерефа. До 2016 р. провулок називався Червоноармійський.

Тихий в'їзд (колишній Радянський в'їзд). Західна частина селища. Район – Чаплин Яр. З'єднує вулиці Соборну та Люботинська. Виходить до залізничної колії Люботин-Мерефа. До 2016 р. в'їзд називався Радянський.

Тихий провулок (колишній Радянський провулок). Західна частина селища. Район – Чаплин Яр. З'єднує провулок Колодязний та в'їзд Тихий (колишній Радянський в'їзд). До 2016 р. називався Радянський провулок

Перемоги вулиця **(**колишня 300-річчя возз'єднання України з Росією вулиця). Північно-західна частина селища. Район – Радянка. З'єднує провулки Шкільний і Покровський (колишній Ватутіна). З 2024 р. вулиця називається Перемоги.

Фоміна Георгія вулиця. Історичний центр селища. Західна частина селища. З'єднує вулицю Нагірну та провулок Фоміна. Наприкінці вулиці розташований цвинтар № 1. Колишня назва – вулиця Кладбіщенська**.** З 1990-х рр. вулиця

називається Фоміна. **Фоміна** Георгія провулок. Історичний центр селища. Західна частина селища. З'єднує вулицю Фоміна і Соборну (колишню Радянську). До початку 1990-х рр. провулок називався Кладбіщенський. З 1990-х рр. провулок називається Фоміна. **Франка** вулиця. Південно-західна частина селища. Район – Гарячий хутір. З'єднує шлях з площі Конституції (колишня Пролетарська) за переїздом 11 км перегону Буди-Люботин і вулицю Соснову (колишню Ново-Московську). Між першими чотирма будинками і наступними лежить місцевість, яку називають Низові городи. Ця частина вулиці тягнеться паралельно залізничній колії Люботин-Мерефа. **Хмельницького** Богдана вулиця. Північно-західна частина селища. Район – Радянка. З'єднує провулки Шкільний і Покровський (колишній Ватутіна). **Цегельний** провулок. Північно-західна частина селища. Район – Кирпичний. Історичний центр. З'єднує вулиці Фоміна і Набережну.

Щаслива (колишня 4-ї п'ятирічки) вулиця. Західна частина селища. Історичний центр. З'єднує майданчик перед заводською прохідною № 3 на початку вулиці Соборна (колишня Радянська) та вулицю Кооперативну біля переїзду. Колишня назва – вулиця Сідаків. Так її називали тому, що там компактно селилися родини Сідаків. На початку вулиці розташовані корпуси кондитерського підприємства «АВЕСТА». На цьому місці раніше була пекарня. До 2016 р. вулиця називалася 4-ї п'ятирічки

Шкільна вулиця. Західна частина селища. З'єднує вулицю Фоміна і 300-річчя. Вулиця проходить паралельно цвинтарю № 1, закінчується біля подвір'я Будянського ліцею № 2. Вулиця виходить до присадибної ділянки української школи (сучасний Будянський ліцей № 2).

Шкільний провулок. Західна частина селища. З'єднує вулицю Соборну (колишню Радянську) і Б. Хмельницького.

Список використаних джерел:

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. – Харків: Дельта, 1993. – 256 с.

2. Безрукова Т.М. Буди – фаянсова столиця України: Краєзнавчі замальовки, присвячені 350-річчю Харкова. – Харків: Торнео, 2005. – 52 с.

3. Безрукова Т.М. Енциклопедія сучасної України : Кузнєцов Матвій Сидорович : [матеріали до енциклопед. ст.] // Праці пам'яткознавців : ювіл. зб. наук. ст. з пам'яткоохорон. роботи / Харків. худож. музей [та ін.]. – Харків, 2012. – Вип. 2. – С. 186–190. – Бібліогр.: 8 назв.

4. Безрукова Т.М. Назви рідного краю : [селище Буди Харків. р-ну] // Трибуна трудящих. – 1999. – 20 листоп.

5. Безрукова Т.М. Селище Буди Харківського району Харківської області. Довідник по назвам : частина перша // «Краєзнавство і учитель – 2014» : матеріали міжнар. наук. конф., 28 лют. 2014 р., Україна, м. Харків / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2014. – С. 124–126

7. Буди… // Історія міст і сіл УРСР: В 26-ти т. / Голов. редкол.: П.Т. Тронько (голова) та ін. – К.: Гол. Ред. Укр. Рад. енцикл. – 1967.Т. 21: Харківська обл. / Редкол. т.: М.А. Сіроштан (голова) та ін. – 1967. – 1002 с. [С.877].

***8. Филарет (Гумилевский)**. Историко-статистическое описание Харьковской епархии: [в 5 отд.]. – М.; Х., 1852-1858. Отд. 2: Уезды Харьковский и Валковский. – 1857. – С. 105-106.*

НОВІ ВУЛИЦІ ХОЛОДНОГІРСЬКОГО РАЙОНУ: АНАЛІЗ ЗМІН

Солопіхін Денис, учень КЗ «Харківський ліцей № 57 Харківської міської ради»
Керівник: Степанова Наталія Леонідівна, учитель географії КЗ «Харківський ліцей № 57 Харківської міської ради»

Навчаючись у школі з першого класу, я звик, що вона завжди мала адресу «вулиця Сочинська, 66А». І навіть зараз таблички на будинках вулиці, де знаходиться ХЛ № 57, мають цю назву. Проте не так давно я звернув увагу на те, що у фейсбуці було змінено адресу школи на «вулицю Січеславську». Це спонукало мене з'ясувати, які ще вулиці були перейменовані у моєму районі. У результаті я зрозумів, що перейменування мають вагомі причини та є дуже актуальними.

Актуальність змін географічних назв у контексті декомунізації в Україні зумовлена вагомими причинами, які відображають історичну, політичну та соціальну ситуацію в суспільстві. Багато географічних назв в Україні, які були встановлені в радянські часи, прославляли тоталітарний режим, політичних діячів або події, пов'язані з радянською ідеологією. Повернення історичних назв або присвоєння нейтральних, актуальних імен є кроком до визнання власної національної ідентичності та поваги до історії України. Зміна топонімів покращує формування позитивного образу держави та розширює усвідомлення громадянами своєї історії. Це частина процесу деколонізації свідомості, що сприяє відмежуванню від впливу колишньої імперської політики.

Процес перейменування має глибоке значення для національного самоусвідомлення. Він стимулює дискусії про історичну правду, критичне осмислення минулого, а також об'єднання людей навколо спільних цінностей.

Мета роботи – проаналізувати назви вулиць Холодногірського району міста Харкова, які було перейменовано у період з 2015 по 2024 роки, та дослідити походження нових назв. Джерельною базою дослідження стали розпорядження Харківського міського голови та рішення Харківської міської ради, які є у відкритих базах.

Починаючи з 2015 року на території Холодногірського району було перейменовано 101 вулиця, з них більше половини (62 об'єкти) – у 2024 році.

Найбільше старих назв вулиць (44 назви) походили від географічних назв, що існували на території СРСР, а саме: від населених пунктів (Бєломорськ, Владивосток, Дніпропетровськ, Єлець, Іжевськ, Калуга, Кокшетау, Кострома, Ленінград, Магнітогорськ, Новочеркаськ, Огарьово, Псков, Сестрорецьк, Смоленськ, Сочі, Челябінськ) та назв інших географічних об'єктів (Башкирія, Дагестан, Далекий Схід, Жигулі, Осетія, Таганка, Удмуртія, Хасан).

Багато вулиць (42 назви) були названі на честь видатних діячів, які вписувалися в радянську ідеологію, зокрема, на честь іноземних історичних діячів (Благоєв Д., Робесп'єр М., Маркс К., Енгельс Ф.), так званих «революціонерів», комуністів, героїв Радянського Союзу (Борзенко С., Дацько Й., Довгалівський В., Кашуба В., Коллонтай О., Котлов І., Кубасов Ф., Малиновський Р., Муранов М., Ногін В., Селявкін М., Скороход О., Тіняков Ю., Фабріциус Я., Юмашев А.),

російських та радянських діячів науки, культури та мистецтва (Аляб'єв О., Бажов П., Балакірєв М., Докучаєв В., Кіпренський О., Кононенко Ю., Москвін І., Салтиков-Щедрин М., Серафімович О., Соколов Б., Станіславський К., Суриков В.).

Цікавим є факт, що серед старих назв Холодногірського району лише одна вулиця була названа на честь жінки – О. Коллонтай.

Частина топонімів були пов'язані з радянською ідеологією (походяли від «бурлак», «губком», «крейсер Аврора», «перше травня», «червоний жовтень», «червона Баварія»).

Лише кілька змінених старих назв не були пов'язані з радянською ідеологічною спадщиною (вулиця Весела, Верхнєудінська вулиця, Верхнєудінський провулок, Внуківський провулок, Донбасівський провулок, Спортивна вулиця).

При перейменуванні основними критеріями вибору нових назв часто виступає історична справедливість: повертають історичні назви вулиць, які були змінені в радянський чи імперський періоди (провулок Аляб'єва – Морозівський провулок, Внуківський провулок – Михайличенківський провулок, провулок Докучаєва – Василівський провулок, вулиця Енгельса – вулиця Різдвяна, вулиця Карла Маркса – вулиця Благовіщенська, вулиця Котлова – Велика Панасівська, вулиця Кубасова – вулиця Андріївська, вулиця Ленінградська – вулиця Курилівська, Магнітогорська вулиця – Горбачівська вулиця, провулок Ногіна – Лаврентіївський провулок, Осетинська вулиця – Варсавинська вулиця, вулиця Салтикова-Щедріна – Воронівська вулиця, вулиця Селявкіна – Пушкарівський провулок, Сестрорецький провулок – Міцний провулок, вулиця Скорохода – Терихівська вулиця, вулиця Соколова – Соколовська вулиця).

Найбільше назв перейменованих вулиць пов'язано з географічними об'єктами України (Синевирська вулиця, Бориславський провулок, Калуський провулок, Косівський провулок, Дрогобицька вулиця, провулок Дрогобицький, Фароський провулок, Яворівський провулок, Ковельський проїзд, Косівський провулок, Святогірський провулок, Трускавецька вулиця, Рівненська вулиця, Верховинський провулок, Ясинуватський провулок, Мукачівська вулиця, Гуцульський провулок, Січеславська вулиця, Шарівський провулок, Станіславський провулок, Караїмський провулок, Ровеньківський провулок, провулок Місхорський).

Багато нових назв також пов'язано з Європою: вулиця Фінська, Молдавський провулок, Шведська вулиця, Скандинавський провулок, Норвезька вулиця, Женевська вулиця, Гаазький провулок, Нюрнберзький провулок, Альпійський провулок, Мариборзький провулок, Стокгольмський провулок, Данська вулиця, Данський провулок. Деякі перейменовані вулиці пов'язали з місцевими територіальними назвами: Холодногірська вулиця, Холодногірський провулок, Велика Панасівська вулиця, Панасівський проїзд.

У нових назвах увічнюють сучасних героїв, зокрема воїнів, які віддали життя в російсько-українській війні (з 2014 року). У Холодногірському районі у такий спосіб у 2024 році було перейменовано п'ять вулиць (з'явилися провулок

Ігоря Остаповича, вулиця Всеволода Татькова, вулиця Олега Овсеєнка, вулиця Олександра Лавренка, вулиця Олександра Чуба).

У нових назвах вулиць також увічнили пам'ять відомих особистостей, пов'язаних з Україною або, зокрема, з Харковом,– діячів культури, науки, борців за державність, або просто перших поселенців цих вулиць (П. Левченка, М. Дрінова, Б. Шрамка, Д. Вишневецького, М. Беркоса, О.Костюченка, П.Тронька, П. Курилова, П. Лаврентьєвої, Л. Кеніга, родини Кенігів, О. Пушкарьова, І. Муратова, П. Гулака-Артемовського, І. Гаращенка). Серед нових топонімів Холодногірського району лише один було перейменовано на честь жінки – Прасковії Лаврентьєвої, яка була однієї з перших поселенок вулиці. Цьому місцю було повернуто стару назву – Лаврентіївський провулок.

Кілька нових назв пов'язані з природою і звучать особливо милозвучно: Сливовий провулок, Горіхова вулиця, Черешневий провулок, Грушева вулиця, Лазуровий провулок, Солом'яний провулок, Ґрунтовий проїзд, в'їзд Родючий.

Деякі нові найменування походять від виду занять або результатів діяльності населення – Цукрова вулиця, Сталевий провулок, Зброярська вулиця, Лірницький в'їзд, провулок Бандуристів. Три нові назви вулиці мають релігійне забарвлення – Різдвяна, Озерянська, Благовіщенська, одна – символічне (вулиця Злагоди), а одна вулиця названа на честь літературного героя – Захара Беркута.

Історія походження нової назви вулиці, де знаходиться моя школа, вулиці Січеславської, пов'язана з топонімом «Січеслав». Цю назву вперше запропонував для сучасного міста Дніпро ще в далекому 1918 році Дмитро Яворницький, «батько козацтва». Історик вважав, що так у назві буде закріплена назва міста як краю-колиски українського козацтва. Ця назва також пропонувалася у 1918 році Центральною Радою, проте через її усунення не була реалізована. У часи української революції 1917—1921 років цю назву використовували пронаціональні українські сили та представники української інтелігенції.

Ідея Дмитра Яворницького не була втілена у життя, однак сама назва «Січеслав» зберіглася. Тож вулиця Січеславська нагадує про велич і славу українського козацтва. Адже топоніми – це не лише географічні орієнтири, а й культурні символи. Їхнє оновлення додатково створює міцний зв'язок із національними традиціями, замінюючи радянські ідеологічні сили на ті, які відповідають сучасним цінностям суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про перейменування об'єктів топоніміки міста: Рішення від 20.11.2015 № 12/15: Харківська міська рада Харківської області. URL: https://doc.city.kharkiv.ua/uk/profile/document/view/id/644875 (дата звернення 24.01.2025).

2. Про перейменування об'єктів топоніміки міста: Розпорядження від 02.02.2016 № 7 / Харківський міський голова. URL: https://doc.city.kharkiv.ua/uk/profile/document/view/id/646779 (дата звернення 24.01.2025).

3. Про перейменування об'єктів топонімії міста: Розпорядження від 29.03.2024 № 93 / Харківський міський голова. URL: https://doc.city.kharkiv.ua/uk/profile/document/view/id/712530 (дата звернення 24.01.2025).

4. Про перейменування об'єктів топонімії міста: Розпорядження від 26.04.2024 № 120 / Харківський міський голова. URL: https://doc.city.kharkiv.ua/uk/profile/document/view/id/712911 (дата звернення 24.01.2025).

ДЕКОЛОНІЗАЦІЯ ТОПОНІМІВ ХАРКОВА: ПРО НОВУ НАЗВУ СТАНЦІЇ МЕТРО «ЛЕВАДА»

Соляр Уляна, Шевченко Карина, учнівське об'єднання 10-А класу
КЗ «Харківський ліцей № 15 Харківської міської ради»
Керівник: Борецький І.С, вчитель історії КЗ «Харківський ліцей № 15 Харківської міської ради»

Історична необхідність перейменувань. Перейменування станції метро «Проспект Гагаріна» на «Харків-Левада» є частиною широкого процесу декомунізації та відновлення історичної справедливості, що відбувається в Україні після здобуття незалежності. У радянський період назви часто надавались на честь політичних діячів або подій, які слугували ідеологічним цілям тоталітарного режиму. У випадку цієї станції назва «Проспект Гагаріна» підкреслювала радянську пропаганду космічних досягнень, які мали слугувати символом могутності СРСР. Проте ця назва не відображала ані місцевої історії, ані культурної ідентичності регіону.

Патріотично-виховна складова. Повернення назви «Харків-Левада» є важливим кроком у вихованні національної свідомості громадян. Левада — це слово з давнім українським корінням, яке підкреслює історичний зв'язок місцевості з природою та географічними особливостями. Такі назви пробуджують інтерес до історії свого міста, сприяють збереженню культурної спадщини та зміцнюють патріотизм. Нові покоління харків'ян отримують можливість пишатися місцевими топонімами, які мають глибоке значення та не нав'язані ідеологічними мотивами.

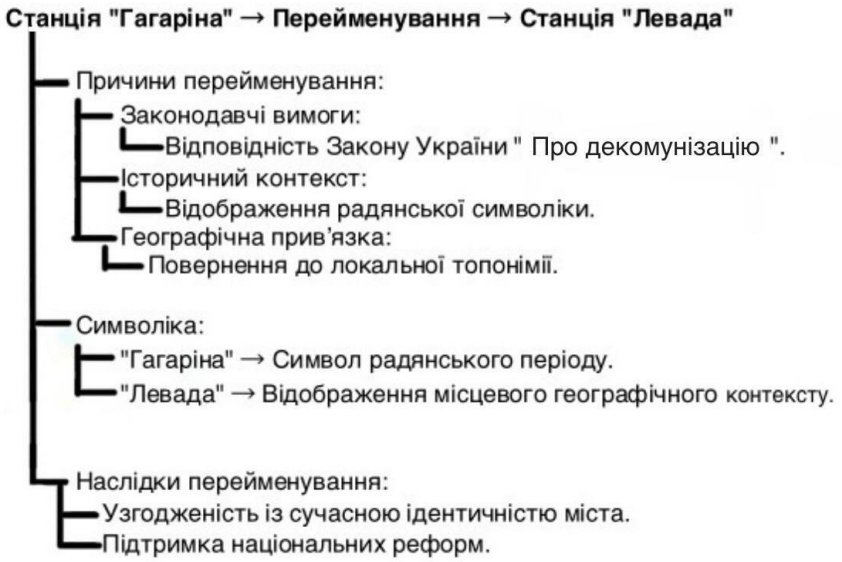
Ідейні засади. Процес перейменування базується на ідеї повернення до власної історії та відродження української національної ідентичності. Назва «Харків-Левада» є символічною, оскільки вона зберігає зв'язок з природними умовами цього району, історією топонімії та інфраструктурою — залізничним вокзалом. Це крок у напрямку створення нового українського середовища, де вшанування своєї культури, мови та традицій стає пріоритетним.

Процеси формування нового українського середовища. Формування нового культурного середовища включає відновлення історичних назв, які відповідають географічним, історичним і культурним особливостям регіону. Цей процес також передбачає популяризацію національного мистецтва, символів і мови.

Оригінальне оформлення станції метро, яке передбачало мозаїки з українськими польовими квітами, символізувало зв'язок із національним мистецтвом. Хоча цей проект був знищений під тиском радянської влади, сучасне перейменування станції є можливістю повернутися до коріння та відновити справедливість.

Таким чином, перейменування станції на «Харків-Левада» є не лише коригуванням назви, а й важливим символом відновлення української історичної та культурної спадщини. Це крок до формування свідомої нації, яка шанує своє минуле та будує майбутнє на основі власної ідентичності.

Дослідження.

Станцію метро "Гагаріна" в Харкові перейменували на "Левада" у 2024 році в рамках продовження процесу декомунізації та оновлення топоніміки міста. Назва "Гагаріна" була тісно пов'язана з радянським минулим, оскільки Юрій Гагарін став першим космонавтом світу. Однак ця назва не мала ніякого прямого відношення до Харкова і асоціювалася з ідеологією радянського часу, тому виникла необхідність змінити топонім. Натомість нова назва "Левада" має прямий зв'язок із географічними особливостями міста. Левада — це природна територія, де колись знаходилися луки та заплави. Район Левада у Харкові є однією з важливих частин міста, і нова назва значно краще відображає місцеву історію та характер цієї території. Вона має культурне й історичне підґрунтя, яке більше відповідає ідентичності Харкова як сучасного українського міста, що прагне повернутися до своїх коренів і відкинути вплив радянської символіки. До моменту перейменування назва станції "Гагаріна" викликала певні суперечки. Деякі харків'яни вважали її нейтральною і не бачили в ній нічого радикального. Проте, на тлі загального процесу декомунізації, виникла необхідність замінити топонім, який символізував радянську епоху. Вибір назви "Левада" став результатом громадських обговорень. Пропонувалися й інші варіанти, такі як "Голубівська" та "Слобожанська", але найпідтримуванішою була саме "Левада". Історично цей район був відомий своїми природними ландшафтами, а сама назва "левада" традиційно використовувалася для позначення луків, розташованих біля річок.

Цей топонім не тільки має глибоке коріння в природній географії, а й підкреслює зв’язок міста з природним середовищем. Таке перейменування є важливим кроком для Харкова, оскільки воно дозволяє відновити міську ідентичність, базуючись на історичних фактах та природних особливостях.

Зміна назви станції "Гагаріна" на "Левада" також є важливим етапом в утвердженні нової української ідентичності, яка акцентує увагу на місцевих традиціях і символах. Це не лише адміністративне рішення, але й культурний акт, який сприяє очищенню публічного простору від радянських символів і створенню більш автентичного міського середовища.

Висновок. Отже, перейменування станції метро «Гагаріна» на «Левада» є важливим кроком у процесі декомунізації і відновлення історичної справедливості. Воно символізує повернення до національних цінностей, підкреслює культурну ідентичність Харкова і його зв’язок із природними й історичними особливостями місцевості.

Нова назва допомагає переосмислити публічний простір міста, роблячи його більш автентичним та ближчим до людей. Це рішення є не лише адміністративною зміною, а й символом формування свідомої нації, яка цінує свої традиції, історію та мову. «Левада» як назва станції повертає місту його природну та культурну унікальність, що сприяє розвитку сучасного українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Постанова Верховної Ради України щодо декомунізації: Закон України.
2. Рішення Харківської міської ради: Дані про https://www.city.kharkov.ua/).
3. Офіційний сайт Харківської обласної державної адміністрації: Інформація https://xap.gov.ua/).
4. Исаев Л. В конце туннеля-свет /Лит. запись. А. В. Коваленко. – Х.: Издательство «Знамя», 2000. – 288 с.

ТВОРИМО ЗАРАДИ МАЙБУТНЬОГО

Тройнікова Дар'я, учениця КЗ «Харківського ліцей №17 Харківської міської ради»
Керівник: Бурковець Світлана Олексіївна, вчитель зарубіжної літератури
КЗ «Харківського ліцей №17 Харківської міської ради»

Шматок землі, ти звешся
Україною. Ти був до нас.
Ти будеш після нас.
Л. Костенко

Пам'ять... Вона нетлінна і вічна, вона буде жити в душах людей, бо без минулого немає майбутнього. Повернемося обов'язково до минулого, щоб мати уроки на майбутнє, щоб всі знали ціну словам: **мужність, мир, Батьківщина.** В народі говорять: “Все можна продати, але пам'ять і Батьківщину — ніколи”. І це так: заради майбутнього ми будемо пам'ятати. Історія не пам'ятає жодного століття, в якому б не точилися війни, не гинули б люди... На превеликий жаль, не навчилося ще суспільство вирішувати конфлікти мирним шляхом і до сьогодні. Вже майже три роки Україна живе в стані війни. Український народ протягом багатьох століть стикався з проблемою збереження свого національно-культурного надбання. Війна Росії проти України докорінно змінила життя. Україна поступово позбавляється старих радянських топонімів. Все більше вулиць тепер носять назви, пов'язані з історією або видатними діячами країни.Справа перейменування — це питання справедливості і національної безпеки. Для харків'ян роки війни сповнені випробувань, тривог, втрат. Від початку війни з російськими терористами українські міста і села прагнуть позбавитися символів і назв, пов'язаних з російською історією і культурою. Це спрямовано на піднесення української національної ідентичності та незалежності. Харків за роки війни продемонстрував, що він не просто місто, це дух

людей, які не бояться труднощів і продовжують творити майбутнє. У місті-герої триває процес декомунізації і дерусифікації, за яким вулиці і проспекти отримують нові назви. За час війни 367 топонімів, назви яких пов'язано з країною-агресором, перейменовано у Харкові. Відповідне розпорядження підписав Харківський міський голова І.Терехов.

Вулиця Пушкінська, одна із центральних вулиць міста, 26 січня 2024 року була перейменована на честь Г.С.Сковороди, геніального філософа, просвітителя, українського письменника і педагога XVIII століття. Перейменування вулиці Пушкінської на честь Г.Сковороди запропонував мер Харкова І.Терехов: "... я не поспішав змінити назву вулиці Пушкінської. Я, як і багато харків'ян, завжди відчував, що Пушкін — це не про сучасну Росію, не про ту реальність, яку путінський режим намагається насаджувати, використовуючи велич історичних постатей для своєї вигоди". Лише після трьох обстрілів 23 січня, один з яких убив 10 містян, мер вирішив відмовитись від старої назви. Він наголосив, що через біль, який, на його думку, Харків відчув, не можна залишити все, як є.

Мер міста І.Терехов перейменування вулиці Пушкінської назвав "знаковим для міста". Чому ж мер Харкова назвав перейменування вулиці "знаковим"? Я думаю, ще і тому, що життя Г.Сковороди тісно пов'язане з Харковом і Харківщиною:

- письменник викладав у Харківському колегіумі (1759р.);
- у 1774 році жив в с. Бабаї у свого товариша Я.Правицького;
- філософ часто працював біля криниці Холодної (тут написані 15 із 30 байок із збірки "Байки Харківські");
- Сковородинівка. У маєтку харківського поміщика А.Н.Ковалевського з 1790р. до останніх днів жив Г.Сковорода,у Сковородинівці він і похований;
- він подорожував Куп'янщиною (с. Гусинка), Липцями, у Великому Бурлуці бував у приятеля Я. Донця-Захаржевського.

Любов до видатного поета й філософа-просвітителя залишається в серцях багатьох харків'ян, а пам'ять про нього зберігають численні пам'ятники: на вул. Університетській, на подвір'ї Харківського національного педагогічного університету, а у монастирському дворі на місці колишнього колегіуму встановлено пам'ятну стелу. Таким чином, саме на Харківський землі проведені поетом найпліднішi роки його творчості. А значить невипадково одну з найкрасивіших вулиць Харкова названо на честь Г.С.Сковороди.

Але є і сумна подія, пов'язана із сьогоденням. У грудні 2022 року українська та світова громадськість готувалися відзначити 300-річчя від дня народження Г.С. Сковороди. Але у ніч проти 7 травня 2022р. о 23 годині російська ракета вдарила в музей у селі Сковородинівка Золочівської громади Богодухівського району Харківської області і майже повністю зруйнувала його. Однак цей злочин вкотре привернув увагу українців і всього світу до того, хто переконував: "Стати щасливою зможе та людина, яка зрозуміє себе і буде вільною". Відомо, що з-під попелу на пожарищі музею дістали вцілілу, але пошкоджену скульптуру "Григорій Сковорода — мислитель" (автор І.Ястребов). Великий філософ Сковорода казав: "Немає нічого небезпечнішого, ніж підступний ворог, але немає нічого отрутнішого від удаваного друга". Підтвердження цим словам ми бачимо. Незважаючи на цю

жахливу подію, святкування ювілею все ж таки відбулося. Пошкоджена скульптура була доставлена у Національний науково-дослідний реставраційний центр України у м.Харкові, де спеціалісти провели обстеження стану збереженості музейного предмету. Робота була виконана художниками-реставраторами Національного науково-дослідного реставраційного центру України в м.Харкові С.Р. Єфановим і С.В. Омельником. У Києві 3 грудня 2022 року, в день народження Григорія Сковороди, в Українському Домі було відкрито національний мистецький проєкт «Світ Сковороди». Девіз проєкту - "Світло перемагає темряву". Статуя митця стала центральним символом виставки у Києві, символом незламності і непохитності українського народу.

Я — харків'янка. Люблю своє місто. Мені цікаво знати його історію, відомості про виникнення вулиць, площ, пам'ятників, знайомитися з іменами людей, якими пишається Харків. У роботі я хочу розповісти про вулицю Г.Сковороди (у минулому Пушкінську), здійснити невеликий екскурс в історію.

Вулиця з'явилась на початку XIX століття, коли міська дума виділила землю для заселення іноземних майстрів ремісничих цехів, яких запросив з-за кордону засновник Харківського університету В.М.Каразін. Заселившись, іноземці заснували німецьку ремісничу колонію, а нова вулиця отримала назву Німецької (німцями тоді називали іноземців взагалі). На честь О.Пушкіна вулицю було названо у 1899 році до 100-річчя з дня народження російського поета. Забудова вулиці сформувалась здебільшого у другій половині XIX- початку XX століття. На вулиці довжиною 5 км розміщено більше двадцяти пам'яток архітектури. Ось деякі з них:

– **Буд. № 12** — Харківська хоральна синагога. Побудована у 1914 р. (за проєктом відомого петербурзького архітектора Я.Г.Гевірця).

– **Буд. № 14** — Інститут мікробіології і імунології ім. І.І.Мечникова НАМН України (раніше — Науково-дослідний інститут мікробіології, вакцин і сироваток). Побудований у 1913р. для Харківського медичного товариства, архітектор — О.М.Бекетов.

– **Буд. № 19** — Житловий будинок. Побудований у 1907 році, архітектор — О.М.Гінзбург.

– **Буд. № 53 —** Національний фармацевтичний університет. Побудований у 1911 році як прибутковий будинок. Архітектор — Ю.С.Цауне.

– **Буд. № 70** — будівля Національної академії правових наук України, купецький маєток 1896 року. Частково зруйнований російським ракетним ударом 23 січня 2024 року.

– **Буд. № 77** — Головний корпус Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого. У минулому — будівля Комерційного училища, побудована у 1893р. Архітектор О.М.Бекетов.

– **Буд.№ 79** — Гуртожиток студентів Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" — «Гігант». Побудований у 1931р, архітектори О.Г.Молокін і Г.Д.Іконников.

– **Буд. №т 80** — Інститут патології хребта та суглобів ім. проф. М.І.Ситенка. Колишній прибутковий дім купця Компанщика, побудований у 1911 р., архітектор— М.Ф.Піскунов.

– **Буд. № 82** — Інститут медичної радіології ім. С.П.Григор'єва НАМНУ. Побудований у 1930р., архітектор — В.А.Естрович.

Біля будинку №19 знаходиться майдан Поезії. У 1904р. тут було відкрито погруддя О.С.Пушкіна (у 2022р. демонтовано). До вулиці Г.Сковороди примикають невеликі вулиці, які теж отримали нову назву: вул. Красіна — М. Манізера, Петровського — Я.Мудрого, Раднаркомівська- Жон Мироносиць, Лермонтовська — М. Йогансена, Артема — Алчевських, Фрунзе — Д.Багалія. Таким чином, з мапи міста поступово зникають топоніми на честь російських і радянських діячів та пов'язані з країною агресором.

Майбутнє твориться зараз. І нехай у цьому творенні завжди лунають пісні нашої душі, думки про світле і прагнення до гармонії. Ми віримо, що незабаром війна скінчиться: відбудуються міста і села, відновиться економіка, настане тиша, спокій, мир. І Харків постане перед сучасниками ще більш квітучим, гідним звання другої столиці України та міста-героя України.

І буде мир...
І вишні зацвітуть
У рідному моєму краї.
Лелеки добру звістку принесуть:
“Кінець війнм, ми ворога здолали!”
І на світанку вмиється Земля
Ранковою холодною росою.
І буде чути пісню солов'я,
А не ревіння літаків над головою.
Ліна Костенко

Список використаних джерел:

1. Горшков А.О. “Харків: Архітектура, пам'ятники”. Київ, “Мистецтво”, 1986
2. Зеленіна О. “Світове місто Харків”. Харків, “Фоліо”, 2019
3. Кушнарьов Є. “100 кроків Харківською знмлею”. Харків, “Фоліо”, 2004
4. Парамонов А.Ф. “Вулиці старого Харкова”. Харків “Фоліо”, 2020
5. Ніженець А.М. “Г.С. Сковорода. Заповідні місця на Харківщині”. Харків, “Прапор”, 1969
6. Прокопенко І.Ф. “Харків — моя мала Батьківщина”. Харків “ОВС”, 2003

ВУЛИЦЯ ПОЛТАВСЬКИЙ ШЛЯХ

Усачова Софія, вихованка КЗ «Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради
Керівник: Щербакова А.П., керівник гуртка спортивного туризму КЗ «Центр позашкільної освіти «Старт» Харківської міської ради

Полтавський Шлях – одна з найстаріших вулиць Харкова. Розташована в західній частині міста, з'єднує центр міста з вокзалом, Холодною горою, Залютиним. Довжина – 7,65 км до кільцевої дороги. Вулиця є межею між адміністративними районами міста. Парна сторона відноситься до Холодногірського району, а непарна – до Новобаварського. За більш ніж 300-літню історію свого існування вулиця п’ять разів міняла назву. Всі назви, за виключенням імені більшовика, голови Всеросійського центрального виконавчого

комітету Якова Свердлова, утворювалися від назв українських міст – Полтавська, Новоросійська, Катеринославська, Полтавський Шлях. Адже передусім це була дорога, яка вела від фортеці, а пізніше від міста Харкова у напрямку центральних регіонів України – на Полтаву, з кінця 18 століття на Катеринослав (деякий короткий час він називався Новоросійськ, сучасний Дніпро). У 1804 році, коли всі харківські вулиці дістали сталі назви, Полтавський Шлях, забудований тоді дерев'яними будинками до Холодної гори, було названо Катеринославська вулиця. Полтавським Шляхом вулиця стала у 1996 році. Сучасна назва призвана нагадати жителям та гостям Харкова про первісну назву та історію цієї вулиці.

Історія вулиці Полтавський Шлях починається ще в кінці 18 століття, коли від Харківської фортеці, яка була розташована на місці сучасної Університетської гірки, проклали дорогу на Полтаву. Тоді ж почалась поступова забудова територій за річкою Лопань. Так Полтавська дорога (як вона у той час називалась) стала центральною віссю утвореного району Залопані. Район, де проходила (та власне і зараз проходить) вулиця, розташований у заплаві річки. Для того, щоб подолати шлях від центру міста до нинішньої Холодної гори, треба було пройти ряд перешкод. Між нинішніми вулицями Різдвяною та Ярославського дорога перетиналася невеликим озером, через яке були зроблені гаті та місток. Незважаючи на інтенсивну боротьбу з водою, озеро залишалося, бо його підживлювали води, які стікали з північної частини Холодної гори.

Побачивши панораму вулиці Полтавський Шлях на початку 19 століття, сучасні харків’яни дуже б здивувалися. Болотиста місцевість, ланцюжок невеликих озер вздовж дороги, численні левади. Давалася взнаки близькість річки Лопань. Навесні та восени, щоб піднятися на Холодну гору, дорогу замощували хмизом. Систематичні роботи зосушення вулиці почались в середині 19 століття. Озеро, яке заважало проїзду вулицею, було розділене на два окремих басейна з кам’яними підпорними стінками. В одному з басейнів плавали лебеді. Поблизу обох боків дороги висадили дерева. У 1880 роках після проведення у місті водопроводу тут працював фонтан. Тільки в 50-х роках 19 століття вулицю вирівняли і засипали частину озера. А повністю озеро було ліквідоване лише тоді, коли вздовж підніжжя Холодної гори побудували залізницю. Сьогодні на цьому місці знаходиться Круглий сквер, а про басейни нагадують лише невеличкі скверики.

В кінці 18 вулиця була довжиною до 1 кілометра. Це 1/7 частина її сучасної довжини. Вона досягала до перехрестя сучасних вулиць Малиновського та Полтавський Шлях. Тут селились переважно селяни, небагаті та збіднілі міщани. Тому вздовж вулиці будувались мазанки під солом’яною крівлею, які мали дуже скромний зовнішній вигляд. У 1804 році тут на в’їзді в місто збудували заставу. Площа, на якій знаходилася застава, називалася тоді Жандармською. Через систему винних відкупів по якій право на торгівлю алкогольними напоями мали підприємці, які платили податки в казну, ціна на вино у місті була дещо вища, ніж в навколишніх селах. Дуже часто підприємливі харків’яни намагалися перевезти алкогольні напої контрабандою. Ось і доводилося на заставі оглядати весь транспорт, який їхав до міста. Власне, в’їзд у місто довгий час здійснювався не по

Катеринославській вулиці, а по Конторській (до 1790 року – вул. Безсала). а далі по вулиці Різдвяній. Але по мірі облаштування Полтавської вулиці основний в'їзд у місто перемістився на неї. Роботи з благоустрою вулиці почались в кінці 18 та на початку 19 століть. В цей час міська влада вела боротьбу з неблаговидною забудовою, яка панувала на центральних вулицях міста. До кінця 18 століття боротьба завершилася і глинобитні та дерев'яні будівлі були винесенні за межі міста. Вулицю вирівняли, а озеро ліквідували. В першій половині 19 століття серед населення Катеринославської вулиці вже не видно було міської бідноти. Бідні мешканці вулиці покинули її і переселилися на Холодну гору, яка в той час не входила в межі міста. Замість мазанок почали виростати кам'яні будинки.

Значний вклад у придання сучасного вигляду Катеринославської вулиці належить Харківському губернському архітектору Петру Ярославському. Його зусиллями забудівля вулиці стала регулярною. Згідно «Положению об упорядочении губернского города Харькова» на головних вулицях та площах можна було будувати тільки кам'яні будинки. При плануванні архітектор врахував складність рельєфу та лінію вже сформованої дороги. На Катеринославській вулиці почали масово з'являтися камяні будинки та особняки заможних міщан в стилі класицизму. Справжню трансформацію зовнішній вигляд вулиці зазнав у 1850-х роках. По розпорядженню Малоросійського генерал-губернатора Сергія Олександровича Кокошкіна Катеринославську вулицю повністю вирівняли. Зрізали височину біля Дмитрівської церкви. Старанність харківських будівельників того часу можна оцінити і сьогодні, якщо подивитися на Полтавський шлях з боку Університетської гірки. До речі, через абсолютно прямий напрям Катеринославська в 19 столітті називалась не вулицею, а "першпективой"(перспективою).

З кінця 30-х років 19 століття вулиця почала рости на захід. В середині 19 століття вона вже була забудована до нинішньої Семінарської вулиці. Забудівля Холодної гори активізувалась з відкриттям руху по Азовсько- Курській залізниці і будівництвом вокзалу. Там зводилися переважно одноповерхові житлові будинки селищного типу. У 1880 році на піднесеній частині вулиці був збудований запасний резервуар харківського водопроводу. Вода в нього закачувалась з Карпівського джерела. Територія на північ від вулиці перед підйомом на Холодну гору інтенсивно забудовувалась складськими приміщеннями, які відносились до залізниці. На рівнинній частині вулиці, по якій здійснювався зв'язок між вокзалом і центром міста, з'являється багато готелів, крамниць, ресторанів та видовищних закладів. Тут почали зводити будинки купці, чиновники, дворяни і навіть генерал-губернатор. Квартири на Катеринославській вулиці орендували також викладачі та професура Харківського університету. Серед найбільш відомих жителів вулиці українські художники Василь Єрмилов та Борис Косарєв.

Тут кипіло життя, в тому числі і культурне. У 1974 році в просторій дерев'яній будівлі з чавунними сходами на початку Катеринославської вулиці почав працювати оперний театр (будівля не збереглася). Через десять років недалеко відкрилося музичне училище. У 1882 році саме по Катеринославській вулиці пройшла перша черга кінної залізниці- «конки». Її маршрут починався на

розі Олександрівської вулиці (зараз вулиця Євгена Котляра), а кінцева зупинка була біля біржі на розі Миколаївської площі (зараз площа Конституції) та сучасної Павлівської площі. Це була крита платформа, у зимовий час з боковими стінами, розрахована на 20 чоловік. Платформу по рейках тягла пара коней, керував нею кучер. Швидкість руху не перевищувала 7 км, тривалість поїздки по місту була 45-60 хвилин. Конка була прообразом сучасного трамваю.

У 1908 році в будинку № 6 на Катеринославській вулиці був збудований і почав працювати перший стаціонарний кінотеатр не тільки Харкова, а в цілому Російської імперії. Ініціаторами відкриття кінотеатру були французи брати Боммер. На першому поверсі була кінозала на 380 місць. На другому поверсі глядачі , які чекали початок сеансу, могли послухати оркестр. У 1920 році трапилося нещастя: глядачі поспішали зайняти місця в залі, на сходах влаштували тисняву, парила обвалилися і кілька чоловік загинуло. Після цього у всіх кінотеатрах на квитках почали вказувати номери крісел. За весь час існування кінотеатр завжди працював за своїм функціональним призначенням, мінялися лише назви – «Кінотеатр №5», «Кінотеатр імені Карла Маркса», «Кінотеатр імені Дзержинського». В наші дні до початку війни в кінотеатрі «Боннер» можна було переглянути документальні фільми, артхауз, некомерційні кінострічки.

На вулиці Полтавський Шлях збереглася будівля Залопанської пожежної частини № 3 – найстарішої не тільки в Харкові, а у всій Україні. Триповерхова будівля з високою каланчею (34 метра) має досить солідний вік – її пустили в експлуатацію у 1857 році. У 19 столітті пожежна каланча на Катеринославській вулиці була найвищим оглядовим майданчиком Харкова. Тут постійно знаходився черговий. Він повинен був слідкувати за вулицями міста і виявляти будь-які ознаки пожежі. Побачивши дим, черговий починав бити у тривожний дзвін. За кількістю ударів пожежна команда дізнавалася в якому районі почалась пожежа і одразу їхала її гасити. Взимку в люті морози на каланчі спеціально вивішувалися сигнальні прапори, які нагадували міщанам про дотримання пожежної безпеки. За весь час існування будівля пожежної частини не міняла свого функціонального призначення. Як і двісті років тому, зараз тут знаходиться підрозділ пожежної охорони, в будь-який момент готовий протистояти пожежам у місті. Під час військових дій це особливо актуально.

Взагалі на вулиці Полтавський Шлях розташовано більше 20 будинків – пам'яток архітектури Харкова, є сотні будинків, стіни яких пам’ятають чимало історій і самі є невід’ємною частиною історії Харкова.

Список використаних джерел:

1. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. Харків: Для викладачів, науковців, широкого читацького загалу / Д. І. Багалій. – Харків «Основа», 1993. – 258 с.
2. Клейн Б. Г., Лаврентьев И. Н., Лейбфрейд А. Ю. и др. Харьков: Архитектура, памятники, новостройки: Путеводитель. / Б. Г. Клейн, И. Н. Лаврентьев, А. Ю. Лейбфрейд — 2-е изд., испр. и доп. — Х.: Прапор, 1987. — 151 с.
3. Лейбфрейд А., Полякова Ю. Харьков. От крепости до столицы: Заметки о старом городе. / А. Лейбфрейд, Ю. Полякова. – Харьков Фолио, 2001. — 335 с.
4. Описи Харківського намісництва кінця 18 ст. Київ.: Наукова думка. 1991. – 272 с.

5. Як будувався Харків. Полтавський шлях [Електронний ресурс] Режим доступу: https://stroyobzor.ua/ru/kharkov/news-city/kak-stroilsya-kharkov-poltavskiy-shlyakh (дата звернення: 15.10.2024)
6. [Електронний ресурс] Режим доступу: В місті *https://kh.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/366488-ot-horodskoi-bednoty-do-kupechestva-pochemu-poltavskyi-shliakh-nazyvaly-kharkovskym-brodveem* (дата звернення: 10.11.2024)
7. Вікіпедія українська [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.wikidata.uk-ua.nina.az › Залопанська_по... (дата звернення: 20.12.2024)
8. [Електронний ресурс] Режим доступу: В місті https://kh.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/366488-ot-horodskoi-bednoty-do-kupechestva-pochemu-poltavskyi-shliakh-nazyvaly-kharkovskym-brodveem (дата звернення: 05.01.2025)

СІВЕРСЬКИЙ ДОНЕЦЬ В ТОПОНІМАХ ЧУГУЄВА

Холоденко Євгенія, вихованка гуртка «Пішохідний туризм» Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області,
учениця 9 класу КЗ «Чугуївський ліцей № 8» Чугуївської міської ради Харківської області.
Керівник: Холоденко Ірина Олексіївна, керівник гуртка – методист Чугуївського центру туризму та краєзнавства Чугуївської міської ради Харківської області

Окрасо краю, Сіверський Донець,
Побачиш – не забудеш пишну вроду.
Несеш спокійно ти могутні води,
Красою вразив тисячі сердець.
Білоозерянська Чайка

Вступ. Історія народу та країни складається і з таких, що здавались на перший погляд, незначних категорій, як назви міст, сіл, вулиць. Кожна географічна назва представляє як інтерес для мови, так і для історії народу. Питання географічних назв у всі віки хвилювали людей. Кожен топонім – це свого роду історія, документ, пам’ятник.

Ми живемо у невеликому, але гарному місті Чугуєві, де багато чудових місць. З кожним роком наше місто перетворюється, росте, упорядковується. І щодня, коли ми крокуємо тротуарами, перед нами мелькають «заголовки» окремих глав літопису міста – назви вулиць. Іноді в одній зовсім маленькій вулиці сто, а то й двісті років історії. Деякі вулиці нашого міста нещодавно перейменували. Мені стало цікаво дізнатися, які саме вулиці змінили назву, чому і як тепер називаються. Нарахувала в нашому місті 202 вулиці та провулки, з них 92 потрапили під переіменування згідно до закону про декомунізацію. Мене зацікавили назви вулиць, що вказують на гідротопоніми: вул. Берегова (вул. Червоноармійська), вул. Набережна (вул. Соколова), пров. Набережний (пров. Соколова), площа Набережна (площа Соколова), вул. Сіверська (вул. Пархоменка).

Вирішила зібрати матеріал про походження нових назв цих вулиц. Логічно, що ці назви походить від річки Сіверський Донець, на якій стоїть наше місто.

Мета роботи: зібрати матеріал та з’ясувати, звідки походить назва річки Сіверський Донець, як виглядає басейн Сіверського Дінця, яку роль грав

Сіверський Донець в давнину та сьогодні, чому про нього треба дбати, а також чому чугуївці вирішили дати таки назви вулицям міста.

Басейн Сіверського Дінця

З інтернет-сайтів дізналась, що назву річка отримала через те, що текла з Сіверського князівства, на відміну від витоків Дону, про що пише мандрівник XVI століття Алессандро Гваньїні: «Є також інший Дон, менша річка, котра бере свій початок у Сіверському князівстві, а називається – Сіверський Донець». Річка бере початок на Бєлгородщині і перетикає у своїй середній течії три регіони України. Загальна довжина Сіверського Донця 1053 км, в межах України – 723 км. На нашій території у її басейні налічується 158 водосховищ. Всього у басейні Сіверського Дінця понад 3000 річок. Це найбільша річка Східної України, яка живить прісною водою три області – Харківську, Донецьку і Луганську. В інфраструктурі кожної відіграє важливу роль. З її допомогою забезпечується на 100% водопостачання багатьох міст і сіл, в тому числі Харкова та Чугуєва. Сіверський Донець – типова рівнинна річка. Площа басейну – 98900 км^2. У нього впадають річки довжиною до 500 кілометрів. Це Казенний Торець (129 кілометрів), Оскол (429 кілометрів), Айдар (264 кілометри), Лугань (198 кілометрів) і не тільки. Глибина річки варіюється в межах від 0,3 до 10 метрів. Дно у неї піщане, є подекуди валуни, кам'яні завали з невеликими порогами, мілководні і глибоководні ділянки. Швидкість течії невелика, варіюється в межах від 0,15 кілометрів на годину до 1,4 кілометрів. В основному підтримується рівень води за рахунок талих вод, опадів, залежить від них на 2/3. Промерзає Сіверський Донець на глибину від 20 до 50 сантиметрів. Залишаються і не вкриті льодом ділянки. Повінь починається в лютому. Закінчується в середині весни, в квітні. Рівень води збільшується на висоту від 3 до 8 метрів, річка виходить з берегів. В останні 150 років спостерігається погіршення водного живлення, що обумовлено зміною карти грунтових вод і кліматом місцевості. У південній частині Східно-Європейської рівнині, по якій тече річка, панує помірно-континентальний клімат з жарким, посушливим літом і малосніжною зимою.

Рельєф берегів сильно відрізняється. Лівий берег пологий. Правий берег вище, з листяними насадженнями. Перебратися з одного берега на інший не проблема і в тій частині річки, де її ширина кілька метрів, і в тій, де це кілька кілометрів. В архітектурі мостів через річку домінують залізобетонні конструкції. Чітко простежуються тенденції техно-стилю, мінімалізму.

Поселення на березі Сіверського Дінця

Чому і коли люди вирішили на березі Сіверського Донця будувати місто? Геродот свого часу згадав про береги Сіверського Дінця. Він писав про поселення роксолан та жінок-амазонок, що жили на берегах цієї річки. В усі часи тут вирувало життя. З'ясувалось, що за даними археологічних досліджень, з 8 ст. і щонайменше до середини 10 ст. на території сучасного Чугуєва існувало ранньосередньовічне місто, центром якого була збудована на високому мисі на правому березі Сіверського Дінця фортеця з кам'яною цитаделлю та кількома лініями оборони. Це городище, відоме з кінця 16 ст. під назвою Чугуєве Городище належить до салтівсько-маяцької культури.

В фортифікаційному відношені вигідний рел’єф і спрямовував на будову міста та фортеці. Чугуївське городище було розташоване на останцеподібному піднесенні високого правого берега Сіверського Дінця, відомому як Чугуївська гора. Зі східної та південної сторін гори розташована заплава Сіверського Дінця. З північної – річка Чуговка, із західної – по глибокому яру протікає струмок Березовий, що впадає в Чуговку. В результаті в районі Чугуївської гори Сіверський Донець, огинаючи лівим берегом великі піщані площі, утворює численні рукави, протоки і озерця, змінюючи згодом своє основне русло. Природний же ландшафт лівобережжя був вільний від лісових насаджень і прилегла з лівого берега територія проглядалася з Чугуївського городища під широким кутом на великі відстані, дозволяючи заздалегідь дізнатися про наближення ворога. Всі фортифікаційні пункти, включаючи Чугуївське городище, розташовувалися біля переправ через Сіверський Донець. Одна з них нижче за течією Сіверського Дінця від впадіння в нього річки Таганка під назвою Каганський перевіз. У XV-XVI столітті в ці місця козаки стали переселятися та будувати міста.

З 16 століття письмові джерела фіксують перші спроби колонізації і закріплення даній території з боку Московської держави, що набирала чинності. Ці наміри були викликані необхідністю контролю сухопутних доріг та переправ через річки, якими активно користувалися ногайські та кримські татари для скоєння грабіжницьких набігів. У цей період все більше посилюється інтерес до спорожнілого стародавнього Чугуївського городища, розташованого в районі важливих переправ. Вигідне фортифікаційне становище Чугуївського городища змушувало уряд знову і знову розглядати це місце як ідеальне для нової фортеці. Фортеця займала частину колишнього Чугуєвого городища, та була надійно захищена з боку річки Сіверський Донець.

Таким чином, на даній території, утвореній широким закрутом Сіверського Дінця, використовувався взаємоконтроль підходів до городища з боку лівого берега, виключаючи фактор раптовості та забезпечуючи надійний контроль переправ, що є тут. Науковці знаходили відомості, що річка Сіверський Донець протікала над самою фортецею, на тому місці, де тепер будинок корпусного командира. Також були зроблені покриті ходи для води до річки на облоговий час. Одже в минулому Сіверський Донець мав велике значення для оборони та захисту фортеці в Чугуєві.

Коли держава зміцнила свої позиції на світовій арені, кордони стали більш надійними, не стало потреби в фортеці.

Сьогодення Сіверського Дінця. Наслідки повномасштабної війни

Минуло кілька століть, і велика частина земель була адаптована під потреби сільськогосподарської галузі. Повністю змінився ландшафт долини Сіверського Дінця. Залишилися тільки невеликі гаї. Вікові дуби на сьогоднішній день ростуть тільки на території Харківської області. У XX столітті були створені менш великі штучні насадження для підтримки екосистеми, поліпшення екологічної ситуації.

Сьогодні басейн Сіверського Дінця – це надзвичайно складна і чутлива екологічна система з нерівномірно розвиненою гідрографічною мережею,

складним водогосподарським комплексом та розгалуженою системою каналів. Колись повноводна річка з мальовничими берегами поросла заростями та замулилась, та і якість води в річці загрожує здоров'ю тому, хто стробує тут скупатися. Це дуже турбує чугуївців. Для вирішення цієї проблеми у листопаді 2019 року була створена робоча група в партнерстві з Кочетоцькою, Малинівською та Чкаловською громадами, яка розробила проєкт «Відновлення та підтримання сприятливого гідрологічногорежиму та санітарного стану річки Сіверський Донець...». Партнери зробили перший крок до рішення цієї проблеми. Але незважаючі ні на що, чугуївці дуже полюбляють свою річку. Вони запрошують охочих помилуватись мальовничою рікою Сіверський Донець, з якої писав свої неповторні пейзажі художник Ілля Рєпін (Додаток Б). Створенний 720-метровий Тролей в Чугуєві заворажував польотом над кронами дерев і водою затишної живописної ріки. Місцеві жителі, школярі полюбляли відпочивати на березі річки, а юні – туристи краєзнавці спостерігали та збирали матеріал про цей гідрооб'єкт.

Сьогодні Сіверський Донець є форпостом захисту нашої держави України на сході та символом захисту України, щоб ворог далі не пройшов. Під час вторгнення РФ минулого року річка Сіверський Донець на сході країни стала природною перепоною для ворога. Окупанти будували штучні переправи, а українська артилерія здійснювала по них удари. Так біля Чугуєва було знищено та пошкодженно два мости, які могли стати в допомозі ворогу. Під час наступу у 2022 році третій міст ретельно охоронявся українськими воїнами та вцелів. Сьогодні головний міст Чугуєва через річку відремонтовано, він являється важливим стратегічним об'єктом зв'язку між лівим та правим берегом річки.

Як наслідок, через невдалі форсування річки росіянами, на берегах була залишена військова техніка, води були забруднені. Це вплинуло як на тваринний світ біля річки, так і на використанняти води у господарських потребах. Внаслідок воєнних дій в басейні річки Сіверський Донець порушено систему управління водними ресурсами. Це призвело до забруднення усього водопостачання, пошкодження чи зупинки діяльності очисних споруд та руйнації гідротехнічних, а також до безпосередніх втрат води як цінного ресурсу. Через активні бої річка була засмічена рештками військової техніки, пальним та вибухівками. Але оцінити усі наслідки буде можливо лише після припинення бойових дій, деокупації та розмінування території області.

Війна вплинула на кожний компонент довкілля – тваринний і рослинний світ, воду, повітря, ґрунт. Наслідки цього негативного впливу будуть довгостроковими та матимуть не лише локальний характер. Але наразі оцінити ситуацію щодо тваринного світу вздовж Сіверського Дінця внаслідок проведення бойових дій та окупації не є можливим. Це пов'язано з обмеженим доступом до відповідних територій.

Наслідки військових дій загострили ситуацію із забрудненням поверхневих вод. Це і розриви снарядів, і затоплена техніка, і розливи паливно-мастильних матеріалів. Ці забруднення ми ще повною мірою не відчуваємо, бо вони накопичуються в прибережно-захисних смугах. Проте, сьогодні ми вже

відчуваємо наслідки пошкодження очисних споруд, порушення їх технологічного процесу і потрапляння неочищених стічних вод у водні об’єкти. Відомими є пошкодження об’єктів водовідведення міст Харків, Ізюм, Балаклея, Куп’янськ, Лиман, Бахмут, Сіверськ, Соледар, Попасна. Станом на сьогодні результати моніторингу показують перевищення екологічних нормативів якості по такім небезпечним речовинам, як поліароматичні вуглеводні, леткі органічні сполуки та важкі метали. Такі показники фіксуються на масивах поверхневих вод, з яких не здійснюється питне водопостачання. У районах питних водозаборів виявлено підвищення концентрації по групі азоту та нафтопродуктам.

Висновок

Таким чином, зрозуміла, що остаточні результати впливу воєнних дій на стан річки Сіверський Донець та її оточення можливо буде дізнатися тільки після припинення активних боїв. Вкотре хочеться нагадати, що проблема раціонального використання та збереження водних ресурсів – першочергове завдання, яке стоїть перед кожним із нас. Річки – одні з найвразливіших екосистем у світі. Вони відіграють неоціненну роль у житті людей і водночас сильно потерпають від людської діяльності. А поки можна точно констатувати забруднення річки рештками військової техніки, пальним та вибухівкою, що своєю чергою несе негативний вплив як на екологічний стан усього регіону, так і для здоров'я людини. Для відновлення довоєнного стану річки будуть потрібні роки та навіть десятиріччя. Але найперше, що потрібно, це припинення бойових дій.

Сьогодні Сіверський Донець відіграє велику роль в нашому місті і, як в минулому, являється форпостом, надійною перешкодою для ворога. Чугуевці шанують цей природний об’єкт, тому сьогодні, при переіменуванні вул. Червоноармійська, вул. Соколова, пров. Соколова, вул. Пархоменка були преіменовані в вул. Сіверська, вул. Берегова, вул. Набережна, площу Набережна, пров. Набережний. На мапі міста це невелички вулиці, які знаходяться вздовж або неподалік Сіверського Дінця. Знайшла ці вулиці (Додаток Г) та обозначила іх на карті міста.

Збираючи матеріал, зрозуміла, що річка Сіверський Донець дуже важлива для людей, адже вона дає людям багато важливих речей: їжу, чисту воду, будівельні матеріали, транспортні коридори, можливість відпочинку та туризму і, що найважливіше, протягом століть являється захистом від ворогів.

Ріка – ти символ наш, краса і наша міцність.

До щему рідний Сіверський Донець!

Список використаних джерел:

1. v-variant.com.ua›siverskyy-donets-i-viyna Сіверський Донець під час війни. Чи загрожує екологічна ...

2. istoryurok.com.ua›pri-riku-siverskyy-donec Цікаві факти про ріку Сіверський Донець

3. Степи Европы в эпоху Средневековья.Т. 9. Хазарское время. Сб. науч. Работ. Гл. ред. А.В.Евглевский; Донецкий нац. ун-т. – Т.9. – Донецк: ДонНУ, 2012 – 444с. – (Тр. По археологии).

4. Чугуев: сквозь века: Сборник статей, вып. 1. Х., 2001

ЗАПОРІЖЖЯ ПЕРЕЙМЕНОВАНЕ: СЛАВЕТНІ ІМЕНА ДЛЯ ПЕРЕМОЖНОГО МАЙБУТНЬОГО

Чеботар Іван, учень 10-го класу КЗ «Дніпрорудненська гімназія «Софія» - загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 1» Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області, вихованець краєзнавчого гуртка «Бродники» КЗ «Центр туризму» ЗОР
Керівник: Савельєв Олександр Герольдович, методист, керівник гуртка «Географічне краєзнавство» КЗ «Центр туризму» ЗОР

Топонімічні дослідження є вкрай важливими і необхідними в географії, історії, краєзнавстві. Вони стають «свідками» історичних подій, зберігають інформацію про ключові історичні події, процеси колоніальної політики імперій, культурну, політичну спадщину, тощо. Особливо важливою і актуальною стає вивчення даної тематики в наші важкі, буремні часи війни. Україна більш як 300 років виборює собі Незалежність, Волю право на самовизначення.

Важливим питання топонімів постає саме для території Степової України та Наддніпрянщини. Сьогодні це великою мірою пов’язано із імперською спадщиною (російської імперії та Радянського союзу), що так чи інакше закарбувалася в регіоні. З 27 липня 2023 року набував чинності Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [1]. Що має на меті перш за все, захист національних інтересів, а з іншого боку - вшанування пам’яті мільйонів українців, що стали жертвами імперської політики. Більш детально трактує особливості зазначеного закону інститут національної пам’яті, акцентуючи болючі моменти історичної пам’яті українців [2].

Тим не менше, в Запоріжжі в повсякденному житті продовжує побутувати «старі» топоніми: Радянська, Фрунзе, Чапаєва, Красіна, Крупської, Енгельса, Пушкіна, тощо назви цих вулиць та багатьох інших можна почути в громадському транспорті в повсякденні. Оскільки зазначена тематика виявляється напрочуд чутливою і пов’язано з історичною пам’яттю, питаннями повсякденності Ми вирішили дослідити цю цікаву та актуальну тему. Слід зауважити, що окреслена тема доволі обширна і наша робота – це тільки перший невеликий крок у напрямку її розвідки. Станом 2024 рік темпи декомунізації вулиць Запоріжжя були досить повільними, як зазначають громадські діячі Ігор Гармаш та Віктор Бабенко понад 126 км. радянських вулиць в Запоріжжі декомунізовано [3].

Однак, інфографіка від UA War Infographics показує скромний відсоток перейменованих вулиць за перші 4 місяці 2024 року у порівнянні з іншими містами України, і він складає всього 2 %. Тим не менше, процес перейменування вулиць продовжується, ведеться активна публічна дискусія, створена комісія по топоніміці, Міська влада активно цьому сприяє сьогодні. Врешті на порталі «Відкриті дані» оприлюднено список всіх, вулиць Запоріжжя, що перейменовані відповідно до вимог Закону [4]. Для нашої невеличкої розвідки ми вибрали останні перейменування в місті, центральні, відомі майже кожному мешканцю нашого славного міста топоніми.

І. Колишня площа Маяковського. Сучасна назва – площа Мистецька, вул. Марії Приймаченко

Розташована в самому центрі міста. Відома своїм унікальним «Фонтаном Життя». Улюблене місце відпочинку містян та гостей нашого міста.

В той час коли Маяковський Володимир Володимирович це російський поет, драматург, художник і актор. У свій ранній, дореволюційний період до 1917 року Маяковський став відомим як видатна фігура російського футуристичного руху. «Пролетарський поет». І жодного відношення не мав до Запоріжжя і його історії. Перейменування вулиці було очевидним і необхідним.

Вулиця тепер носе назву Марії Приймаченко. Вона є видатною українською художницею народного мистецтва, працювала в стилі наївного мистецтва. Художниця-самоучка, працювала в живописі, вишивці та кераміці. У 1966 році Примаченко була удостоєна Національної премії України імені Тараса Шевченка.

ІІ. Колишній майдан Пушкіна. Сучасна назва - «Академіка Вернадського»

Нам здається, що не було такого міста в Україні на початок 90-х років де б не було увіковічнено в назвах вулиць імперських поетів. Не виключення стало і Запоріжжя. Олександр Сергійович Пушкін - російський поет, драматург і прозаїк, доби романтизму, критик і теоретик літератури, історик, публіцист; один з найавторитетніших літературних діячів першої третини XIX століття в Росії. Зазнав славу «народного поета» хоча таким ніколи і не був, до сьогодні вважається засновником сучасної російської літературної мови. Пушкін – «великий російський поет»; «російський» у цьому виразі означає, що він «великий» для росіян, для росії. Міф про «світову велич» Пушкіна спростовується, також під сумнів можна поставити його демократичні переконання і участь у так званому русі декабристів. Тож питання, чи має він право побутувати у нашому українському просторі зараз? Тож пам’ятник цьому імперському діячеві був демонтований, що викликало бурну дискусію в суспільстві.

В цей же час незаслужено забутий вчений Вернадський Володимир Іванович – творець науки біогеохімії, засновник української школи геохіміків, основоположник учення про біосферу та ноосферу, історик науки, філософ, натураліст . Залишається осторонь і очевидно заслуговує на пошану більше ніж Пушкін. Саме Вернадський побачив нові горизонти і шляхи розвитку земної цивілізації. Один із засновників Української Академії наук та її перший президент, засновник Національної бібліотеки Української держави в Києві (нині − Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Його ім'ям названо єдину антарктичну наукову станцію, яку нам передала Велика Британія, а не рф, що було б більш логічно і справедливо.

ІІІ. Вулиця Козака Бабури (колишня вулиця Жукова)

І останній приклад вшанування антигероїв української державності. Колись ця вулиця носила назву Георгія Костянтиновича Жукова − радянського генерала, командир Другої світової війни, який отримав звання Маршала Радянського Союзу. Про маршала Жукова сказано чимало імперських штампів: чи то як про видатного «маршала Перемоги», чи то як про зловісного «маршала-різника», який

до того ж упереджено ставився до українців. Найвідоміший стереотип про Жукова в період форсування Дніпра, що він ніби комусь сказав про українців: мовляв, нащо цих хохлів жаліти – чим більше їх потоне в Дніпрі, тим краще, бо тим менше їх потім треба буде висилати в Сибір. Жуков – людина, яка абсолютно не рахувалася з втратами, яка намагалася поєднати своє службове зростання зі збільшенням власного престижу. Сьогодні вулиця носе назву Козака Бабури. Через землю, що належала цьому козакові на правому березі Дніпра. Відомо, що навпроти Хортиці з 1772р. розташовувався козацький форпост з двома сотнями козаків під командуванням полковника Івана Бабури, у 1777р. отримав 2882 десятин землі. Бабура з дружиною і сином жили у будинку, оздобленому зброєю, мали гарне господарство, фруктовий сад. Одягався полковник по-козацьки, носив розкішні вуса, чуприну. До нього місцеві жителі, прості запорожці-рибалки, ставилися з особливою повагою. Від цієї історичної постаті пішла назва селища на правому березі Дніпра в передмісті Запоріжжя і однойменний мікрорайон міста.

Таким чином, провівши таку невелику розвідку нами встановлено, наступне.

У Запоріжжі активно триває процес декомунізації та дерусифікації, деімперіалізації топонімів, спрямований на заміну назв вулиць, площ та провулків, пов'язаних із радянським минулим та російською історією. Цей процес має на меті відновлення історичної справедливості та зміцнення національної ідентичності. Якщо говорити про хронологія та масштаби, то варто зазначити, що якщо у 2022 році цей процес тільки починався (розпочато активну роботу з перейменування міських об'єктів; проведено низку засідань робочої групи зі створення реєстру урбанонімів м. Запоріжжя). То на кінець 2023 року він набув значного розмаху. За даними міської ради на грудень 2023 року, було проведено понад 30 засідань робочої групи, під час яких розглянуто та затверджено нові назви для багатьох міських об'єктів. Зокрема, у травні 2023 року депутати Запорізької міської ради проголосували за перейменування понад 100 вулиць, серед яких бульвар Марії Примаченко (колишній бульвар Маяковського) та інші.

Попри значний прогрес, процес перейменування стикається з низкою викликів: це і фінансові труднощі, організаційні питання і врешті питання історичної пам’яті. Однак, дослідження процесу перейменування та декомунізації вулиць у Запоріжжі демонструє значний поступ у відновленні національної ідентичності та історичної справедливості. Попри наявні виклики, місто продовжує активно працювати над заміною радянських та російських топонімів, залучаючи до цього процесу громадськість та експертів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» URL: https://surl.li/jxvzln (дата звернення 28.01.2025)

2. Інститут національної пам’яті. Пояснюємо деколонізацію: інфографіка, як буде реалізовуватися закон URL: https://surl.li/apweow (дата звернення 28.01.2025)

3. Гармаш І., Бабенко В. 126 км радянських вулиць Запоріжжя декомунізовано. – Запоріжжя. – соціальний проєкт Запорізької книжкової толоки та асамблеї діячів культури Запоріжжя. Буклет. - Запоріжжя.– 4 с.

4. Список перейменованих вулиць Запоріжжя URL: https://surl.li/aefvtq дата звернення 28.01.2025)

ГЕОГРАФІЧНІ НАЗВИ – НОСІЇ ІСТОРІЇ КРАЇНИ ТА НАРОДУ

Черевань Тетяна, учениця КЗ «Харківський ліцей № 65 Харківської міської ради»
Керівник: Войтенко Т.Т., вчитель географії КЗ «Харківський ліцей № 65 Харківської міської ради»

«Країн багато на великій карті,
Та серед них – вона, твоя єдина.
Її люби і будь завжди на варті,
Бо це твоя земля, це Україна.»
М. Савка

У 1991 році Україна здобула незалежність. Перебуваючи у складі інших держав, вона була залучена до подій, які обумовлювали зміни на політичній карті в результаті воєнних дій, міжнародних угод, потреб освоєння нових географічних назв. Географічний простір – спадок буремного минулого. Деякі географічні назви - це відлуння давніх подій або безмежної любові до рідної землі.

Завітаємо до одного обласного центру - Полтава. З'ясуємо, чому така назва? Першу літописну згадку про місто та поселення на цій території містить Іпатіївський список «Повісті минулих літ» 1174 року і відома під назвою «Лтава». Сучасна назва Полтава походить від найменування річки Лтава, правої притоки Ворскли (а саме від словосполучення «по Лтаві»), що текла Мазурівським яром на Поділ. Полтава — одне з найдавніших міст України, розташоване на річці Ворскла. Ця назва, ймовірно, має балтське або слов'янське походження й означає «чиста вода» або «місце біля річки». У XIV столітті поселення потрапило під владу Великого князівства Литовського, а після Люблінської унії 1569 року стало частиною Речі Посполитої. Очолена козацтвом Визвольна війна проти магнатів Речі Посполитої перетворила Полтаву понад 350 років тому на військово-адміністративний центр Полтавського полку в складі Гетьманської України.

У XVII столітті Полтава стала важливим козацьким центром і отримала Магдебурзьке право. Місто також відоме своєю роллю у Полтавській битві, в якій зазнали поразку війська шведського короля Карла XII. Офіційним часом заснування Полтави згідно з археологічними дослідженнями вважається 899 рік.

На початку XX століття щодо міста також уживали термін «Духовний центр України», чому сприяли діяльність цілої плеяди видатних діячів релігії, культури й мистецтва, значні церковні й історичні пам'ятки. Окрім того Полтава була найбільшим центром розвитку української культури та просвіти того часу.

Багата культурна основа сприяла розвитку української ідейно-політичної думки. Таємний гурток «Унія» у 1874—1875 роках сформулював політичну мету — досягнення національної незалежності України, — яку успадкували його наступники. Об'єднані у «вільні громади» полтавські інтелігенти разом з київськими, ніжинськими і харківськими однодумцями створили у 1900 році Революційну українську партію. Із неї вийшли більшість політичних кадрів національної революції 1917—1920 років. Саме виступ у Полтаві ідеолога РУП Миколи Міхновського з брошурою «Самостійна Україна» мав визначальний вплив на політичне майбутнє тоді ще юного полтавця Симона Петлюри. Відкриття у 1903 році пам'ятника Івану Котляревському об'єднало в Полтаві провідну

інтелігенцію України, адміністративна ж заборона виступів українською мовою революціонізувала суспільні настрої.

На початок незалежності України (1991 рік) в місті налічувалося 314 000 мешканців. У 2003 році відбудовано Успенський собор. З середини 2000-х років починаються спроби встановити пам'ятник Івану Мазепі. Він був виготовлений за кошти громадськості, але через протидію міської влади був відкритий лише у 2016 році. Полтавці активно долучалися до Революції гідності. Протягом кількох тижнів приміщення Обласної Ради перебувало під контролем протестувальників. 2016 року, в рамках декомунізації, в місті було перейменовано 115 топонімів.

Я народилася в місті Харкові, але тимчасово проживаю в місті Полтава на вулиці Симона Петлюри. На місці де стояв будинок, в якому народився Симон Петлюра, на стіні житлового будинку встановили меморіальну дошку з нагоди 139-ї річниці від Дня народження. Вулиця Симона Петлюри — одна з вулиць Київського району Полтави. З'єднує вулицю Соборності з Огнівською, перетинаючи вулиці Капітана Володимира Кісельова, Юліана Матвійчука, провулок братів Шеметів, вулиці Шевченка, Михайла Фусіна,

Коцюбинського, Мироненка та Олеся Гончара. Довжина вулиці — 2,35 км Історична назва — вулиця Костянтинівська, з 40-х р. XX ст. — вулиця Артема, з 20.05.2016 р. — сучасна назва на честь Симона Васильовича Петлюри – українського державного, громадсько-політичного діяча, публіциста, літературного і театрального критика; члена Центральної та Малої Рад, генерального секретаря військових справ . Симон Петлюра - політв'язень при владі Павла Скоропадського, головний отаман військ Української Народної Республіки , 2-й Голова Директорії УНР. Був нащадком давнього козацького роду. Організатор українських збройних сил. Визнаний борцем за незалежність України у XX сторіччі. Сьогодні Полтава — це важливий культурний, економічний і науковий центр України. Вона славиться своїми історичними пам'ятками, такими як: Іванова гора, де розташований монумент Слави на честь перемоги у Полтавській битві. Хрестовоздвиженський монастир, заснований у XVII столітті. Кругла площа — архітектурний ансамбль у стилі класицизму, створений у першій половині XIX століття. Полтава також асоціюється з видатними діячами української культури, такими як письменник Іван Котляревський, який створив тут свою «Енеїду». Історія вулиць Полтави відображає багатий культурний і політичний контекст. У період радянської влади багато вулиць отримали імена, пов’язані з радянськими діячами. Після здобуття незалежності України в 1991 році, у Полтаві почали процес декомунізації, який посилився після 2015 року. Було перейменовано багато вулиць, щоб відновити історичні назви або надати їм імена видатних діячів української культури й історії. Наприклад: вулиця Леніна була перейменована на Соборності, що символізує єдність українського народу. Вулиця Соборності — одна з головних вулиць Полтави, проходить по Київському та Шевченківському районах. Пролягає від Соборної площі до Київської площі. Вулиця Жовтнева стала Європейською, що підкреслює європейський вектор розвитку країни, Пушкіна отримала назву Олени Пчілки, на честь української письменниці та громадської діячки. Перейменування вулиць Полтави — це не лише про зміну табличок, а й про відновлення національної ідентичності та зв’язку з культурною спадщиною.

Полтава — це місто з багатою історією, де кожен топонім несе в собі частинку минулого. Її вулиці, назви й архітектура розповідають про політичні зміни, культурні здобутки та історичну спадщину українського народу. За короткий проміжок часу, я багато відкрила для себе нового про Полтаву – обласний, історичний, культурний , туристичний центр України.

Список використаних джерел

1. Булава Л. Топонімія Полтави, - Полтава, 2024.
2. Волошин Ю. Місто Полтава в Румянцевському описі Малоросії 1765-1769, - вид-во «Наш час», 2012.
3. Литвин С. Симон Петлюра у боротьбі за самостійну Україну,- К. вид-во « Смолоскип», 2018.
4. Янко М.П. Топонімічний словник України. – К. , 1998.

ТОПОНІМИ ЗЛАТОПІЛЬЩИНИ

Чорнякова Дар'я, учениця 7 класу КЗО «Троїцький ліцей Олексіївської сільської ради» Лозівського району Харківської області, вихованка гуртка «Літературне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»
Керівник: Ніверчук Олена Юріївна, учитель української мови та літератури КЗО «Троїцький ліцей Олексіївської сільської ради» Лозівського району Харківської області, керівник гуртка «Літературне краєзнавство» КЗ «Харківська обласна станція юних туристів»

В процесі проведення краєзнавчих досліджень для визначення географічних умов певних території та різноманітних змін на цих територіях, а також дослідження об'єктів, які були раніше на цих територіях і зараз вже там не існують, дослідники часто користуються топонімічними джерелами. Щоб одержати таку важливу інформацію, потрібно досліджувати особливості формування топонімії краю через послідовність географічних або історичних умов. Досліджень, які займаються особливостями топонімії Харківщини майже немає, територія колишньої Первомайщини, яка тепер входить в склад Лозівського району і має назву Злотопільщина взагалі в цьому напрямку не досліджується. Тому я зацікавився цим питанням і вважаю його актуальним та цікавим для дослідження.

Актуальність проблеми: Вивчення походження назв моєї рідної місцевості допомагає чіткіше уявити складні взаємовідносини і взаємозв'язки людини та природи. У нашій країні актуальне відродження національної самосвідомості народу, вивчення та вшанування культурної спадщини попередніх поколінь нашого народу. Географічні типи господарювання й процеси опанування українським народом навколишнього світу, можливо дослідити завдяки вивченню назв сіл та селищ, які існували в попередніх століттях на наших землях .

Мета дослідження: дослідити становлення топонімії Златопільщини під впливом природно-географічних, історичних та соціально-культурних процесів.

Для досягнення цієї мети необхідно було вирішити такі ***задачі***:

1. Визначити поняття топонімії та класифікації топонімів.
2. Дослідити вплив географічного середовища на формування топонімів Первомайського району Харківської області.

3. Аналізувати формування топонімії Златопільщини в аспекті соціально-політичних подій, природно-географічних та історичних процесів.

4. Створити словник мого краю.

Об'єкт дослідження: топоніми

На території мого рідного краю протягом тисячоліть відбувалися різні історичні подій. З IX по XII століття це були відзначені стоянки кочових слов'янських племен. Тут проходив кордон Київського князівства на схід від половців, на південь від хазар і печенігів. Через степи проходили шляхи грабіжництва народів, які турбували слов'янські князівства. Сучасна територія до XII століття належала Київському, а згодом Переяславському й Чернігівському князівствам. Велика територія на вододілі рік системи Дону й Дніпра перетворилася після монголо-татарської навали в малонаселений край До найбільш стародавніх назв у нашій місцевості належать гідроніми (назви водоймищ і річок), які пов'язані з історією інших народів, що жили свого часу на цій території.

Берека (в перекладі з татарської— болотна ріка), Верхній Бишкин (з тюркської - п'ять тополь, п'ять рукавів), Верхня Орілька (крива, звивиста річка або урочище біля води).

Вивчивши та проаналізувавши дані дослідження, поширення топонімів Златопільщини р можна сказати, що назви сіл залежать повною мірою від їх географічного розташування. Якщо не можна було дану місцевість прив'язати до географічного об'єкту, то використовували імена та прізвища(прізвиськ). Верхня Орілька – село, розташоване на лівому березі річки Орілька, лівої притоки Орелі («кривої», «звивистої»річки). Тож назва села пішла від однойменної назви річки.

Єфремівка – село розташоване вподовж річки Орілька. Поселення виникло в 1730 році. Є припущення, що першими мешканцями села були селяни-втікачі з Правобережної України. Назва має виразно окреслений ономастичний характер, утворений від власного імені Охрім (рос. - Єфрем). Дехто з дослідників схиляється до думки, що одним із перших поселенців був або ж росіянин, або ж село назване так за прізвищем власника земель.

Олексіївка. Отримало назву від Олексіївської фортеці Старо-української захисної лінії, остання заснована у 1730 році й ім'я їй дала сама імператриця Анна Іоннівна в честь царя Олексія Михайловича.

Трійчате (до 2016 — *Комсомольське*) – у 1860-1870 роках була побудована Курсько-Харківсько-Севастопольська залізниця і лише у 1869 році поблизу села Берека побудували роз'їзд, а незабаром він перетворився на станцію. Назва станції походить від назви татарської миловидної квітки «трій». Від назви станції дали назву селищу Трійчате.

Троїцьке (до 2016 — *Більшовик*) - селище *Троїцьке* складається з 3-х частин, рознесених один від одного на 2 і 3 км. Від цього й утворилася назва.

Вивчивши та проаналізувавши дані дослідження, поширення топонімів краю можна сказати, що назви сіл залежать повною мірою від їх географічного розташування. Якщо не можна було дану місцевість прив'язати до географічного об'єкту, то використовували імена та прізвища(прізвиська) людей. Саме місто

Первомайський намагалися перейменувати кілька разів. Місцеві жителі під час голосування обрали назву Добродар. Неодноразово питання про перейменування піднімали на сесіях міськради. У березні 2024 року в громаді пройшло ще одне голосування. Тоді назву Добродар до списку не включили. Більша кількість голосів була у назви Златопіль. 19 вересня у Верховній Раді з другої спроби проголосували за законопроєкт № 11188 — постанову про зміну назв 327 населених пунктів. 26 з них — у Харківській області, серед яких є два міста — райцентр Красноград і Первомайський у Лозівському районі.

Список використаних джерел

1. Гісем О.В. Атлас з історії України 7 клас / О.В. Гісем, Д.В. Ісаєв, О.О. Матринюк. – К.: Інститут передових технологій, 2002. — 20с.
2. Атлас з історії України. XVI-XVIII ст. 8 клас. – К.: Інститут передових технологій, 2004. — 16с.
3. Атлас Харківської області . – К.: ГУГК України,1993 . – 46с.
4. Бабишин С. Д. Топоніміка в школі/ С. Д. Бабишин – К:, Радянська школа, 1968. – 127с.
5. Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій. – Х.: Основа, 1990. – 256 с.
6. Баженова Л. В. Слобожанщина в працях дослідників і краєзнавців XIX – XX століття / Л. В. Баженова. – Камянець-Подільський 1993. – 479 с.
7. Басик С.Н. Общая топонимика / С.Н. Басик // Учебное пособие для студентов геогр. фак-та, – Мн.: БГУ, 2006.
8. Білецький А. О. Питання топоніміки та ономастики / А. О. Білецький. – К.; Видавництво Академії наук УРСР, 1962 – 265 с.
9. Василюк Л.Л. Топоніміка як метод географічних досліджень / Л. Л. Василюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Педагогічні науки. – 2010. – № 23.
10. Закон України «Про географічні назви» від 31 травня 2005 № 2604-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 27.
11. Історія міст і сіл Української РСР. Харьківська область. – К.: Головна редакція УРЕ АН УРСР, 1976. – 1086 с.
12. Історія рідного краю (Харківщинознавство). Ч.1 , Ч.2 : навч. Посібник / Б. П. Зайцев [та ін.]. – Х.: Східно-регіон. Центр гуманіт.-освітніх ініціатив, 2001-2002.
13. Семихат В. Д. Рідний край. Первомайщина. Навчальний посібник для учнів 5 – 9 класів / В. Д. Семихат, – Первомайський 2001.
14. Географічний атлас: «Моя мала Батьківщина». – К.: ТОВ «Видавництво «Мапа», 2003 – 20 с.
15. Янко М. Т. Топонімічний словник України: Словник-довідник / М. Т. Янко. – К.: Знання, 1998. – 432 с.
16. Ярещенко А.П. Під чаром рідної землі: Посібник з українознавства.- К.: ТОВ «ШАНС», 2008-344 с.
17. Документи архіву державної адміністрації м. Первомайського.
18. Документи архіву краєзнавчого музею м. Первомайський

Інтернет ресурси

19. Інформаційний ресурс Законодавство України [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984-19
20. Інформаційний ресурс Вікіпедія [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ru.wikipedia.org
21. Інформаційний ресурс Академія [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.academia.edu/13959002/

ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ПРОЦЕСІВ НА ТОПОНІМІКУ СЕЛА СОКОЛОВЕ ЧУГУЇВСЬКОГО РАЙОНУ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Яковенко Дмитро, вихованець гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської ради
Керівник: Хименко Любов Павлівна, керівник гуртка «Історичне краєзнавство» КЗ «Зміївський ЦДЮТ» Зміївської міської ради

П’ять років, як в Україні триває декомунізація на законодавчому рівні. Зараз можна назвати це четвертою хвилею, яка впевнено крокує по Зміївщині.22 серпня 2024року на позачерговій сесії Зміївської міської ради депутати більшістю голосів проголосували за впорядкування об’єктів топоніміки у відповідності до чинного законодавства України: замість знака із датою заснування міста Змієва була прибрана радянська символіка і встановлено Державний Герб України – тризуб; Пролетарське шосе міста Змієва перейменовано на Соколівське , по скільки воно веде до села Соколове.

Соколівська громада теж активно включилась у виконання Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів та заборону пропаганди їх символіки" .

Рішенням Соколівської сільської ради в селі повернули старинні назви та залишили назви пов'язані з історією села, а також знищили радянську символіку і назви вулиць тоталітарного режиму. Залишилися назви вулиць, які були затверджені рішенням виконкому Соколівської сільської ради від 27 березня 1985року: вулиця Нова; вулиця Міщенка та Шемигона – ці назви залишили, тільки прибрали звання «Героя Радянського Союзу». Також залишили назву вулиці Отакара Яроша – чеха, командира першої роти Першого окремого чехословацького батальйону, що загинув і похоронений в братській могилі. Народні назви, як «Висранка», «Голопузівка», «Ляпунівка», «Дристунівка» були надані нейтральні назви, як: «Польова», «Озерна», «Лісова», «Зелена, «Сонячна».

Виконуючи Указ президента про декомунізацію рішенням сесії Соколівської сільської Ради від 26 червня 2023році було затверджено нові топоніми села: вулиця Радянська перейменована на «Паркову», так як вона розпочинається від парка «Дружба», де в1961році встановлений обеліск Слави загиблим воїнам та стела загиблим соколянам в роки Другої світової війни; площа «Побєди» перейменована в майдан Людвіка Свободи, командира Першого окремого чехословацького батальйону, який прийняв свій перший бій 8 березня 1943року в селі Соколів. 9 листопада 2023р.на сесії Зміївської міської ради ухвалили рішення про перейменування трьох закладів загальної середньої освіти, розташованих у місті Зміїв та селі Соколове були прибрані із назв шкіл імена Героїв Радянського Союзу, а КЗ «Соколівський ліцей» залишити ім'я Отакара Яроша, але без звання «Герой Радянського Союзу».

Рішенням Зміївської міської ради від 22 серпня 2024року в селі з’явилася вулиця «Фортечна», а вулицю 40 років Перемоги перейменували на «Вулицю Івана Сербіна». Сербін Іван Іванович – перший сотник Соколівської сотні Харківського полку, зять полковника Івана Сірка, який розпочав будівництво фортеці Соколів, що входила до складу Ізюмської оборонної смуги. Сотенне містечко отримало назву від річки Соколівки, яка є правою притокою річки Мжа.

Соколів мав свій герб та «Сметную» книгу» 1682 року, яка була складена сотником Іваном Сербіним. Вона дає нам перший опис цього укріпленого містечка. Сотене містечко отримало назву від річки Соколівки, яка є правою притокою річки Мжа. В середині фортеці було дві церкви Успенська та Михайлівська. Це були козацькі дерев'яні церкви. Служба велася українською мовою, тому москалі церкви спалили. За сприяння парафіян було збудовано нові кам'яні церкви (в селі діяло два цегляних заводи) та освячені вони були московськими священиками в 1823–1825 роках. Службу почали вести російською мовою. Обороняли фортецю «черкасы городовой службы» — всього 54 козака.

Ці перейменування, що відбулися у Соколове, наочний приклад того, навіщо нам позбуватися імперських і комуністичних назв. Соколяни разом з українським народом продовжують повертати власні назви у свій історичний простір.

Список використаних джерел

1. Альбовський Є. Історія Харківського Слобідського полку // Прапор.1991.- № 7. - С. 111.
2. Антропонім // Літературознавча енциклопедія / Автор – укладач Юрій Ковалів. – Т.1. – К.: Академія, 2007. – С. 81.
3. Багалій Д.І.Історія Слобідської України.-Х.:Дельта,1993. – С.15,13,15,170,210.
4. Желєзняк І.М. Антропонім // Українська мова: Енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2000.- С. 29 – 30.
5. Залюднені пункти Харківської округи.-Х.:Господарство України,-1930. – 31с.
6. История городов и сел Украинской ССР. Харьковская область.-К. 1976.- 376с.
7. Историческое краеведение. Учебное пособие для студентов. / Под ред. Г.Н. Матюшина. – М.: Просвещение, 1975. – 153 с.
8. Креста Р.Й. Українська антропонімія ХУІ століття. Чоловічі іменування. – К., 1984.
9. Львівський обласний архів: ф. 432, оп.24, спр. 5
10. Моложавенко В. Встречи с Донцом.-М.,»Молодая гвардия»,1979. – С.75.
11. Описи Харківського намісництва кін.XVIIIст.-К.-1991. – С.15,138.
12. Описание Харьковской епархии.-Х.-1857.- С.208.
13. Приватний архів Хименко Л.П.
14. Саяний М.І. Зміївщина – Слобожанщини перлина. – Х.:Кроссроуд, 2009.- С.241.
15. Слюсарський А.Г.Слобідська Україна.-Х.-1954. – С. 267.
16. Список волостей и селений Харьковской губернии.-Х.-1909. – С.18.
17. Харкіський обласний архів.ф.231,оп.80,спр.108,л.2., ф.217.оп.22,спр.86,л.6
18. Хименко Л.П. Соколів і соколяни./ Л.П. Хименко , К.М.Коваленко.: Балдрук, 2007.- С.170 – 177